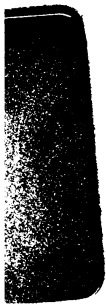

CH LIBRARIES

7898321 4

*Q GA

07- 4728

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ.

ГЕКСАМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевіреною

ПЕТРО БАЙДА.

(Присвячено переклад пам'яті Миколи Івановича Костомарова.)

Накладом редакції „Правди“

Л Ї В І В

З друкарні тов. імени Шевченка

під зарядом К. Беднарського.

1 8 8 9.

ВСТУПНЕ СЛОВО ВИДАВНИЦТВА.

Переклад Гомерової Одисеї на мову українсько-руську єсть річ вельми важна задля нашого письменства, єсть дуже значне наше національне придбанне. Переклади геніяльних творів се великий і вельми потрібний привід до духового розвитку народу і мови. Той народ, що спромігся перекласти на власну мову твори великих геніїв, вже тим самим і найпевніше доводить, що має не тільки право, але й хист і снагу на самостійний розвиток духовий.

Між геніяльними творами Європи Гомерові поеми найстарійші і більш за деяких інчих спільні і близькі, усякій людині. Письменства старійші за наше мають немалу силу перекладів Гомерових поем; переклади розпочавнісь за давних ще часів, не перестають з'являтися і досі. С часом міняється погляди і зрозуміння Гомерових поем і се викликає нові переклади.

Думка про переклад на мову українсько-руську Гомерових поем народилася теж давно вже. Тому буде років з двадцять, як, небіщик вже, Степан Руданський переклав Гомерову Іліяду; але переклав метром народнім українсько-руським. Переклад Руданського друкувався в „Правді“, та, на превеликий жаль, не доведено єго до кінця ні в журналі, ні окремим виданнем. Ще за довго до Руданського наш Українець (Полтавець) Микола Гнідич збогатив російське письменство, наділивши єго перекладом Іліяди, зробленим гексаметром. В перекладі Гнідича чимало українізмів. — Уже-ж пак нікода, що Гнідич не зробив перекладу Іліяди на рідну

II

українську мову, але дорікати йому за те не годиться! Тоді підчас занедбання пашої своєнародної мови іншого не можна було й сподіватися. Потім того в Харківському альманасі „Складка“ сучасний наш поета В. І. Самійленко надрукував частину власного гарного перекладу Іліади; треба надіятися, що на тому він не зупинився і веде далі переклад. Нерешті нам траплялося чути початок перекладу Іліади, зроблений одним з наших видатніших учених. Доки сей переклад не оголошений, не вважаємо за собою права більш говорити про його. Переклад Одиссеї — вперше з'явився в Одеському альманасі „Нива“ року 1885. (одна тільки пісня шеста) і в „Зорь“ 1886 (пісня пята).

Питанне про родовід Гомерових поем єсть питанне вельми трудне, на котре відповіді певної досі ще нема, а є тільки більш, чи менш правдоподібні. Почалося се питанне, можна мовити, ще за епоки клясичної: ще Греки III і IV в. до Христа міркували коло сего питання; пильнували визначити: що дійсне належить Гомерові с того, що приписують йому; ще тоді повідкидали так звані кикличні поеми. Вже й тоді де-хто доводив, що Іліада і Одиссея належать до двох окремих авторів: в обох поемах знаходили новіші додатки, напр. X і XI пісні Іліади, кінець XXIII і вся XXIV пісня Одиссеї.

Ся критична робота сталася, як міркують добре, під впливом Аристарха, найславнішого з давних критиків, що повідкидавши утвори, котрі приписували Гомерові, Іліаду і Одиссею вповні мав за увір єдиного Гомера. Сей критичний напрямок ще дужше виринув під кінець скептичного XVIII в. під впливом теж народної поезії, до котрої тоді обернулися; найвиразніше надав сей повий скептичний погляд Фридрих Август Вольф у своїй славній „Предмові до Гомера“ (Prolegomena ad Homerum 1795 р.). Він поступив вже далеко далі, як давні критики; він доказував, що в ті часи, коли склалися Гомерові пісні, Греки ще не вживали письма, а не можна думати, що б такі великі поеми, як Іліада й Одиссея, склалися й передавалися без письма з голови; через се він думав, що Гомерові поеми склалися з окремих поем, що зложили давними часами окремі поети, беручи зміст с троянських

легенд, потім співали їх перехожі співці рапсоди; ці поеми вперше зібрав спартанський Лікурґ, а зложив з їх дві сучасні великі поеми афинський тиран Пизистрат (в VI віці) з допомогою сучасних поетів. Сі редактори однак не стерли усіх одмін і досі ще зостаються місця, що інде не згоджуються одно з одним і свідчать про колишню окремість пісень. Од сеї „Передмови“ Вольфа пішло справжнє „Гомеровське питання“, що на цілий вік надало змагань і праці вченим людям і надасть ще мабуть і на далі. Пісьля Вольфа й досі старої думки про єдність поем не кинули ті, що держаться її одміни і незгожі місця викидають і поправляють, думаючи, ніби додано їх і перекручено пізнійшими часами, але теорія складання поем далеко більш має прихильників. Погляд Вольфа повів далі Ляхман; він розділяє Гомерову поему на окремі пісьні й один прихильник його (Кёкли) видав Іліяду розділяну на шіснадцять пісень; інакше і правдивійше поглянув Г. Герман; він думав, що с первого початку написано було невеликі поеми про гів Ахилла й про повертання Одиссея й до сіх невеликих поем додано було пізнійше різні додатки на лад їх написані. Отсі учені усі більш піклувалися коло Іліяди; пізнійше вже Кірхгоф розпорядкував таким-же робом Одиссею й у її теж показав пізнійші додатки. Книжка його *Die Composition der Odysseae* вийшла у 1889 р. Подамо тепера, що знаємо правдоподібнішого про Гомерові поеми.

Поперед усього Гомерові поеми не народня поезія; хоч як проста, натуральна вона, в її чути індивідуальний замісл, знати руку автора-художника. Не можна теж думати, що поеми склалися з окремих пісень, написаних попереду незалежно одна од одної; на одну тільки тему с таких пісень не можна зліпити одної поеми, як не можна наприклад згорнути ув одну поему наші думи про Хмельницького; одміни тона, замісла зараз дали б себе знати дуже виразно. В Гомерових поемах усе ми бачимо одну ідею, в кожній тільки може трохи одмінену й знищену пізнійшими додатками; для такої єдності ідеї треба було б хіба, що б який небудь поета перетворив би зовсім сі окремі пісні, і такий перетвір був би вже перетвором. Ті, що розділяють поеми на окремі пісні, вказують здебільшого на редакцію Гомерових пісень, що вчинив Пи-

IV

зистрат, за допомогою постів Ономакрита, Орфея й Зопира, й ще четвертого, — тільки ми ймення його не знаємо, але ся редакція — факт не дуже певний; ми маємо про неї тільки пізвіші звістки й се може тільки вигадка, як доводить дехто з сучасних учених; тай редакція Пизистрата — не перетвір, що оден міг би *disjecta membra* скласти в єдине тіло, з окремих пісень зробити одну поему. Треба прийняти, що був геніяльний поет; що з народних легенд або пісень зложив поему про гнів Ахилла, або повертанне Одиссея; ми не знаємо, чи то був перший епос не народний, художественний, чи й до нашого поети були вже епічні поети — отсе здається певнішим, на давнійші епоси натякають самі Гомерові поеми. Поема про гнів Ахилла закрила їх од нас, задавши новий тон у письменству. Хто був сей геніяльний поета, як він звався, не знаємо, може й справді він звався Гомером, може правдиве імя його забулося й його заступило загальне імя Гомера; се імя обясняють різно — товариш, складчик, заложник, навіть сліпець. І в давні часи про Гомера не знали сливе нічого; казали, що він був співець перехожий сліпий, але се виводили з одного гимна, котрий даремне приписували йому. Відома річ, що сім городів вдавали з себе Гомерове рідне місто: Смирна, Родос, Колофон, Саламин, Іос, Аргос, Афіни, — бувають ще варіанти — Хіос, Пилос, Кима, Ітака; деякі з сіх міст мали за рідне місто Гомерове через те тільки, що він виславляє їх рідних героїв — Аргоських, Атрідів, Пилоського Нестора й таке інче; найголовніші претенсії були Смирни й з ними не змагалися претенсії інших міст — там він родився, або родом звідти, жив буцім на Хіосі, де й потім була громада Гомеридів, що з рода в рід, співали Гомерові пісні, вмер — на о. Іосі; з сіх переказів виходить, що Гомер родом був з Еолії (в Малій Азії), а жив в Іонії; в сіх переказах есть може й правда. Про час, коли жив Гомер, з давень були дуже не однакові думки — одні думали, що незабаром після троянської війни, а другі через 180—240 років після неї, за часи спартанського Лікурґа, що буцім стрічався з самим Гомером, навіть через 500 р. після війни; правдоподібніше здається, що жив він в девятому віці, до якого відносить його Геродот, або

восьмому, коло часу першої олімпіади, не пізнійше 700 р. Найдавніший автор, що йменує Гомера, як поету — здається Симо-нид (559—469). Не знаємо знов таки, чи сам Гомер записав свою поему, чи складав він її без письма і пізнійше вже вона була записана; тепер думають, що Греки далеко раньше знали письмо, як думав Вольф, ще може за часи першої олімпіади (776). Одначе як би в той час, як складалася поема, письма ще не вжи-вано, с того нічого не виходить — народні співці мають велику память, держать в голові превелику силу віршів; за часи Ксено-фонта афинські хлопці вмлі всего Гомера, а властива Гомерова поема була далеко мабуть менча сучасної Іліади. Гомерові поеми, як маємо їх тепера, писані т. зв. іонським діалектом, що перепи-сано формами, котрі інчі вважають за еолізми, а інчі за архаізми, що колись вкривалися в усіх діалектах грецьких, поки вони не розрізнилися. Ми казали, що в давних переказах Гомера вдають за еолійця; єсть така думка, що й Іліаду і Одиссею написано було с початку діалектом еолійським, а потім перекладено на іонійський, але певнійше, що зразу вони з'явилися на діалекту іонійським, як-же єсть в їх еолізми, то се не трудно обяснити; ті дії, що описує Іліада, творилися на землі Еолян, там була й Троя, й ті пісні народні, про троянську війну, що перетворив Гомер, зай-шли до Іонян од Еолян й між Іонійцями ходити могли з додатком еолізмів. Пізнійші частки Іліади й Одиссея написані були на лад мови первістної Іліади. Що написав сам Гомер? Окрім Іліади й Одиссеї колись ёму приписували ще т. зв. гомеровські гимни, епіграми, жартливі епоси, Маргит і Жабоминшодраківку і поеми кикличних поётів; ще Греки одкинули усі отсі писання; як вгорі ми сказали, деякі (Ксеноп, Гелланик) думали навіть, що й Одис-сея не належить до того поети, що написав Іліаду. Справді між сїх двох поем єсть великі одміни, одміни й у тонї, напрямку, об-ставинах і в самій мові. Тимчасом як у Іліадї йдеться все до бієк, війни, грабіжки, в Одиссеї автор широко, з великим почуттем малює сімью, господарство, торговлю, хатні обставини; в Іліадї перше місце мають одвага, хоробрість, завзяте, в Одиссеї, до-свід, хитрощі, терпіння; автор її вихваляє вірність жінки, чоло-

віка, кохання дітей, прихильність челяди до хазяїна, маює жаль за родиною, перший рух дівочого серця й усе таке, кривава бійка Пенелопиних женихів тільки не величкий епізод, за теж навряд, чи знайдемо ми в Іліяді що подібне до стрічи Одиссея й собаки його Аргуса; перемінилися й обставини — грецькі царі не такі вже автократи, як в Іліяді, поруч з ними устає вже аристократія й віщує перемену монархічного устрою на аристократичну олігархію; культура розвигніша, ніж в Іліяді; єсть одміна й з мієології (наприк. в Іліяді Зевсові вісті розносить Ірида, а в Одиссеї — Ермії-Гермес). Доводили, що сї одміни залежать від віку автора; — той самий автор, що за молоду написав Іліяду, міг на старості літ написати Одиссею, або залежать одміни од того, що зміст був інчий. Може воно й так, але ближче до правди буде прийняти, Одиссею написав не Гомер, чи автор поеми про гнів Ахилла, а хтось інчий, і пізніше, — через який час, того не можна свазати; деякі думають, що через сотню років, навіть і через дві сотні, але се вже буде за багато.

Зупинимося трохи коло Іліяди, бо думки, які подає про неї сучасна наука, мають вагу й для Одиссеї, тим більше, що як сказано вгорі, родоводу Одиссеї не висльїжено ще так, як Іліяди. Придивляючися до Іліяди од Вольфа й до наших часів, учені люде помітили в її чимало непевного й незгожого. Візьмемо дещо на приклад: так, Діомед той самий, що в пятій пісні бився й уразив Афродіту й Арея, в шестій розпитує Главка, чи не з богів він і каже, що ніколи не хоче битися з богами, бо хто бється з ними, нема тому довгого віку; так наприклад в девятій і десятій піснях, у одну ніч дуже багато зібралося усяких подій; переберемо їх: в вечері Агамемнон зберає царів народу, після ради бенкет, після бенкету виражають послів до Ахилла, що б помирити його з Агамемноном, Ахилл не здається на се; прочувши про се, царі міркують, далі лягають спати, але Агамемнону не спиться, він устає й іде будити з Менеласем спячих: царі обходять варту, потім сїдають радитися, виражають на розглядини в Троянський табор Діомеда й Одиссея, ті крадуть коней, бють сонних Фракіян, вернувшись назад розказують про свої вчинки, потім ідуть

митися у морі, потім у ваннах, далі усі сїдають знову бенкетувати, а в початку одинадцятої пісні, скоро сьвіт занявся, грецькі царі вже бються с Троянцями — очевидячки усе отсе жадним побитом не можна умістити в одну ніч. Так не можна і велику битву XI—XVII пісень умістити у оден день — два рази в ёму наступає південь (у XI і XV піснях.) Очевидячки тут маємо ми пізнійші додатки й вставки; ті, що обороняють єдність поеми, здаються на те, що у новіших великих епосах можна познаходити помилки й незгожі місця, але такі недотепності великі навряд чи можна допустити. Ще більшу вагу мають недотепності самого пляна. Тема поеми — гнів Ахилла, розгніваного за неправду Агамемнона; він зрікається помагати Грекам і Зевс обіцяє, що Троянці будуть поборяти Греків, аж доки вони задовольнять Ахилла; плян складено чудово й не дурно деякі критики думають, що славу свою Іліяда добула властиве своїм пляном, але розвивається сей плян не так, як ми сподіваємося. Сподівалися б, що б Троянці почали зараз поборяти Греків, замість того починаються храбрування Діомеда, що бе не тільки людей, а й богів. „Греки навіть і без Ахилла далеко перемагають Троянців, правдиво каже один критик, за кожного вбитого Грека бють не менче як двох Троянців. Пісьля погрози Зевса, що зза гніва Ахилла біда прийде на Греків, маємо в Іліяді цілий ряд славних подій грецьких героїв і докучає слухати, як бють Троянців, поки їм блисне хоч трохи промінне щасття“. Гектор по замислу Гомера мав бути певне дужчим над усіх грецьких героїв окрім Ахилла, тимчасом в сучасній Іліяді — (з сим згожуються навіть оборонці єдності Іліяди), Гектор ані на гич не дужчий од менчих героїв грецьких, навіть слабійший; що ёго вбив Ахилл — се немає великого ефекту, хоч то мав бути найславнійший вчинок Ахилла, — Гектора трохи не вбив і Аякс, як би не визволив ёго Аполлон. Очевидячки первістний плян Гомерової поеми звічечно й поцсовано пізнійшими додатками й перемінами; в первотворі він розвивався мабуть далеко скоріще, пісьля погрози Зевса зараз Троянці били Греків, за першою може просто йшла сучасна одинадцята пісня. Троянці вломилися в грецький табор, далі зараз Патрокл просився у Ахилла

VIII

вбивав його Гектор далеко скоріше, як маємо тепер, й потім була смерть Гектора; така первісна поема містила б менше половини сучасної Іліади. Сю первістну поему розведено невеличкими додатками і цілими поемами — як напр. пісня про герць Менелая і Париса, про події Діомеда, Долонея — десята пісня, пісні про битву під стіною грецькою (пісні XII—XV), грища на похороні Патрокла і викуп Гектора. Звичайно, що досі принаймні не всі ще ці додаткові поеми можна зовсім виділити, але про деякі, як наприк. про Долонею можна се думати дуже правдоподібно.

Таким робом Гомерова поема викликала цілу школу прихильників. Одні з їх написали — можна гадати — невеличкі поеми, котрі було заведено до змісту самої первісної поеми; ці поеми розвивали епізоди Гомерової поеми, написані були на лад її, навіть власними виразами Гомерової поеми, через те, і з додатками, сучасна Іліада має все таки чималу єдність тона, мови, малюнку. Другі прихильники розробляли легенди Троянського цикля, котрих не торкався Гомер — так склалися т. зв. кикличні поеми; вони описують ті випадки, що були раніше, або пізнійше гніва Ахилла; так напр. Кипрія описує причини, з якої сталася троянська війна й перші роки Еоїпида — історію її од смерті Гектора до смерті Ахилла й усе таке. Оттим часом, як інші поети розвивали героїчні легенди Троянського цикля на лад Іліади, якийсь поета — можна гадати — с того самого цикля вибрав тему зовсім одмінну — возворот Одиссея; форму сієї поеми він зробив під впливом Іліади — характер, мова, дрібні картини — усе вже зроблено на лад Гомера, але дух поеми далеко інчий. Поема виявляє великий геній автора, не менчий од автора Іліади; критики помічають одначе, що Одиссея більш має художества, містечтва і менше натуральної простоти Іліади. Ся поема мала теж багато прихильників, під впливом її мабуть написані деякі с класичних поем, Nestoj „возвороти“, поема про повертанне героїв, Телегонія — про дії Одиссея, Телемаха й другого сина Одиссея Телегона. Деякі утвори увійшли мабуть і в сучасну Одиссею, так як було й з Іліадою; говорено, що ще давні критики мали кінець Одиссеї — кінець XXIII й усю XXIV пісні — так звана *Ἐπιλόγιος* — за

додаток якогось іншого поета; се дуже правдоподібно. Кірхгоф у своїй книжці, що згадано вгорі, одділяє ще другі частки. Росповімо коротко ёго теорію, що має чимало прихильників серед сучасних критиків. Кірхгоф думає, що старіша, первісна частина Одиссеї — властиве возворот Одиссея, що містила в собі першу раду богів. Посиланне Гермеса до Калипсо, мандрівка Одиссея до Феаків й далі — до возвороту ёго до дому, оповідання Одиссея були й у первісній поемі, але далеко були коротші; бійка женихів не належала сюди. Ся первісна частина художественний епос якогось поети, не народні пісні. По тім інші поети зробили додатки; хтось зложив чималий епос про Телемаха й ёго мандрівку — Кірхгоф називає ёго Телемахидою; сей епос не був ніколи окремим, а складений був яко додаток до Одиссеї. Потім розведено було оповідання Одиссея. Оповідання про Кирку (Цірцею) має за дублет первісного епізода про Калипсо, гостини Одиссея у Еола — дублет гостин у Феаків, бо кораблі Феаків, що ходять швидко без весел і стерпа, єсть не що інше, як вітри попутні. Хтось знов додав бійку женихів, і нарешті — кінець Одиссеї; до половини 7-го віку склалася уся сучасна Одиссея. Такі думки Кірхгофа; дещо в їх єсть дуже правдоподібного. Телемахида ёго дуже мало має звязку з властивою темою поєми; оборонці єдності Одиссеї кажуть, що Одиссей єднає усю поєму — хоч він не виступає сам, але про ёго думають, піклуються дієві особи, але сей довід не може задовольнити; Телемахида не розвиває пляна, дії поєми; у початку пятої пісні оповідається те саме про Одиссея, що й у початку першої; автор заславши Телемаха в Лакедемон, мусить повертати ёго звідси скоріше назад, що б він був, коли Одиссей почне бити женихів, правдиво помічають теж, здається, що ся гостина слабша од возвороту Одиссея. Правдиво также й те, що в оповіданнях Одиссея згромаджено вже надто усяких див; оповідання про Одиссея після того, як вернувся на Итаку, здається трохи ростягненим. Певних доводів треба чекати од дальшої росправи про се питання.

Тему Одиссеї як і Іліяди узято с Троянського циклю легенд; нагадаємо коротко зміст сего циклю: богиня Сварка — Ерида на

весіллї Өетїди, матери Ахилла, посварила богинь Геру, Палладу й Афродиту, кинувши золоте яблучко „для найкращої“; богинї обрали собі за суддю Париса, сина царя Троянського Прїяма, й той оддав яблучко Афродитї, що обїцяла єму добути найкращу жїнку; через се Гера й Паллада на віки зненавидїли Троянцїв. Пїсьля того Парис з запомогою Афродити викрав Єлену, жїнку царя Лакедемонського Менелая, вкупї із усяким скарбом. За Менелая уступилися инчі грецькї царї, ватажком був Агамемнон, царь Аргоський, брат Менелая, инчі значнїші герої були: Ахилл, царь с Өессалїї, Аякс (Еант), син Теламона з Саламини з братом Тевкром, Аякс, син Оїлея т. зв. малий (на зрїст) з Локриди, Нестор царь Пилоський (з Мессенїї), Дїомед — теж з Аргоса, Одиссей з Итаки, Менелай, Ідоменей с Крита. Усї пішли походом на Трою — то була невелика земля в Малїй Азїї над Гелеспонтом, столицею її був Ілїон з замком Пергамським. Приїхавши туди пїсьля усяких випадкїв, Греки допевнялись Єлени, але Троянцї її не вернули. Тодї Греки витягли кораблї на берег, стали табором й почали вїйну. Ілїон був мїцно збудований — мури єго будував сам с Посейдоном Аполлон, у Троянцїв було багато союзникїв і через се облога стояла довго; мїж Троянцями храбрували найбільш Гектор, син Прїяма, Еней царь Дарданський, Главк і Сарпедон з Лїкїї; не маючи харчїв, Греки ходили грабувати сусїднї мїста; так пройшло десять рїк. Частину десятого року (52 днї) описує Ілїяда — Ахилл посваривсь з Агамемноном за те, що він у єго одїбрав рабїню й зрїкся помагати Грекам. За проханнєм Өетїди Зевс надав сили Троянцям й вони стали перемагати Грекїв, Патрокл, приятель Ахилла, не стерпїв і випросився на Троянцїв; єго Гектор убив, тодї Ахилл розгнїваний помирився з Агамемноном, вийшов на вїйну і вбив Гектора. Похороном Гектора кїнчається Ілїяда. Незабаром вбито й Ахилла стрїлою Париса, Париса встрелив Филоктет стрїлою Геркулеса, але Трої не можна було взяти, бо в Ілїонї стояв Палладїюм — статуя Паллади; дїзнавшися про се Одиссей і Дїомед, викрали єго. Пїсьля того за порадою Паллади Одиссей порадив зробити деревяного великого коня, в середину єго сїв він з инчими хоробрїщими; Греки коня поставили на бєрезї,

а самі одплили, ніби до дому. Родич Одиссея Сіноп, перебігши до Троянців, розказав, що сего коня Греки зробили, що б задовольнити Палладу, що сердиться за те, що вкрали Палладіюм, і що як Троянці візьмуть того коня до міста, то колись подоліють Греків. Троянці послушалися, а в ночі Греки вийшли с коня, впустили в місто своє військо, перебили Троянців, а місто запалили. Другого дня Греки почали рушати до дому; дехто з їх вернулися безпечно, як Діомед, Филоктет, Ідоменей; Аякс Локридський пропав дорогою — Посидон потопив ёго за завятте, другий Аякс ще раніше вбив себе, коли зброю Ахилла оддали не ёму, а Одиссеєві, Агамемнона вбила жінка ёго Клитемнестра, скоро він вернувся, Одиссей і Менелай вернулися до дому, тільки проблукавши дуже довго по морю. В Трої царював потім Еней; — легенди про ёго мандрівку з'явилися вже пізніше.

Центр сего циклю — осада Трої; Греки односили її до років 1194—1184; тепер деякі вчені думають, що легенда про сю війну — се спогади про ті війни, які грецькі поселенці вели з азійськими тубильцями після дорійського переселення; інші — що сї війни тільки нагадали про справжню війну Троянську, що дійсне була до дорійського переселення. Єсть ще й інчий погляд — троянські легенди пояснюють із натуральної міфології, що герої легенд — боги, Елена єсть сьвіт, луна (*σελήνη*), Агамемнон і Менелай — зоря ранішня і зоря вечірня і т. д. Одні думають, що легенда описує, як міниться луна, інші, як зима переходить на літо, й що тільки пізніше сї натуральні мієн перероблено на героїчні легенди.

Одиссея узяла на ймення від сего героя Одиссея або Улісса, сина Лаерта, царя Итаки; ймення Одиссея значить „сердитий“. Думають, що імя добув він за бійку женихів. Пізніщими часами Одиссея малювали яко лукавого страхополоха, у Гомерових-же поемах — ми вживаем сей термін по старому звичаю — він і одважний і розумний і міцний чоловік; се єсть такий-же ідеальний тип Греків, як і Ахилл, тільки одмінний. На Трою пішов він ще молодим, покинувши молоду жінку Пенелопу і маленького сина Телемаха; в троянській війні Одиссей брав велику і значну участь,

ХІІ

не тільки розумом і хитрощами, але і силою й завзяттем. Вертаючися с під Трої до дому, він заїздить у Өрокію, до Киконів, звідти поплив на південь; він обпливав вже Пелопоннес, коли буря понесла ёго на захід і тут починаються усякі дива. Того часу, коли, як думають тепера, складалася Одиссея, Греки вже добре знали і Італію, й Сіцилію, де були бики Геліоса, Скилла й Харивда й усе таке; — автор Одиссеєвих пісень зумисне надавав архаїчний, чудасійний вид тій західній стороні. Правдиво здаються на те, що й місця самої Еллади в Одиссеї малюються зовсім не певно — так з Мессенії, с Пилоса їдуть в Спарту, наче рівною дорогою, тим часом як справді дорогу заступають гори. Після блукань по західних сторонах, Одиссей дістався до нимфи Калипсо на острів Огигію й там нимфа держала ёго сім рік. Звідсіль вже на двадцятий рік своєї мандрівки Одиссей достається до дому; плян Одиссеї містить сорок днів сего двадцятого року.

Гомерові поеми мали для Греків велику вагу; вони, й переважно Іліада, були шкільними книжками, кодексом усього, що треба для просвіти, ідеалом художества; ще Геродот зрозумів, яку вагу вони мали для грецької мієології, він каже, що Гомер і Гезіод виробили грецьких богів; на Гомерові поеми здавались в межинародних суперечках, як на історичних сьвідків. Гомер одначе мав і своїх ворогів, — філософи давні накидалися на ёго за мієологію, так Ксенофон казав, що тільки єсть у людей поганого, то Гомер і Гезіод надають богам, а Платон із своєї ідеальної республіки виключив Гомера; інші філософи заступалися за Гомера; й казали, що треба мати за алегорію те, що Гомер каже за богів. Софісти, хвалячися своїм знаттем і розвитком, любили доказувати, що Гомер каже часто зовсім не подобне.

В новіці часи, починаючи від одродження наук, звикши до латинської, містецької поезії, не розуміли добре простої натуральної поезії Гомера; Виргилія в той час мали трохи не вище од Гомера і перекладчики деякі вважали за потрібне ёго виправляти для сучасної громади. Тільки порозумінне народної поезії вияснило добре натуральну красу Гомерових поем; тепер вони займають велике місце і в літературі, і в науці. Слава усякого утвору в тім,

що б він як повніше, ширше і глибше обмалёвав свій час, сучасне життя, — Гомерові поеми роблять се як найкраще; тогочасне життя, культура, люде, їх дух, погляди, віра, устають перед нами мов живі й ми знаємо сю давню епоку так, як ніколи не пізнали б із історії й археології; можна сказати, що Гомерові поеми такі-ж широкі, як життя і уся отся широкість обмалёвана з дивним хистом — ми маємо цілу громаду одмінних характерів, цілу галерію одмінних картин і сцен, гснійальні начерки природи і почувань, й усе отсе загорнено в гарну і просту разом с тим форму, якої не можна вже дійти новіщому художнику. З двох Гомерових поем Греки більш поважали Іліяду; правдиво думають, що се вони робили с погляду педагогічного — Іліяда мала розвивати в громаді і дітях одвагу. Для нас одначе Одиссея і її дух ближчі і симпатичніші, як завзяття й бійки героїв Іліяди; читаючи Одиссею, більше добуваєш втіхи, і життя тогочасне малюється в ній далеко ширше й ріжностайніше.

Лютый, 1890.

Видатніші помилки в перекладі Гомерової Одиссеї Ч. I.:

Пісня перша.

Вірш:

111 стали	треба читати	столи
154 Фимію	" "	Фамію
228 В царських	" "	В царських
280 оснажи	" "	оснасти
331 А за нею дві моло- ді покоївки	" "	Дві молоді покоївки
336 говорить	" "	говорить
442 сю ніч	" "	всю ніч

Пісня друга:

128 с тими	треба читати	с тим
134 інші	" "	інший
151 сердешно	" "	сердито
168 зупити	" "	зупинити
172	" "	як Ахейці в поход вїзжали
174 засудить	" "	загудить
176 неньки	" "	ниньки
216 я може й про Оссу	" "	а може й про Оссу
321 Антинові-й	" "	Антиновій
327 що сквапиться	" "	що-сь квапиться
351 чекаючи	" "	чекаючи
370 лишно	" "	личне
382 молода	" "	Паллада
383 Постатті вид	" "	Постать і вид
388 на кінці треба постановити точку		
431 сливущим	треба читати	живущим

Пісня третя.

26 Треба так: Інше ти й сам, Телемаче! зумієш сказати		
36 наше	треба читати	нашеє
74 Нестору так відвічав Телемах вельми мудрий		
116 Протерпіли	треба читати	притерпіли
139 до одного, як ніч, усеї п'яні		
181 спихнув	треба читати	стихнув
206 смерть	" "	смерть
256 захотів	" "	захопив
390 та до Криту	" "	290 аж до Криту

Вірш:

300 Там	треба читати: Так	— то по людях
351 Єще	”	” іще
421 поспішають на човен	”	” рійш Телемахів
481 Важки	треба читати: вижки	

Пісня четверта.

128 приножники	треба читати: триножники	
145 підбити	”	” підбиті
170 . . . ; я с Трої	”	” Одиссей як повернеться с Трої,
248 Вам	”	” вам
450 . . . і не в тям ёму	”	” і не втяв своїм мізком
602 і 605 наші	”	” наші
804 обиваться	”	” вбиваться

Пісня пята.

25 Та — от	треба читати: Так от
------------	----------------------

Пісня шеста.

36 Втань-же	треба читати: встаньже
-------------	------------------------

Пісня сема.

93 й ночно	треба читати: й нічно	
167 і 296 осю	”	” отсю
302 Людеський	”	” Людський

Пісня восьма.

196 найдалші	треба читати: найдалше	
237 свою хисту	”	” свого хисту
241 осе	”	” отсе
247 найлуччі	”	” найлучче
250 луччі Феаків	”	” луччі з Феаків
319 осю	”	” отсю
402 осе	”	” отсе
403 осю	”	” отсю
426 і 451 митник	”	” митель
465 і 477 осе	”	” отсе
310 ося	”	” отся
512 Ахайців	”	” Ахейців

Скрізь і далі де стоїть Ахайців повинно бути Ахейців

Пісня девята.

50 воювати	треба читати: воювали	
57 чертверо	”	” четверо
298 ротягнувшєсь	”	” ротягнувшєсь
314 він	”	” той
481 Віл	”	” він

Пісня десята.

Вірш:

236 торкнула	треба читати:	торкнула
238 щотину	" "	щетину
280, 319 і 388 свинюшник	" "	свиннушник
468 інші часи	" "	інші часи
509 осороків	" "	осокорів
514 в самій Ахерон	" "	в самій Ахерон
532 і спекли	" "	й спекли

Пісня одинадцята.

246 хотілось	треба читати:	хтілось
261 Зевсом	" "	Зевесом
274 й гріх той	" "	й гріх боги той
302 Зеве	" "	Зевес
345 послухать	" "	послухати
472 І гірко	" "	Й гірко
481 Ахаї	" "	Ахаїї
569 І справді	" "	Й справді
591 біла	" "	біля
604 боковані	" "	оковані
612 пропустити слова „з страшними очима.“		

Пісня дванадцята.

90 гнучких на кожнім	треба читати:	гнучких і на кожнім
106 від біди і тебе	" "	від біди й тебе
156 що б знали і ви	" "	що б знали й ви
180 И сівши	" "	Й сівши
228 і взяши	" "	і взявши
358 Стегна відсєкли	" "	Стегна відсікли
394 І сиреє	" "	І сире
403 Зевеє	" "	Зевес
411 потрощила	" "	потрощила

ОДИССЕЇ А.

ПІСНЯ ПЕРША.

Рада богів. Афіна заступається за Одиссея і наущає його сына Телемаха.

Музо! повідай мені про бувалого лицаря того,
Що наблукався по світу, столицю Троян зруйновавши,
Що й на всіляких людей надивився й спізнав весь їх побит,
В морі-ж біди натерпівся та гєря, як тілом так духом,
5 Що б і себе й товариство спасти і вернути до дому;
Та не вхранив товариства, хоч сильне об тім побивався:
Марне загинули всі од своєго-ж розсудку дурного,
Бо пережерли биків Геліоса, що ходить над нами,
І за сю кривду їх їм не судилось вернутись, —

10 От про се все й розкажи нам, богине, Зевесова дочко!

Лицарі другі усї, натерпівшися горя у Трої
Та од війни і од моря утікши, вернулись до дому,
Лиш Одиссея одного, од жінки й від дому далеко,
Нимфа панянка, богиня з богинь, Калипсо все держала

15 В гарних печерах, силкуючи надто, що б бути їй мужем.

Тай опієбля, як настала година за кілька там років,
Що їму боги присудили вернутись в Ітаку

В дїм свій, ні він, ні єго товариство біди не збулися.
Боги усї, опрїч лиш Посидона, єго миловали;

20 Сей-же, сердитий раз-в-раз, вельми ремствовав на Одиссея
Богоподобного, доки в свій край Одиссей не приїхав.

Раз Посидон якось з моря полинув аж до Ефіопів,

Котрі жили собі окрім ген-ген на край світа,
Інчі, де сонце встає, а другі, де воно спочиває; —

- 25 І, виглядаючи там гекатомби з биків та с теляток,
 Бенкетував, забавлявсь, веселився, а другі безсмертні
 Веї на Олімпі в палатах Зевеса зібравшись, сиділи; —
 Ім-то й почав говорити і богів отець і народів,
 В мислях своїх спомянувши зуфалого в кривдах Егіста,
 30 Вбитого ремстливим Агамемненком, Орестом преславним;
 От, спомянувши про нього, почав говорить до безсмертних:
 — „Що то за люде, — гай, гай! вони богів раз-в-раз ви-
 [новать,]
 „Кажуть ні б-то від нас усе злеє на сьвітї, а врешті
 „Всякі халепи їх та від них-же самих і бувають.
 35 „Хоч би тепер-от: Егіст самовласно без нашої волї
 „Жінку Атрида — чужую — приевоїв, самого-ж Атрида,
 „Лиш повернувсь той, убив, хоч і знав свою певну погибель.
 „Ми-ж ще давно гострозорого їм послали Ермія
 „Та наказали й того не вбивать і не брати чужої
 40 „Жінки, бо кара приспіє от-от так від Атрїєнка,
 „Лиш підросте, та орудовать схоче своєю землею.
 „Так і Ермія наказав та не зміг уламати Егіста, —
 „От-же тепер той бідою за все й поплатився.“
 Зевсу в одвіт синїока богиня Афина сказала:
 45 „О! Кронїєнку пан-оче, владико, й царю над царями!
 „Той бо влучив собі долю лихую таку по заслугі;
 „Так хай загинув би кожний, хто кривду таку-ж вчинив би.
 „В мене-ж от серце вельми розривається за Одиссея,
 „Що безвинно терпить муки від дому й родини далеко,
 50 „Там десь на острові дикім, де пуп і середина моря.
 „Острів весь лісом заріє, там богиня живе у палатах,
 „Атланти того всезнайки дочка, що й бездонного моря
 „Глиб постачає, і сам на собі вічно держить високі
 „Тії стовпи, що стоять на землі, а впіраються в небо;
 55 „Ся-то й держить нещасного і не вважає на слези
 „Мякими надто й солодкими все улещає речами,
 „Що б позабув він Ітаки, але-ж Одиссей не такївський:
 „Диму бажаючи хоч би понюхати з рідного краю,
 „Певної смерти він тільки і хоче.... Чому-ж твоє серце,
 60 „Боже Олімпський! Таке не податливе? Чи Одиссей пак
 „Не догожав тобі, жертви даючи на човнах аргївських
 „В Трої широкий? За що-ж ти так гнівен на нього, Зевесе?“
 Йї одвічаючи, хмари збираючий Зевс так промовив:
 „Доню моя! Яке слово тобі пролетїло кризь зуби?

- 65 „Де-ж таки я богорівного так і забув Одиссея?!
 „Люде повсюду шанують ёго, поважаючи розум,
 „Й жертви давав він безсмертним, що небом владіють широким.
 „Тільки отой, бач, державець землі Посидон за Циклопа
 „Дуже на нёго сердитий за те, що він виколов око
- 70 „Синові, се б Полифиму, котрий між Циклопами всіми
 „Славився силою й хистом; ёго породила Феоса
 „Нимфа, Форкина дочка, що бездонного моря пильнує,
 „В гарних печерах злучившись якомсь с Посидоном в замужстві.
 „То-ж то за нёго державець землі Посидон Одиссея,
- 75 „Не убиваючи, держить далеко від рідного краю.
 „Ми-ж от, давайте тепер, поміркуюємо всі, скільки ёсть нас,
 „Як би ёму спорудить возворот; Посидон-же то мусить
 „Гнів свій змінить, бо не в силі він буде один сперечатись
 „З нами безсмертними всіми і йти проти нашої волі“.
- 80 Знов синёока богиня Афина ёму одвічала:
 „О! Кроїтёнку, пан-оче! владико й царю над царями!
 „Ну, коли так, що на радї вже зволли боги блаженні,
 „Що б Одиссей, лицарь славний, запевне до дому вернувся;
 „Зараз давайте меткого пошлемо Ермія, посланця
- 85 „Богів, на остров Огигію, що б яко мога скорійше.
 „Нимфі в'явив кучерявій про нашу незмінную волю й рішинець,
 „Що б Одиссей-бідолага, не гаючись, плив до господи.
 „Я-ж помандрую в Ітаку до сина ёго Телемаха,
 „Що б науськать молодого й відвагою душу наповнить:
- 90 „Хай на майдані збере кучерявих Ахейців
 „Та прожене женихів, що псують так невбачливо й ріжуть
 „Дрібну скотину ёму і биків полових круторогих.
 „Потім у Спарту і в Пілос пісчаний пошлю ёго зараз,
 „Що б про отця там провідав, коли дещо вчує від кого,
- 95 „Та що б і слави собі між людьми там гаразд роздобувся.“
 Так от сказавши, вона підвязала під ноги сандалі
 Ковані злотом, вони то її і носили повсюду
 Разом з вітрами по твердій землі і по безкраєму морю;
 В руки взяла з цаконечником мідним, блискучим та гострим
- 100 Списа великого та довгого, що б ним під час зупиняти
 Тих джигунів невгамучих, що так на обиду охочі.
 Потім пильненько з Олимпа високого скоком спустившись,
 Миттю вона опинилась в Ітаці на самім порозі,
 В снігах надвірних палатів широких царя Одиссея,
- 105 Держачи списа в руках, вона постаттю дуже вдавалась

На чужостранця Ментеа, володаря славних Тафійців.
Там загордящих знайшла женихів, вони гралися в кості,
Сидячи біля дверей на простелених шкурах ще сьвіжих,
Що поздирали з биків і телят, за для них-же забитих.

110 Так забавлялись. Проворні джури вино розбавляли
В кухвах і губками шпарко стали шаровали
Та розкладали пред кожним і мясом усіх обносяли.

Першим її Телемах запримітив, бо і сам він сидів тут
Між женихами, недолею та їх наругою вбитий,

115 А ёго думки далеко літали. „Як би повернувся
„Сам пан-отець, розігнав би усіх разом непотрібників
„Й знов би над всім господарить почав, як і перш господарив“.
Сидючи між женихами і такі кохаючи думки,
Він запримітив Афіну і зараз пустився до неї

120 В гніві великім, що гість ёго довго стоїть за порогом;
Він поспішив до Афини і, правую руку подавши,
Списа прийняв і ласкаво до неї почав говорити:
„Здрастуй! Ну, просим до хати, як гостя тебе привітаєм
„А посьлі ўжи розкажеш ти нам за для чого прибув ти“.

125 Так привітавшись, повів у покої Палладу Афіну,
Списа її притулив до стовпа, підпиравшого стелю
З різними геть навкруги визерунками гарними дуже,
Де пан-отцева була порозвішана броня.

Дзиглика к ній підкотивши, він гречно прохав її сісти;
130 Килимом дзиглик квітчастим заслав і під ноги підставив
Стільчик, а поруч із нею для себе фотелю поставив
Од женихів в стороні далеченько, що б гість ёго любий,
Сидючи окрім гувлісів, не чуючи галасу пняних,
Страви у смак попоїв і як сьлід відпочинув з дороги,

135 Та що б то лучче було й про отця роспитать на єдині.
Наймичка глечик внесла золотий, що б на руки
Воду зливать їм над срібною мискою; стіл перед ними
Новий, обтесаний гарно, складний розложили, принівши.
Потім ввійшла стара ключниця с хлібом у кошику, страви

140 Всякої досить принесла і всього, що було в господі.
(Страва була все мясная та все на палумисках срібних,
Задля вина-ж постановлено їм по золотому келишку.)
Потім явився гонець і почав їх вином частувати.

Тут незабаром ввійшли й женихи невгамуці; ввійшовши,

145 На аксамитових вряд почали політронах моститися;
Й їм гонці бравії з глечиків воду на руки зливали,

- В кошиках кожному хліб підносили рабині пригожі;
 А жваві джурі в келишки вина наливали до верху, —
 Ті-ж на готовую справу — знай — руки свої простягали.
- 150 Потім, як вже і наїлися досить і в смак напилися,
 Інчая п'яним гульвісам скотилась на думку забава —
 Піснї і танці, без них бач і бенкет не в бенкет виходить...
 Зараз тут кобзу гонець голосную, мережану гарно,
 Фимію руки подав, і той мусив їм грати й сьпівати.
- 155 Тільки лиш Фимій почав свою пісню і вдарив по струнах,
 Як Телемах, головою схилившись близенько к Афинї,
 Що б не почули гульвіси, почав синєокої казати:
 „Гостю мій любий! не сердься; будь ласкав, що я тобі скажу:
 „Ім от на думку легеньке спадає — музика та пляси,
- 160 „Бо не своє, а чуже безкарно добро пожирають,
 „Того чий, може, білі кістки десь у полі безкраїм
 „Доц поливає, а може і хвиля по морю гойдає.
 „Ох як би всі вони вздріли єго, що вернувся от в Ітаку,
 „Всі б до одного й від зайців прудчійше пустились би в ноги,
- 165 „Кинувши геть усе добре — богацтво і навіть одежу...
 „Ох! а тепер, як погиб він в далекому краю, розваги
 „Нам вже не буде по вік, хоч би хто з земляків і божився,
 „Що він повернеться. Ні, вже пропав єго день повороту!
 „Ну а тепер менї, гостю! скажи та по правді по щирїй:
- 170 „Хто ти такий? звідкіля? де твій дїм? хто отець твій і мати?
 „Як і на човні яким ти приїхав? які матроси
 „Везли тебе на Ітаку і що то за люде вони єсть?
 „Вже-ж пак не пішки, та ще й по водї, ти прибув на наш острів,
 „Так розкажи досконально усе, що б я відав запевне.
- 175 „Перший ти раз тут у нас, чи мо давній отця ти знаємий?
 „Перебувало, бач, в нашому домі всілякого люду;
 „Бо пан-отець мій любив, що б з людьми хліба-соли ділити.“
 І синєока богиня єму на сю річ одвічала:
 „Все досконально й по правді по щирїй тобі я розкажу,
- 180 „Звуть мене Ментес, я син Анхіяла, елаветного весюди,
 „І над Тафійцями веслолюбивими здавна царюю.
 „Се-ж ненароком прибув я сюди с товариством на човні,
 „Ідучи з дому по чорному Понту у страни чужїї,
 „Аж у Темесу за міддю, — везу-ж я залїзо блискуче.
- 185 „Човна свого с товариством лишив я відєль далеченько, —
 „В Ратрі, лиманї Неї, що лісом густим вся поросла,
 „Ми с пан-отцем твоїм здавна приятелї дуже,

- „От хоч піди та для віри спитайся в Лаерта старого,
 „Лицаря, що вже, як кажуть, ніколи і в город не ходить,
 190 „А деє далеко на хуторі віку свого доживає.
 „Нянька старая-ж, така як і він, ёго поўть годує,
 „Як розболяться розслаблені здавна сугасти і бідний
 „Мусить навколїшки повзати завш по саду-винограду.
 „От я й заїхав у гості в надїї, що дома давно вже
 195 „Твій пан-отець; ёго-ж боги в дорозі тримають і досї;
 „Бо не помер Одиссей богорівний в чужині далекій:
 „Жив та здоров, деє блука по безкраєму морю, а може
 „Де-небудь проти волі загаявсь на острові й люде
 „Дикі та злії нещасного держать насильне.
 200 „Я от віщую тобі, — що безсмертні боги рішили,
 „Що доконешне і збутись повинно, як я собі мислю,
 „Знахарем та характерником певним не будучи овсім:
 „Довго баритись ёму не прийдеться в далекій чужині,
 „Хоч би ёго найміцнійшії пута залїзні скували,
 205 „Видума, як утікти, на те він Одиссей хитромудрий.
 „Ке-лиш тепер, брате, от-що скажи менї і щиро повідай:
 „Справдї ти син Одиссея самого і так отсе виріс?
 „Дуже, пак ти і очима і видом на него походиш,
 „Саме таким я ёго памятаю: видав ёго часто
 210 „Перше, нїм в Трою поїхати мав він, куди і другїї
 „Славні Ахейцї поплили на човнах своїх скороходних,
 „І от с тієї пори ми вже з ним і не бачились більше.“
 Знов їй на се Телемах вельми мудрий почав говорити:
 „Гостю жаданий! про все достоменно тобі я розкажу.
 215 „Мати говорить, що я Одиссеїв ёсть син, але сам я
 „Певне не знаю; нїхто, бач, не віда, де і як він родився.
 „Я б таки й овшем хотїв би быть сином щасливого того
 „Мужа, которого старість в богацтві та в славі настигла.
 „Той-же, чийм мене сином зовуть, коли хочеш вже знати,
 220 „Самим нещасним од всіх людей смертних тепер оказався.“
 І знов-от сказала ёму синёока богиня Афина:
 „Нї, не забули напевно ще боги безсмертні твій знатний
 „Рід, коли сына такого, як ти, Пенелопа родила.
 „Ще-ж менї, братіку, от-що скажи і достоменно повідай:
 225 „Що се за сьвято у вас? що за люде зійшлися й до чого?
 „Чи не весїлля? На бенкет хозяйський воно не похоже!..
 „Бо от-сї гості, як бачу, гармідер підняли нікчемний
 „В царських покоях, і всяк, хто б не паний сюди наверхувсь,

- „Бачачи встидство велике, від гніву не зміг би вдержатися.“
- 230   Ій Телемах, дуже сумно і важко зітхнувши, одвітив :
- „Гостю! цікавий, як бачу, ти знати усе, як приятель.
 „Був би повік отсей дім і почесний і вельми багатий
 „Миру на славу, як би заправляв їм, та жив сам господарь ;
 „Нині безсмертні, замисливши злеє, інако рішили
- 235 „І по їх волі отець мій з землею простився на віки ;
 „Вже не діждатись менї єго, вже не побачить живого ;
 „Лучче як би був загинув він в Трої, хоч і на чужинї,
 „Та на руках товариства, страшенну війну перебувши ;
 „Певне, єму б там насипали всі Панахейці високу
- 240 „Й чесну могилу тай сину лишив би він славу велику.
 „Ох! а тепер єго Гарпії злії безславно злизали :
 „Щез він од миру без вістей, без слави і сину зоставив
 „Плач та ридання. Але-ж не за ним, пак, одним я вбиваюсь,
 „Бо й опріч сєго біди менї боги багато послали :
- 245 „Скільки по островах тут навкруги єсть володарів славних —
 „В Дуліхіюсі, у Самі, в Закинті, порослому лісом,
 „Та скільки їх набереться і в самій Ітаці гористій, —
 „Всі мою матір волають в замужство й добро псують марне ;
 „Мати-ж ні вигнать їх з дому не сьміє, ні що б відказати,
- 250 „А своєвільні що дня, мов голоднії пси, об'їдають
 „Дім мій; того і гляди, що й самого розірвуть в шматочки.“
- З гнівом тоді Телемаху сказала Паллада Афина :
- „Горе тай годї! тут справді таки Одиссей сам потрібен,
 „Що б женихів поздолать безсоромних своїми руками.
- 255 „Як би отсе він вернувся до дому, та став на порозі
 „В броні, з щитом, в шишаку, з двома списами з мідї,
 „Так як єго перший раз я у нашому домі побачив,
 „Як с пан-отцем моїм він за столом пив вино й веселився,
 „Йдучи вже із Ефири від Іла царя Марморенка ;
- 260 „Іздив він, бачиш, в Ефиру на човні своїм скороходнім
 „Яду достати смертельного, що б ним намащувать стріли
 „З мідними все наконечниками ; але Іл царь
 „Яду не дав Одиссеєві, богів боявся безсмертних, —
 „Мій-же отець єму дав, бо вельми поважав Одиссея.
- 265 „Я-ж то й кажу от, як би женихам отаким він явився,
 „Гірке-прегірке усім би їм скоїлось разом весїллє...
 „Так, пак, не в нашій-же силі, лежить се у божих колїнах,—
 „Що б, повернувшись назад, відомстив він за все непотрібним
 „В домі своєму. Тобі-ж я велю : поміркуй собі добре,

- 1 270 „Як би самому прогнать женихів із палатів.
 „Так-то! Тепер-же послухай, та добре, мовго ти слова:
 „Завтра збери на майдані всіх лицарів славних ахейських,
 „Все розкажи їм доказно, а боги хай свідками будуть.
 „Прав, що б ішли женихи собі кожний у власну господу,
 275 „Ненька-ж, коли їй замужство припало, нехай іде зараз
 „В пишні палати отця многосильного; там їй к весіллю
 „Пишно-богате зготують приданне і все, що дається
 „Любій дочці; спорядять, як дочку виражають хозяйську.
 „Дам і самому тобі я совіт, коли схочеш послухать:
 280 „Вибери човен найлуччий, як сьлід оснажи, посади в нім
 „Двадцять гребців тай їзжай, про отця за морями розвідать;
 „Може хто з смертних що скаже тобі, або може почувеш
 „Оссу від Зевса, котра вісті певні людям приносить.
 „В Пилос самперед заїдь та у Нестора там роспитайся,
 285 „Потім у Спарту, — білявого там запитай Менелая,
 „Він, бач, з Ахейців усіх повернувся до дому посьліднім.
 „І як почувеш, що жив пан-отець і прибуде в Ітаку,
 „Жди ёго рік лиш один; потерпи через силу знущеннє;
 „А як довідашся, що в живих вже нема Одисея,
 290 „Зараз вертайся, не гаючись в милую рідну Ітаку;
 „Тут ти могилу високу насип і як сьлід похорони
 „Пишні вчини ёму; неньку-ж оддай кому небудь в замужство.
 „Все спорудивши як сьлід, поскінчивши весь обряд жалібний,
 „Сядь та гарненько таки поміркуй і придумай способу,
 295 „Як би — ото женихів повбивать в твоїх власних покоях, —
 „Чи то потайно, зрадливо, чи просто таки у відкриту;
 „Боязким буть не пристало тобі, бо ти вже не дитина.
 „Певно ти чув, яку славу по людях Орест богорівний
 „Має, убивши Егіста за те, що сей капосний злодій
 300 „Смерть загодівав ёго пан-отцю. І ти, друже мій любий!
 „Гарний ти, бачу, і виріс невроку, — уже в такій силі,
 „Що б об тобі говорили в нащадках далеких. Прощай-же!
 „Час мені вже й на човен вернутися свій скороходний
 „Тай к товариству, що десь, мабуть, жде мене, жде, не дождеться.
 305 „Ти-ж об собі потурбуйсь та гляди не забудь мого слова.“
 Знов Телемах на сю річ синюокій богині промовив:
 „Гостю мій! любе мені твоє теплеє слово: говориш
 „Мов отець рідний своєму дитяті, й ніколи совіту
 „Я не забуду твого. Ну, посидь-же тепер і не квапся
 310 „Іхати, поки скупаєшся та заспокоїш з дороги

„Втомлене тіло і душу. Тоді подарунок почесний
 „Маю я дати, як водиться то у приятелів близьких ;
 „Спомин то буде від мене і вернешся потім до човна.“

І Телемахові знов синёока богиня сказала :

315 — „Ох! не задержуй мене, бо я кваплюся дуже в дорогу ;
 „Свій подарунок почесний, що маєш тепер мені дати,
 „Посьбі даси, як, вертаючись, знову до вас я заїду ;
 „Спомин твій в дім завезу і приятеля тим-же віддячу.“

Оксее сказавши, Паллада Афина в хвилину де й ділась,

320 Мов би в крок ока полинула птиця, в душі-ж Телемаха
 Силу й одвагу вселила і він, як ніколи ще, хіттю
 Всесь загорівся тепер по отцю: якось чудно й дивно
 Серце в ёму ніби з жаху забилося; вгадав, бач, що гостем
 Бога приймав і пішов зараз до женихів богорівний.

325 Славний кобзарь серед них там сьпівав, а ті мовчки сиділи
 Й слухали пісню; сьпівав він про той поворот не знарошний
 Славних Ахейців, що їм загадала с під Трої Афина.
 Пісню ту дивну з верхніх покоїв дочка Ікарія,
 Мудрая вельми жена, Пенелопа, зачула і зараз

330 З верху по сходах високих спустилася в низ, а за нею,
~~А за нею~~ дві молоді покоївки. Ввійшовши у нижні покої,
 Де женихи забавлялись, жена богорівная тихо
 Біля стовпа підпіравшого стелю мережану, стала,
 Лик невеселий наміткою з веби тонкою закривши;

335 А біля неї по сю и по ту руч її покоївки.
 Гірко заплакавши, так почала говорить кобзареві :

„Фиміє! знаєш ти інчих багато пісень дуже гарних :

„Скомпоновали їх все кобзарі про діла та про славу
 „Богів і смертних людей, засьпівай с тих пісень яку небудь ,

340 „Сидячи між женихами, вони-ж нехай слухають мовчки
 „Та пють вино, а сїєї жалібної вельми, будь ласкав,
 „Більш не сьпівай; вона рве мені серце, мені над всіх смертних
 „Горе найбільше випало, тяжко мені, як згадаю
 „Мужа такого, що славою і Аргос покрив і Елляду.“

345 І Пенелопі на се Телемах вельми мудрий одвітив :

„Нене! на що зборонять кобзареві свій дух звеселяти
 „Тим, що спадає на думку? кобзарь ні один тут невинен,
 „Винен Зевес, що по волі своїй і на кого лиш ехоче,
 „З неба високого силу таку насилає. Не сердься-ж

350 „На кобзаря ти, що він поворот той нещастний Ахейців
 „В пісні повідає; нова отся пісня для всіх і того-ж то

- „Всі її слухають: всіх вона горне чарами до себе.
 „Й ти приневоль своє серце послухати піснї тїєї;
 „Вже-ж не один Одиссей повороту в отчину позбувся
 355 „В Трої широкій: погибло там лицарів інчих багато.
 „Лучче йди у нагорню сьвітлицю собі і за кужель
 „Сївши, або біля кросен справляй свою певно роботу
 „Та накажи й покоївкам, що б діла свого пильнували,
 „Всякі-ж розмови — то річ не жіноча, мушчинське то діло;
 360 „Я говоритиму з ними, бо я єсть тут в домі господарь.“
 Вельми вона здивувалась, почувши від сина таку
 Сьміливу річ і розумну, і вийшла повагом з сьвітлиці,
 Вийшли за нею й рабїні. І там вона довго і гірко
 Плакала за Одисеем, — своїм чоловіком, аж поки
 365 Сну не наслала на неї синеюка богиня Афина.
 Вже вечеріло в палатах і от женихи усі разом
 Галас підняли; бо всяк забажав собі ліжка здобути.
 От — Телемах вельми мудрий до них так почав говорити:
 „Слухайте-но! женихи гордовитїї ньєнки моєї!
 370 „Ну-мо тепер веселиться, не тра сперечатись:
 „Лучче такого послухаєм кобзаря, як отсей — от
 „Голосом рівня богам. На майдані ми завтра зберемся
 „Всі і я там перед всею громадою сьміло вам скажу.
 „Дім мій покинуть: вигадуйте інші собі ви забави
 375 „Іжте своє, не чужєє добро в своїх хатах по черзї.
 „А як (що вам) пак здається задаром безкарно
 „Мужа одного добро пожирати, то жрїть на погибель:
 „Богів на поміч собі вічно сущих на вас приволаю,
 „І справедливий Зевес вас скарає за всі ваші кривди:
 380 „Всі пропадете, загинете тут таки в сїм самім домі!“
 Так він промовив, женихи здивувались, з досади зубами
 Заскреготїли, що блазень так сьміливо й грізно говорить.
 Перше за всіх на сю річ обїззавсь Антиною Евпейфєнко:
 „Певне тебе, Телемаха, безсмертні самі наущають
 385 „Буть таким гордим і сьміливі речі такі говорити.
 „Буде біда, як тебе Кронїєнко в Ітаці над нами
 „Всіма поставить царем, ти-ж як раз на те й право імієш.“
 І Телемах мудрий син Одисеев єму так одвітїв:
 „Ти, Антино! не сердься на мене за те, що я скажу.
 390 „Царства дїждатись я й сам би хотїв, як би боги то дали.
 „Чи царювати, по твоєму, зло саме більше на сьвітї?
 „Нї, будь царем — річ велика і дїм царя скоро повнїє

- „Всяким богацтвом тай сам він у більшім почоті буває.
 „Та на Ітаці й без мене багацько князів єсть ахейських,
 395 „Як молодих, так старих і от з них то хто небудь получить
 „Царство, як що Одиссей богорівний помер на чужині,
 „А доки що панувати-му я в своїм домі й рабами,
 „Що Одиссей, пан-отець, роздобув мені, правити буду.“
 Знов ёму так Евримах Полибенко почав говорити:
 400 „То, Телемаче! залежить від волі богів, — хто з Ахейців
 „Буде царем на Ітаці, з отвсюду водою облитій;
 „Будеш своїм заправляти добром і господарити в домі; + 1
 „І поки ще житимуть люде на острові нашім, напевне
 „Що не знайдеться такий, хто б добро твоє в тебе заграбив
 405 „Без твоєї волі, насильством. — Тепер-же тебе, препощенний, zue
 „Маю спитати за гостя отого, що був тут: з якої
 „Єсть він землі, де родина ёго, як зоветься і хто він?
 „Може він звістку приніс про отця, що в дорозі бариться,
 „Чи, мо, по нужді своїй він у сторону нашу заїхав?
 410 „Спішно одкланявся так, що й не дав роспитати за себе,
 „А по лицю він, здається, не простого роду людина.“
 І ёму знов Телемах вельми мудрий почав говорити:
 „Ну, Евримаче! по вік вже мені повороту отця не діждатись, + 1
 „Й віри не йму вже я, звідкіль не йшли б мені вісті про ёго;
 415 „Тай речам те-ж не віру отих ворожбитів, которих
 „Мати раз-в-раз у палати ззива й ворожить заставляє.
 „Гість мій, то давний приятель отця, він із города Тафа,
 „Ментесом зветься, єсть син Анхіяла, розумного вельми,
 „Й над Тафійцями веслолюбивими здавна царює.“
 420 Так от сказав Телемах, хоч і знав, що була то богиня.
 Знов прийались женихи за свого кобзаря: веселили
 Піснями й плясами душі, та ждали, що б повечеріло;
 От-як наблизилась ніч і стемніло в покоях високих,
 Кожен поплентався до дому, що б смачно всю ніч спочивати.
 425 Скоро і сам Телемах те-ж пішов у будинок високий,
 Що в стороні від палатів царських красувався між садками;
 Йшов він спочити, а думки, мов чорнії хмари, вставали.
 Нянька стара, клопотуха журлива, йшла попереду
 Й Телемаху сьвітила походнею; то Евриклея,
 430 Опса дочка була Писсиноренка: її ще малою
 Взяв до покоїв Лаерт, заплативши за ню ціну добру —
 Двадцять биків — і так само любив, як любив і царицю.
 Мамкою була вона Телемаху й ёго ще с пелюшок

- Грудьми кормила й любила найбільш з усіх челядинців.
 435 Двері в будинку високім і пишнім вона одімкнула,
 І Телемах увійшовши, на ліжко своє опустився.
 Скинувши хитон тонкий, він оддав ёго няньці у руки,
 Та-ж, — разів кілька струсивши, гарненько у троє зложила
 Та на кілочку повісила біля брусленого ліжка,
 440 Потім тихенько вийшла з будинку і двері засовом
 Срібним замкнула, а засов міцним ремінцем завязала.
 Тут Телемах і пролежавсю ніч, кожушиною вкрившись
 Та про далеку оту розважаючи в мислях дорогу,
 Що загадала ёму синёока богиня Афина.

ОДИССЕЇ В.

ПІСНЯ ДРУГА.

Рада Ітакійців. Вїзд Телемаха.

- Тільки лиш рання рожева Зоря занялася,
 З ліжка піднявсь Телемах, любий син Одиссеїв;
 Плате вдягнувши і гострую шаблю до боку вчепивши
 Та підв'язавши під ноги сандалі вельми дорогії,
 5 Вийшов з будинку високого, станом на бога похожий.
 Зараз гоньцям голосним повелів по Ітаці гукати,
 Що б кучеряві Ахейці усі на майдан поспішали...
 Чуло гукали гоньці і швиденько Ахейці збирались.
 От як зійшлась на майдані уся городянська громада,
 10 Рушив туди й Телемах, взявши мідного списа у руки,
 Та не один, а побігли за ним і прудкіі собаки.
 Дивною дуже красою ёго надїлила Афина;
 Вельми тут всі здивувались, уздрівши ёго, громадяне.
 Сїв на царському стільці, підступили до ёго старшини,
 15 Й першим почав говорити до них лицарь славний Єгиптій,
 Був, бачте, й розумом він і літами між ними найлучший.
 Старший синок ёго те-ж з Одиссеєм давно вже під Трою,
 Кіньми богату, поїхав на човнах нових та просторих,
 Антифом звавсь; загубив ёго дикий Циклоп у печері,

- 20 З бідного там сіромахи останню вечеру собі зготувавши. + |
 Ще zostавалося троє синів у старого й один з них,
 Те-ж з женихами гуляв, Еврином, а ті другі обоє
 Завш пильнували роботи отцевій; а все-ж пак Єгиптії
 Плакав-вбивався за сином погибшим і от що промовив:
- 25 „Речи моєї послухайте ви, Ітакійська громадо!
 „Вже кілька років ніякої ради у нас на майдані не було, + |
 З самої тої години, як царь Одиссей із Ітаки поїхав. + |
 „Хто-ж отсю раду сьогодні збирає? Кому і яка нужда припала? + |
 „Чи з молодих хто, чи може старійші се діло счиняють?
- 30 „Може почув новину хто, — що військо до нас підступає
 І се прочувши, найперше од всіх нам повідати хоче?
 „Чи про громадськеє пильне нам діло яке розказати?
 „Чесний то єсть чоловік і нехай йому Зеве помагає
 „Добреє діло, що городу зичить, щасливо скінчити.“
- 35 Так він сказав і по серцю пришлась Телемаху похвала:
 Довше усидіть не зміг, бо замислив і сам говорити;
 Став він посеред громади, і Писинор, гонець вельми мудрий, + |
 Берло подав йому в руки, як водиться завше на радах,
 Й Телемах так почав говорити найперш до старого:
- 40 „Старче! відсіль не далеко, як сам незабаром побачиш,
 „Той, хто зібрав отсю раду: мене-то напасі постигли.
 „Звістки-ж, що б вражеське військо до нас підступало, не чув я
 „І городянам про се я нічого не маю сказати
 „Та і про діло громадське нічого сказати те-ж не маю:
- 45 „Єсть то моя свійська нужда і горе домівське двояке.
 „Першеє горе — отця я позбувсь, що царем був над вами.
 „Тут на Ітаці, а був він до кожного широко прихильний!
 „Другеє-ж горе ще гірше, воно незабаром ввесь дім мій
 „Знищить і майно моє рознесе, як половину по вітру.
- 50 „Неньку мою женихи проти волі в замужество волають:
 „Все б то хозяйські сини, що найлуччого роду в Ітаці.
 „Боязко їм до Ікарія вдатися, матері-батька,
 „Що-б сам старий, наділивши дочку свою щедро посагом,
 „Видав в замужество тому, хто по серцю милійший прийдетьсяя.
- 55 „От-же пак — ні! що день божий вони у мій дім учащають,
 „Ріжуть биків та ягнят та годованих кіз, бенкетують
 „Й смачнеє чорне вино, не жалкуючи, знай, попивають.
 „Сила добра пропада, бо не має в господі такого, !
 „Як Одиссей, що б від дому отую біду відвернути.!
- 60 „Сам по собі я не можу се діло спорудити, тай потім

- „Гірко прийшлося би мені, не гаразд, бачте, я й нема сили.
 „Певне я сам, коли б духу мені, міг би впоратись з лихом;
 „Сил не стає вже, що б дальш терпіти: пропав ні за віщо
 „Дім мій увесь. Схаменіться-ж самі; повстидайтесь сусідів,
 65 „Божої кари побійтесь, що б боги, здивовані вашим
 „Ділом непутнім, на вас не звернули правдивого гніву.
 „Я от молюся і Зевсу Олімпському та і Өемиді,
 „Що на майданах на раду старшин і громаду збірає.
 „Ей! схаменіться поштенні! покиньте мене, нехай сам я
 70 „Гіркеє горе терплю. Чи-ж декого з вас міднобронні,
 „Славні Ахейці, чим небудь отець Одиссей приобидив,
 „Й ви от за кривду отця на мені відомщати захтіли
 „Тай підускаєте сїх грабувати мій дім? Задля мене
 „Лучче б було, як би нищили ви мої скарби і майно;
 75 „Бо як би ви от мене зграсували, була б ще надія,
 „Що коли небудь таки відібрать своє добре прийдеться:
 „Я раз-у-раз похожав би із вулиці в вулицю й словом
 „Правив би з вас свого скарбу, аж доки б всего не віддали.
 „Се-ж от ви з серця мого і останню прогнали надію.“
 80 Так от сказавши, во гніві він берлом торохнув об землю;
 Ринули слези з очей і від жалю усі засмутились.
 Довго мовчала громада, не квапивсь ніхто Телемаху
 Дати відвіт на єго таку сьміливу мову вразкую.
 Тільки один Антиной поосьмілився так одвічати:
 85 „Що ти сказав, Телемах, необачний та гордий? Подумай:
 + 1 „Пеню зваливши на нас, ти й соромом ще нас хочеш покрити.
 - 1 „Не виноваті ні в чім женихи тут ахейські,
 „Винна лиш мати твоя, бо на хитрощі всякі горазда:
 „Три от роки уплило, пішов отсе рік вже четвертий,
 90 „Як вона водить усіх нас за ніс та кепкує над нами;
 „Всім подає нам надію і кожному з нас обіцяє,
 + 1 „Вісті до нас засилає, а думки то інші кохає у серці;
 + 1 „Хитрощі ось які вигадала, що б нас усіх ошукати:
 „Кросна великі в сьвітлиці поставивши, здумала ткати
 95 „Довгу тонкую намітку, а нам усім от-що сказала:
 „Хлопці, мої женихи! вже помер Одиссей богорівний;
 „Ви підждіть поспішати з весіллям, аж поки намітку
 „Я поскінчу, що б основа моя не пропала даремне;
 „Сяя намітка Лаерту старому на смерть покривало, —
 100 „Смерть бо є косою стоїть невгамуца над лицарем славним,
 „Що б Ахейки по людях мене не могли попрікнути,

- „Що от богатий, та без покривала поліг в домовину.“
 „Так то вона нам сказала і ми їй повірили чесно.
 „Що-ж с того вийшло? По дню вона ткала, в ночі-ж ту основу,
 105 „Скалку собі засьвітвши, до нитки що-разі собі роспуськала, †
 „Цілих три роки оттак облящала вона нас Ахейців;
 „А як настав рік четвертий, одна от з її-ж покоївок
 „Нам і відкрила сю штуку, — вона, бач, одна тільки й знала.
 „Раз ми й застали її, як вона роспуськала основу:
 110 „Мусли тут по неволі своєю таки кінчить роботу.
 „От що тобі женихи одвічають, що б знав еси й відав
 „Сам своїм розумом, відали б те-ж і всі славні Ахейці.
 „Маїр вішли ти до батька й в замужество піти накажи їй
 „С тим, хто по серцю і їй і її пан-отцеві прийдегся.
 115 „А як вона буде довше з синів кепкувати Ахейських...
 „Розумом певним її наділила ще з малку Афина:
 „Дуже дотепна вона до роботи усякої й знає
 „Хитрощі всякі, яких ще од віку ніхто з Ахейнок
 „Наших оттих кучерявих, розумних, які от: Алкмена,
 120 „Гарна Тира, або дивно вінчана царівна Микена, —
 „З них ні одна не знавала того, що́ твоя Пенелопа.
 „Тільки дарма! не допоможе той розум твоїй пані-матці:
 „Будем псувати добро і скотину твою будем різать,
 „Доки вона не покине тих мислей, що боги на серце
 125 „Їй положили. Для неї, то правда, великая слава,
 „Ти ж за своїм господарством гіркими заплачеш слізами.
 „Ми й на роботу не підем, ні в деяке інше місце,
 „Поки вона не звінчається с тим, котрий з нас їй припаде“.
 Речи почувши такі, Телемах вельми мудрий промовив:
 130 „Ні Антиною! не сьлїд виганять проти волі з господи
 „Матері, що породила мене й згодувала, отець-же далеко; †
 „Жив, чи помер він — не знаю; коли-ж сам по собі я з дому
 „Матїнку випхну, то як менї глянуть Ікарію в вічі?...
 „Кара постягне мене від отця, та і демон ще іншї...
 135 „Біди на мене нашле; бо паві-матка, виходячи з дому,
 „Страшних накличе Еримїї, і люде з мене насьміються.
 „Ні, не скажу я ніколи такого їй прикрого слова!
 „Ви-ж, як що совість в вас є і ворухить вона вашу душу,
 „Йдїть геть із дому моєго та бенкети іншї справляйте,
 140 „Кожний добро своє власне вживаючи в хатах по черзі.
 „А як вам ліцше і вигоднійш здається, що б Їсти й псувати
 Скарб чоловіка чужого, то їжте; а я — от — на поміч

- „Богів безсмертних покличу і дасть мені Зевс Олімпійський
 „Всім відомстити вам за ваші кривди в сіх самих палатах,
 145 „Вами ограблених: тут ви й загинете всі до одного!“

Так говорив Телемах і йому тут Зевес тучегрімний

- З верху високої дуже гори двох орлів посилав.
 Спершу орли, поза вітром впоруч, літали високо,
 Близько один біля другого, крилами ріжучи хмари;
 150 Потім, спустившись низше в середину бучної ради,
 Стали навколо літати й сердешно махали крилами,
 Лихо віщуючи, грізно на голови всіх позирали,
 Далі, подряпавши груди і шиї собі пазурями,
 Линули в правую руку до свого гнізда й до кубла.
 155 Вздрівши очима орлів, ізжахнулися всі громадяне
 Й кожен собі міркував-розважав, — що то станеться с того?
 Виступив тут на середину зух, Аліеєрс Маторейко,
 Він, бач, один з громадян був гаразд віщувати по птвцях,
 Знав він і те, що було, і що буде, умів відгадати.
 160 Він-то, як найрозумніший од всіх, так почав говорити:
 „Ну, Ітакійці! послушайте, що я вам буду казати!
 „Річ моя буде найбільше до вас, женихи своєвольні;
 „Вам, бач, найперше біда прилучиться, бо царь Одиссей — от
 „Довго не буде баритись в чужині від друзів далеко;
 165 „Він деє тут близько і смерть женихам та недолю готув
 „Всім разом; та не мало і всім іншим припаде,
 „Що по Ітаці живем тут багатій і здалека видвій.
 „Ну-те-ж давайте, мершій поміркуєм, — як нам зупити
 „Сіх своєвольців; нехай зупиняться й самі божевільні;
 170 „Лучче й пригоднійш для них-же самих, що б вони схаменулиє.
 „Щирю правду вам кажу, бо відаю все достеменно
 „Я і тому віщував, як Ахейці ввізжали
 „В Трою, а за ним і наш Одиссей хатромудрий.
 „Я віщував, що біди він натерпляться в морі й задулать
 175 „Все товариство, й невідомий всім по двадцятому року
 „Вернеться в дім свій і от все поправді збувається нівька“.
 Тут Евримах Полибенко в одвіт так почав говорити:
 „Старче! піти б тобі лучче до дому й своїм таки дітям
 „Там віщувати, що б якої біди не прийшлоє їм зазнати;
 180 „В ділі-ж отсім то дотепнійший я, аві-ж ти віщувати;
 „В небі багато літа поїд сонечком всякої птиці,
 „Тільки не всі вони правду віщуют; загинув в чужині
 „Царь Одиссей, як пропасти б було і тобі з нам укуні,

- „Страхів таких не прийшлося би тобі нам отут завдавати
 185 „Та роздратовувать гнів в Телемаку, що б грошей за сев
 „Від козаренка, або й подарунок який роздобути.
 „Я тобі от що скажу і побачиш, як все те поправді
 „Сповниться; як що оттак ти все будеш на гнів првклоняти
 „Сего молодшого, розумом сам і лґґами старійшій,
 190 „То Телемахові перш, ніж кому, воно в горі складеться,
 („Сам він нічого не вдіє без нас і проти нашої волі); + |
 „Що-ж до старого тебе, завдамо тобі кару велику:
 „Будеш ти нас памятати й слізмами обиллешся гіркими.
 „Я Телемахові сам дам пораду від широго серця:
 195 „Матері хай повелить, що б в господу отця повернулася;
 „Зроблять весілле їй там і багато зготують посагу,
 „Як те бува у хозяйській семі для дочки дорогої;
 „А вже без сего здається мені, що ніхто із Ахейців
 „Од сватовства не відступиться; не боїмоє ми нікого!
 200 „Ні Телемаха, що так вже гаразд говорити, ні твого
 „Ми не злякались, старий, віщування: не статочне діло
 „Речи твої, лиш спротивляєш нам ти усім і ще гірше. 34
 „Марне страчатимем ми все добро, поки буде водити
 „Всіх нас весіллям оттим Пенелона; ми кожний день божий
 205 „Все сперечатися будем зза шлюбу, — кого вона візьме.
 „Свататися ми не підемо за других, що б взять у замужство
 „Кожному з нас собі пару, як скрізь то бува по закону“.
 І Евримахові знов Телемах так почав говорити:
 „О! Евримаче! і ви, женихи Ітакійські поважні!
 210 „Більш об сім ділі просить вас не буду й не скажу вже й слова.
 „Відомо єсть то безсмертним богам, тай усім Ахеянам.
 „Дайте тепер ви мені скороходного човна й на него
 „Двадцять гребців, що б возили мене по усіх геть усядах.
 „Маю поїхать я в Спарту, а потім у Пилос пісчаний,
 215 „Що б возвороту отця там довідатися, що так бариться;
 „Може хто небудь з людей мені скаже, & може й про
 „Зевса прочую, що людям певнійшій вісті приносить,
 „Як що прочую, що жив пан-отець і прибуде до дому,
 „Рік лиш єдиний чекать єго буду с тугою на серці,
 220 „А як почую, що вмер і вже більш між людьми не вітає,
 „Зараз до дому вернуся у рідную, милу Ітаку;
 „Справлю почесні єму похорони й могилу насиплю,
 „Все, як поводить ся й матір, що б заміж ішла, привневолю“.
 Сев сказавши, він сів, після него з громади піднявся

- 225 Ментор той самий, що був Одиссеєві здавна приятель :
 Дім ёму свій поручив, од'зжаючи в Трою на човнах,
 Що б і добра пильнував, шанував би й старого Лаерта.
 Сей то премудрий вельми так почав говорить громадянам :
 „От-же тепер і мого ви послухайте слова, громадо!
- 230 „Ні, вже ніяк не приходиться, бачу, що б царь берловладця
 „Був задля кожного щирим, ласкавим, прихильним ; повинен
 „Милость із серця прогнати, будь жоретким і капості діять :
 „Бачте, як скоро всі Одиссея сьвятого забули,
 „Свого царя, що для всіх був отцем таким щирим, ласкавим.
- 235 „Вас женихи гордовиті корить я не буду за ваші
 „Кравди й неправди, що чините, пакосним мислям піддавшись,
 „Нищучи дім Одиссея в надії, що той вуби вмер вже,
 „Лихом задумали граться й свої підставляєте карки !
 „Ні, я сердитий на всіх Ітакійців, що їм так байдуже :
- 240 „Руки сидять поскладавши, замість що б то словом і ділом
 „Всею громадою кілька там тих женихів зупиняти...“
 Ментору Евниоренко Леокрит на сєе промовив :
 „Що? Яке слово сказав ти, безглуздий і капосний Ментор?
 „Нас зупинять підмовляєш! не так то воно, пак, і легко
- 245 „Нас побороти при бенкеті, хоч би й цілій громаді,
 „Та хоч би й сам Одиссей, не нароком вернувшись в Ітаку
 „Й нас женихів захопивши за бенкетом, сиволю адунав
 „Вигнати з дому свого, то не рада б була й Пенелопа
 „Возворот вадріти ёго, хоч за ним побивається сильне :
- 250 „Склалося б лихо найперш ёму, коли б справді замислив
 „Нас стілько душ сам один побороть... Не до ладу сказав ти !...
 „Ви, громадяне! розходьтесь, беріться усяк за роботу,
 „Ментор отсей з Алієерсом у двох Телемаха в дорогу
 „Хай виряжають, вони ёму здавна приятелі дуже.
- 255 „Тільки я мислю, що довго ще він на Ітаці просидить,
 „Ждучи вістей, побувать-же в дорозі, ёму не прийдеться“.
- Так прокричавши, Леокрит прогнав усю раду з майдану :
 І розійшлись громадяне, пішли собі мовчки до дому,
 А женихи таки знову поплентались в двір Одиссеїв.
- 260 От Телемах засмучений пішов по над берегом-морем,
 Руки умивши у морі, почав так молитись Афині :
 „Зглянься на мене, богине! що вчора мій дім посітила
 „І по безкраєму морю на човні плити повеліла,
 „Що б возвороту отця, що так бариться довго, провідать.
- 265 „Сю то дорогу мені запражують Ахейці, найбільше-ж

„Пакості діють меві женихи загордячі, прокляті“.

Так він моливсь і небавом до нього богиня Афина,
Ментора постать прийнявши, явилась і стала близенько
Тай почала ёму зараз крилатії речи казати:

- 270) „Ну, Телемаче! коли хочай крапля великої сили
„Крапнула в тебе отцевої, то вже плохим ти не будеш;
„Будеш, як він був, гаразд на слово, тай до діла дотепний. +
„Підеш в далеку дорогу й щасливо повернешся в дім свій,
„Будь ти не син Пенелопи премудрої і Одиссея.
- 275 „Мало я мав би надії, що б міг ти скінчити, що задумав.
„Мало на світі по семьях синів є на тебе похожих;
„Більш нерозумних, а що б були луччі родителя — мало.
„Так-то: великую силу в собі Одиссея ти мавш,
„Будеш розумний повік і до всякого діла дотепний;
- 280 „Все, що лиш мавш на мислі і що загадав поскінчавш.
„Кинь женихів непотрібних, зневаж ти їх мислі і гадки;
„Дуже вони нерозумні і правди не відають овсім.
„Ім не втямки, не гадають вони ні про смерть, ві про кару,
„Що підступає до них день-у-день, що б всіх стратити разом.
- 285 „От незабаром поїдеш в дорогу, котрої бажавш.
„Я тобі давний отцевий приятель і дам тобі човен
„Легкий, новий да і сам те-ж пущуся с тобою у море.
„Йди-ж-но тепер от до дому і там забавляйся з женихами,
„Слуги ж нехай наготують харчів, хай складають у тлумки
- 290) „Хліб, а вино у баклаги, крупу-ж і муку задля їжи
„В міхи ремінні, нові хай насиплють, а я от тимчасом
„В город метнусь, що б гребців там набрати охочих та бравих.
„Що-ж от до човнів, то є їх в Ітаці — старих тай нових те-ж,
„З них тобі виберу — там вже побачу — я човен найлуччий;
- 295 „Злагодам миттю ми човни тай спустим на море широке.“

Так говорила Зевеса дочка, синёока Афина.

Голос богині почувши, не гаючись син Одиссея
С тугою в серці важкою пустився чим дуж до господи;
Там у палатах застав женихів загордящих, безпутніх.

- 300 Кіз білували вони у світлицях, свиней-же смалили
Серед подвіря. Кепкуючи, тут Антиной підступає
До Телемаха і, взявши за руку, ёму так промовив:
„Ну, ти балако сердитий, вже годї тобі, невгамудий,
„Словом і ділом потайно у серці біду нам кувати;
- 305 „Лучче от сядь, пий вино та їж мясо, як перше то бувало;
„Човни Ахейці тобі спорядять і гребців дадуть бравих,

- „Що б ти беспешне у Пилос пісчаний скорійше доїхав
 „Звістки почуть про отця, чом так довго і де забарився.“
 От Телемах Антинові в гніві скрізь слізи одвітив:
- 310 „Ні, Антиною! мені не пристало між вами сидіти
 „Тут за столом, хліба-соли вживати без позову на бенкет.
 „Чи не доволі-ж ще ви попсували добра та скотини
 „В домі моім за той час, як я був ще малая дитина?
 „Виріс вже я й від розумних людей вже довідався веєго;
- 315 „Сили у грудях мені прибуло й раз-у-раз прибуває,
 „От я й попробую, чи то с Пилоса, чи тут таки в домі,
 „Скоро смерть наглу та люту накликають на голови ваші,
 „Іду сьогодні в дорогу і їду на човні чужому,
 „Бо задля мене вже й човна й гребців на Ітаці не стало...
- 320 „Так вам завгодно було, Ітакійці, і так ви вчинили.“
 Се от сказавши, він руку з руки Антинові й вирвав;
 А женихи, не вважаючи, знай, веселились в світлицях
 Та глузували с хозяїна й дуже над ним кепкували.
 От один блазень з між них загордящих став їх дратувати:
- 325 „Ой товариство! нам смерть Телемах замишляє напевне;
 „С Пилоса може пісчаного він привезти кого небудь,
 „Чи таки з Спарти, собі на підмогу, що сквапиться дуже...
 „Може пак має на думці поїхати в Ефіру багату,
 „Що б звідтіля привезти нам якого смертельного зілля,
- 330 „Та поналле того зілля в келишки і всіх нас потруїть.“
 Другий-же с тих блазнюків загордящих так от що промовив:
 „Хто знає? може і сам він, блукаючи в човні по морю,
 „Деся пропаде, як пропав Одиссей, у далекій чужині,
 „Отоді клопоту він наробив би усім нам багато:
- 335 „Мусили б ми ёго майно ділити проміж себе, палати-ж
 „Мусили б неньці вернуть і тому, хто її взяв би заміж“
 Так женихи говорили, тим часом в отцеву скарбницю,
 З дахом високим, спустивсь Телемах, де у скринях лежали
 Міді і золота купи, одежи і пахучого масла;
- 340 Кухви солодкого й дуже старого вина там стояли,
 Трунку міцного, дивовного здавна було в них наліто;
 Вряд попід стінку ті кухви стояли про тую годину,
 Як Одиссей, натерпівшися горя, знов вернувся в дім свій.
 Двері в скарбниці двойні з дубових дошок замикались
- 345 Дуже міцними замками; скарбницю і денно і нічно
 Ключниця ту вартувала і всего добра пильнувала
 Опоса Писаноренка, дочка Евриклея премудра,

Йй-то й почав говорити Телемах, у скарбницю зазвавши :

- „Мамко! возьми й націди у баклаги вина і в барила
 350 „Трунку оттого смачного, що тут бережеш у скарбниці,
 „Завше чікаючи того нещасного — може от-от пақ
 „Вернется рівний богам Одисей, як спасеться від смерті,
 „Цілих дванадцять баклагів налий, та заткни їх кріпенько
 „Потім насип мені круп і муки у ремінні міхи,
 355 „Що б в кожнім міху було всего мірок не менше як двадцять.
 „Тільки сама вже се відай, най все в тебе буде готове;
 „Я вечірком прибіжу все забрати, тоді вже як піде
 „Ненька моя Пенелопа в сьвітлицю свою спочивати;
 „Іду я в Спарту, а звідтіль подамся у Пилос пісчаний,
 360 „Що б про отця там провідать, чи жив він, чи може загинув.“

Так він сказав і гіркими залилась слізми Евриклея
 Любая мамка ёго й почала говорити скрізь слізи :

- „Що се за вигадки, серце мов, тобі спали на думку?
 „Хочеш поїхати і ти у далеку землю чужую,
 365 „Ти моя втіха єдина?! Погиб у далекому краю
 „Рівний богам Одисей серед люду і миру чужого.
 „Тільки лиш ти-от поїдеш, вони і почнуть замисляти,
 „Що б тебе з сьвіта звести й господарством твоїм поділитися.
 „Ні-ж бо, не їдь і свого пильнуй тут добра; а блукати
 370 „Десь по безкраєму морю, біду терплячи, тобі лиїно..“

Йй на сю річ Телемах вельми мудрий почав говорити :

- „Мамко! не бійсь! дорога отся не без волі безсмертних;
 „Тільки, прошу, побожись, що нї слова не скажеш ти неньці
 Раньше, як днів не прийде одинадцять, або і дванадцять,
 375 „Доки сама не згадає про мене, або хто йй скаже,
 „Що б, побиваючись, білого личка свого не звалила.“

Так він сказав, побожилася тут Евриклея богами,
 Клятьбу велику дала і лиш тільки клятьбу ту скінчила,
 Зараз вино почала у баклаги цїдити й барила,

- 380 І у ремінні міхи муку та крупу насипати.
 А Телемах у покої пішов з женихами балакати.

Інше тим часом нагадала собі молоді Афіна :

- Постати вид Телемаха принявши, богиня оббігла
 Город увесь і, кого де зустрине, давай підмовляти
 385 Кожного, що б то на човен прудкий всі збирались під вечір,
 Потім пішла до Ноїмона, до Фронієнка й просила.
 Доброго човна йй дати і той без сперечи згодився,
 От вже і сонце спочило і вулиці всі потемвіли,...

Вже вони й човна прудкого на море спустили й на в'єго
 390 Все, що належить, поклали і щоглу, і парус, і весла,
 Браві гребці вже зібрались, — богиня їх всіх заводала, —
 Раптом взялися і човна на сам край лиману пригнали.

Знов собі інше тут вигадала син'єока Афіна:

Миттю метнулась вона у палати царя Одиссея
 395 Й п'янії очи усім женихам кріпким сном заклепила;
 Розум у них помутила й попадали з рук в них келішки,
 Всі почали позіхати і не довго в покоях сиділи,
 Зараз пішли всі до дому, бо сон валягав їм на очи;
 А Телемахові так почала син'єока казати,
 400 Визвавши с пишних покоїв на двір, сама Ментором вдавшись,
 Постаттю всею і видом, і ростом, і голосом навіть:

„Ну, Телемаче! твоє товариство усе вже на човні!

„В зборі сидить, дожидаючи твого і мого приходу.

„Отже не гайся, ходім: тут нам нічого довго баритись.“

405 Так-от сказавши, Паллада Афіна пустилась до моря,
 Пильно за нею сльїдом поспішав Телемах богорівний.
 От як спустилися к морю вони і наблизились к човну,
 Все кучеряве застали на березі там товариство,
 Й сила сьвята Телемахова так ото всім їм сказала:

410 „Браття! давайте-ж тепер всею поклажу на човен зносити;
 „Все там в палатах готово і ненька нічого не знає
 „Тай рабині не знають нічого, окрім лиш одної.“

Так от сказавши, пішов уперед, а за ним товариство;

Що приготовлено було, позносили все і на човні

415 Вряд поскладали, як їм повелів мудрий син Одиссея.
 Першою в човен Афіна вступила, а поруч із нею
 Сів Телемах в задняку,*) потім вже і гребці-товариство
 В човен ввійшли, відв'язали кодоли і в ряд посідали
 Кожен, як сльїд біля свого весла на ослонах широких.

420 Тут син'єока богиня вітер послала попутний,
 Сьвіжай, Зефиром він звався і дуже ревів по над морем.
 Все спорядити на човні звелів Телемах товариству,
 І товариство послухне було Телемаховій волі:

Щоглу соснову з дна човна піднявши, вони засадили

425 В дірку й міцними веревками в боки човна прив'язали;
 Потім ремінними пугами паруси білі підняли;
 Вітер у парус подув і червонії хвилі під човном

*) Місце на кормі біля трепла.

Сильне заграли, і човен понісся по морю стрілою.
 Все обрядивши на чорному човні, як сьлід по морському,
 430 Чаши наляли до верху вином, потім ставши у ряд всі,
 Жертви творили всім богам безсмертним, од віку ~~живущим~~,
 Більше-ж од всіх синєокій дочці бога Зевса Афині,
 Так цілу ніч до зірницї вершив свою човен дорогу.

ОДИССЕЇ Г.

ПІСНЯ ТРЕЙТЯ.

В Пилосі.

Геліос-сонце, покинувши море блакитнеє, встало
 І на мідяному небі зійшло, що б сьвітити безсмертним
 Й людям, що в долї й недолї живуть по землі плодovitій,
 Наші-ж тим часом приїхали в Пилос, у город Нелея.
 5 Люде на березі там біля моря офіри творили;
 Чорних палили биків Посидону чорнявому в жертву.
 Девять стояло лавок, перед ними-ж лежало по девять
 Чорних биків й по п'ятьсот на лавках чоловіка сиділо.
 Люде вже кендюхи з'їли і стегна палили в честь бога,
 10 Як от на човні підплили вони, паруси поздіймавши;
 Човен на якір поставивши, вийшли із човна на землю.
 Першою вийшла Афина, за нею у сьлід богорівний
 Син Одиссея; ёму то найперше богиня й сказала:
 „Ну, Телемах! не пристало тобі вже несъмлівим бути,
 15 „Ти-ж бо і море проїхав за тим, що б за морем провідать,
 Де твій отець, в яким краю й якую влучив собі долю.
 „Йди-ж от до Нестора прямо, що їздить так славно на конях,
 „Хай-но побачим, які в ёго мислі на серці і думки;
 „Гарно ёго попроси, що б сказав тобі щирую правду,
 20 „Він-же неправди не скаже, бо єсть він володарь правдивий.“
 І Телемах богорівний промовив отак до богинї:
 „Менторе! як підійти і яким привітать ёго словом?
 „Я ще не так то гаразд, що б розумні с ким бесіди вести
 „Тай не пристало якось молодому роспитувать старших“.

25 І Телемахові знов синёока богиня сказала:

„^{ти і сам} Інше ~~й~~ своїм, Телемаче, зумієш сказати,
 „Іншеє-ж демон прокаже тобі; не без волі-ж ти певне,
 „Богів безсмерних, — я мислю — на сьвіт народився і виріє“.
 Сеє сказавши, Паллада Афина пішла попереду,

30 Пильно за нею сьлїдком поспішав Телемах богорівний.
 Скоро вони до Пилосцїв достались, де сьвято справляли,
 Там сидїв Нестор з своїма синами, кругом громадяне,
 Бенкет готуючи, мясо пекли, на спички настромивши,
 Тільки лиш странників вздріли, веї разом пішли зустрічати.

35 Дуже ласкаво обох привітали і сісти просили.
 Перший з усїх привітать підійшов Пизистрат Несторенко;
 Взявши за руки обох, посадив на м'яких кожушинах,
 Та на міленькім пісочку до страв, де веї люде сиділи,
 Біля отця свого Өрасімеда, найстаршого брата,

40 Дав по частині їм кендюха з'їсти ^ї почав наливати
 Сам в золотї келїшки вина; до Афини Паллади,
 Зевса дочки синёокої, випив найперше й промовив:
 „Гостю! тепер от і ти помолись Посидону владиці,
 „Бо на трапезу почесну ёго надїйшли ви обоє:

45 „Потім, як створиш отсю релїгїну винуву офїру,
 „Дай і товаришу килїх з вином дорогим та солодким —
 „Тую-ж офїру вчинити, бо й він, як мислю, безсмертним
 „Молиться; люде пак веї ударяються в нужді до богів;
 „Він єсть молодший від тебе, менї-ж буде рівня по літам:

50 „От задля чого тобі я й підношу сей килїх найперше.“
 Сеє сказавши, він килїх подав їй у правую руку.

Вчинок правдивого мужа прийшовся по серцю Афинї;
 Рада вона була тим, що найперше їй килїх подали,
 Йї зараз молитись отак почала Посидону державцю:

55 „Вислухай, боже, державче землі, Посидоне! молитву!
 „Не одвернися від нас і бажаннє ти наше сповни;
 „Боже! найперш пошли Нестору з дітьми великую славу,
 „Потім Пилосцям усїм прояви свою милость за сдавну
 „Сю гекатомбу*), що от на офїру тобі учинили;

60 „Дай Телемаху й мені повернутись до дому, скінчивши
 „Дїло своє, за яким ми на човні приїхали в Пилос.“

Так помолившись, Афина офїру сьвятую створила,
 Потім дала Телемахові килїх дводонний і гарний;

*) Гекатомба се жертва, на яку різали сотню биків. — Ред.

Сей-же молитву ту саму створив і офіру ту саму.

- 65 Люде, тим часом печеню з вогню поздіймали,
 Всіх обнесли й прийняли усі за обід вельми знатний.
 Потім, як всі вже наїлися досить і в смак напилися,
 Першим почав говорить до громади сам Нестор Геренський:
 „От тепер можна і бесіду вести й гостей респитати,
 70 „Хто вони єсть, бо трапезою вже вони в смак вдовольнилися.
 „Странники! що ви за люде? з відкіль пливете ви по морю?
 „Єсть у вас діло яке, чи без діла снуєте по сьвіту,
 „Як розбишаки оті, що по морю геть скрізь сновигають?“
 Нестору Так відвічав Телемах, молодець вельми мудрий,
 75 Духу набравшись: сама, бач, Афина вселила відвагу
 В серце ёму, що б він міг про отця, що збаривсь респитати
 (Тай що б і доброї слави собі між людьми роздобутись).
 „Несторе, сину Нелея, великая слава Ахейців!
 80 „Хочеш ти знать, відкіля ми і я тобі зараз от скажу:
 „Ми із Ітаки приїхали, що під горою Ніоном;
 „Діло я маю своє, негромадське і ось яке діло:
 „Ізжу я, певної звістки шукаю, коли де почую
 „Про Одиссея, нещасного мого отця, а ви, кажуть,
 85 „Вкупі воюючи з ним, зруйнували столицю Троянців;
 „Чув я другії усі, що під Троєю билися славно,
 „Там і загинули, кожний на битві, у муках великих;
 „Пагубу-ж може отця і від мене ховає Кронієнко.
 „Де він загинув — ніхто, бач, запевне сказати не може!
 90 „Чи то на твердій землі-де погіб серед дикого люду,
 „Чи, може в морі, у хвилях пропав Амфитрити богині.
 „От ради сего тепер я твої обіймаю коліна:
 „Зглянься, скажи про гіркую долю ёго, може бачив
 „Сам ти своїми очима, а може чував від другого,
 95 „Де забаривсь пан-отець; на біду ёго мати родила. —
 „Я не похнюпа який і вразить мене жалем не бійся;
 „Щирю правду повідай мені, як сам бачив на ділі,
 „Ну-ж бо, молю, розкажи; може деколи став у пригоді
 „Словом, чи ділом тобі пан-отець Одиссей богорівний
 100 „В Трої, де горя такого ви всі натерпілись, Ахейці,
 „От спомяни все тепер і скажи мені, щирю правду.“
 „Лицарь Геренський, царь Нестор в одвіт Телемахові мовив:
 „Друже мій! Ти нагадав мені горе, яке претерпіли
 „В краї далекому ми, сини браві Ахейські:
 105 „То ми на човнах блукали прудких зза добичи

- „За Ахиллесом у слід по безкраєму темному морю,
 „То воювали під Троєю, городом славним Пріяма:
 „Там то найбільше із нас полягло найхрабрійших Ахейців.
 „Там і Аякс вельми хоробрий поліг і Ахил скороходець
 110 „Там і Патрокл спочиває, безсмертним по розуму рівня;
 „Там і голубчик мій, син Антілох непорочний і бравий,
 „Бистрий на ноги і ворогам страшний у сїчах вояка;
 „Та і других натерпілись багато ми бід, і хто в світі
 „Зміг би із смертних людей розказати про всі тії напасті,
 115 „Хоч би ти років роспитував пять, або й шість про ті біді,
 „Що протерпіли преславні Ахейці в тім краю далекім, —
 „Так би поїхав до дому, зовсім не провідавши діла.
 „Девять ми билися років, на хитрощі всякі пускались,
 „Що б звоювати Троянців; й на силу поміг Кронієнко.
 120 „З нами ніхто сперечатись не міг, як на хитрощі піде:
 „Всіх ошукаєш за пояс заткне Одиссей богорівний
 „Всякими хитрощами твій отець, коли справді єси ти —
 „Син Одиссея; — дивлюсь я с повагою часто на тебе:
 „Бо і речами на него походиш й не скажеш ніколи,
 125 „Що б молодий та розмовою був так на ёго похожий.
 „І на війні з Одиссеєм — твоїм пан-отцем ми ніколи,
 „Не сперечались в совіті воєннім і в радах громадських;
 „Мислі і думки у нас однакові були, й Ахейцям
 „Завше ми раяли те, що для всіх мало бути найлучче.
 130 „Послї-ж, як город Пріяма високий уже зруйнувавши,
 „Сїли Ахейці на човни, — нас боги на вік розлучили,
 „І от-тоді-то й замислив Зевес добру хльору Аргівцям
 „Бо сказати правду, вони спотикались і в мислях і в правді;
 „От за те саме і встигли багато з них лютюю кару
 135 „Від розгнівленої дуже дочки синєокої Зевса:
 „Сварку велику вона поселила в обох Атрїєнках.
 „Ох, у не добру годину зібрали Ахейців на раду,
 „Вже як спочинуло сонечко, — ну і Ахейці зішлисья
 „Слухати ради, та ба..... до одного, як ніч, усі п'яні.
 140 „От почали вони в двох вияснити, для чого та рада:
 „Тут Менелай став кричати і наказувати, що б всі Ахейці
 „Як найскорійше до дому плили по безкраєму морю;
 „А Агамеїону сая рахуба прийшлась не по серцю:
 „Бо він хотів задержати людей, та вчинить гекатомбу,
 145 „Що б то отсею офірою гнів заспокоїть Афини.
 „Дурень! А того й не знав, що миритись не схоче богиня.

- „Думки безсмертних не дуже то зараз пак так зміняться!
 „Так проміж себе обидва брати сперечались на радї,
 „Прикрими надто словами, тай прочі голінні Ахейці
 155 „Крик підняли за незгодою в мислях; — ми всі сперечались
 „Щулу ту ніч, а Зевес готував нам усім халазію.
 „Вранці-ж одні — давай човни на море блакитне спуськати
 „Та усе майно складати — жінок, начиння й все проче
 „Другі-ж інако рішили: зістаться на місці й пристати
 155 „До Агамемнона, до Атрівенка, привідця громади.
 „Сіли ото ми на човни і човни стрілою понеслись
 „В море, а море нам гладкою скатертю боги встелили.
 „От в Тенедос ми приплили й офіру створили безсмертним,
 „Що б нас до дому вернули, а реметний Зевес і не думав
 160 „Сего дозволить; він нову сварку між нами посіяв.
 „Декотрі човни свої повернувши назад, потяглися
 „За Одиссеєм, царем мудрим вельми й на вигадки хитрим,
 „Що б Агамемнонові догодить, та що б знов покоритись,
 „А я с човнами, які в мене були, ударивсь тікати,
 165 „Бо постеріг, яку халепу демон Ахейцям готовив.
 „Разом зо мною поплив Тидієнко з своїм товариством,
 „А Менелай кучерявий останнім в дорогу пустився.
 „В Лезбосї він нас настиг: розважали ми, де б ёго Ҁхать?
 „Чи то понизше у бік від Хіуса на острів Псирію,
 170 „Що б вона в лїво од нас зоставалась, чи то, плисти вище,
 „Повз камяного Миманта, що вкутаний хмарами вічно.
 „Бога прохали ми, чудо виявить нам і бог незабаром + 1
 „Чудо виявив, повелївши як раз по серединї моря
 „Човни в Евбею держать, що б від халеви певної спастись.
 175 „Вітер піднявся попутний, подув, полетїли стрілою
 „Човни по рівному морю і нічю Гереста достигли,
 „Там Посидону багато спалили ми стегон бичачих,
 „З лихом, з бідою в душі попомірявши море широке,
 „Так пройшло три днї і аж на четвертий Димид Тидієнко
 180 „Човни свої с товариством спинив у Аргойськїм лиманї.
 „Я-ж все на Пилос держав і ні разу той вітер не сфихнув,
 „Не перестав, а дув завше, раз посланий богом. --- 1
 „Так то, мій сину! достався я в Пилос без жадної звістки
 „Досї не знаю — хто спасся з Ахейців, а хто з них загинув.
 185 „А що почути менї довелось таки тут в сїх покоях,
 „Все розкажу тобі зараз, як сьїд і ти будеш все знати.
 „Кажуть щасливо назад Мирмидони вернулись храбрї

- „Вів їх до дому хисткий Ахилещенко, будучий лицарь
 „Тай Филокрит Пеантенко, як кажуть, вернувся беспешне.
- 190 „Ідомедей теж до Криту довів все своє товариство;
 „Всі уткнули од війни і нікого з них море не взяло.
 „Про Атрієнка-ж то чули й самі ви в чужині далекій,
 „Як він вернувся і якую Егіст ёму пагубу вдіав,
 „Але-ж Егіст по заслужі од сина здобув злую кару.
- 195 — Щастє, коли чоловік, уміраючи, сина зоставить
 „Доброго, що й за смерть пан-отця відомстити зуміє,
 „Як і Орест відомстив по заслужі Егісту катузі,
 „Сильним і ти станеш, друже; я бачу, який ти великий,
 „Гарний який та й пращавнуки будуть тебе прославляти.
- 200 — Знов Телемах вельми мудрий до Нестора так промовляє:
 „Несторе! сину Нелея! великая славо Ахейців!
 „Страшно Орест відомстив, — така й славу про ёго широку
 „Скрізь рознесуть по землі Ахеяне во віки і віки.
 „О! як би боги безсмертні й мені стілько сили послали,
- 205 „Що б відомстити я міг женихам за їх тяжкі кривди!
 „Скілько безчестя зробили мені, та ще й смерть замишляють.
 „Тільки шкода: мені долі такої безсмертні не дали,
 „Ні пан-отцеві моєму й от мушу терпіти й терпіти“.
- І Телемахові знов Нестор, лицарь Геренський, промовив:
- 210 „Друже! своїм отсім словом ти мені нагадуєш отцо:
 „Кажуть, ніби в твоїм домі багато збирається люду,
 „Матері б то женихи і вчиняють згнущення великі.
 „Отже скажи мені: чи ти їм сам піддаєшся, чи може
 „Ремствують люде на тебе по волі богів невмірущих.
- 215 „Хто знає? може і сам Одиссей, повернувшись, скарає
 „Іх за неправду один, або й всіх приведемо Ахейців.
 „Як би схотіла й тебе полюбить синёока Афина
 „Так, як любила колись Одиссея, Славуту хисткого.
 „В Трої широкий, де ми натерпілися горя Ахейці, —
- 220 „Я, сказати правду, ще зроду не бачив, що б боги безсмертні
 „Так у одкрити любили, як та заступалась за ёго, —
 „Я-ж то ї кажу: коли б так любила й тебе синёока,
 „То з загордящих отих всяк і думав забув би об шлюбі.“
- Нестору знов Телемах вельми мудрий почав говорити:
- 225 „Старче! Не думаю я, що б отсе твоє сповнилось слово.
 „Слово велике сказав ти, аж страх мене взяв, та не бути
 Сёму, хоч я і бажаю й хоча б того волиди боги.“
- Тут Телемахові так синёока богиня сказала:

- „Слово яке, Телемаче! крізь зуби тобі пролетіло?
- 230 „Бог як захоче спасти, то спасе і в чужині далекій.
 „Лучче-ж по моєму от-що: вже хай би я й бід натерпівся,
 „Тільки б-но ззов повернутись до дому і жити щасливо,
 „Ніж повернувшись, не бачивши лиха і в рідній господі,
 „Марне загинути, як Агамемнон від жінки своєї.
- 235 „Тільки шкода, бо від нашої смерті то навіть і боги
 „Милого їм чоловіка не можуть укрити, коли вже
 „Доля лихая холодної смерті його захотіла.“
- І у одвіт Телемах вельми мудрий почав говорити:
 „Менторе! годі вже нам про се лихо гнітуще балакати.
- 240 „Я вже й надії не маю, що б мій пан-отець повернувся;
 „Смерть йому боги блаженні судили і чорну долю.
 „Іншу бесіду хочу тепер я повести й спитати
 „Нестора; висше він других і правдою й розумом певним.
 „Кажуть, бач, люде, що він вже на сьвітї процарствував втроє
- 245 „І по сій самій причині мені він здається безсмертним.
 „Несторе, сину Нелея, скажи мені щирую правду!
 „Як Агамемнон помер Атрієнко, володар славетний?
 „Де-ж Менелай був? Який такий спосіб для того придумав
 „Клятий Егіст, що зумів от від себе сильнішого вбити?
- 250 „Чи у Аргосі Ахейським не було його, а блукав він
 „Десь між людьми по чужині, а той і відваживсь убити?“
- І Нестор, лицарь Геренський, на сее до його відповів:
 „Зараз от, сину, тобі розкажу, як все тее лучилось.
 „Справді оттак би воно і лучилось, як сам здоров мислиш,
- 255 „Як би є під Трої білявий вернувсь Менелай Атрієнко
 „Та захотів у палатах братерних Егіста живого,
 „Певне йому не прийшлося би лежати в землі та в могилі:
 „Гнів би він так десь у полі за городом, без домовини,
 „Й хижії птиці й собаки його б у шматочки порвали,
- 260 „Навіть ніхто б не поплакав, таке його діло страшнее!
 „Всі ми у Трої широкій були і там билися славно,
 „Той-же собі на слободі, у кіньми богатім Аргосі,
 „Хитрими, знай, улещав Агамемнона жінку словами.
 „Спершу таке от не статечне діло було Клятемнестрі
- 265 „Дуже противне, бо мислей срамотних вона не кохала;
 „Той чоловічок сьпівака при ній був надешний, котрому,
 „Ідучи в Трою, Атрид наказав, що б жони пильнувати.
 „А як по волі богів їй судилося в гріх постушити,
 „Взяв він сьпіваку того тай завіз десь на острів пустельний,

- 270 „Та і покинув; там хижії птиці ёго й розірвали,
 „А Клитемнестру вблагавши повів до своєї господи.
 „Там він спалив на сьвятих божих олтарях стеген багато
 „Та і другої офіри багато безсмертним він справив, —
 „Золота й сукон за діло таке несподіване овсім.
- 275 „Ми-ж з Атріенком у двох є попід Трої назад до господи
 „Плили любенько, один до другого на віки прихильні.
 „А як до Сунія міста сьвятого Афин ми підплили,
 „То Аполлон ото стерника на Менелаєвим човні
 „Вбив ні за віщо своїми легенькими з неба стрілами,
- 280 „Фронтія Онеторенка; сей стерно на човні прудкому
 „Міцно руками держав, бо він правити човном гараздійш
 „Був над усіх, як що сильна хвортуна було налітала.
 „Так Менелаю, хоч і поспішав він, прийшлось забариться,
 „Що б учинити товаришу там похорони почесні.
- 285 „Потім, як знов він пустився на човнах у темнеє море
 „І проїзжав по під саму Малейськую гору високу,
 „Зевс гострозорий замислив ёму ненависну дорогу.
 „Буйні вітри ревучі наслав він на море і хвилі
 „Скрізь розвивав, та такії страшенні, неначе б то гори;
- 390 „Човни у ростич поплили й одні та до Криту прибились,
 „Де проживали Кидони, де й річка Ярдан протікає.
 „Єсть там високая скеля на самім краєчку Гордини,
 „В синее море безкрає далеко вона видається;
 „Тут то, де Нот наганяє на скелю страшенні хвилі,
- 295 „В Фесті і скеля ті хвилі назад одпихає у море.
 „Човни ёго опинились і поквапом тільки й спаслися
 „Люде од смерті, а човни об гострії кручі розбито
 „Хвилями; пять-же останніх човнів синеносих та бистрих
 „Вітром сердитим й водою в Єгипет далекий занесло.
- 300 „Там то по людях чужих Менелай, поблукавши на човнах,
 „Золота й іншого силу добра понавозив до дому.
 „Дома-ж тим часом Егієт непотрібнеє діло спорудив,
 „Вбив Атрієнка і злодію люде усі покорились.
 „Цілих сїм років процарствував він у Микенї багатій
- 305 „Золотом. Тільки на восьмим ёму на біду повернувся
 „В дім свій назад із Афин богорівний Орест й душегубця,
 „Злого Егієта зрадливого, стратив за смерть пан-отцеву;
 „Потім і матір убивши зрадливую, справив Аргівцям
 „Всім похоронний обід і по матері тай по Егієту,
- 310 „Стільки привізши з собою добра, скільки човни вмщали.

- „Отже і ти, любий сину, не довго барись на чужині,
 „Бо ти покинув і майно на божую волю і в домі
 „Дуже шкодливих людей, що б вони не розграбили скарбів
 „Та що б і сам не даремне ти Уздив в далеку дорогу.
- 315 „До Менелая тобі я велю і совітую Їхати;
 „Він, бач, отсе лиш недавно с чужими до дому вернувся
 „Од тих людей, од яких чоловік і надії не мав би,
 „Що б то спастися, як би ёго буйнії вітри занесли
 „В море такеє безкрає, котрого навіть і птиці
- 320 „В рік долетіти не можуть, таке страшне море й велике.
 „Ідь-же на човні прудкому своїм та з своїм товариством!
 „Чи то по суху ти хочеш, так-от тобі коні і бричка;
 „Діти мої те-ж пойдуть с тобою в дорогу, проведуть
 „До Лакедемону, де Менелай проживав білявий.
- 325 „Сам попроси ти ёго, що б сказав тобі щирую правду;
 „Та він неправди не скаже; бо єсть то володар премудрий“.
 Так він сказав; тут і сонечко сіло і вечір нависнув.
 Ім почала говорить синіюка богиня Афина:
- „Старче! до діла сказав ти як раз своє слово розумне,
 330 „Ну-те-ж, наріжте тепер язиків, та й вина націдіте,
 „Що б Посидону і другим безсмертним офіру вчинивши,
 „Поміркувати нам всім і про сон, бо пора вже і спати.
 „Вже, бачте, й сонце сховалось під землю і довш не годиться
 „Тут забавлятиє на бенкеті сім, а вже час розійтися“.
- 335 Так говорила Зевеса дочка і її всі послухались слова. +1
 Зараз всім воду на руки зливать почали челядинці,
 Джури-ж налили до верху вина в черепаїні кухлі
 Та обносили усіх, зачерпаючи с кухлів килішком.
 Потім кидати в вогонь почали язики і вином поливали;
- 340 Далі, як сюю офіру скінчили і випили, скільки хотів хто,
 То Телемах богорівний, а з ним і Афина богиня,
 Разом обоє до човна просторого хтіли вернутись,
 Нестор-же знову задержувать став їх такими словами:
 „О, не дай, батьку Зевесе, та й прочі всі боги безсмертні,
- 345 „Що б почувати на човен свій скорий пішли ви од мене
 „Так ніби, як од якого бідняка, що й плаття не мав,
 „В кого нема, ані вкритися чим, ані що постелити,
 „Де і самому поспати мягенько не можна, ні гостям
 „Ні; єсть у мене і ковдри і гарнії простирадла;
- 350 „І любий син Одиссея, товариша мого, не ляже
 „Спати на голому човні, поки єще живу я на світі,

„Поки ще й діти мої застаються в сьвітлицях високих,
„Всіх я прийматиму, хто б не приїхав до мене у гості.“

Нестору знов почала говорити синьока Афина:

355 „Добре й до ладу сказав ти се слово, мій старче шановний!

„І Телемахові варт тебе слухать, бо лучче так буде.

„Хай-же ото він с тобою іде, та хай спати лягає

„Тут у сьвітлицях твоїх, а я піду на човен наш чорний,

„Що б товариство забавить тай дещо пильненьке сказати.

360 „Я, бач, один межи ними удався найстарший літами,

„Другі-ж усі, що на човні приїхали з нами, молодші;

„Всі однолітки таки с Телемахом, великим душею.

„Там то на човні просторім і чорнім сю ніч буду спати,

„Завтра-ж, як стане сьвітать, поспішаю до Кавконів сьмілих,

365 „Там мені грошей давно вже належить од них і не мало.

²² м. б. Нестор „Ти-ж, Телемаче, коли він прибув до твоєї господи,

„З сином на бричці пошли та і дай ёму коней, які

„В тебе найлуччі по силі, які і біжать найпрудчійше“.

Так от сказавши, полинула геть синьока Афина,

370 Неначе орел той, і сеє ввидавши, усі здивувались

Та здивувався і Нестор старий, догадавшись, в чім діло,

Взяв Телемаха за руку, назвав поіменно й промовив:

„Друже! коли от с тобою, таким молодим, в товаристві

„Ходять безсмертні в дорогу, то єсть в тобі хист і одвага.

375 „Сей твій товариш не другий хто небудь єсть з богів Олимп-

„Як синьока Зевеса дочка, Тритоґенія*) славна, [ських,

„Що й пан-отця між Аргівцями твого вельми поважала,

„Будь-же, царице, прихильна й до нас, пошли добрую славу

„Всім моїм дітям, мені і моїй господині шановній!

380 „Я-ж тобі в жертву забю молоду, однолітку теличку,

„Чисту і вільну, яка ще ніколи в ярмі не ходила, —

„Сю задля тебе я вбю, обліпивши їй золотом роги.“

Так він моливсь, і Паллада Афина молитву почула,

Потім пішов Нестор, лицарь Геренський, з синами й зятями,

385 Сам попереду, і всіх запровадив до славних покоїв;

Гості-ж лиш тільки вступили в роскошні палати царськії,

В ряд посідали, на диванах, то на мякеньких фотелях.

Тут старий Нестор, наливши у килїх вина дорогого

Старого, що на року одинадцятім, їм наточила

390 Клюшниця с кухви, тепер лиш у перший раз покришку знявши.

Тритоґенія — Афина; названо од озера Тритон (*Триτων*) в Ливії.

Сим то вином частував їх старий і в офіру Афинї,
Зевса егидодержавця дочці, возливав і молився.

Потім вчинившя офіру й як випили, скільки хотїв хто,
Кожний собі до господи своєї пішов спочивати;

- 395 Нестор-же, лицарь Геренський, поклав таки тут Телемаха,
Милого сина царя Одиссея, на точенім ліжку,
В гарній, просторій світлиці; рядком біля нього послався
І Пизистрат Нестеренко, привідця людей і вояка;
Він із дїтей в него був наймолодший і ще не жонатий;
400 Сам-же старий пішов спати в окрімну кімнату на ліжку,
Що постелила для него сама господиня-цариця.

Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
Нестор старий, славний лицарь Геренський, підвівсь з свого ліжка,
Вийшов з ванькіру тай сїв на обтесаних гарно каміннях,

- 405 Білих, блискучих од лаку, що тут недалеко лежали
Біля високих дверей; на них перше було садовився
Несторів батько, Нелей, що був розумом рівня безсмертним.
Та вже давно він, підкошений смертю, пішов до Аїду.

Там-то в сей день з булавою сидїв, оборона Ахеян,

- 410 Нестор Геренський; навколо-ж сини позбірались і стали
Всі, повиходивши с пишних палатів: Стратій і Ехефрон,
Потім Персей і Арит, а за ним Өрасимед богорівний;
Посьлі-ж усіх забіяка прийшов Пизистрат наймолодший;
Він Телемаха привів і просив біля Нестора сїсти;

- 415 І Нестор, лицарь Геренський, почав так до них говорити:

„Любіі дїти! прошу вас, — не гайтесь, вчинїть мою волю:

„Перше — найперше я маю на мислї вблагати Афину,

„Бо вона вчора на бенкеті, бачу, сидїла між нами.

„Зараз хто небудь ідїть за теличкою в поле; скажіте,

- 420 „Що б найскорійше скотар приганяв її с поля до дому;

„Другий нехай поспішає на човен Телемахів,

„Все товариство нехай проведе, тільки двох там зоставить.

„Третій нехай позолотника зараз покличе Лаерка,

„Що б він прийшов та телиці поклав позолоту на роги;

- 425 „Другії-ж всі оставайтесь тут і скажіть там в палатах,

„Що б готували рабинї скорійше нам бенкет почесний,

„Дров і стїльців наготовили та і води що б принесли.“

Так він сказав і усі прийнялись за роботу: теличку

С поля пригнали; прийшло Телемахове все товариство

- 430 С човна прудкого, а далі прийшов і Лаерк позолотник

І ремества свого начиння все поприносив з собою,

- Як-то: кліщі і клецало й молот коштовний прегарний,
 Чим він виковував золото; потім прийшла і Афина,
 Жертви бажаючи. Золота дав старий Нестор Лаерку;
- 435 Сей-же тим золотом роги теличці оббив, покувавши,
 Що б вдовольнилась богиня, офіру такую видавши.
 Стратій і божий Ехефрон держали теличку за роги;
 Виніс в квітчатім полумиску воду Арит із сьвітлиці
 Руки вмивати й ячмінних посолених круп у кошільці.
- 440 Поруч з Аритом стояв Өрасимед паливода й сокиру
 Гостру держав у руках, що б теличку сьвяту зарубати,
 Миску-ж для крови Персей підставляв. Потім Нестор Геренський
 Руки умив, геть обсилав теличку крупами й Афині
 Довго молився і шерсть на вогонь з голови її кидав.
- 445 От як усі помолились й ячменем скропили телицю,
 Несторів син Өрасимед, підступивши до жертви близенько,
 Трахнув з розмаху по шиї теличку і разом всі жили
 Їй перетяв, і теличка як сніп повалилась до долу.
 Скрикнули дочки царя, невістки й Евридика цариця,
- 450 Нестора жінка шановна, Климена дочка сама старша,
 Потім теличку піднявши з землі, усі вкупі держали,
 Поки її Пизистрат, заправитель людей, не дорізав.
 Далі, як чорною кровю зійшла і задохла теличка,
 Зараз ножами її почали росчиняти, а стегна
- 455 Геть всі цілком повирізували, як то сьлід по закону,
 Здором обклали і зверху у два ряди мясом із спini.
 Стегна на дровах горіли: сам Нестор палив їх, а зверху
 Чорним вином поливав, а навкола стояли з шпичками
 Джури; як стегна згоріли і кендюха всі попоїли,
- 460 Мясо останнє взяли і порізали в дрібні шматочки
 Й мясо те джури пекли над вогнем, на шпички настромивши,
 А Поликаста, дочка наймолодшая Нестора дуки,
 Сина Нелея, тим часом взяла Телемаха у лазню,
 Вимила гарно і маслом пахучим всього намастила,
- 465 Білу сорочку надїла на нєго і хитон квітчатий, —
 І вийшов той з лазні на бога похожий і видом і станом,
 А як до гурту прийшов, то і сїв біля Нестора поруч.
 Тут вже і мясо усе попекли, із шпичок поздїймали,
 Всі посїдали за стіл і почали обїдять, а джури
- 470 Жвавїї всїх обносили вином золотими чарками,
 Потім як всі і наїлися досить і в смак напилися,
 Так говорити почав до дїтей Нестор, лицарь Геренський:

- „Діти! Тепер запряжіть Телемахові як найскорійше
 „Коней баских у візок, що б свою поскінчив він дорогу.“
- 475 Так він сказав і слухняні сини ёго волю вчинили:
 Зараз, в крок ока, вони запрягли у візок баских коней.
 Ключниця хлѣба принесла й вина на дорогу і всѣго
 Іншого, що лиш царі тільки, Зевса рідня, уживають.
 Сѣв Телемах у мережаний гарний візок, попрощались;
 480 Сѣв поруч з ним χ Пизистрат Нестеренко, володарь народів.
 Важки узявши у руки і цупко до себе притягши,
 Вдарив по конях, і ті, мов стріла, понеслись, полетѣли
 В поле, далеко zostавивши Пилоса город високий.
 Бігли вони без спочину весь день та знай диплом трусили.
 485 Сонце тим часом зайшло і всѣ вулиці мракою вкрились.
 Спершу приїхали в Фери, в палати царя Діоклея,
 Ореилохенка, котрий од річки Алфея родився.
 Тут ночували і їх, як гостей, приймав щиро хозяїн.
 Тільки лиш рання рожева зоря сѣвітова занялася,
 490 Коней в мережаний гарний візок запрягли тай самі те-ж
 Сѣли в візок і крізь браму за двір с під високої шиби
 Вїїхали; коні прудко, мов бистра стріла, понеслися,
 І не забаром прибігли на лан широчезний пшеничний,
 Де їх дорозі й кінець був, — так прудко їх винесли коні.
 495 Сонце-ж тим часом спочило і вулиці темрява вкрила.

ОДИССЕЇ Д.

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА.

В Лакедемоні.

- 1 От і приїхали в Лакедемон, що в долинах розкинувся
 Та до палатів славетного прямо вдались Менелая;
 Сей-же на той час весілля справляв, всю рідню поскликавши,
 Сина й дочки непорочної; бенкет був миру на славу.
- 5 За Ахилешенка він віддавав, бач, дочку свою любу
 Ще аж у Трої засватану, (а рушників не давали)
 Й тільки тепер от весілля те звалили боги скінчити.

- То-ж то тепер виражав він дочку на возах та с посагом
У Мирмидонську столицю, де зять-молодик правив царством.
- 10 Синові в жінку дочку він Длектора вивіз із Спарті,
Звався той син Мегапене, був голїнний, родивсь од рабинї.
Жінцї-ж законній Єленї дїток не давали безсмертні
С тої пори, як вона породила дочку Ерміону,
Дивну красуню, що видом походила на Афродиту.
- 15 Так то зібравшись сусїди і родичі бенкетували
В пишних високих палатах царя Менелая старого,
Ім вигравав на мережаній кобзі кобзарь богорівний
Й два танцюрі перед ними під кобзу скакали й вертілись.
От, Пизистрат Нестеренко тай наш Телемах, лицарь славний
- 20 В'їхали в двір, своїх коней спинили й самі позлізали.
Ім повстрїчавсь дуже жвавий прислужник царя Менелая
Етеоней, — він од всіх челядинцїв кохався в почотї;
Зараз пішов у покої сказати про гостей Менелая
Й, ставши близенько, почав говорити крилатїї речі:
- 25 „Царю! приїхало двоє якихсь то чужих чоловіків,
„Там на дворї; і, здається, обидва із роду Зевеса.
„Як повелиш: роспрягати їм коней, самих-же просити
„На царський бенкет в палати, чи, може, звелиш одіслати їх
„В город, що б там в кого іншого стали собі на квартиру?“
- 30 Приснув од гнїву білявий на вид Менелай і промовив:
„Ти Воїєнку, колись то був хлопець розумний, тепер-же
„Овсім таки збожеволїв: говориш мов тая дитина,
„Ти вже й забув, як недавно, — мене тай тебе чужі люде
„Гарно приймали? Тепер то ми дома собі й нам байдуже,
35 „Тільки б надалї нам горе Зевес заспокоїв!... Скоренько-ж
„Коней гостям роспряжи і обох їх проси до покоїв.“
- Так він сказав і побіг Воїєнко с палатів, гукнувши
Й другим прислужникам жвавим, що б тії за ним поспїшали. —
Коней замилених вкрок роспрягли, хомути поздїмали,
- 40 Тай привязали до ясель обох на стїдолї царській,
Дали оброку, ячменем єго пересипавши жовтим,
Далї взяли й підкотили візок під високу повітку,
Потім ввели і гостей до чудовних покоїв, і тії —
Вздрівши такую пиху у покоях царя — здивувались:
- 45 Все на вкруги так і сяло в палатах царя Менелая,
Так ото, наче б там сонечко ясне та місяць сьвітили;
Гості довгенько таки дивувались, — тай було від чого!
Потім до купелю гостї пішли, що б обмитись з дороги.

- Ми́ли обо́х їх ра́бині́ і ма́сло́м па́хучи́м на́терли́:
- 50 Білі хитони на них надягли й волохаті жупани.
Вийшовши с кунелю, поруч вони з Менелаєм Атридом
Сіли; служанка принесла води в золотому горнятї
І над полумиском срібним на руки їм воду зливала;
Внесла складний, гарно тесаний стіл й перед ними розклала;
- 55 `Старая кљушниця хлїба принесла, ввійшовши, і страви
Всякої досить наклала з усього, що було в господї.
(Страва була все м'ясная, та все на полумисках срібних,
За для вина-ж то поставлено по золотому кидїшку.)
Тут до гостей Менелай, царь білявий, почав говорити:
- 60 „Хлїба і страви вживайте собі на здоров'є! А потім
„Як наїстеса, ми вас запитаємо — що ви за люде?
„Ваших родителїв рід не пропав, як я бачу: обоє
„Ви із царського великого роду, царїв богорівних,
„Прапор держачих; а простим дїтей таких в вік не сплодити.“
- 65 Так він сказав і печеного доброго мяса у руки
Кожному дав, від своєї почесної долї однявши;
Тї-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
Потім, як веї за столом і наїлись доситу й напились,
То Телемах, нахилившись до Нестеренка близенько,
- 70 Що б не почули другїї, почав їму от-що казати:
„Глянь-подивись, Нестеренку, мій любий, жаданий мій
[друже!
„Скільки тут мідї блищить в сїх просторах та пишних палатах!
„Скільки тут золота, срібла, бурштину й слонової кості!
„Роскоши сеї й багатства знайти лиш в палатах Зевеса
- 75 „Там на Олімпї, — дивлюся с повагою я на сї дива.“
Речи отсї Телемахові вчув Менелай, царь білявий,
Тай почав до обох говорити крилатїї речи:
„Любії дїти! простому з Зевесом змагатись не можна,
„Бо у Зевеса безсмертно усе і палати і скарби;
- 80 „Що-ж до людей — то з них деякі й можуть рівнятись зо мною
„Скарбом, а деякі й ні. Ох, багато я вблукав сьвіту,
„Горя багато зазнав; аж на восьмий вже рік повернувся
„Й сего добра понавозив. У Кипр Финикийський я їздив,
„В Ливїї був, де ягнята і родяться прямо з рогами;
- 85 „Кожного року по трїчі там котяться вівцї і кози;
„Там ні хазаїн, ні простий чабан недостатку не знають
„В чїм-небудь, — як у смачнім молоцї, чи в сирах, чи в м'ясивї;
„Доляться там цїлий рік, як корови, так кози і вівцї!

- „Отже, тим часом, як я на чужині збирав сі багатства,
 90 „Злодієм в дома потайно й негадано брата убито
 „Хитрощами та лукавством своєї-ж зрадливої жінки;
 „Й гидко мені с того часу дивитись на всю отсю розкіш.
 Але-ж про горе мое, од батьків, ви напевне чували.
 „Чули, яких натерпівся я бід, що і дім мій почесний
 95 „Марне пропав, а був всякого повен добра, як та чаша.
 „Третю частину хотів би я мати з усёго багатства,
 „Що в мене є, тільки б живі й здорові були всі ті люде,
 „Що од Аргоса далеко загинули в Трої широкій:
 „Дуже таки я вбиваюсь за ними і часто гіркими
 100 „Плачу слізми, сидючи таки тут, у сіх самих палатах
 „Часто бува, що плачем собі тугу розважиш, а часом
 „Станеться так, що і сліз не хватає, — тоді мені тяжко!
 „Правду сказати: мені жалко їх всіх, по них серденьком тужу,
 „Більше за всіх мені жаль Одиссея; ёго як згадаю,
 105 „То ані спати не можу, ні їсти; ніхто із Ахейців
 „Стільки біди не зазнав, скільки той на своїй виніс шкірі.
 „Вік мордуватись — ёму на роду десь написано; я-ж от
 „Дуже сумую за ним, що так довго бариться, — й не знаєм —
 „Жив він, чи може помер вже давно; за ним плачуть-ридають
 110 „Батько старенький Лаерт і премудра жена Пенелопа,
 „Плаче й малий Телемах, ёго любєв, милєв чадо“.

- Так він сказав і жалю по отцеві завдав Телемаху;
 Той-же, почувши сю річ про отця, потихеньку заплакав,
 Важко зітхнув і, руками обома вхопившись за поли,
 115 Очи червоним закрив жупаном. Догадавсь тут білявий
 Царь Менелай і почав міркувати собі в мислях і в серці, —
 Чи підождати, що б сам про отця нагадав він, чи може
 Бєсїду перше самому почати і про все роспитати.

- Поки от так Менелай розважав собі в мислях та в серці,
 120 Вийшла цариця Єлена з високих пахучих покоїв,
 Видом і станом на гарну богиню Діяну похожа.
 Їй підкотила Адраста мережаний дзиглик, що б сїсти,
 Килим-же з вовни м'якої принесла й поклала Алкиппа;
 Потім Фило срібний кошик принесла, що подарувала
 125 Жінка Полиба, Алкандра; — він жив у Єгипетських Євах,
 Де в нєго в домі просторім добра була сила велика.
 Він дарував і царю Менелая дві купелї срібні
 Та два приножники й чистого золота десять талантів.
 Окрім сєго ёго жінка Єлені од всіх особливо

- 130 Пишні дала подарунки : із чистого зфлота кужілку
І довгенький обкований золотом кошик весь срібний.
Сей-ото кошик, повнісенський пряжи, Фило і принесла
Й біля цариці поставила ; тут-же у кошику й кужіль
Зверху лежав ; — на нїм змотана була блакїтная вовна.
- 135 Сїла Елена на дзиглик і ноги на стїльчик уперла,
Потїм царя Менелая лукаво допитувать стала :
- „Ну, так довідались ми, Менелая, Зевеса родино !
„Що то за люде обоє отсеї, що наш дїм посїтили?...
„Може я й збрешу, а може і правду скажу, — тїльки серце
- 140 „Дуже віщує, й с повагою в серці дивлюсь я на гостей !
„Нї чоловіка не знаю, нї жїнки, що б так були схожі,
„Як отсей гїсть єсть похожий на сина таки Одиссея,
„На Телемаха, котрого zostавив він у домі маленьким.
„Царь Одиссей, як Ахейці за мене, собачої шкури*)
- 145 „Праведним гнївом підбити, войною поплили під Трою.
Йї одвічаючи, став говорить Менелай, царь білявий :
„Та і менї теє-ж саме здається, що ти от сказала.
„Дуже похожий він на Одиссея : і руки і ноги
„Йї очи ті-ж самї ; така-ж голова і волосє те-ж саме ;
- 150 „І от сегодня, як я Одиссея згадав, — скїльки горя,
„Скїльки бїди претерпїв він зза мене, — то гїсть аж заплакав,
„Очи полою червоного свого жупана закривши !“
- Тут Пизистрат Нестеренко царю Менелавї мовив :
- „О, Атрїєнку, Зевесова славна рїдня, Менелая !
- 155 „Справдї таки він єсть син Одиссея, як сам ти говориш.
„Хлопець розумний і от як розважив собі, в своїх мислях,
„Що не годиться, прийшовши у перше в чужую господу,
„Хвастатись розумом перед тобою, царем таким мудрим,
„Речи котрого, мов Бога того, ми всї слухати радї.
- 160 „Нестор Геренський велїв менї їхати з ним у дорогу,
„Що б проводити до тебе ; бажав, бач, тебе він побачить,
„Що б ти єму — чи совїт який дав, чи помїг би чим небудь.
„Гїрко приходиться синовї, хоч і в палатах, як батько
„Деє на чужинї, а щирого іншого друга не має,
- 165 „Як-от тепер, Темаховї : батька нема, та не має
„Йї хто б із сусїдів помїг-ото збутися лиха, та горя.“
- Знов Нестеренковї став говорить Менелай, царь білявий :
„Дивно ! моєго приятеля щирого син, в моїм домі,

*) *κυνώπιδος* — з собачими очима, безстыдниця, ледащиця.

- „Скільки зза мене приятель отсей та біди натерпівся!
- 170 „Я собі так міркував: Одиссей як повернеться; — ~~ж~~ с Трої,
 „Як що Олимпиский Зевес нас Ахейців поверне до дому
 „На скореходних човнах, — то я візьму й построю в Аргосі
 „Город і пишні палати та друга свого Одиссея
 „Перевезу із Ітаки зо всім ёго скарбом і з сином
- 175 „С цілим народом ёго; опорожню для ёго губерню
 „Цілу, в якій під мою державою люду найбільше мешкає,
 „Там ми собі і жили б всі укупі гарненько-любенько,
 „Й нас з Одиссеєм ніщо б не змогло розлучити, аж поки
 „Чорная хмара холодної смерті обох нас не вкрила б.
- 180 „Та, мабуть, щастя такого самому десь Богу захтілось,
 „Що не судив Одиссеєви тільки одному вернутись.“
 Так говорив він і слово ёго всіх ударило в слізи:
 Плакала і Аргивянка Єлена, Зевесова внучка,
 І Телемах плакав тай Менелай, Атрієнко білявий,
- 185 Навіть не вдержався і Пестеренко од сліз і заплакав,
 Бо спомянув тут почесного брата свого Антилоха,
 Котрого вбив молодим славний син сьвітової зірниці, —
 Й сеє згадавши, почав говорити крилатії речи:
 „О, Атрієнку! Я знаю: між смертними ти наймудрійший;
- 190 „Се говорив старий Нестор раз-в-раз, як що ми споминали
 „В бесіді дружній тебе, у своїх таки власних палатах;
 „Нині-ж, як що тільки можна, послухай мене: я не люблю
 „Сліз проливать за вечерою; та і зірниця — от скоро
 „Рання займеться; та я, — ти вважай но, — не то що б всти-
 [дався
- 195 „Плакать, — коли хто помер, не минучою долю влучивши.
 „Тільки й почоту по смерті од нас бідолашним помершим
 „Стригти волося по них, та з очей кілька сліз заронити.
 „Отже-ж і брат мій помер; між Ахейцями був він не згірший,
 „Та ти повинен таки ёго знати; я, правда, ніколи
- 200 „В вічі ёго не видав; тільки про Антилоха всі кажуть,
 „Що він мастак був і бігати прудко і битись завзято.“
 Знов Телемахові так одвічав Менелай, царь білявий:
 „Друже! розумнеє слово сказав ти: так мудро говорять
 „Тільки лиш мудрії люде, старійші од тебе дітами.
- 205 „Тай що казать! Не дарма-ж ти розумного батька дитина. —
 „Можно од разу пізнати весь рід чоловіка, котрому
 „Певнеє щастє судив Кронієнко на жінці й на дітях,
 „Як от тепер хоч би й Нестору дав він завидную долю:

- „Нестор і сам — от зістарівсь в своїх таки власних палатах
 210 „Й діти ёго — всі розумні і битись на списах гараздї
 „Ну-те лиш, лихом об землю! До смутку отєї ридання!
 „Лучче приймемся за смачну речерю! Нехай нам водиці
 „Руки умить принесуть, а бесіди нехай вже на завтра.
 „В ранці ми в волю собі набалакаємось с Телемахом.“
 215 Так він сказав; і слуга Менелая білявого, жвавий
 Асфалїон, почав воду на руки усїм їм зливати;
 Тї-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
 Внучка-ж Зевеса, Єлена, тим часом замислила от-що :
 Зїлля в вино, що там пили, вона підмішала такого,
 220 Що як хто випє, то й слєзи і всякеє горе забуде;
 Кто лиш губами до того вина приторкнеться, то зараз
 Стане веселий на весь отой день й нї слїзюньки не зронить,
 Хай би отсе zarazом в нєго вмерли і ненька і батько,
 Хай би отгуг перед носом у нєго чи брата, чи сина
 225 Шаблею було зарублено, то не заплаче, хоч бачить....
 От-які зїлля чудовні мала Зевесова внучка.
 Ними в Єгипті колись надїлила Тї Полидамна,
 Жїнка Фоона; в тїм краю багато росте того зїлля,
 Й іншеє — людам на вжиток, а інше то дуже паскудне.
 230 Там у Єгипті усяк собі лїкарь, там всяк лікарує.
 Бо Єгиптяне свій рід повели од самого Пеона.*)
 Зїлля в вино підмішавши, звелїла усїх частувати
 Й зараз оттак до білявого стала казати Менелая :
 „О, Менелая Атриде, родину Зевеса! тай ви всі
 235 „Дїти поважних батьків! Все залежить од волї Зевеса,
 „І послає він, іншому добреє, іншому злеє.
 „Іжте-но й пийте собі на здоровє, й речи моєї
 „Слухайте: маю я Вам розказати про цїкавіє речи;
 „Тїльки згадати усєго не зможу, нї перелїчити —
 240 „Скїльки й яких натворив колись дїл Одиссей вельми мудрий;
 „Лиш про одне роскажу, що вчинив чоловік сей завзятий
 „Межи Троянцями, де ви, Ахейці, бїди натерпілись,
 „Взяв та геть скрізь позбивав собі тїло й подряпав страшенно
 „Й драну свитину в латках надягнувши, мов наймит посьлїдній,
 245 „В вражеський город явився, де вулицї людом кишїли.
 „В дранїй одежі такїй, з синяками на тїлі, здавався він
 „Старцем, якого й нїколи не було на човнах Ахейських.

*) Пеонь — *Παιών*, лїкарь богів.

- „Так оттаким-то ходив він по Трої. Троянці-ж на той час
 „Стали як діти; одна тільки я й догадалася, хто він.
- 250 „Як почала я випитувать — все прикидався незнайком;
 „Потім, як я ёго вмила та маслом всёго намастила,
 „Нову одежу на нёго надягла, та ще й побожилась,
 „Що не скажу я Троянцям, що він Одиссей ёсть, аж поки
 „До скороходих човнів не достанеться, та до наметів,
- 255 „То він усе й розказав усї мислі і гадки Ахейців.
 „Шаблею гострою кілька десятків Троян зарубавши
 „Та все розвідавши в Трої, назад до Ахейців вернувся.
 „Гірко ридали удови; а в мене затёхкало серце
 „З радощів, бо вже воно забажало вернуться до дому;
- 260 „Стала для мене важкою біда, що менї Афродита
 „Дала, як в Трою мене привела з дорогої отчини,
 „Де я покинула все: — і палати й дочку свою рідну,
 „Тай чоловіка хисткого, розумного й гарного видом.“
 Ій на сю річ Менелай, царь білявий, почав говорити:
- 265 „Все воно так ёсть, все правда, що ти отсе, жінко, казала.
 „Довго по світу я вештався скрізь і багато усяких
 „Бачив поважних людей і розумних; спізнав і Їх побит,
 „Але-ж такого, як царь Одиссей, що б був завждь непохибний
 „В бідах — менї не прийшлося нігде і ніколи побачить.
- 270 „От-що придумав колись, та вчинив чоловік сей завзятий:
 „Витесав з липи коня величезного, й нас засадивши
 „В черево того коня, вготував всїм Троянцям погибель.
 „Що б на коня подивиться, приходила й ти, — тебе певно
 „Демон якийсь науськав, що Троянцям спасеннє і славу
- 275 „Десь замишляв; за тобою прийшов й Дейфоб богорівний.
 „Трічи кругом обійшли ви коня і, обмацавши боки,
 „Ти почала викрикать поіменно найлуччих Данайців
 „Голосом дуже підхожим під голос жінок Панахейських.
 „С кінського черева, де сидів я, Одиссей богорівний,
- 280 „Та і Титид, — всї ми виразно чули, як ти викрикала.
 „Поміркувавши с Титидом у двох, ми було вже хотїли
 „Вилізти геть із коня, або хоть обізватись до тебе,
 „Так Одиссей нас здержав, не позволив і крикнуть до тебе.
 „Всї ми Ахейці тихенько сидїли в конї н'наче мертві;
- 285 „Антикл один тільки й був, що впірався до тебе озватись,
 „Але й ёму Одиссей зборонив, і, руками міцними,
 „Рота зажавши, держав ёго, поки Паллада Афина
 „Не одвела тебе в город — і тим-то він спас всїх Ахейців.“

- Тут Менелаєві став говорить Телемах вельми мудрий :
- 290 „О, Атрієнку, родино Зевеса, володарю славний!
 „Що-ж с того вийшло для нєго, що мав він залізнеє серце?
 „Вийшло ще гірше, бо він не утік там од певної смерті:
 „Все то минулося!... Лучче ви нас проводіте до ліжка:
 „Там ми у смак заснемо, й заспокоїмо стомлене тіло.“
- 295 Так він сказав; Аргивянка-ж Єлена звеліла рабням
 В сїні соломи нанести, прослати на нїй простирадла
 Гарні червоні й постелї обидві заслать килимами,
 Потім і ковдри внести волохаті, що б вкритися на ніч.
 Взявши палкї походїї, рабнї пішли із сьвітлицї
- 300 І в сїнях постелї послали; туди і гостей запровадив
 Бравий гонець: на мягких там постелях обоє й заснули —
 І Телемах, лицарь славний тай Пизистрат Нестеренко;
 А Менелай Атрієнко в окрімнім високім покою,
 Де і Єлена, укритися вебою, те-ж положилась.
- 305 Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 З ліжка найперше піднявсь Менелай, своїм голосом дивний:
 В шати вдягнувся і гострую шаблю до боку вчепивши
 Та підв'язавши під ноги сандалї вельми дорогїї,
 Вийшов с покою високого, станом на бога похожий,
- 310 Сїв на постіль Телемаха й почав говорить, привитавшись :
 „Ну? яке пильнеє діло занесло тебе, Телемаче,
 „В Лакедемон і ти мусїв плисти по безкраєму морю?
 „Діло громадське, чи сьвійське? Скажи лиш, нехай буду знати!“
 І Телемах вельми мудрий царю Менелаю одвітив:
- 315 „О, Атрієнку, родино Зевеса, володарю славний!
 „Іхав сюди я за тим — чи не скажеш менї чого-небудь
 „Ти про отця; пропадає мїй дїм, пропадає й господарство.
 „Дїм мїй єсть повен шкодливих людей, і вони, що день божий,
 „Рїжуть овець менї й кїз і вбивають биків круторогих, —
- 320 „Все то ніби женихи загордящі пань-матки моєї;
 „От, ради сєго тепер я твої обїймаю колїна.
 „Зжалься! скажи про гіркую недолю отця; може бачив
 „Сам ти своїми очима, а може чував од другого —
 „Де забаривсь пан-отець? на біду єго мати родила...
- 325 „Овєїм мене не жалїї і вразить мене жалем не бїйся;
 „Щирую правду повідай менї, як сам бачив на ділі.
 „Ну-ж бо, молю, розкажи: може де коли став у пригодї
 „Словом чи дїлом тобі мїй отець, Одиссей богорівний,
 „В Трої, де горя такого ви вєї натерпілись, Ахейцї?

- 330 „От спомяни все тепер і скажи мені щирую правду!“
 В гніві великім промовив тоді Менелай, царь білявий:
 „Тяжкее горе, коли непотрібні люде захтіли
 „Ліжко законнее мужа поважного силою взяти.
 „Се-б то: як би олениха, в печері страшеного лева
 335 „Діток маленьких своїх, оленяток, оставивши спати,
 „В гори б побігла сама, чи у ліс, чи в діброви зелені
 „Пастись, а лев у печеру, без неї, свою навернувся; —
 „Тяжкее склалось би лихо і їй і її оленятам!
 „Так неминучу біду принесе й Одиссей невгамущим.
 340 „Ох! як би зволили боги: — Зевес, Аполлон і Афина,
 „Що б Одиссей появивсь таким самим поміж женихами.
 „Як у Лесбосі колись-то боровся він с Філомелідом
 „Й хрпнув об землю ним так, що Ахейці усі засьміялись; —
 „Так, що б таким-ото він появився поміж женихами,
 345 „Гірке-прегірке усім би їм скоїлось разом весілля...
 „Ну, розкажу-ж тобі те, що просив ти і знати бажаєш.
 „Тільки скажу-ж од себе, — та ти не лякайся; не обманю!
 „Все, що я буду казати, говорив мені знахор правдивий,
 „Дід, морський царь, і що чув я — с того не втаю ні словечка.
 350 „Дуже бажав я вернуться до дому; — мене-ж у Єгипті
 „Боги держали за те, що я їм не вчинив гекатомби.
 („Боги, бач, завше пильнують, що б ми обіцянки сповняли)
 „Посеред моря широкого, близько Єгипта, єсть острів;
 „Тамошні люде Фаросом єго називають; од него
 355 „Стільки до берега миль буде, скільки за вітром попутним
 „З ранку до самого вечера човен за день пробігає.
 „Єсть на тім острові пристань широка й глибока і з неї
 „Човни у море безкрає, набравши води, випливають.
 „Двадцять там днів мене боги держали й ні разу на човни
 360 „З берега вітер попутний мені не повіяв, а вітер, —
 „Знає то всяк, — єсть найлуччий у морі товариш для човнів.
 „Скоро б не стало у нас провіянту, стомились би й люде,
 „Як би богиня над нами не зжалилась та не спасла нас,
 „Сильного діда морського Протея дочка, Ідоєя,
 365 „Дуже бо, дуже вразив я лицем своїм серце богині,
 „Часто мене навіщала; сидів, бач, один я на човні;
 „Другі-ж товариші всі біля острова кожний день божий
 „Вудками рибу ловили, гачками, бо були сіроми голодні...
 „Стала вона біля мене близенько й сказала ласкаво:
 „Друже! чи ти нерозумна мала дитина, чи може

- „Ти такий впертий і любо тобі, що б оттут бідувати?
 „Довго на острові ти засидівсь, забарився й не можеш
 „Ради подать собі; серце-ж товаришів вяне та сохне.“
 „Так говорила богиня, а я на сю річ їй одвітив:
- 375 —“Не по своїй оттут волі я гаюсь; мені десь судилося
 „Богів згнівити безсмертних, що небом владнують широким.
 „Лучче скажи мені ти, — боги-ж знають все чисто на сьвітї, —
 „Хто із безсмертних тут держить мене, завязав і дорогу,
 „Що б не поплив я по морю безкраєму, повному риби.“
- 380 „Так я сказав, і богиня з богинь мені так одвічала:
 „—“ Все розкажу тобі, друже, всю правду і секрет одкрию:
 „Мешкає тут старий дід, морський царь, Посидонів підданок,
 „Родом з Єгипта, безсмертний Протей, характерник правдивий;
 „Всякого моря він глиб постигає; ёго моїм батьком
- 385 „Всі називають; від него я, кажуть, й на сьвіт народилась.
 „Як би, засівши де небудь, ёго ти вхитрився спіймати,
 „Все б він сказав тобі про возврат, показав би й дорогу,
 „Як тобі їхать по морю безкраєму, повному риби.
 „Він тобі може сказати, — як ти, богорівний, захочеш, —
- 390 „Що в тебе діється в дома — чи добре, чи склалося горе,
 „С тої пори, як ти з дому поїхав у страни чужїї.“
 „Так говорила богиня, а я на сю річ їй одвітив:
 „—“ Лучче сама ти навчи, як старому засаду зробити,
 „Що б увидавши мене, він зарані не зміг заховатись:
- 395 „Смертному трудно вельми побороти безсмертного бога.“
 „Так я сказав, а богиня з богинь мені так одвічала;
 „—“ Слухай-же, друже мій, я тобі все досконально розкажу,
 „Тільки лиш яснеє сонце зійде на середину неба,
 „Зараз старий отой дід, царь морський, випливає із моря
- 400 „З вітром могучим Зефиром, весь чорними хвилями вкритий;
 „Й як тільки вийде, то зараз і спить у глибокій печері,
 „А на вкруги ёго, вирнувши с цінного моря, тюлені,
 „Челядь богині морської, лягають; вони, — сі тюлені, —
 „Смрад дуже прикрий з собою з глибокого моря виносять.
- 405 „Завтра туди я тебе заведу, лиш займеться зірниця,
 „Й там заховаю; товаришів треба що б взяв ти з собою
 „Трох, які найсміливійші на човнах твоїх скороходних.
 „Треба тобі розказати і всі хитроці діда морського:
 „Перше-найперше тюленів почне оглядати й лічити,
- 410 „Потім, як всіх позганяє до гурту й по-пять перелічить
 „Ляже між ними в середині, н'аче чабан між вівцями.

- „От як побачите, що вже поляг і заснув характерник, —
 „Треба, що б мали ви всі на сторожі і розум і силу, —
 „Зараз хватайте ёго, хоч почне він од вас видератись.
- 415 „Пробувать стане прикинутись всім, що б тебе отуманить :
 „Перекидатись почне то палящим вогнем, то водою ;
 „Ви-ж ёго цупко держіть та здавить яко мога міцнійше.
 „А як вже голосом сам заговорить до вас чоловічим
 „Й стане ізнову таким, яким ліг між тюленьями спати,
- 420 „Силу свою втихомирте і зараз пустіте старого.
 „Тут ти ёго й поспитай, хто з безсмертних на тебе сердитий,
 „Й як ти поїдеш по морю безкраєму, повному риби.“
 „Сеє сказавши, богиня пірнула у піняве море ;
 „Я-ж, засмучений, до човнів своїх скороходних вернувся ;
- 425 „Серце у мене, як йшов я, мов пташка в силку колотилось ;
 „К морю спустившись, де човни мої скороходні стояли,
 „Зараз вечерю звелів готувать, бо вже ніч наступала.
 „Ми повечеряли й тут-же на березі смачно заснули.
 „Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
- 430 „Встав я й пішов по над берегом темним широкого моря ;
 „Довго безсмертним молився я там с товариством, з собою
 „Трох їх узяв, їх проворетво і сьмілість давно вже я звідав.
 „Вирнула тут і богиня з безодні широкого моря
 „Й винесла штири з собою тюленьячі шкури з дна моря. —
- 435 „Шкури недавно поздирані були : то, бач, замисляла
 „Зраду отцеві : міленький пісок розгорнувши, зробила
 „Штири глибокі ямки ; тут до неї і ми приступили.
 „Всіх нас в ямки посадила і шкурами зверху прикрила.
 „Так-от, вчинилась засада старому ; навкруг завоняло
- 440 „Смрадом с тюленів смердячих, у морі солонім рождених.
 „Хто-ж таки висидить справді упоруч з мореським чудовиськом ?
 „Але богиня спасла нас, придумавши знатную штуку :
 „Кожному в ноздри обидві налила вона амвросії
 „Дуже пахучої й пахоці ті увесь смрад перебили.
- 445 „Так до полудня в ямках ми лежали, в нас тѣхкало серце.
 „От почали виринати один по одному тюлені
 „З моря та всі й посідали навколо на жовтім пісочку ;
 „Вирнув за ними із хвилі і сам старий дід характерник.
 „Скрізь обходив, оглядів, подічив, своїх тлустих тюленів ;
- 450 „Він за тюленів і нас поприймав і не в тям ёму мізком
 „Зради собі ; по середині ліг тай заснув проти сонця.
 „Раптом накинулись ми усі разом на него, схопили

- „Й міцно скрутили назад ёму руки; він вдаривсь до чарів :
 „Перше-найперш перекинувсь він в волохатого лева,
 455 „Потім в дракона, у тигра, а там кабаном перекинувсь ;
 „То він робився водою, то дубом товстим, та високим,
 „Ми-ж, хоч і страшно було, все міцнійше ёго притискали. —
 „Дід істомився, охляв і чарами нічого не вдіяв.
 „Тут запитав він мене, таки голосом вже чоловічим :
 460 — Хто се із богів тебе, Атрієнку, навчив, та наставив,
 „Що б ти обманом мене-от спіймав? Ну, чого тобі треба?
 „Так говорив характерник і я одвічав дідугану :
 „— Знаєш ти, дїду, і сам, — так чого-ж вже хитрить, прики-
 [дацься? —
 „Чом я на острові гаюся? чом не найду я способу
 465 „Як утікти? що в товаришів серденько вяне, та сохне. —
 „Ти — от — скажи менї, — боги-ж бо знають все чисто на
 [світї, —
 „Хто із безсмертних мене привязав і лишив возвороту,
 „Що б я не їхав по морю безкраєму, повному риби?
 „Так я сказав; характерник-же знову почав говорити:
 470 — Треба було б тобі Зевесові й іншим богам і богиням
 „Добру офіру створити; тоді б без гайви ти на човнах
 „В милую, рідную землю поїхав по чорному морю.
 „Нинї-ж інако безсмертні судили: тобі не прийдеться
 „В рідную землю, у дім свій, вернутися й рідню привитати
 475 „Перше, ніж води Єгипта, сьвятої ріки, не об'їдеш ти знову + 1
 „Та не даси гекатомби сьвятої в офіру безсмертним
 „Всім — і богам і богиням, що небом владнують широким.
 „Тільки тоді лиш пошлють тобі боги жадану дорогу“.
 „Так він сказав: в мене-ж серце з нудьги захолонуло в грудех.
 480 „Бо старий дід наказав менї знову по темному морю
 „Іхать в Єгипетську землю — далеку дорогу і трудну. —
 „Трохи згода, я почав характернику так говорити:
 „Все те, що ти менї, дїду, велиш, я зроблю без бавіння;
 „Тільки но, от-що скажи ти менї та по правді по щирій. —
 485 „Всі без поруху вернулись на човнах до дому Ахейці,
 „Що ми в дорозі покинули з Нестором, їдучи с Трої,
 „Чи може хто з них загинув геть с човнами в морі, чи може
 „Вмер на руках товариства й рідні, перебувши війну?“
 „Так я сказав і старий у одвіт на се слово промовив:
 490 „Ех, Атрієнку! На що ти питаєш про се? Не годиться
 „Знать тобі сего, не сьлід і випитувать в мене, бо будеш

- „Плакати довго, лиш тільки почувеш про все досконально.
 „Вмерло в дорозі багато Ахейців, багато й зосталось.
 „Двоє з Ахейських атаманів бравих погигло в дорозі
 495 „(Скільки-ж із них полягло на бою — ти і сам теє знаєш),
 „Третій-же й досі живим десь блука у безкраєму морі.
 „Першим загинув на морі Аякс із своїми човнами:
 „Човни Аякса нагнав Посидон на страшенні Гирейські
 „Скелі; самого-ж таки пожалів було й винїс с під хвилі;
 500 „Був би Аякс таки спасся од смерті на прикрість Афині,
 „Як би було не сказав загордящий одного словечка:
 „Бач, похваливсь, що втече од потопу й без ласки безсмертних.
 „Се ёго гордее слово почув Посидон і розгнівавсь;
 „Зараз схопив свій тризубець обома міцними руками,
 505 „Трахнув об скелю Гирейську і та роскололась на двоє.
 „Часть тії скелі лишилась на місці, а друга скотилась
 „В море; на ній-то, зоставшись, Аякс похвалявся на богів.
 „Довго та скеля носила ёго по хвилястому морю.
 („Так він на ній і погиг, захлїбнувшись морською ропою.)
 510 „А Агамемнон, твій брат, було спершу утік од недолі
 „Й сам і ёго скороходні човни: ёго спасла Юнона.
 „Посьлї-ж, як мав об'їздить він Малейські гострії скелі,
 „Страшная буря ёго підхопила й понесла по морю,
 „Повному риби; оттут-то біди натерпівсь Агамемнон.
 515 „Спершу прибило ёго у той край, де колись-то в палатах
 „Жив сам Оїєст, а тогді син Оїєста Егієт господарив;
 „Звідтіль здавався вже ёму возворот у свій край дуже певним:
 „Боги і вітер попутний послали назад у отчину.
 „Дуже зрадїв Агамемнон, ступивши на рідную землю,
 520 „Впав на колїна й давай цілувати рідненький пісочок;
 „Потім залився слїзми, що уздрів таки землю жадану.
 „Тут запримітив ёго калавурний наємний з горбочка,
 „Де сам зрадливий Егієт посадив ёго, пообцївши
 „Золота дать два таланти, і той уже рік калавурив,
 225 „Що б не явивсь несподівано та боронитись не здумав.
 „Тільки лиш вздрів Агамемнона, зараз побіг і дав знати.
 „Тут-то Егієт против брата й замислив великую зраду:
 „Вибравши двадцять собі розбишак, посадив їх в засаду
 „В самих палатах, де й бучний звелїв приготувати бенкет.
 530 „Сам-же назустріч царю Агамемнону вийшов с пихою:
 „С кіньми, з візками, а в серці таїв він недобре діло.
 „Зради не відаючи, Агамемнон вступив у палати;

- „Тут за столом ёго й вбили, як тую скотину вбивають.
 „Не осталоє теж і жадного с тих, що прийшли з Атрієнком,
 535 „Тай розбишаки Егістові всі до одного погубли“.
 „Так він сказав; в мене-ж серце з жалю захолоуло в грудях,
 „Гірко заплакав я, впавши на жовтий пісок; моєму серцю
 „Вже не хотілося й жити на світі й на сонце дивитись.
 „От як наплакавсь я в волю, скропивши слізьми всю долівку,
 540 „Дід, характерник морський, Посидона підданок, і каже:
 „Е, Атрієнку! не слід тобі довго так плакати, вбиватися,
 „Ділу слізьми не допомоєш; ти лучче подумай гарненько,
 „Що б от у рідную землю свою ти доставсь як скорійше.
 „Бо чи живим ти ёго ще застанеш, чи може Орестом
 545 „Він вже убитий, — принаймні на похорон може приспійєш“.
 „Так він сказав, і мені на душі аж полєкшало: серце
 „В грудях моїх втихомирилось знову, хочай було важко.
 „Тут я почав говорити старому крилатіє рєчи:
 „Ну, про сїх двох я вже знаю; скажи-ж ти мені, хто той
 [третій,
 550 „Що ще й досі живим по безкраєму морю блукає,
 („Чи може вмер; хоч і тяжко, а все б таки хотїв я почути“).
 „Так я сказав, і старий мені зараз на сєє одвітив:
 „— Третій-то син єсть Лаєрта старого, він родом з Ітаки,
 „Бачив ёго я на острові в пишних палатах Калипси
 555 „Нимфи; вона ёго держить насильєне, і він бідолашний
 „Плаєє гіркими слізьми і не може в свій край повернутися;
 „В нєго нї човнів не має, нї весел, нема й товариства,
 „Котре б в отчину по темному морю ёго проводило.
 „Іншая доля тобі, Менєлає, родину Зєвєса,
 560 „Вишала; ти не помрєш у Аргосі, багатому кіньми;
 „Боги тебе в Елїсейськеє поле пошлють на край сьвіта,
 „Де Радаманє проживає білявий, де людам безсмертні
 „Самє найкращє життє — без печалі й труда — вготували.
 „Там нї дощів, нї зими не буває, ані заверухи;
 565 „Там тільки вітри Зефира легенькі за Окєяна
 „Дують чуть-чуть і блаєнним раз-в-раз холодку навівають:
 „Сє тобі тим, що Єлєнин ти муж і Зєвєсу став зятєм“.
 „Так-от сказавши, нирнув характерник у море хвиляєте;
 „Я-ж с товариством до човнів своїх почвалав скороходних.
 570 „Йшов я, а серце мов пташка в сїлку, — як не вискочить, —
 [бидось.
 „Тільки прийшли ми до моря, де всі наші човни лежали,

- „Зараз вечеряти сіли, бо темная ніч наступила ;
 „Потім на березі пінного моря всі міцно заснули.
 „Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
 575 „Самперед човни один за другим попускали на море,
 „Щогли прилагодили і на них паруси натягнули;
 „Потім вступили на човни й самі й на лавках посідали,
 „І товариство принялося веслами море гнітати.
 „Знов я погнав свої човни до річки сьвятої Єгипта,
 570 „Там їх спинив і в офіру безсмертним приніс гекатомбу,
 „Потім я жертвою гнів заспокоювши богів безсмертних,
 „І Агамемнону в вічну пам'ять могилу насипав.
 „Все спорадивши, поплив я назад; мені вітер попутний
 „Боги послали і скоро у рідную землю прибили.
 585 „Ти, Телемаче, не квапся тепер, погостуй тут у мене
 „В пишних палатах деньків з одинадцять, або й дванадцять;
 „Потім тебе я с повагою випроважу й подарунки
 „Славні дам: — троє коней з мережаним гарним візочком,
 „Дам тобі й киліх красивий, — що б ти виновую офіру
 590 „Завше безсмертним творив і мене раз-у-раз споминав би“.
 І Телемах, Менелаю в одвіт, так почав говорити:
 „Довго мене, Менелаю Атриде, оттут не задержуй;
 „Я б найрадніщий zostатись; с тобою рік цілий сидів би,
 „Й жаль за батьками й за домом мене не звядив би ніколи, —
 595 „Так твої речі єсть мудрі і оповідання цікаві:
 „Серце мені веселять; та товариші ось засмучають,
 „Що zostалися в Пилосі, а ти таки просиш zostатись:
 „Твій подарунок, що дая мені мабш, хай пам'ятка буде,
 „Коней-же я у Итаку не візьму, тобі їх на спомин
 600 „Тут таки в тебе zostавлю; твоє-ж пак великеє царство
 „Все по долинах роскинуто й родить багато лотосу,
 „Куперу, жита й пшениці і іншої всякої паші;
 „А на Итаці нема ні лугів, ні широкого поля,
 „Тільки єсть скелі для кіз, а для коней земля негодяща.
 605 „Звісно, що острови не за для коней: нема на них паші;
 „З моря скалами вони видаються, — Итака-ж найбільше“.
 Так він сказав. Менелай-же тихенько собі усміхнувся,
 Гостя по плечах погладив рукою й почав говорити:
 „Крові еси ти вельможної сину, коли так говориш,
 610 „Ну, то я коней чимсь іншим тобі заміняю, бо можу:
 „Я в подарунок тобі з усіх скарбів моїх, що в скарбницях,
 „Виберу, що єсть найлуччого і найдорожчого в мене, —

- „Срібную, ковану дуже цікаву, я дам тобі кухву;
 „Вся вона с чистого срібла с краями сүтозолотими.
 615 „Кухва — робота Гефеста; менї-ж дарував її Федім,
 „Царь Сидонійців, як я колись в гості до него заїхав;
 „Сюю-то срібную кухву тобі я і дам замість коней“.
 Так вони в двох, Менелай с Телемахом, собі розмовляли,
 А у палатах тимчасом збіралися гості на бенкет.
- 620 Кіз, та овечок привели й вина дорогого принесли,
 Хліба-ж принесли жінки, що в тоненьких все ходять намітках.
 Так от готовився бенкет в палатах царя Менелая.
 А женихи на Итаці перед Одиссеєвим домом
 В кружала*) грались і довгими списками в ціль попадали
- 625 Посеред битого двору, де й перш всі їх грища творились.
 Од женихів в стороні Антиной з Евримахом сиділи,
 Два ватажки між гультаями були вони найсьмілійші.
 Трохи згодя підійшов до них і Фронієнко Ноїмон
 І Антиноя випитувать став ось якими словами:
- 630 „Знає хто-небудь із вас, Антиною, і може сказати, —
 „Скоро, чи ні Телемах із Пилоса до дому привіде?
 „В мене він човна узяв; а менї дуже човна потрібно,
 „Маю в Елїду широку поїхать; дванадцять кобилоч
 „В мене там є і табун лошаків до роботи годящих:
- 635 „Треба б було там спіймати якого із них та об'їздить“.
 Так він сказав; ватажки здивувались, бо овсім не знали,
 Що Телемах у Пилосї, а думали, що він де-небудь
 Тут таки біля товару у полі, або на свинарні.
 От і почав Антиной Фронієнкові так говорити:
- 640 „Правду, будь ласкав, скажи нам: коли-ж се і с ким він поїхав?
 „Чи з громадян кого небудь узяв, чи поїхали свійські
 „Люде, ёго-ж — наймити, челядинці? Таки ухитрився!
 „Та ще скажи менї от-що, і про те нехай буду знати,
 „Сам він узяв в тебе чорного човна, без відому твого,
- 645 „Чи таки ти ёму визичив сам, як почав він прохати?“
 Й Фронієнко Ноїмон на се Антиною одвітив:
 „Човна я сам ёму дав; так зробив би усяк громадянин,
 „Як би ёго попросив чоловік при великій пригодї:
 „Трудно в нуждї одказати сусїдї, — тай іхто одказав би?
 650 „Тї-ж, що поїхали з ним, — парубки з громадян таки наших;
 „Я й їх атамана бачив на човні, але-ж от не знаю —

*) *δισκοισιν τέρποντο.*

- „Чи то був Ментор, чи бог який, вельми на Ментора схожий.
 „Тільки, бачь, ось що за диво: самого я Ментора бачив
 „Вчора раненько; тоді-ж він поїхав із ними у Пилос“.
- 655 Так от сказав Фронієнко й пішов до своєї господи.
 А ватажки аж зжахнулись й на серці у них похолело....
 Зараз усіх женихів поскликали до куші і тії
 Кинули грища і стали навколо перед Евпифенком.
 Ім Евпифенко й почав говорити, й з досади аж сапав,
- 660 Ввесь аж трусився, а очі — мов вугля горяче горіли:
 „Горе, панове! дорога отся Телемаха — не шутки!
 „Сьміло удав!... а ми, келеси, думали: „Ні не посьміє!“...
 „От тобі й блазень: усіх ошукав нас, старійших, розумних...
 „Хлопців з громади набрав собі бравих тай линув на човні!
- 665 „Буде і посьлі нам лихо від него, коли б Олімпійці
 „Дух з него виперли раньше, чим він нам погибель вготує!
 „Ну, а тепер я вам от-що скажу: мені човна давайте,
 „Дайте і двадцять гребців; зараз їду за ним; я засяду
 „В пристані межі Ітакою й Самом і там стерегтиму:
- 670 „Гірко скінчиться отся його сьміла мандрівка за батьком!“
 Так він сказав і се слово його всім достоту прийшлося;
 Й зараз вони всі гуртом у палати пішли Одиссея.
 Скоро довідалась і Пенелопа злосливої зради,
 Що женихи проміж себе замислили на Телемаха:
- 675 Медон, гонець, їй про теє сказав, бо він чув, як злодії
 Раду вели проміж себе на дворі й на чім всі згодились:
 Миттю побіг він в палати, та все й розказав Пенелопі.
 Ще на порозі в сьвітлиці гонця Пенелопа спитала:
- „Медон! за чим тебе прислано од женихів загордящих?
 680 „Може за тим, що б сказати рабіням царя Одиссея,
 „Що б покидали роботу та їм що б обід готували?
 „Боже, коли б отсе сватаннє й бенкети сї та скінчились!
 „Що б і обід сей сьогодні оттут за для них був останній!
 „Надितесь ви всі гуртом і добра поцували багато
- 685 „Батьківщини Телемаха малого; чи вже-ж ви не чули,
 „Вам не казали батьки таки ваші, як ви були дітьми,
 „Хто такий був Одиссей, за для ваших родителів завше
 „Він не обидив з громади нікого, ні ділом, ні словом,
 „Як то поводитьсь звично на сьвітї в царів богорівних:
- 690 „Іншого люблять с підданих, а з іншим вони ворогують, —
 „А Одиссей — то не нівечив навіть хоч би й челядинця.
 „Що-ж отсе чините ви? Яких пакостей ви натворили!

- „Се б то ніби Одиссею од вас за добро така вдяка“....
 Медон на сее, — а був він розумний, — сказав Пенелопі :
- 695 „Хай би, цариця, було тільки лиха що капості їхні!
 „Іншее, більшее, гіршее вдвоє вони замишляють —
 „Лихо нам всім, і не дай-же то, боже, що б їм удалося:
 „Гострою шаблею хтять зарубати вони Телемаха,
 „Як буде їхать назад; а поїхав він в Пилос пісчаний,
- 700 „Звідтіть у Лакедемон, про отця там що-небудь прочути“.
 Так він сказав, а у той захолинули ноги і серце;
 Довго вона не могла ні словечка промовити; слізи
 Так і полились з очей, і пропав її навіть і голос,
 Добра година пройшла, поки стала вона говорити:
- 705 „Медон! Чого-ж се поїхав мій син? Ох, не слід ёму було б
 „На скороходні човни сідати, бо то коні морські;
 „Носять вони по безкраєму морю людей, тай згубляють:
 „Чи забажав він, що б тут на землі й ёго імя пропало?!“
 Медон на сее, — а був він розумний — сказав Пенелопі :
- 710 „Я вже не знаю, чи то який бог підуськав ёго їхать,
 „Чи захотів таки сам побувати в Пилосі й провідать,
 „Що с пан-отцем ёго сталося, де він і яца ёго доля.“
 Так сказав Медон, і вийшов с палатів царя Одиссея.
 Жаль і нудьга підкосили царицю й вона не здоліла,
- 715 Що б на фотелях усидіть, було-ж їх в сьвітлиці багато:
 Сіла вона на порозі й гіркими слізьми залилася;
 Заголосили вкрут неї й рабині усі, які були
 В неї у пишних палатах царських — молоді і старі.
 Ім то усім Пенелопа, ридючи, гірко сказала:
- 720 „Слухайте, друженьки! дав мені Зевс Олімпійський печалі
 „Більш за усіх тих, с котрими я і росла й діувала:
 „Спершу втеряла я мужа, як лева по силі і серцем;
 „Хистом і розумом він видавався між Данайцями всіма,
 („Слава ёго і Аргос і Елладу усю обгорнула),
- 725 „Се-ж от недавно й дитя моє миле бурхливії вихри
 „Десь у чужину занесли, а я і не чула про сее.
 „Жорстокосерді! Чому ні одна з вас мене не збудила,
 „Як Телемах виряжався із дому на човен той чорний!
 „Ох, ви недобрі! ви знали то всі, а мені й не сказали!....
- 730 „Як би була я довідалася, що він збирається їхать
 „Сёго б не було і вже — або він би зостався на певне, —
 „Або мене неживою покинув би тут у палатах.
 „Як би скорійш хто покликав сюди Доліона старого,

- „Мого раба, що отець менї дав з другим іншим посагом,
735 „Він стереже й доглядає тепер мого ясного саду;
„Хай найскорійш до Лаерта біжить та про все хай розкаже,
„Може б Лаерт, як розумний, дійшов собі снаги якої
„Та докорив би народу с плачем, що вони потурають
„Стратить ёго-ж таки внука і сина царя Одиссея!“
- 740 Нянька, стара Евриклея, поважно на сее сказала:
„Любо, моя господине!*) Чи гострим мечем зарубаш
„Няньку твою, чи то жити лишиш, а тобі я признаюсь.
„Знала я все, і сама, по приказу ёго, у дорогу
„Хліба й вина наготовила; заприсяглася-ж богами
- 745 „Не говорить тобі раньш, ніж як днів вже дванадцять уплине,
„Що б про од'їзд ёго вчувши, або й сама догадавшись,
„Ти молодої своєї краси від жалю не звялила.
„Годі-ж бо плакати! умийсь та, вдягнувшись у чистую сукню,
„В верхню сьвітлицю піди, забери й покоєвок з собою,
- 750 „І помолися дочці там егидодержавця Афинї:
„У Телемаха вона і не дасть ёму вмерти.
„Не завдавай і Лаерту жалю; він журний вже й без того.
„Боги-ж не овсім таки одступились од Аркесієнка
„Тай од нащадків ёго, а знайдеться якийсь ще з їх роду,
- 755 „Що володітиме знов і сїм домом і ґрунтом родючим!“
Так Евриклея сказала й розважила тугу цариці.
Слєзи утерши, цариця умилаь, надїла і сукню
Чистую і у сьвітлицю пішла, покоєвок забравши.
В кошик ячменю наклала і так-от молилась Афинї:
- 760 „Вваж, Атридоно, егидодержавцева дочко, на мене!
„Певне не раз у палатах тобі Одиссей вельми мудрий
„Ситїї стегна палив із овець, та биків на офіру.
„От спогадай лиш про тее тепер і спаси менї сина.
„Тай женихів прожени загордящих, що капості дїють!“
- 765 Так-от молилась с плачем, і богиня почула молитву.
А женихи у тїнявих палатах, знай, галасували
Й от-що почав говорить хтось із них, молодих, загордящих:
„Певне отсе нам весїллє готує жаданная краля
„Й овсім не відає, що її синові смерть вже готова!“
- 770 Так хтось сказав, бо не відав, що було й для них вже
Тут женихам Антиной Евпифенко почав говорити: [готово.

*) *Nύμφα φίλη.*

- „Молодь ви всі необачна! держіть лиш язик за зубами,
 „Що б не розніс сеї мови хто-небудь в тамту он сьвітлицю.
 „Лучче ходім тишком-нишком відсеїль та потайно скінчимо
 775 „Те, що достоту прийшлося нам всім і на чім ми згодились“.
- Так-от сказавши, він вибрав собі двадцять хлопців най-
 Тай потягнули до моря на човен усї скороходний. [дужчих
 Перше найперше вони отой човен спустили на море,
 Потім і щоглу поклали на човен і парусів кілька
 780 Поприганяли і довгії весла до петель ремінних. —
 (Все спорядивши, як сьлїд, паруси розпустили на щогли)
 Зброї і інших ристунків принесла з собою дружина.
 Сїли на човен, погнали єго в серед моря к полудню;
 Там повечеряли й ждали аж поки наблизиться вечір.
- 785 А Пенелопа тимчасом лежала у верхній сьвітлицї,
 Нудила серцем, нічого не їла й не пила нічого.
 Тільки і гадки у неї було, чи втече-то од смерті
 Син її любий, чи буде таки женихами він страчен?
 Що от міркує і лев, як єго де застукують люде
 790 Й бачить він з ляком, що вже от-от-от єго в сїті спіймають;
 Те й Пенелопа усе розважала, аж поки на очі
 Сон не злетїв: як заснула вона, вгамовались і думки.
- Тут знов вже іншеє вигадала синьїока Афина.
 Взяла ото та зробила мару, станом схожу на жінку, —
 795 На огрядню Іфєйму, дочку б то Ікарія старшу,
 Що повінчалась з Евмилом у Ферах, де й жили обоє, —
 Та і послала мару ту в палати царя Одиссея,
 Що б Пенелопу, що серцем так нудить, вона розважала,
 Що б втихомирила плач та ридання і витерла слєзи.
- 800 І от, прокравшись у верхню сьвітлицю крізь замкнені двері,
 Стала мара в головах і от так Пенелопі сказала:
 „Спиш ти чи нї, Пенелопо! здоланная овєїм журбою?“
 „Боги, котрим легенько живеться, тобі збороняють
 „Плакати й так обиваться: от-от незабаром до тебе
 805 „Вернеться син твій, бо перед богами нічим не згрішив він“.
- Ій Пенелопа, премудра жона, на сю річ одвічала,
 Все-ж крізь солодку дрїмоту й вітаючи в снїцах чарівних:
 „Як, яким побитом ти отсе, сестро, до мене прибула?
 „Перше ти рідко сюди завертала; живеш, бач, далеко.
 810 „Ти от велиш перестать менї плакати, що б я забула
 „Всі отті охи та здохи, що рвуть менї серце і душу?
 „Я, що і мужа втеряла, як лева по силі, і серцем

- „Хистом і розумом він видавався між Ахейцями всіми,
 „Й слава ёго і Аргос обгорнула і цілу Елладу.
- 815 „Се-ж от і син мій жаданий полинув од мене на човні;
 „Він ще дитя, не зазнав ще ні скрути й людей ще не бачив.
 „Ось через що я вбиваюся більше за ним ніж за мужем.
 „Я аж трушуся за ним і боюсь, що б чого з ним не сталося,
 „Чи то на морі, чи тут таки дома, як він повернеться.
- 820 „Зраду таку проти нёго замислили люде лукаві
 „Вбити хотять ёго перш, чим до рідної хати дойде.“
 І Пенелопі на сеє тїнява мара так сказала:
 „Сестро-голубко! не бійсь, не вяли свого серця журбою.
 „Єсть там у нёго в дорозі такий поводатір могучний,
 825 „Певний, якого б і я та і ти, та і всякий бажав би:
 „З ним у дорозі Паллада Афина, до тебе зичлива.
 „Се-ж то вона і послала мене твою тугу розважить“.
- Ій Пенелопа, перемудра жона, на сю річ одвічала:
 „Як що ти справді богиня і думки Афинині знаєш,
 830 „То розкажи мені з ласки свої, яка ёго доля:
 „Де він тепер? чи живе ще й на сонечко дивиться ясне?
 „Чи може вмер і до темних спустився палатів Аїда?“
- І Пенелопі на сеє тїнява мара так сказала:
 „Де він і що з ним, чи жив, чи помер — одгадати не вмію,
 835 „А завдавати брехні, нїсенїтницю плести — не гоже!“
- Сеє сказавши, мара крізь замкнуті двері послизла
 Тихим повітрем. Прокинулася Пенелопа і стало
 Так їй на серці легенько, мов знов отсе помолоділа, —
 Снище таке очевидячки їй опівночи приснилось.
- 840 А женихи, посїдавши на човен, пустились у море,
 Смерть Телемахові в чорних душах замишляючи певну.
 Єсть островок каменястий, собі невеличкий, на морі;
 Межи Ітакою він простягнувся і Самом шпилястим;
 Звуть ёго Астерис; має дві пристані зручні для човнів,
 845 Там-то й засїли Ахейці в надїї звести Телемаха.

Одиссеї Е.

П І С Н Я П Я Т А.

Одиссеєві плавники.

- 1 Рано од ліжка Тифона хорошего в небі зірниця
Вийшла, що б сьвітло принести богам невміручим і смертним,
Боги-ж сидїли на радї в сьвітлиці Зевеса, которий
Громом орудує в небі і єсть між богами найстарший.
- 5 Ім викладала Афина веї біди тяжкі Одиссея:
Дуже вона побивалась об тім, що замешкавсь у Нимфи.
„Батьку Зевесе і прочіі боги блаженні, безсмертні!
„Нї, вже нїяк не приходитьсь, бачу, що б царь берловладця —
„Був задля кожного щирим, ласкавим, прихильним; повинен
- 10 „Милость він з серця прогнати та капості людям чинити,
„Бачите, як Одиссея сьвятого вже люде забули,
„Свого царя, що для всіх був отцем таким щирим, ласкавим.
„Він от сидить десь на острові й терпить великеє горе
„В гарних печерах Калиси: вона єго вдержує в себе
- 15 „Силою; бідний не може нїяк у свій край повернуться:
„В него нї човнів не має, нї весел, нема й товариства,
„Котре б єго повезло по безкраєму морю до дому.
„Се-ж знов замислили стратити і сина єго Телемаха,
„Як буде їхать назад, а поїхав він в Пілос пісчаний,
- 20 „Звідтіль у Лакедемон — про отця там що-небудь прочути“.
Ій одвічаючи, хмари збіраючий Зевс так промовив:
„Дочко моя! яке слово тобі пролетїло крізь зуби?
„А не сама-ж ти хїба той рішинець вчинила, у думці зробила,
„Що Одиссей таки вернеться і відомстить загордящим?
- 25 „Та дот пильнуй тепер за Телемахом в дорозї, — як можеш, —
„Що б жив-здоров повернувся у рідную милую землю,
„А женихи, що засїли на човні, що б в дурнях zostались“.
Потім почав говорить до Ермія, коханого сина:
„Сину Ерміє! ти завш був посланцем: біжи-ж но скоренько,
- 30 „Нимфї в'яви кучерявій про нашу незмінную волю,
„Що б Одиссей неборака, не гаючись, плив до господи, —
„Тільки без всяких поїде він проводів — божих і людських;

- „На плавниках із бервен він натерпиться горя немало:
 „Аж на дванадцятий день в хлѣбородну Схерію прибуде,
 35 „В землю Феаків, которі всі рід свій ведуть од безсмертних;
 „Сї ёго приймуть і наче од бога якого споважуть:
 „Випровадять ёго в милую рідную землю на човні
 „І надають ёму золота, міді й одежі багато;
 „Певне, ніколи добра стільки він не привіз би с під Трої,
 40 „Як би беспешне з здобичою всею до дому достався.
 „Ну, а тепер, бач, судилось ёму і другів привитати,
 „І у палати високі і в рідную землю вернутись.

- Так він сказав, і почав у дорогу збиратися звістник
 Аргусовбивця; під ноги підв'язав собі він сандалі,
 45 Ковані злотом, вони-то ёго і носили повсюду,
 Разом з вітрами, по твердій землі й по безкраєму морю.
 В руки-ж узяв патерицю: він нею, кого лиш захоче,
 З разу таки і приспить, а хто спить, того з разу розбудить.
 З сїм-от цїнком у руках полетїв собі Аргусовбивця
 50 Та над Піерею с хмар і спустився на море безкрає;
 Потім по хвилях понїсся швиденько нурком-риболовом,
 Що за плотицями завше ганя по страшеним безодням
 Та свої крильця густї подоше в солоному морі; —
 Так от швиденько Ермій перебіг через моря хвилясті.
 55 А як добіг він до острова, що в сторонї був далекій,
 Зараз із пінного моря блакїтного вийшов на сушу,
 Що б до печери добратися тої, де мешкала Нимфа
 Гарна з лица й кучерява; її він знайшов у печері,
 Де по кутках на кабицях курились кедрина і ладан:
 60 Пахоці вонні од них скрізь по острову так і носились.
 Нимфа сидїла в печері і голосом дивним сьпівала;
 Човником ткала вона золотим на верстатї тканину.
 Навкруг печери роскинулась сьвіжа зелена дїброва —
 Чорні тополі, та вільхи й стрункі кипариси пахучі;
 65 Там, в тїй дїброві, і всякої птиці багато водилось:
 Кобці, шуліки, шпаки і морські цокотухи-сороки,
 Котрим лиш клопїт один — цокотати та плескатись в морі.
 Тут-же, вкруги камяної печери, по горах повився
 Рясно-густий виноград: важкі кетяги й віття ламали.
 70 Штири криниці одна біля другої джерела били
 В різні сторони, й чиста вода, як слѣза, та погожа
 Тихо бренїла раз-в-раз в гущині; од печери по плесу
 Вохкі дуги простелились — зелені, квітчасті, пахучі;

- Навіть і бог звеселився б, як би всю красу побачив.
- 75 Довго стояв там Ермій, як укопаний, та дивувався;
Потім, як все оглядів і на все до смаку надивився,
Зараз, не гаючись довше, пішов у простору печеру;
Нимфа Калипсо, богиня з богинь, ёго з разу пізнала:
Буть незнакомими межі собою — у богів не звичай,
- 80 Навість тоді, як один од другого живуть подалеку.
Але-ж в печері посланець Ермій не знайшов Одиссея:
Той, як і перше бувало, сидів десь над морем і плакав,
Мучив що-дня свою душу гіркими слізьми, та риданнєм
(Все він, бувало, на море бескрає дивився та плакав).
- 85 Нимфа Калипсо, богиня з богинь, посадивши Ермія
На дерев'яній, мережаній злотом, фотелі, спитала:
„Ну, мій шановний, коханий Ермію! Чого надзвичайне
„Ти от до мене прибув? Не вчашав ти сюди було перше.
„Ну, говори-ж, чого треба, чого ти од мене бажаєш?
- 90 „Я тобі зроблю усе, що зумію та зможу зробити.
(Перше-ж, як гостя, прошу — потрактуйся у мене з дороги)“.
Се от сказавши, богиня Ермія за стіл посадила,
Істи дала амвросії, й червоного нектару пити.
Гість, не змагаючись довго, почав до смаку тракуватись.
- 95 Потім, як їжою й нектаром гість вдовольнив собі душу,
Став одвічать кучерявій богині такими словами:
„Бога богиня питає — чого він прийшов! Ну, гаразд-же...
„Допоминаєся ти — і я скажу тобі достоменно.
„Бігти до тебе на острів сюди мене Зевес приневолив;
100 „І хто-ж би-то з доброї волі схотів так далеко ганяти,
„Ще й по сольній воді, де нема ні села, ні місточка,
„Ані людей, що підчас гекатомбами нам офірують?
„Та вже такий, бач, закон на Олімпі — що й боги не сьміють
„Зевса приказу що б то обійти, або що б одмінити.
- 105 „Каже Зевес, що у тебе тут є хтось вельми бідолашний
„С тих ото, що дев'ять билися років за город Пріямів,
„А на десятій, ёго зруйнувавши, до дому поплили;
„Тільки, як плили вони, то розсердили якось Афіну,
„Й та на них вітри бурхливі наслала і збила буруни
- 110 („Там то вони і загинули кожний з своїм товариством,
„Сего-ж, що в тебе, — сюди буйний вітер і хвиля прибили.)
„То-ж то Зевес і звелів одпустить ёго як найскорійше,
„Бо не судилось ёму на далекій чужині загинуть;

- „Випала іншая доля ёму — і другів привитати,
 115 „І у палати високі, і в рідную землю вернутись“.
 Так він сказав, і Калипсо, богиня з богинь, задріжала
 І почала до Ермія крилатії речи казати:
 „Злюки ви, боги, есте і найзгірш од усіх завидюці:
 „Зараз ото й ворчите на богинь, як із них котра небудь
 120 „Смертного візьме на ліжку і зробить собі чоловіком.
 „Так, як колись-то Зірниця собі приняла Оріона,
 „Гнали ёго ви, та гнали, бо вам, бач, легонько живеться, —
 „Поки ёго не настигла в Ортигії ваша невинна
 „Панна Діяна й стрілами легенькими не застрілила.
 125 „Так і Язон уподобавсь було кучерявій Деметрі,
 „Й та, закохавшись у не́го всім серцем, у любощах спати
 „З ним положилаь на оранім полі, — в хвилину про теє
 „Зевс і провідав і вбив ёго там громовою стрілою.
 „Так і тепер от: вам заздрість, що смертний живе тут зо мною.
 130 „Він потопав серед моря на беревні, і я ёго спасла,
 „Бо ёму човна прудкого Зевес, громовою стрілою
 „Вдаривши, геть потрощив на скінки і розвіяв по морю.
 („Тут-то усе товариство ёго потопилося славне,
 „А самого буйний вітер і хвилі до мене прибили.)
 135 „Я привитала ёго, годувала і мала зробити
 „Так, що б не старівсь ніколи й безсмертним по віки зостався.
 „А як такий на Олімпі закон, що і боги не сьміють
 „Зевса приказу що б то обійти, або що б одмінити,
 „Хай вибірається в море мерщій, як Зевес потребує
 140 „І через тебе велить; виряжати-ж ёго я не буду:
 „В мене ні човнів, ні весел не має, нема й товариства,
 „Котре б ёго повезло по безкраєму морю до дому;
 „Тільки, до него прихильная, дам ёму певну пораду,
 „Що б він беспешно у рідную землю доставсь найскорійше“.
 145 Знов до богині почав говорити Ермії, божий звістник:
 „Так одпусти-ж ёго зараз і гніву Зевеса побійся,
 „Що б не зробив він тобі, як розсердиться, халепи часом...“
 Се от сказавши, Ермії, божий звістник пішов од богині;
 Вийшла і нимфа с печери шукать царя Одиссея,
 150 Вчувши од звістника власний і певний рішинець Зевеса. —
 Той-же сидів на шпильястому розі над морем і очи
 Не висихали од сліз, бо до дому раз-в-раз поривався:
 Танув, як сьвічка що день, бо не був до богині прихильний.
 Ночи він, правда, провадив в печері, але-ж по неволі:

- 155 Сего хотіла богиня, і не міг він того не схотіти.
 В день-же сидів раз-у-раз на шилястім камінні над морем
 (Й мучив що дня свою душу гіркими слізьми, та риданнем)
 Все було дивиться, бідний, на море солоне та плаче.
 Там то богиня й найшла ёго і почала говорити :
- 160 „Ну, безталанний! не плач мені більше оттут і журбою
 „Серця собі не вяли : одпущу я тебе незабаром.
 „Довгих бервен нарубавши, приймаєсь плавника будувати,
 „Що б як безпешнійш ти міг би снувати по синьому морю.
 „Бервна ти мідними штабами збий і балясами с краю
- 165 „Іх обведи ; а я піду й тобі приготую в дорогу
 „Хлїба, води і вина, що б не голодував ти на морі ;
 „Дам і одежи, пошлю в сьлїд за човном і вітер попутний,
 „Що б як скорійш і беспешнійш ти в рїдную землю достався,
 „Як того боги захочуть, що небом владнують широким :
- 170 „Вміють вони в сто раз лучче, ніж я, розсудить — що до діла“.
 Так говорила вона ; задрїжав Одиссей богорівний
 Та до богині почав говорити крилатїї речі :
 „Іншеє щось ти, богине, гадаєш, а не возворот мій :
 „На плавнику плисти кажеш такую далеку дорогу ,
- 175 „Трудну й зовсім небеспешну, якої і великії човни
 „З вітром Зевеса попутним не можуть зробити беспешно.
 „Я на плавник і ногою не ступлю без уваги твоєї,
 „Поки не заприсягнесся й клятьбою мене не запевниш,
 „Що мені іншого лиха ти овсім вчинити не мислиш.“
- 180 Так він сказав, і Калипсо, богиня з богинь, усьміхнулась
 Ніжно рукою потріпала і так почала говорити :
 „Хитрий ти, бачу, нівроку тобі, — й не зовсім необачний :
 „Дуже путяще й розумне отсе ти сказав мені слово.
 „Отже, хай сьвідками будуть : земля й широкеє небо
- 185 „Й Стикса підземні бистрії води, — клятьба отся страшна
 „Навіть для богів блаженних, і в них вона сама найбільша, —
 „Що тобі іншого лиха я овсім чинити не мислю ;
 „Я тобі зичу і ражу то саме, чого б і собі я
 „Завше бажала, як би і мені така склалась пригода.
- 190 „Вір-же мені, що я зичу тобі усе добре, що в мене
 „Серце у грудях зовсім не залїзне : воно милосливе“.
 Се от сказавши, богиня з богинь до печери пустилась ,
 А за богинею в сьлїд поспішав Одиссей богорівний,
 І незабаром обоє ввійшли у глибоку печеру.
- 195 Там Одиссей на тій самій усївся фотелї, с котрої

- Ермій устав; ёму Нимфа принесла вс'ялякої страви,
 Їсти і пити усёго, що смертнії люде вживають.
 Страву поставивши, сіла й сама супроти Одиссея;
 Їй-же поставили нектару і амврозії рабині.
- 200 Так на готовую страву лиш руки вони простягали,
 Потім, як кожний із них і наївся у смак і напився
 От-що Калипсо, богиня з богинь, почала говорити:
 „Ну, Лаертенку, Зевесова хитра рідня, — Одиссею!
 „Хочеш отсе ти до дому у милую рідную землю
- 205 „Зараз сьогодні і їхать? Прощай-же, і час тобі добрий!
 „А як би відав ти й знав, скільки доля тобі присудила
 „Бід натерпітися перш, ніж у рідную землю доїдеш,
 „Зараз би тут, у сій самій печері, зостався б зо мною
 „Й був би безсмертним. Так що-ж? ти от дуже бажавш побачить
- 210 „Жінку свою: ти за нею що-дня побиваєсся й плачеш.
 „Я-ж, пак, здається, таки не поганша од жінки твоєї
 „Ані лицем, ані станом, і смертні жінки сперечатись
 „З нами не можуть безсмертними станом своїм і красою.“
 Їй у одвіт Одиссей, хитро-мудрий почав говорити:
- 215 „Нимфо шановна! не сердься на мене за се; бо і сам я
 „Добре те знаю, що мудра моя Пенелопа нікчемна
 „І сперечатись с тобою не може ні станом, ні видом,
 „Бо вона смертна, а ти от безсмертна й по вік молодая.
 „Все-ж таки я, хоч і так, а бажая й що-дня побиваюсь,
- 220 „Що б до господи добитись та день повороту побачить.
 „А як мені який бог вчинить зраду на темному морі,
 „Видержу й то я своїм, у бідах загартованим, серцем.
 „Вже я зазнав того лиха й біди натерпівся не мало
 „В морі бурхливім, — так хай-же і то на останку складеться.“
- 225 Так він сказав. А тимчасом вже й сонце спочило і вечір
 Темний настав; а вони собі в двох у глибокій печері,
 Сидючи рядом, всю ніч цідувалися та милувались.
 Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова зайнялася,
 Зараз вдягнув Одиссей тонкий хитон і гарну кирею,
- 230 Нимфа-ж вдягнулася в білу срібнястую сукню додільну,
 Дуже тоненьку й хорошу; і поясом підперезала
 Стан золотим, дуже гарним, а голову хусткою вкрила
 Тай почала виражати царя Одиссея в дорогу:
 Дала сокиру велику ёму, до руки приладнану,
- 236 Мідну, загострену з боків обох і на ній топориче
 Витесане із маслини і гарно мережане веюди; —

- Дала і іншого начиння що до тесельської справи.
 Потім ёго повела, де всіляка росла деревина:
 Вільхи, тополі, ялина і в небо упертії сосни ,
- 240 Все старовічне, сухе: по воді на них плинути легко.
 Всяку у сему гаю показавши ёму деревину,
 Нимфа Калипсо, богиня з богинь, у печеру вернулась,
 А Одиссей до роботи ударився, бервна рубати.
 Двадцять він вирубав довгих бервен і сокирою гарно
- 245 Їх обтесав, потім вирівняв всіх оливницею й шнуром.
 Нимфа-ж тим часом, богиня з богинь, ёму свердел принесла,
 Він попроверчував дірки в бервнах і у ряд всіх до купи
 Цвяхами довгими й штабами мідними поприбивав Їх;
 А що б вода не сочилась на верх, він гнучким верболозом
- 550 Верхнюю сторону густо поперецлітав і накидав
 Хмизу багато; боки-ж навкруги оторочив дошками
 Довгими, що б на поміст плавника не котилися хвилі;
 Щоглу управив в помості з дрючком поперешним вітрильним,
 З заду-ж приладив трепло — куди съїд плавника направляти.
- 255 Вийшов плавник в Одиссея на славу: широкий та довгий,
 Як може бути найбільший байдак, або інший великий
 Човен, яких тільки вмілії роблять майстрі корабельні.
 Нимфа-ж Калипсо тим часом принесла широких полотен,
 Що б зробити паруси, і змайстрував Одиссей їх багато,
- 260 Та мотузочками на коліщатах привісив до щогли,
 Потім спутив плавника по маленьку важницями в море.
 Був то четвертий вже день, як скінчив він отою всю ро-
 Пятого-ж дня ёго вислала з острова Нимфа Калипсо, [боту;
 Вимивши в лазні і в гарну одежу пахучу одягши.
- 265 Дала ёму вина чорного міх і один міх з водою;
 Потім принесла богиня і сакви великі с харчами:
 Всёго доволі в ті сакви наклала — і хліба й до хліба,
 А на останку і вітер послала легенький попутний.
 З радістю тут роспустив Одиссей богорівний під вітер
- 270 Паруси білі і сів за трепло плавником управляти;
 Сон навіть в темні нощі до віків ёго не торкався!
 Все він дививсь на Плеяд та Воота, що пізно заходить,
 І пильнував Ведмедиці, що люде „Візком“ прозивають;
 Ся в однім місці кружляє, ніби богиня Орїона,
- 175 І не купалась од віку у купелях ріки Океяна*).

*) Зривн. Іліад. XVIII, 276—290.

- То-ж то по ній і казала плисти Одиссею Калипсо,
 Так що б зоря раз-у-раз зоставалась у лівую руку.
 Плив Одиссей вже сімнадцятий день по широкому морю,
 А як настав вісімнадцятий день, то замріли тіняві
- 280 Гори землі Феакійської, бо вже були недалеко,
 І наче б то шкура широка яка роспялась понад морем.
 Тою порою могучий трустель землі повертався
 Од Еоіопів і вздрів Одиссея з далеких Солимських
 Гір, і лиш тільки побачив, розсердивсь на него ще гірше;
- 285 Грізно мотнув головою і в гніві великім промовив:
 „Он-як! мабуть Одиссею безсмертні судили інако
 „Тутки без мене, як я проживав у землі Еоіопській,
 „І він отсе чимчикує собі до Феаків, де мислить
 „Певної збутися халепи, що ёму здавна судилось.
- 290 „Ні, ще багато таки я заллю ёму сала за шкуру!“
 Се от сказавши, він хмари нагнав і тризубцем розбурхав
 Море сердите; схопилася буря над морем велика
 Вітрів усяких та мокрими чорними хмарами вкрила
 Землю і море, і темная ніч понависла із неба.
- 295 Разом подули і Еврос і Нотос з Зефиром бурхливим,
 Та і холодний Борея почав хвилі сердиті збивати.
 Тёхнуло у Одиссея тут серце й коліна стремтіли,
 І засмучений він з жалю сказав сам до себе:
 „Ох, я нещасний! що буде зо мною отсе на останку?
- 300 „Дуже боюсь, чи не правду богиня Калипсо сказала,
 „Як говорила, що перш, ніж у рідную землю заїду,
 „Бід натерплюся на морі, — і от все збувається певно.
 „Ух! Та якими-ж страшеними тучами небо широке
 „Зевс заволик! усе море розбурхав, піднявши велику
- 305 „Бурю з усяких вітрів; отсе певне моя вже погибель.
 „Тричі, — в стораз, — ви, Данайці, щасливійші, котрі погibli
 „В Трої воюючи палко, на смерть, Атрієнкам в угоду.
 „Так би повинен і я був загинуть і долю влучити
 „В той самий день, як на мене тьму-тьмуцу накидали списів
- 310 „Мідних Троянці над труном бездушним царя Полієнка:
 „Я б і почесні влучив собі там похорони і славу
 „Межи Ахейцями; се-ж ото мушу загинути марно!...“
 З сіми словами надбігла страшенная хвиля й об камінь
 Трахнула всім плавником; затрусився плавник, завертівся,
- 315 Випало з рук Одиссея трепло, й Одиссей сам шубовстнув
 В воду геть-геть таки од плавника; засвистіли, завили

- Вітри бурхливі і бурею щоглу на двоє зломало,
 Парус порвало і знесло у море з дрючком поперешним.
 Довго сидів Одиссей під водою, вовтузивсь та тріпавсь:
- 320 Виринуть знову назад не давали страшенні хвилі,
 Та і одежа, що дала богиня Калипсо, мішала.
 От-же таки, хоч не скоро, а винирнув він і солону
 Виплюнув з рота ропу, що з волосся як дощ дзюркотіла,
 Все-ж таки, хоч не до соли було, плавника не забув він,
- 325 А, через силу по хвилях метнувшись, вчепився за нього
 Сів на самій середині, тїкаючи певної смерті.
 А плавником то сюди, то туди так і кидали хвилі,
 Мов як у полі північний Борей виграла будяками,
 Що в осени засихають і густо збиваються в купу; —
- 330 Так-ото й тим плавником вигравали і вітри по морю:
 То отсе Нотос підхопить його та й шпурне до Борея,
 То знов підхоплює Еврос і гонить у бік до Зефира.
 Тут його вздріла Кадмівна, пригожа Іно, Левкооєя;
 Спершу була вона смертною й дуже чудово співала,
- 335 Се-ж от сподобилась честі — морською богинею стати
 І пожаліла вона Одиссея, що в морі тинявся
 Та бідував: вона вирнула з моря нурком-риболовом,
 Сіла з ним в ряд на плавник і от-так почала говорити:
 „Бідний! чого-ж се труситесь землі, Посидон, так на тебе
- 340 „Розлютовавсь, що видумує халепи всякі на тебе?
 „Дармо-даремне увесь його гнів, і тебе він не стратить.
 „Ти тепер от-що зроби, бо, як бачу, ти ще не безглуздів:
 „Зараз — отсе роздягнися, нехай плавником твоїм грають
 „Вітри, а ти здобувайся руками собі возвороту;
- 345 „В землю Феаків простуй, де і певної збудеся смерті.
 „На — от візьми сю чудовну намітку; під груди підв'яжеш,
 „То вже нічого не бійсь — ні біди претерпіть, ні втопиться.
 „Але, бач, от-що: лиш тільки руками лапнеш ти за землю,
 „Зараз намітку розв'язуй і кидай у темнеє море
- 350 „Геть од землі та гляди — сам назад мені не оглядайся.“
 Так — от сказавши, вона подала Одиссею намітку
 Та й упірнула нурком-риболовом у море хвилясте:
 Чорні хвилі надбігли й богиню собою покрили;
 А Одиссей богорівний зоставсь і почав міркувати,
- 355 І засмучений він з жалю та з жаху сказав сам до себе:
 „Горе мені! чи не нову се зраду мені замишляє
 „Хто-сь то з безсмертних, що каже мені плавника покидати:

- „От-же бо ні! не послухаюсь, бо ще далеко, — я знаю, —
 „Тая земля, де богиня казала, що смерті я збудує.
- 360 „Лучче я от-що зроблю, та воно пак і ліпше так буде:
 „Поки ще бервна отец, міцно збитіи, будуть держатись,
 „Доти сидітиму тут і терпітиму всякії біди;
 „А коли хвиля мені плавника розібе, розмайнує,
 „Ринусь у море, бо вигадать лучче що-небудь не зможу.“
- 365 Поки — от так він собі міркував та доходив способу,
 Страшно великую хвилю таку, мов високою гору,
 Збив потруситель землі Посидон й об плавник нею трахнув;
 Як-ото вихор бурхливий, зірвавшись, часом підхопить
 Скирти соломи сухої й геть їх розвіє по полю,
- 370 Так-от і бервна міцні плавника рознесло. Одиссей-же
 Скочив на бервно тай плавав на нїм, мов на огирі — верхи,
 Скинувши з себе одержу, що дала богиня Калипсо.
 Потім, намітку чудовну під груди собі підв'язавши,
 Ниць повалився на море і, руки роскинувши на хрест,
- 375 Думає плисти так, а тут Посидон ёго і запримітив;
 Грізно мотнув головою і так сам до себе промовив:
 „Від натерпівшись на суші, тепер поблукай ще по морю,
 Поки не стрінеся с тими людьми, котрим Зеве помагає,
 „Та і тоді, як я мислю, од халепи, — ні, не втічеш ти!“
- 380 Так-от сказавши, нагайкою свиснув своїх баских коней
 Та і чкурнув у Егі, де були в него пишні палати.
 Інше тим часом Аїна, Зевеса дочка, загадала:
 Всім завязала дорогу віграм та звеліла усім їм,
 Що б перестали вже дуті, що б всі супокійно заснули;
- 385 Хвилі спинила, Борею-ж бурхливому дуть наказала,
 Поки Зевеса рідня — Одиссей до Феаків доплине
 Весло-любвих, від халепи й певної смерті утїкши.
 Так він по хвилях страшених носився два дні і дві ночі,
 Й серце ёму віщувало раз-в-раз неминучу погибель;
- 390 А в третій день, лиш на небі зійшла кучерява Зірниця,
 Затихомиривсь і вітер бурхливий і море стихло, —
 Тиша настала. Піднявшись у гору на хвилі шпильстїй
 Та придивившись пильненько, він близько вже землю побачив.
 Як для дітей бува радість, коли їх отец очуняє,
- 395 Що слабував дуже довго і хворий у муках томився
 (Як-от бува іногді, що недобра болість прилучиться,
 І ёго боги спасли від такої хвороби тяжкої);
 Так Одиссей звеселився, побачивши землю й діброви;

- Раптом на хвилі наліг, що б скорійше на землю ступити.
- 400 Був він од берега вже недалеко, — рукою б подати, —
Чув уже він, як і плюскало море об берег шпилястий,
Бучная хвиля на березі там раз-у-раз клекотіла,
Й білими бризками моря солоного все покривала,
Бо не було там ні пристані, ані затишної саги,
- 405 Тільки лиш гори та скелі, та роги шпилясті сторчали.
Знов в Одиссея затёхкало серце й коліна стремтіли,
І засмучений він з жалю та з жаху сказав сам до себе:
„Горе тай годі! отсе-ж, як Зевес несподівано землю
„Дав мені вздріть пісьля того, як я переплив стільки моря,
- 410 „Вийти де-небудь на берег із пінного моря не можна.
„Скрізь, як-от скинути оком, саме тільки гостре камінне
„Та навкруги реве хвиля сердита, бучися об камінь,
„А підо мною таке глибочезне роскинулось море
Й твердо упертись ногами нема де, що б трохи спочинуть.
- 415 „Страшно! як хвиля підхопить мене, коли стану виходить,
„Та об камінне торохне, — пропала тоді уся праця!
„Ке-лиш візьму попливу трохи дальше, то, мо, чи не знайду
„Берег де-небудь пологий, або яку пристань чи сагу.
„Впять таки боязко, як мене вітер підхопить бурхливий
- 420 „Та понесе по широкому морю на слези, на лихо,
„Або як часом яке чудовисько страшенне із моря
„Демон нагонить на мене, — а їх в Амфитрити до біса...
„Й знаю, що дуже сердитий на мене землі потруситель!“
- Поки от-так він собі міркував своїм розумом певним,
- 425 Хвиля страшенна ёго потаскала до берега в кручі;
Там би пірвалась в шматки ёму й шкура й кістки б потрощи-
Як би ёго не домислила вкрок синёока Аєина: [дись,
Раптом і цупко за камінь вхопивсь обома він руками
І висів на нїм, поки хвиля назад не одхлинула в море.
- 430 Хвиля одхлинула, тільки-ж нова, ще страшнійша набігла
Геть ёго с каменю збила і одкинула в море далеко.
Як от бува, що як витягне хто каракатицю з моря,
То поналипне до ніжок її камінців та пісчинок,
Так-от поздирана з рук Одиссеєвих клаптями шкурка
- 435 Поприлипала до скелі, самого-ж то хвиля зглитнула.
Там би ёму бідоласі прийшлося б й загинуть на віки,
Як би не впіла ёго надомислить богиня Аєина:
Вирнувши с хвилі, що бучно до берега неслась на кручі,
Він став плисти все у бік, поглядаючи пильно на землю —

- 440 Чи не проявиться де низкий берег, або яка пристань.
 Плив він та плив, поки в гирлах якоїсь ріки опинився;
 Там йому місце одно показалось од всіх найзручніше:
 Рівня, — ні скелі, ні круч і од вітру надешний затишок.
 От, постеріг він, хто там протікав, і почав так молитись:
- 445 „Зглянься на мене, владико! з благаннем до тебе вдаюся
 „З моря, тікаючи од Посидонових пострахів грізних:
 „Вже-ж пак безсмертні боги прихильні суть завше до того,
 „Хто до них странником прийде таким, як теперечки я-от:
 „Води твої обіймаю й коліна, біди натерпівшись.
- 450 „Змилуйся-ж і заступися за мене, молюся, благаю!“
 Так він сказав, і той плав свій спинив, задержав теж і
 Тишу зробив за для нього і спас його в гирлах своєї [хвилю.
 Річки; бо в бідного вже занімили й коліна, і моцні
 Руки залякли, і весь він охляв од сердитого моря:
- 455 Тіло роспухло, й морська ропа, мов те джерело, біла
 З рота і з носа, ні слова промовить не міг, а но тільки
 Ледве лиш дихав, — от так його хвилі морській знурили.
 Потім, як трошки очунавсь, і сила до нього вернулась,
 Зараз намітку, с під грудей своїх одв'язавши, її він
- 460 В биструю річку закинув, що в море безкрає неслася.
 Хвилі намітку понесли по плаву, й її Левкоєєя
 З радістю взяла назад, а він, вийшовши з річки, сховався
 В очеретах і почав цілувати родючу землю.
 Згодя, вельми засмучений, бідаха сказав сам до себе:
- 465 „Горе мені! що ще маю стерпіти? що буде зо мною?!-
 „Дуже боюсь, що б холодна роса і мороз опівнічний,
 „Як я отсю незвичайну ніч проведу близько річки,
 „Овсім мене не здолали, розбитого хвилями в морі,
 „Бо з річки вітер холодний вельми повіва перед світом.
- 470 „Боязко то-ж, що як я в гущину та у ліс заберуся
 „Й спати вкладаюся в кущах непроглядних, і сон мене візьме,
 „Бо од утоми я й с холоду певне засну дуже міцно, —
 „Що б не зробитись здобичею лютого звіра якого.“
 Думав він так, думав с'як, і здалось йому ось-що найлучче:
- 475 Взяв тай пішов у ліски, що од річки росли недалеко
 Тут на горбочку; підліз під маслини рясні, що зрослися
 Гіллям до купи: одна була дика, а друга родюча.
 В їх гущину не пролазив ні вітер осінній холодний,
 Не пробивалось і сонечко ясне горячим проміннем,
- 480 Навіть і дощ не проходив туди, — так зрослися віттями

- Густо маслини; під них-то й підліз Одиссей богорівний;
 Та м'яке ліжко й просторе руками собі приготував;
 Листу того там ще з давна нападало стільки, що можна б
 Двом заразом чоловікам зарившись під ними сховатись:
- 485 В змінюю пору, хочай би зима була люта-прелюта.
 Іх-то ввидавши, зрадів неборак Одиссей богорівний;
 Ліг по середині та і заривсь у той лист з головою,
 Як загорта головешку хто-небудь у попілі чорнім
 В полі далеко од сїна сухого і іншого збіжжя,
- 490 Що б-то вогонь зберегти й не шукать ёго посьлі де-інде;
 Так-ото і Одиссей собі в листу зарився. Аєнна-ж
 Очи склїпила ёму сном-дрімотою, що б він скорїше,
 Віки закривши, заснув і од тяжкої втоми спочинув.

ОДИССЕЇ Ж.

ПІСНЯ ШЕСТА.

- 1 Так-от в кущах спочивав неборак Одиссей богорівний,
Сном та трудами здоланий. Богиня Аєина тимчасом
В город пішла Феакійців, у землю народа чужого,
Що проживали колись-то давно в Іперії широкій,
5 В близькім сусідстві с Киклопами, людом жорстоким і диким:
Сї їх раз-в-раз ображали, бо були куди їх сильнійші.
От задля сєго відсїль Навсеюой богорівний Їх вивів
Тай посадив у Схерії, далеко від перших сусїдів;
Город построїв, стїною обвівши, настроїв будинків,
10 Храмів богам, і усїм задля оранки землю відміряв.
Та вже тепер він, лїтами здоланий пішов до Аїду,
І Алкиной над Феаками правив, владика розумний.
От, у єго-то палати пішла синєока Аєина,
Певний змисливши в серці своїм возворот Одиссею.
15 Прямо пішла вона в тую сьвітлицю, в котрій спочивала
Гарна царівна, красою своєю на богів похожа;
Се б Навсикая, дочка Алкиной славетного вельми.
Спали с царівною й двї покоєвки, мов Грації гарні,
Бїля дверей на порозї, — а двері як злото блищали.
20 Тихо тихенько вона підступила до ліжка царівни,
Та в головах зупинившись, промовила слово до неї,
Постать принявши й обличче дочки мореходця Диманта;
Була вона її ровесниця й з нею давно вже дружила.
От у такому обличчі Аєина сказала царівні:
25 „На що тебе, Навсикає, такую недбалу, нехлюю
„Мати на сьвіт породила? Не дбавш ти овсїм за шишні
„Сукні: лежать вони брудні, не миті; а от і весїлля

- „Вже не далеко, коли і сама чепурно зодягнуться
 „Мусиш, і дати вдягнутись своїм поўжжанам: одежа
 30 „Добра почету дає, та й родителям радість від того.
 „Встань-же, ходімо на річку, лиш тільки займеться Зірниця,
 „Піду с тобою і я, та поможу скорійше попрайти,
 „Бо вже недовго прийдеться тобі дівувать, Навсикає:
 „Вже-ж пак до тебе отсе присилаються за рушниками
 35 „Самі найлуччі с тієї землі, де й сама ти родилась.
 „Втань-же, піди до отця й попроси, що б раненько-раненько
 „Мулів у брйчку запрягти зведів, що б могла ти повезти
 „Сукні і ковдри свої та і інші хуста на річку.
 „Та й за для тебе таки воно лучче поїхать, ніж пішки
 40 „Йти, бо до річки від города вашого дуже далеко.“

- Так от, сказавши, пішла синёока богиня Аєина
 Знов на Олимп, де, як кажуть, господа богів нерухома;
 Де ані вітри не віють, ніколи й дощу не буває,
 Та й зима не приходить, де тільки лиш літо та літо:
 45 В небі ні тучі не ходять, ні хмари, а завш воно яєне.
 Там-то блаженні боги ввесь вік свій проводять щасливо.
 І от туди то й пішла синёока, напутивши сонну.
 Скоро на небі Зірниця зійшла бучнотронна й збудила
 Гарну як квіт Навсикаю, і та, здивувавшись сону,
 50 Зараз пішла до палати, що б родителям сон розказати —
 Батюшці милому й неньці, котрі вже давно повставали.
 Мати з своїми челядками біля кобиці сиділа
 Й вовну сукала червону; отця-ж на порозі зустріла:
 Йшов він до славних своїх казаренків на ранню раду, —
 55 З вечера ще, бач, туди запросили ёго Феакійці.

От, підступивши близенько к отцю, Навсикая сказала:

- „Таточку любий! Просила б тебе — чи не можна б про-
 [стору
 „Злагодить брйчку на добрих колесах, що б нею на річку
 „Сукні попрайти одвести, що лежать там у мене кальнії
 60 „Та і самому тобі таки лучче сидіти на радї
 „Серед громади почесної в чистій сорочці й одежі:
 „В пишних палатах твоїх пять синів виростають у тебе:
 „Два з них жонаті, а три, молоді хоч, так те-ж на порі вже;
 „Хочеться й їм молодим на веселих бувать вечерицях
 65 „В чистій одежі, — а се все спорадить одна я повинна.“

Так говорила вона; об весіллі-ж сказати повстидалась
 Батюшці своему; та він догадався і сам і промовив:

- „Я не жалію нічого для тебе — ні брички, ні мулів :
 „Гайда їзжай! от раби тобі зараз налагодять бричку
 70 „Гарну на добрих колесах, простору, широку й високу.“
 Так-от сказавши, він зараз приказ дав рабам своїм вірним.
 Миттю раби підмастили простору на добрих колесах
 Бричку, а там привели й запрягли пару мулів у дишло.
 Винесла сукні свої молода казарівна з сьвітлиці
- 75 Тай поскладала гарненько усї на обтесану бричку.
 Мати-ж у кошик дорожний наклала всїлякої їжи —
 Хліба й до хліба, а пити — налила вина у козиний
 Міх, — Навсикая тимчасом полїзла тай сїла на бричку, —
 Потім дала в золотому пуздерку пахучого масла ,
- 80 Що б-то, скупавшись, дочка с покоївками ним намастилась.
 Взяла у руки батіг казарівна і віжки блискучі,
 Лянула тим батогом понад мулами, й ті стрепенувшись,
 Прудко побігли й повезли і сукні й саму казарівну
 Та не одну: поспішали за нею сьлідком й покоївки.
- 85 От незабаром вони і до бистої річки достались,
 Де городянки раз-в-раз прали хуста і де протїкало
 Стілько води, що настарчило б бруднеє все перемити.
 Там вони стали, приїхавши й випрягли мулів із брички
 Та і пустили їх берегом-дугом пасться на зелену
- 90 Мяжку отаву; самі-ж поздїймали руками із брички
 Сукні і хуста, та все позносивши у темную воду,
 Стали у ямах топтати проворнійш одна од другої.
 Потім, як всю калнину ту попрали й перенолоскали,
 Рядом усе простелили вздовж річки на жовтім пісочку
- 95 Там, де найбільше вода раз-у-раз камінці обмивала,
 Далї, скупавшись гарненько й натершись маслом пахучим,
 Сїли на м'якій траві понад самою річкою снїдать.
 Та дожидались, що б хуста від вітру й на сонці просохли.
 Пісьля снїдання, як всі — і сама й покоївки, наїлись ,
- 100 Грати в мяча почали, завивала з себе поскидавши,
 А Навсикая сьпівать зачала і пішла танцювати.
 Як-от Дїяна з гори стрїлоносная сходить в долину,
 Чи по Тайгету широкому, чи Еріманеу полює
 Диких от-тих кабанів та плохих бистроногих оленів,
- 105 А біля неї кругом дочки Зевса егидодержавця
 Граються нимфи-панянки. Латона-ж втїшається дуже,
 Що межі ними дочка головою і чолом найвища,
 Й легко її розпізнати, хоч нимфи усї дуже гарні ,

Так Навзикая проміж покоївками там видавалася.

- 110 Се-ж, як вже треба було їм до дому назад повертатись,
Й мулів вони запрягли й поскладали всі хуста на бричку
Інше знов вигадала синьока богиня Аїна,
Що б Одиссей-от прокинувся та дівчину гарну побачив,
Котра йому показала б дорогу у город Феаків:
- 115 М'я казарівна взяла та і кинула ним в покоївку,
Та не попала, мяча-ж геть закинула в воду далеко;
Скрикнули гучно всі разом, а тут Одиссей і прокинувся;
Сів на листві та почав розважать собі в мислях і в серці:
„Ох мені горе! у землю яких отсе смертних зайшов я?”
- 120 „Може сі люде-жорстокі та дикі і правди не знають,
„Чи, мо, прихильні, гостні, і серце в них богобоязне?
„Се-ж, пак, здається, почувсь мені голос тоненький, дівочий,
„Нимф молодих, що живуть там по горах високих та пущах,
„Та у воді по глибоких ріках і в дубровах зелених.
- 125 „Чи, може, справді отсе я добивсь до людей таки справжніх?
„Ке-лиш устану, розвідаю сам, роздивлюся, побачу!“
Так от сказавши, с кущів виповза Одиссей богорівний,
Добру гіляку руками собі одчухнув од ліщини
З листом, що б нею закрити свою срамоту чоловічу.
- 130 Взяв та й пішов мов пустирний той лев, що в надії на силу,
Ходить собі під дощем і під вітром, а очі як вугле
Так і палають; то кинеться він на биків, то овечок,
То на оленеє стадо; штовха його пузо голодне
І до ягнят підкрадатись, а то і в обору залізти:
- 135 Так-от прийшлося Одиссею на зустріч до гарних панянок
Вийти, дарма що був голий: велика, бач, нужда припала.
Дуже брудним показався він весь заляпаний мулом;
Кинулись в ростіч панни, хто куди й як попав, понад річку,
Тільки одна Алкиноя дочка зосталась: їй Аїна
- 140 Смілість в душу вложила і страх геть прогнала з суставів
Стала вона супроти Одиссея, а той собі думав:
Чи то просить оту гарну панну, обнявши коліна,
Чи, може, оддалеки та ласкаво й словами мягкими
(Треба-ж просить, що б одєжу дала, показала б і гóрод).
- 145 Так він собі розважав і домисливсь, що лучче од всего —
Оддалеки попросити ласкаво й словами мягкими,
Що б, як коліна її обійме, не розсердилась панна.
Зараз узяв та й сказав їй ласкавеє й хитрощне слово:
„Змилуйся, пані! богиня яка ти єси, чи то смертна?”

- 150 „Як що богиня єси є тих, що небом широким владіють,
 „То до Діяни хйба, до дочки лиш великого Зевса,
 „Мушу по виду, по росту й по стану тебе прирівняти;
 „А як що ти хто із смертних, що завш на землі проживають,
 „Тричі блаженні у тебе отець і шановная мати,
 155 „Тричі блаженні й брати твої: дуже десь, мабуть, їх серце
 „Завше утіхи та радощів повне таки через тебе,
 „Як вони бачуть, що йде у танок така гарная квітка.
 „А од усіх найщасливіший долею буде своєю
 „Той, хто тебе у свій дім поведе та з богатим посагом.
 160 „Я ще ніколи такого між смертними й в вічі не бачив —
 „Нї чоловіка, ні жінки: є повагою дивлюсь на тебе!....
 „Тільки колись-то в Делосї таку в Аполлоновім храмі
 „С фїніка виросу бачить прийшлося стрункую галузку;
 „Бо я ходив і туди, і за мною багато народу
 165 „Йшло по дорозї отгїй, де прийшлося мені бід натерпїтсья, —
 „От саме так, і галузку ввидавши отту, дивувався я
 „Довго, бо нїгде з землі таке дерево не виростало,
 „Як і тепер — от дивуюсь на тебе й од страху не сьмію
 „Що б то колїна обняти твої: моє-ж горе велике.
 170 „Вчора, в дванадцятий лиш день, я од темного збавився моря:
 „Страшнїї хвилї носили мене та бурхливї буруни,
 „Як я поплив із Огигїї; се-ж мене знов якийсь дїдько
 „Кинув сюди, що б і тут натерпїтсья горя; як бачу,
 „Сьму не буде кінця; мені боги іще щось готують.
 175 „Змилуйся-ж, панно; тебе мені першу прийшлося зустрїти
 „Пісьля того, як бїди перенїс я багато та горя;
 „Більше нікого з людей, що живуть в сїй землі, я не бачив.
 „Город мені покажи, та й одежину дай, що б вдягнувся,
 „Може ряднину яку, сюди йдучи, з собою принесла.
 180 „Хай тобі боги пошлють усе тєє, чоґо ти бажаєш —
 „І чоловіка й господу, і мир-тишину у семействї;
 „Луччого-ж в сьвітї нема нї добра, нї милїйшої долї,
 „Чим як у згодї любенько — жона є чоловіком
 „В домі своїм господарять на злїсть ворогам та сусїдам,
 185 „А добрим людям на радїсть, собї-ж на почет та на славу.“
 От Навсикая єму білорука на сєє сказала:
 „Гостю! на злого або божевільного ти не похожий, —
 „Щасттє й баґацтво людям сам Зевес роздає Олімпийський
 „Добрим і злим, одинаково кожному, як кому схоче;
 190 „Дав він отсе й тобі і ти повинен усе перенести.

- „Отже тепер, як прийшов ти в наш город і в нашу землю
 „Ти ні в одежі не матимеш нужди, ні в чім-небудь іншим,
 „Що тільки треба подати такому, як ти, бідоласі.
 „Город тобі покажу і імення народу одкрию:
 195 „Городом с'їм і с'ївою землею Феаки владіють;
 „Я-ж єсть дочка їх царя, Алкиноя зичливого завше:
 „Ним і Феаки усі мають силу і в славі витають.“

Сєє сказавши, на гарних своїх покоєвок гукнула:

- „Стійте лиш ви покоєвки! Куди, чоловіка ввидавши,
 200 „Ви біжите? Може думка у вас, що він єсть який злодій?
 „Ні не таківський отсей чоловік, та й ніколи не буде,
 „Що б хто лукавий забрався у землю людей Феакійських
 „На плондруванні; шановні ми дуже у богів безсмертних;
 „Тай живемо ми далеко-далеко од всіх серед моря,
 205 „І не вчащає до нас сюди смертний ніякий ніколи.
 „Сей бідолаха тиняється й тут опинивсь ненароком;
 „Треба єму допомогти, бо всі странники та неїмуці
 „Всі од Зевеса бувають; а всяке даяніє — благо!
 „Дайте-ж єму, покоєвки, чого попоїсти і випить,
 210 „В річці скупаєте єго, де найлуччий од вітру затишок.“

Так говорила вона, й покоєвки назад повернулись.

- От, повели Одиссея к воді й посадили в затишку,
 „Як Навзикая, дочка Алкиноя царя, повелїла.
 Дали єму простирадло, хитон, положили й одєжу
 215 Ще й в золотому пuzдерку дали і пахучого масла;
 Потім казали до річки піти та скупатися в гїрлах.

Тут Одиссей богорівний почав покоєвкам казати:

- „Панночки! станьте собі з далека, поки я-от скупаюсь
 „Та мул солоний с плечей позмиваю, поки намащуся
 220 „Й маслом, бо тіло мов вже давненько не знається з мастю.
 „Я перед вами ні за що не буду купатись, бо стидно
 „Полим себе показати молодим та пригожим панянкам“. —

Так він сказав; ті-ж пішли і сю річ передали царівні.

А Одиссей богорівний почав обмивати на собі

- 225 Мул, що і спину єму покривав і широкі плечі;
 Твань з голови сполоскав, що налізла з бесплодного моря.
 Потім обмившись гарненько і маслом себе намастивши,
 Став одягати одєжу, що гарна царівна прислала.
 Тут єго Зевса дочка, синєока Аєїна, зробила
 230 Вищим на вид і гладчїйшим, і кудри густїї на плечі
 Позавивавши єму поспускала, мов квіт гїяцинту.

- Так от як золото сріблом красить й вимережує штучно
 Майстер мастак, що навчився в Гефеста й Паллади Аєини
 Штукам усяким і гарнії дуже роботи майструє,
- 235 Так Одиссея Аєина красою усього здобила.
 От, і пішов він на берег до моря та й сів на пісочку;
 Вельми красою він сьав. Задивилась на него царівна,
 А трохи згодом сказала своїм молодим покоївкам:
- „Слухайте, що вам скажу, білорукі мої покоївки!
- 240 „Ні не без волі безсмертних богів, що Олимпом владіють
 „Сей чоловік от приходить до нас, богорівних Феаків:
 „Спершу мені показався він простим собі чоловіком,
 „Нині-ж у богів вдається, що небом владіють широким.
 „О як би-от і мені та попавсь такий суджений милий
- 245 „Що б туг і жив, що б оттут-таки схтів і повік зоставаться.
 „Ну, а поки — ёму дайте, подруженьки їсти і пити!“
- Так говорила вона і послухались слова її покоївки;
 Зараз пішли й Одиссеєві їсти і пити принесли.
 Хижо почав уплітати неборак Одиссея богорівний
- 250 Страву і пити, бо їжи давно вже не бачив і в вічи.
 А Навсикая пригожа тим часом задумала інше.
 Хуста згорнувши усі, положила на гарную бричку,
 Міцно-копитих мулів запрягла і сама потім сїла,
 Та, обернувшись до Одиссея, сказала ласкаво:
- 255 „Встань тепер, гостю! у гóрод ходїм: я тебе запроважу
 „Аж до господи мого пан-отця, де зустрінеш й побачиш
 „Самих що єсть найзнатїйших і самих найкращих Феаків.
 „Тільки, бач, от що зробім, — ти-ж, здається мені, не без
 „Поки ми будем степами широкими йти та ланами, [глузду:
- 260 „Ти, милий гостю, і ви, покоївки, за бричкою рядом
 „Йдїте скоренько, а я попереду на бричці поїду.
 „Ми незабаром достанемся в гóрод: вкруг нєго високі
 „Башти стоять, а по сей і по той бік затишная пристань.
 „Вузька дорога тудою: загнутїї стаскані човни
- 265 „Геть запрудили її, бо над кожним човном є й повітка;
 „Там і майдан Феакийців, каміннєм увесь буркований,
 „Винятим з моря і з землі понакопанім, й храм Посидону
 „Гарний, високий; поскладані там корабельніє снасті:
 „І паруси, і канати і там-же витесують весла.
- 270 „Бо Феакийці ні луків не знають й на стріли не дбають;
 „Ім тільки б човна прудкії, та щогли на човнах та весла:
 „Сим всім пишаючись, геть по безкраєму морю шмигають.

- „Од поговору людей сіх я й хочу схватись, що б потім
 „Не насміявсь хто-небудь, — а багато з них є язикатих.
- 275 „Стріне отсе нас паплюга найзлющий який та і скаже:
 „Хто ото йде з Навсикаєю гарний такий та високий?
 „Де сего гостя знайшла? Чоловіком їй буде напевне....
 „Чи заволоку якого, що човна втеряв, запопала
 „Здалека с краю чужого, бо близько таких тут не має,
- 280 „Чи то прийшов сам жаданий божок, за молитви до неї,
 „З неба спустившись, і буде вона з ним весь вік проживати?
 „Лучче таки, що сама-от пішла та знайшла чоловіка
 „В іншому краю, бо с тих парубків Феакійських заможних,
 „Що присилались до неї, що б сватать, раз-в-раз глузувала.“
- 285 „Так говоритимуть, й піде на мене недобрая слава.
 „Та я й сама осудила б ту дівку, котра те-ж зробила б,
 „Що, проти волі живих ще родителів — батька і неньки,
 „С парубком стала б водитися перше, чим стане до шлюбу.
 „Гостю! гляди-ж, не забудь отсіх слів моїх, що б найскорійше
- 290 „Проводи од пан-отця ти влучив й роздобувєш возвороту.
 „Біля дороги знайдеш ти діброву Аєнни зелену
 „Чорних високих тополів; криниця в ній є і левада, —
 „То бач, держава мого пан-отця, — і квітнучая нива,
 „Стільки од города, скільки, як крикнуть, луна досягає.
- 295 „Йди-ж от у тую діброву, сюди й дожидайся, аж поки
 „Ми не приїдем у город і в дім пан-отця не прибудем.
 „А як собі розміркуєш, що вже ми достались до дому,
 „Зараз у город іди Феакійців, іди і роспитуйсь —
 „Де ото двір і палати мого пан-отця Алкиноя
- 300 „Та ёго легко пізнати; до него дорогу покаже
 „Й хлопчик маленький; ніхто, бач, з усіх Феакійців не має
 „Гарного дому такого, як дім пан-отця Алкиноя.
 „В двір увійшовши, маєш ти комори й челядськії хати,
 „Потім скоренько пройди і передню сьвітлицю, то й встрінеш
- 305 „Неньку шановну. Сидить вона біля кобиці із жаром
 „Та, до стовпа притулившись, тонкую — що любо й дивитись—
 „Вовну червону сукає, а ззаду сидять покоєвки.
 „Там-же таки при кобиці, стоїть і стілець панотцевий,
 „Де Алкиной раз-у-раз, н'наче бог той, винце попиває
- 310 „От, минувавши ёго, обійми ти руками колїна
 „Неньки моєї, що б день возвороту, на втіху і радість,
 „Як найскорійше побачив, — а ти відсіла далеченько.
 „Як що ласкаво вона тебе прийме й буде прихильна,

- „Матимеш певну надію — і рідних своїх привитати,
 315 „І у палати високі та в рідну землю вернутись.“
 Так от сказавши, вона батогом понад мулами знову
 Ляснула, й ті за собою далеко покинули річку.
 Мули собі підтющем тупотіли ногами об землю,
 А Навсикая їх віжками здержувала, що б за нею
 320 Піші могли поспівать — Одиссей і її покоєвки.
 Сонце спочило, й вони у сьвящену діброву Аєини
 Славную в'їхали, де Одиссей і зостався чекати.
 Сів та й почав так молитись дочці Олімпійця Зевеса:
 „Вислухай, дочко Зевеса егидодержавця, молитву!
 325 „Сей раз принаймій почуй, коли перш мене чути не хтіла,
 „Як потопав я, як гнав мене славний землі потруситель.
 „Дай-же, що б були Феаки прихильні до мене й ласкаві!“
 Так він моливсь, і почула молитву Паллада Аєина;
 Тільки ёму не показувалась, бо боялася дядька.
 330 Сей-же сердитий раз-в-раз вельми ремствував на Одиссея,
 Богоподобного, поки він в землю свою не вернувся.

ОДИССЕЇ II.

ПІСНЯ СЕМА.

Одиссей в гостях у Алкиноя.

- Так ото в гаю моливсь неборак Одиссей богорівний,
А Навсикаю у гброд везли здоровенії мули.
От вже вона і до батьківських славних палатів добралась
Й бричку спинила, як раз перед ганком, де поруч стояли
5 Схожі на богів безсмертних брати. Вони випрягли мулів
З брички, а сукні і хуста в пакунках однесли в кімнату.
Тут Навсикая пішла в спочивальню, її покоївка,
Евримедуса стара, Епирянка огонь розпалила.
Сю, як рабину, колись то з Епиру привезли на човні
10 Та й присудили її Алкиноеві в дар, бо над всіми
Він Феакійцями правив і люд його слухавсь як Бога.
Виняньчила білоруку вона Навсикаю в палатах.
І запалила вона їй огонь і внесла повечерять.
- А Одиссей, відпочинувши в гаю, пустився у город;
15 За для охрани туманом густим його вкрила Афина,
Що б с Феакійців який гордовитий, його повстрівачши,
Словом жорстким не зневажив і хто він такий не питався.
Тільки ото Одиссей мав вступити у город бажаний,
Як повстрівчалась йому круглоока богиня Афина.
20 В постаті дівчини з глечиком ще молоденької віком
Стрівши її, зупинив і спитавсь Одиссей богорівний:
„Доню! не можеш ти часом мені показати дорогу
„До Алкиноя, що тутки царює і містом сїм править?
„Я не тутешній; давно вже блукаю по сьвіту; багато

- 25 „Бід натерпівся; сюди-ж се забивсь я с чужої країни
 „І, як чужий, нікогисїнько в городї вашім не знаю.“
 От синїока богиня Афина на се ёму й каже:
 „А коли ви не тутешні, добродїю, я покажу вам
 „Двір, що шукаєте, — він не далеко од нашої хати.
- 30 „Ви ідїть мовчки за мною, а я буду йти попереду,
 „Та ні на кого з людей не дивїться і їх не питайте,
 „Бо наші люде чужих незнаємих не дуже то люблять,
 „Не поважають гостей чужоземних і їх не витають,
 „В них тільки й думки, в них тільки й утїхи, що бистрії човни :
- 35 „З ласки землі потрусителя з ними виходять у море;
 „Човни-ж їх бистрі такі — мов легеньке перо, або думка“.
- Так от сказавши, пішла попереду Цаллада Афина
 Вулицею, а за нею сьлїдом Одиссей богорівний;
 І, як проходив він городом з нею, ніхто с Феакійцїв,
- 40 Човнами славних над всіми, ёго не уздрїв: кучерява
 Дивна богиня Афина, добра ёму зичучи в серці,
 Зараз ёго повила у туман прегустий, непроглядний.
 І дивувався Одиссей то на пристані, то знов на човни,
 Та й на майдани широкі для рад, і на мури високі,
- 45 Що частоколом були погорожені на вдивовижу.
 От, як вони підїшли до царевих роскішних палатїв,
 То синїока богиня Афина ёму так сказала:
 „Се-ж вам, добродїю, двір той царський, про який ви питались.
 „Найдете тут ви царїв богорівних: вони з Алкиноєм
- 50 „Там бенкетують; ідїть-же до них і не бїйтесь нічого.
 „Сьмілому завше найлучче ведеться у всякому дїлі,
 „Звідки б такий чоловік не прийшов, хоч з далекого краю.
 „Перш од уєїх ви хазяйку зустрїнете там у покоях;
 „Зветься на ймення Арита; вона с того самого роду,
- 55 „Що й чоловік її царь Алкиной богорівний походить.
 „Спершу труситель землі Посидон породив Навсїеоя
 „Од Перивої, котра між жінками найкрасша вродилась,
 „Сама молодша дочка богорівного Евримедонта,
 „Що колись славним царем був велетнїв страшених.
- 60 „Він погубив свій народ нечестивий та й сам теж загинув,
 „А Посидон с Перивоєю сина собі Навсїеоя
 „Вкупі придбали; колись-то і він над Феаками правив.
 „Царь Навсїеой породив Риксинора, та ще Алкиноя;
 „І Риксинора безсинного вбив Аполлон срібнолукий,
- 65 „Як той у друге женився. Була в него доня Арита;

- „Отже її сироту Алкиной собі й вибрав за жінку
 „І поваж́а її так, як ніхто не шану́є другої,
 „Скільки жінок не було, що провадять своє господарство.
 „Так ото щиро Ариту в палатах усі́ поважають :
- 70 „Любі́ї діти, сам царь Алкиной, та й народ Феакійський.
 „Люде усі́ позирають на ню, мов на бога якого,
 „Як вона часом проходить по городу та заговорить.
 „А що розумна та добра, то вже і сказати не можна:
 „Часто вона добрим серцем мирить і самих чоловіків.
- 75 „Отже, коли вона прийме ласкаво тебе та прихильно,
 „Матимеш певну надію і другів своїх привитати,
 „І у палати високі і в рідную землю вернутись.“
- Так-от сказавши, пішла синьо́ка богиня Афина
 Морем бесплодним, покинувши любу та милу Схерію,
 80 На Мараеон, а вже звітіль досталась у славі́ні Афини,
 Де і ввійшла у палати міцні Ерехе́ея. Тим часом
 І Одиссей підійшов до палатів царя Алкино́я.
 Перш ніж ступить через мідний поріг, він замислився дуже,
 Бо у палатах високих царя Алкино́я скрізь сяло,
 85 Наче б там сонце було, або місяць світив білолиций,
 Золотом мідні́ї стіни оббиті і звітці́ й стамвідтіль
 Скрізь, скільки скинути оком, а сволюки були блакитні.
 Двері із чистого злата з середини дім замикали,
 Срібні одвірки високі стояли на мідних порогах;
- 90 Притолки теж були срібні, а клямки геть всі́ золоті́.
 В кожному причілку були золоті́ і срібні собаки,
 Їх змайстрував дуже штучно та мудро Гефест за для того,
 Що б стерегти денно й ночю палати царя Алкино́я;
 Були безсмертні собаки отсі́ й не страшились ніколи.
- 95 В самих покоях вздовж сті́н навкруги од порога і далі
 Довгі лавки позастеляні тонкою тканею з веби,
 Все то була хитроштучна робота жінок Феакійських.
 Тут, на сих довгих лавках, Феакійські князі́ засідали,
 Страви смачні́ї вживали й солодким вином запивали,
- 100 А проміж них на прилавках стоять боввани́ золоті́,
 Наче ті джури, походні́ держали в руках і світили,
 Що б веселі́ш та видні́ше гостям було банкетувати.
 Мав Алкино́я пятьдесять роботящих рабінь у палатах:
 Жовту пшеницю на жорнах мололи одні, а другі́
- 105 На верстатях прибивали основу́ й на кужі́лях пряли,
 Сидячи в ряд мов те листе́ тремтяще високих тополів;

- Крізь їх полотна густі не просочиться навіть олія.
 Скільки були Феакійці спритніші од всіх людей в світі
 Човни свої направляти по морю, на скільки дотепні
- 110 Іхні жінки до верстати; сама їх Афина навчила
 Гарним рукоділлям всім наділила і розумом певним.
 Сад превеликий за двором од самих воріт починався,
 Він навкруги парканом обгороджений був; по тім саду
 Різна росла деревина — зелена та рясна й пахуча:
- 115 Яблуні, груші, гранати, — одно од другого смачніші, —
 Смокви з солодчим од меду плодом і товстії маслини.
 Овочі родять на них цілий рік — і зимою, як літом,
 Западавець, що там віє раз-враз, їх зрощає по черзі:
 Іншу то тільки ростить ще, а іншу то вже наливає;
- 120 Груша за грушою стигне, — одно за другим постигає:
 Яблука, вишні, смоквини, черешні, гранати, морелі,
 Тут-же проміж деревиною й рясні кущі винограду.
 З них половина одна на одритому рівному місці
 Спіє на сонці, з другої — вже зрізують кетяги сочні
- 125 То задля їжи, а то і вино що б душили; на інших
 Тільки що цвіт опав, тільки що ягоди зачервоніли.
 За виноградом густі та зелені грядки потяглися,
 Де огородину сїяли для куховарських запасів,
 Було і дві там криниці; одна на весь сад вистачала
- 130 Воду, а друга таки перед самим порогом палатів
 Джерелом біла, й сюди горожанки по воду ходили.
 От які дари дивовні дали Алкинові боги!
- Довго стояв Одиссей бідолаха, дививсь, дивувався.
 Потім, як все оглядів він здивований всім, що там бачив,
- 135 Зразу ступив-ото через поріг і ввійшов у палати.
 Там він застав всіх князів і старшин Феакійських у зборі:
 Офірували вони гострозорому Аргусовбивцю, —
 Сьому посьлідньому офірували, як мали вже спати.
 От і пішов по цокоях блукать Одиссей бідолашний,
- 140 Вкритий туманом, котрим його спершу Афина повела,
 Поки дійшов до Арити цариці й царя Алкиноя.
 Низько вклонившись, обняв бідолаха коліна Арити,
 Й зараз туман той небесний од него одстав і розвіявся.
 Разом замовкли усі, чоловіка чужого ввидавши,
- 145 І дивлячись дивувались; почав Одиссей так благати:
 „Славна Арито, Риксинора богоподобного дочко!
 Бід натерпівшись, вдаряюсь до тебе і до Алкиноя,

- „Тай до гостей ваших, хай вам дарують безсмертні боги
 „Вік весь прожити щасливо, що б ваші і діти владіли
 150 „Всім вашим майном і вашою честю в народі до віку.
 „Згляньтесь на мене, зробіть, що б вернувся я в рідную землю,
 „Бо я давно вже блукаю по світу од другів далеко.“

Так от сказавши, пішов до кабиці тай сів там у попіл
 Біля вогню. Мов води в рот набравши, всі мовчки сиділи,
 155 Згодя вже заговорив з межі їх старий лицарь Ехеній, —
 Був і літами він старший од всіх Феакійців і певним
 Розумом славивсь між ними: він знав усе чисто на світі.
 Він то, добра всім бажаючи, заговорив і промовив:

- „О, Алкиною! негоже зовсім цак, зовсім не пристало
 160 „Страннику, гостеві твому, сидіти у поцілі долі.
 „Всі Феакійці, що тут, дожидаються слова од тебе.
 „Ну-ж бо мерщій от — звели твому гостеві встать і на дзиґлик
 „Сріблוצвяхований сїсти, звели теж і джурам налити
 „В чаши вина, що б офіру вчинити Зевесу, що в громах
 165 „Завше кохається, що і всіх странників любить — пильнує;
 „Гостеві зараз хай клюшниця дасть повечеряти добре.“

Вислухавши оєю мову, сьвята Алкиноєва сила
 Смутного вельми взяла Одиссея за руку, підняла
 З долу і зараз на дзиґлику яєному посадила,
 170 Встать з свого місця звелівши коханому Лаодеманту,
 Синові, що із дітей наймилїйший, сидів біля него.
 Наймичка внесла горня золотєє з водою і стала
 Воду зливати над срібною мискою, руки вмивати,
 Потім обтесаний стіл принесла й перед ним розложила;
 175 Хліба внесла у кошальці шановная клюшниця й страви
 Всякої досить і іншого всего, що було в господі.
 От Одиссей бідолаха почав собі їсти і пити,
 А Алкиноєва сила сьвята так до джури мовляла:

- „Ну лишень ти, Понтоною, візьми та налий нам скоренько
 180 „В чаши вина, що б офіру вчинити і Зевсу, що в громах
 „Завше кохається, що і до странників дуже прихильний.“

Так він сказав, і почав Понтоной наливати в чаши
 Смачне, солодке вино і вином тим гостей частувати.
 От, як вчинили офіру Зевесу і випили досить,
 185 Так Алкиной богорівний почав до гостей говорити:
 „Всіх вас тепера прошу, Феакійські князі і старшини,
 „Вислухать — що мені в голову зараз прийшло вам сказати:
 „Понаїдавшись, ідїть вже до дому, та спати лягайте,

- „Завтра-ж у ранці ще більш Феакійських старшин позивавши,
 190 „Гостя приймемо й як сьлід привитаєм, тай богам безсмертним
 „Жертви сьвяті принесем, а затим вже собі поміркуєм,
 „Як чужостранцеві допомогти повернутись до дому,
 „Що б він не гаючись міг без біди беспечнійше дістатись
 „В рідную землю, хоч він і далеко забивсь від отчизни;
 185 „Що б не прийшлось ёму витерпіть горя якого в дорозі
 „Перш, нїж повернеться в рідную землю, а там як прибуде,
 „Хай собі терпить, що доля ёму та жорстокії Парки*)
 „Випряли ниткою, як ёго мати на сьвіт народила.
 „А як се з богів хто небудь прилинув сюди від Олимпу,
 200 „То беспремінно безсмертні щось інше вже мають на думці!
 „Бо пак до сеї пори вони завш нам являлись одкрито,
 „Як ми бувало приносимо їм гекатомби сьвятії;
 „З нами вони садовились раз-враз і за стіл бенкетовий,
 „Навіть хочай би зустрінувся їм сам один подорожний,
 205 „То і тоді не ховаються, бо ми їм близькі і любі,
 „Як і Циклони сьліпі, як і велетнів рід увесь дивий.“
 І Алкиноєві так Одиссей хитромудрий одвітив:
 „О, Алкиною! щось інше у мене на думці, бо я пак
 „Овсім на богів не схожий, що небом широким владіють,
 210 „Нї своїм видом, нї станом: простий чоловік я і смертний
 „С тих, що, як ви і самі добре знаєте, вік весь бідують;
 „З сими то певно я можу зрівнятись своїм бесталаннем.
 „Я б і про більші ще халепи міг би вам всім розказати,
 „Скільки по волі безсмертних на свому віку натерпівся,
 215 „Та перш, хоч стидно признатись, позвольте менї повечерять;
 „Бо собачійшого**) в сьвітї нема, як те черево бридке,
 „Що чоловіка неволить об нёму лиш тільки і думать,
 „Чи то в великій бідї чоловік, чо то так лиш сумує,
 „Як-от і я тепер нужуся серцем, а черево гідке
 220 „Знай потребує все їсти та пити й забуть заставляє
 „Все, що прийшлось притерпіть, а ёго б тільки добре набухкать...
 „Вас я молю, завтра вранці, лиш тільки займеться зірниця,
 „Що б ви мене бідолаху одправили в рідную землю,
 „Дуже бо я бідував; і вже хай пропаду, хай загину,
 225 „Тільки б добро своє, жінку, рабінь і господу побачить.“

*) Богині долі людської; як чоловік народжається на сьвіт, то Парки починають пряти нитку ёго життя, а як сю нитку перетнуть, то чоловік помирає.

**) *хїтеров*.

- Так він промовив і всі вони разом гукнули: „Се діло“!
 І порішили, що б гостя скорійш виряжати в дорогу.
 Потім, офіру вчинивши богам, по килішку смикнули
 Тай розійшлися любенько усяк до своєї господи.
- 230 А Одиссей хитромудрий зоставсь у високих покоях
 З ним і Арита zostалася і Алкиной боговидий.
 Дві покоєвки ввійшли і прибрали бенкетне начиння.
 Річ білорука Арита тепер повела з Одиссеєм,
 Бо, бачте, зараз пізнала на нѐму всю гарну одѐжу,
- 235 Що на верстаті сама с покоєвками виткала разом;
 От-же, присунувшись ближше, оттак почала говорити:
 „Гостю! тепер тебе маю сама я об чім-сь запитати.
 „Що ти таке за людина? хто дав тобі сю-от одѐжу?
 „Ти-ж говорив, що до нас тебе морем бурхливим прибило?“
- 240 Ій на сю річ її так Одиссей хитромудрий одвітив:
 „Трудно, царице, про все розказати тобі достоменно,
 „Бо менї горя багато судили небесні боги;
 „Врештї-ж, коли ти питаєш, то мушу тобі я сказати.
 „Є один острів на морі далеко, „Огигія“ зветься,
 245 „Там проживає Атланта дочка, вельми дивна богиня,
 „Гарна, але-ж дуже хитра, Калипсо; до неї у гості
 „Нігде не їздить ніхто — ні безсмертні боги, ні люде,
 „Тільки одного мене і заніс туди Демон недобрий,
 „Після того, як мій човен прудкий громовою стрілою
- 250 „Зевс потрощив у шматочки в ночі серед темного моря;
 „Там потопилось геть чисто все славне моє товариство.
 „От ухопившись за днище мого крутобокого човна
 „Деять я суток носився по морю й насиду-насиду
 „Вже аж десятої ночі в Огигії я опинився,
- 255 „Де прожива́ кучерява богиня Калипсо; вона-то
 „Дуже зичливо мене привитала, у смак годувала
 „І обіцяла зробити на вік молодим і безсмертним,
 „Та не змогла мого серця у грудях моїх уламати.
 „Там я сім років прожив у нудзі і слізми що-день божий
- 260 „Змочував шати нетліїнні, котрі менї дала Калипсо.
 „А як рік восьмий настав, других сім заманивши по чераї,
 „То і звеліла Калипсо менї, що б я острів покинув,
 „Чи то с приказу Зевеса, чи думка її стала інша. —
 „На плавники одіслала міцному мене, й на дорогу
- 265 „Хліба дала і до хліба, смачного вина і одѐжи
 „Та в сьлід за мною послала і вітер легенький погожий.

- „Так от сімнадцять я суток носивсь по безкраєму морю
 „Й на вісімнадцяті вже появилися темнії гори
 „Вашого краю; забилося з радощів серце у мене
 270 „Бідного, тільки дарма: ще багато я мав притерпіти
 „Горя, що знов вготував мені реметний землі потруситель;
 „Вітри розбуркавши буйні, зактив всі дороги для мене.
 „Море заграло сердито, і хвилі мені не давали
 „Править, як хтілось, моім плавником, — застогнав я од жаху.
 275 „Далі буріном розбило плавник, й я, не думавши довго,
 „Кинувся в воду та вплав і пустився, і плыв так, аж поки
 „Вітер та хвилі до вашого краю мене не прибили.
 „Мав я вже вийти на берег, а хвиля мене як підхопить
 „Тай потаскала на кручі страшенні та гострії скелі.
 280 „Бачу — біда: як рвонусь я назад та ну в бік забирати,
 „Так і доплів я до річки, де вздрів дуже гарнее місце
 „Рівне — ні скелі, ні круч, ще й од вітру затишок надежний
 „А, що є сили, натуживсь, бо й темная вже нависала
 „Ніч, і ступивши на берег далеко од річки сьвятої,
 285 „Впав тай заснув там в кущах, у пожовклеє листя зарившись.
 „Сон дуже довгий безсмертнії боги наслали на мене;
 „Там-то, зарившись у листя, з важкою тугою на серці
 „Спав я цілїсіньку ніч, спав і вранці, спав теж і в полудень.
 „Сонце тим часом спочило, й тогді тільки я і прокинувся.
 290 „Тут-то на березі вздрів я твоєї дочки покоєвок:
 „Грали вони у мяча, й серед них Навсикая здавалась
 „Просто богинею. От я її попросив, і царівна,
 „Хоч молода, а зробила так мудро, що любо сказати, —
 „А молоді, як ти знаєш, таке непотрібне вчиняють.
 295 „Зараз дала вона їсти мінї і вином напоїла,
 „В річці звелїла обмить і дала оєю саму одѣжу.
 „От тобі хоч невеселу, так щирую правду повідав.“
 Тут Алкиной Одиссеєві слово сказав вже од себе:
 „Гостю! недобре дочка моя тай покоєвки зробили,
 300 „Що не взяли тебе вкупі з собою, вертаючись з річки,
 „А Навсикая найгірш, — ти-ж до неї найперше і вдаривсь.“
 Знов Алкиноєві так от сказав Одиссей хитромудрий:
 „Лицарю! ти не гнівись на дочку непорочну за мене,
 „Бо говорила вона, що б я йшов с покоєвими разом;
 305 „Сам я за нею іти не схотів, бо соромивсь, боявся,
 „Що б не розгнівався ти часом, коли нас у купі побачиш:
 „Людеський рід наш дуже скорий до гніву, як сам здоров знаєш.“

Знов Алкиной Одиссеєві так от сказав і промовив:

- „Гостю мій! в грудях моїх бється серце зовсім не такеє,
 310 „Що б ні завіщо я гнівався: дучче, як все гараздує.
 „Ох, як би дали-то боги — Зевес, Аполон і Афина,
 „Що б чоловік такий самий, як ти, і моїх таки мислей,
 „Взяв Навсикаю за жінку і зятем моїм називався,
 „Тут застаючись: я дав би і дім, і худоби, і грошей,
 315 „Як би хотів ти зостатись, а силою хто с Феакійців
 „Тут тебе вдержить? було б то Зевесу отцеві не любо.
 „Проводи я тобі зроблю, — та скоро і сам ти побачиш, —
 „Завтра-ж: тебе попровадять по тихому морю, і будеш
 „Спать собі сном подоланий, аж поки-ото не доїдеш
 320 „В рідную землю, в свій дім, чи куди тільки ти вже захочеш,
 „Як би далеко воно не було, хоч у саму Евбею;
 „Ся сторона сама дальня, як кажуть таки Феакійці
 „Наші; вони її знають: возили туди Радаманта
 „Русого, що б той побачився с Тигієм, Геїним сином.
 325 „Виїхали вони зранку, достались без втоми Евбеї,
 „І того-ж самого дня знов назад повернулись до дому.
 „Сам-от побачиш своїми очима, які у нас славні
 „Човни і як наші бравії хлопці справляються з морем.“
 Так він сказав, і зрадів неборак Одиссей богорівний,
 330 „Встав із-за столу і руки піднявши виразно молився:
 „Батьку Зевесе! як би-ж то збулося все те, що говорить
 „Царь Алкиной; нехай скрізь по землі ёго слава пребуде —
 „В віки і віки, менї-ж що б у рідную землю вернутись!“

Так Алкиной з Одиссеєм бесїдовали один з другим;

- 335 А білорука Арита звелїла своїм покоївкам
 Постїль у сїнях послати мягку, простиралом червоним,
 Гарним, тонким її вкрити і килимом зверху заслати,
 Та принести й волохатої ковдри, що б вкритися на ніч.
 Взявши походні у руки, пішли покоївки з сьвітлиці;
 340 Постїль у сїнях в крок ока мягку обрядили і зараз
 Знов до сьвітлиці вернулись і так Одиссею сказали:
 „Гостю! їди спочивати: вже постїль готова для тебе.“
 Любо здалось Одиссеєві й мило — піти та заснути;
 Встав бідолаха здоланий утомою, вийшов з сьвітлиці
 345 Й спать положився на точенім ліжку у сїнях лунастих.
 Скоро спочив і старий Алкиной в самій крайній кімнатї,
 А біля нєго на ліжку лягла і хозяйка шановна.

ОДИССЕЇ Ө.

ПІСНЯ ВОСЬМА.

Одиссей знакожиться з Феаками.

- Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
Зараз устала од ліжка сьвята Алкиноева сила;
Встав і губитель страшний городів Одиссей богорівний.
Встали і зараз обоє пішли на майдан Феакійський,
5 Що біля човнів роскинувся; йшов Алкиной попереду.
Там на майдані обоє вони на гладеньких каміннях
Сїли. Тим часом Паллада Афина по городу ходить,
Постать принявши і вид молодого гонця Алкиноя,
Та поворот замишляючи певний скорійш Одиссеїв.
- 10 Стрїне-ото з городян кого-небудь, зупинить тай каже:
„Йдїть-но мерщїй на майдан, Феакійські почесні старшини
„Й ви, громадяне: побачите там чужестранця одного,
„Що от недавно прибув і гостює в царя Алкиноя,
„Довго блукавши по морю; він станом на богів походить.“
- 15 Сими словами у кожнім вона зворушала цікавість,
І не забаром майдан Феакійцями весь запрудився,
Що й на лавках було тїсно. От дивлючись на Лаертенка,
Деякі просто жахали: такою Афина красою
Дивною всего ёго з голови і до ніг надїлила.
- 20 Став він тепер огряднійший і вищий, аж любо дивитись;
Се-ж задля того зробила вона, що б ёго полюбили
Всї Феакійцї, що б хистом він міг доказати і слави
В грищах всїх тих, в яких пробувать будуть ёго Феакійцї.
От як зібрались усї і кругом на лавках посїдали,

- 25 Так тоді став Алкиной говорити до них і промовив:
 „Слухайте, славні тепер Феакійці, почесні старшини,
 „Що моє серце примушує в грудях мене вам сказати:
 „Гість наш отсей, — я не знаю, хто він: чи од заходу сонця,
 „Чи він од сходу, по морю блукаючи, в дім мій прибвся,
- 30 „Просить, що б випровадити до дому ёго найскорійше.
 „Що-ж? треба вважить; давайте-ж в дорогу ёго виряжати!
 „Я-ж, хвалить богів, до сеї пори ще нікого ніколи
 „В домі моїм не задержував силою та проти волї.
 „Ну-те-ж давайте мерщій, обберімо та спустим на море
- 35 „Чорного човна нового; гребців с пятьдесят, або й більше,
 „Самих найлуччих і жвавих, нехай менї виберуть зараз.
 „Човен як сьлїд обрядивши і весла вв'язавши до петель,
 „Зараз таки повертайтеся назад у царськії палати;
 „Там ми зготуєм обїд; я дам всього, чого буде треба.
- 40 „Човен звелю ізладнати я джурам, котрі молоді ще;
 „Ви-ж, Феакійські почесні старшини, ідть у палати,
 „Треба там буде нам нашого гостя як сьлїд привитати.
 „Та не забудьте покликати і кобзаря Димодока;
 „Деь надїлив ёго бог таланом — вигравати на лїрі
- 45 „Гарних пісень, як ёму припаде посьпівати охота“.
 Так от сказавши, пішов уперед, а за ним і старшини
 Мовчки; гонець-же побїг кобзаря Димодока покликать.
 Набрані хлопці-гребці пятьдесят два числом, по велїнню,
 Сходились тою порою на берег бесплодного моря.
- 50 От як походились всї вже до моря і стали круг човна,
 Сам-перед чорного човна на море глибоке спустили,
 Вправили щоглу високо, принесли і парусів досить,
 Та привязали і довгїї весла до петель ремінних.
 Все обрядивши як сьлїд, натягнувши і паруси білі,
- 55 Човна вони затягнули в залукву од вітру затишну,
 Та і пішли у високі палати царя Алкиноя;
 В закутках всїх, і в покоях, і в сїнях кишіли там люде;
 Сила гостей позбіралоь, були молоді і старїї.
 От задля них Алкиной баранів вже зарїзав дванадцять,
- 60 Вісім ікластих свиней і двох ситих биків кривоногих.
 М'ясо в шматки росчинили й обїд зготували на славу.
 В ту саме пору привів посланець кобзаря Димодока;
 Муза ёго полюбила, добром та і злом надїлила:
 Очі у ёго взяла, за те дивний дала ёму голос.
- 65 От, Понтоной посадив кобзаря на стільці цвяхованім

- Серед гостей, до стовпа височезного стільчик приперши,
Кобзу ёго голосную повісив на крюку залізнім
Над головою таки і казав ню руками обмацать;
Тесаний стіл перед ним розложив, кошик с хлѣбом поставив
- 70 І добру шклянку вина, що б то пить, як душа забажав.
Гості на страву готову лиш руки свої простягали.
Потім, як всі напилися у смак і наїлись до схочу,
Муза сьпівцеві звелѣла сьпівати про лицарську славу
Пісню, про славу оту, що тоді до небес досягала,
- 75 Се б то про сварку царя Одиссея с прудким Ахиллесом,
Як вони в двох та полаялись раз на бенкеті офірнім
Дуже вразкими словами, а лицарь і царь Агамемном
Серцем радїв, що то лаються самі найлуччі з Ахейцїв;
Так бо колись то ёму таки Феб Аполлон напрозорчив
- 80 В храмі Пнеонськім, як він лиш порога торкнувсь камяного,
Що б запитати оракула; то-ж-то тоді і скотилось
Лихо на всіх — на Троян і Данайцїв, по волі Зевеса.
От про сю сварку кобзарь і сьпівав; Одиссей засмутився
Та свій червоний широкий жупан цупко згарбавши в руки,
- 85 Голову ним він закрит, заховавши лице своє біле
Стидно було Феакійцїв, бо слѣзи по виду котились;
Потім, як пісню свою досьпівав вже кобзарь богорівний,
Слѣзи обтер Одиссей і роскутав лице с покривала,
В килих подвійний наливши вина, він богам офірує.
- 90 Знов почали Феакійці просять кобзаря засьпівати, —
Дуже, бач, пісня ёго ота гарна прийшласть їм по серцю, —
Знов Одиссей свою голову вкутав і ну вже ридати;
Другі зовсім не примітили, як він слізми обливався,
Тільки один Алкиной постеріг та і в крок догадався,
- 95 Бо біля него близьенько сидів і почув ті зігханья.
Зараз-ото Феакійцям своїм і почав говорити:
„Слухайте, що вам скажу, Феакійські поважні старшини.
„Бенкетом вже ми, здається, і досить свій дух вдовольнили,
„Й кобзи наслухались, котра єсть бенкету певний товариш.
- 100 „Нуте-ж, ходімо тепер відсіля та попробуєм сили
„Намі у грищах усяких, що б гість наш, вернувшись до дому,
„Міг розказать своїм близьким, на скільки хисткі ми та спритні,
„Битися і навкулачки, боротися, скакати і бігати.“
- Так от сказавши, пішов у перед, а за ним і старшини.
- 105 Взяв посланець голосну Димодокову кобзу й повісив
Знову на крюк, а самого, за руку повів із покоїв

- Та й пішов по тій самій дорозі, якою й другії
Славні пішли Феакійці на ігрища, що б подивитись.
Всі вони йшли на майдан, де народу зібралось сила,
110 Де парубоцтва стояло багато хистких і проворних.
Вийшли-ото сам-перед Акроней, Окіал і Елатрей.
Вийшли за ними Навтей і Примней, Анхіял і Еретмей,
З ними й Понтей і Прорей і ґоон, Анавісінеос теж;
Далі стояв Амфіял, Полинія синок Тектоненка,
115 І Евріял, що по силі і хисту був рівня Аресу,
Та Навволид, межі всіми Феаками самий найкращий
Видом і станом, окрім непорочного Лаодаманта;
Троє синів Алкиноя царя на останку явились.
Галій і Лаодамант, а за тим Клитоней богорівний
120 В біганку стали вони сам-перед свої пробувають сили:
Довга для них од мети простяглася дорога, і разом
Всі вони кинулись в ноги, лиш курява сьлід замітала.
В біганці був найпрудкїйший од всіх Клитоней,
Скільки ото на пару двома мулами виорать поля,
125 Отже на стільки він всіх перегнав й за собою оставив.
Потім, як біганку ту поскінчили, почали боротись,
І в боротьбі Евріял узяв верх і заткнув всіх за пояс.
Потім скакать почали і вже тут Амфіял був спритнїйший
Кидать кружалом — то всіх переміг вже Елатрей — дотепний
130 А на вкучачки — то Лаодамант, син царя Алкиноя.
От, як вони вже натїшились грищами всякими досить,
Лаодамант, син царя Алкиноя, до них і промовив:
„Кете-лиш, браття, питаєм і нашого гостя: чи вмїє
„Він яке грище? По виду він, бачця, не простого роду,
135 „Жилаві стегна у него і литки тай руки обидві,
„Шия теж само жиласта, і що б був старий то не видко;
„Тільки мабуть натерпївся сердешний великого горя.
„Кажу вам, що нема в сьвітї найгіршого зла, як те море.
„Скрутить воно чоловіка, хай буде тобі найміцнїйший.“
140 Лаодаманту в одвіт Амфіял так почав говорити:
„Лаодаманте! ти мовив розумнее слово й до діла;
„Отже піді тай скажи ёму сам таки прямо у вічи.“
Ще Амфіял не скінчив свого слова, як той необачний
„Став супроти Одиссея в середині й так ёму мовив:
145 „Ну лишень, гостю, попробуй і ти свої сили у грищах,
„Як, коли, де, яким вчився; повинен би ти у них тямить
„Більшої-ж слави нема чоловікові, поки живий він,

- „Як тільки те, що сам зробить своїми ногами й руками;
 „Ну-ж бо іди та й попробуй; ось кинь лишень лихом об землю.
 150 „А поворот спорядиться тобі незабаром, і човен
 „Вже для тебе готовий і жваве на нім товариство.“
 І Одиссей хитромудрий ёму на сю річ одвічав:
 „Лаодаманте! чого отсе ви так кепкуєте з мене?
 „Клопоти в мене на думці, не то-ж, що б гадати про грища:
 155 „Горя і перше багато зазнав і бід натерпівся,
 „Та і тепер на сій радї сижучи та за домом сумую.
 „Й про возворот я благаю царя і всю чесну громаду.“
 Тут Евріял Одиссеєві став с кепкуванням казати:
 „Е, вже шкода! як я бачу, тобі не рівнятись с тямущим
 160 „В грищах, котрих багато на світі по людях найдеться;
 „Ти, мабуть, с тих, що на човнах прудких скрізь по морю шми-
 [гають,
 „Як ватажки над гребцями й купецтвом собі промишляють.
 „Тільки про крам ти і думаєш, тільки і гадки у тебе
 „Нагарбувать баришів: на борця ти зовсім не походиш.“
 165 Брови нахмуривши, з серцем ёму Одиссей так промовив:
 „Ех, не до ладу сказав ти, молодче: як бачу — ти дурень.
 „Боги не кожного разом усяким добром надїляють,
 „Що б то й красою, і розумом, так говорити, що б добре;
 „Он як буває на світі: один — от не вдався красою,
 170 „Так ёго бог надгорожує словом розумним, дотепом
 „Й дивлять ся люде на него с повагою: він без запину
 „Легко й розумно говорить і всіх прихиляє до себе
 „І де б не йшов він, на него всі дивляться, наче б на бога.
 „Інший-же знов своїм видом хіба тільки рівня безсмертним,
 175 „Так за те словом невмілий, нема в нім ні хисту ні смаку.
 „От як і ти: своїм видом ти, правда, хороший, як гожим
 „Бог тільки може зробити, а розум у тебе короткий....
 „Ти мені дуже вразив моє серце, що бється у грудях,
 „Слово брехливе сказавши; не овсім я неуч у грищах,
 180 „Як ти говориш, а думаю я, що ще можу рівнятись
 „З луччими, поки ще маю надїю на літа й на руки.
 „Правда, тепер мене горе заїло й біда пригнітила,
 „Витерпів я од людей, од води, натерпівсь і од моря;
 „Все-ж таки, як не було там, а спробую сили у грищах,
 185 „Бо ти мене прикрим словом своїм дуже — дуже розсердив.“
 „Так він сказав, і, не скинувши навіть жупана, рвонувся,
 В руки кружало схопив, але товсте та більше і важче

- Од того кола, яким Феакійці в мету попадали,
 Та, замахнувшись рукою жиластою, й кинув од себе;
- 190 Аж загуло те кружало і всі тут Феаки од жаху,
 Дарма що були на морі між всіми людьми найсьмільйші, —
 Понахилились мерщій до землі головами, кружало-ж
 Перелегіло всі другі мети та і впало. Афина,
 Смертного постать принявши, сказала тогді Одиссею:
- 195 „Се-ж і сьдліпий, лиш помацає, зараз твій знак розпізнає:
 „Він не змішався з другими, лежить особливо й найдальші
 „Будь-же доволен тепер: у сім грищі ти всіх переважив!
 „Кинуті так або ще й перекинуть, ніхто вже не зможе.“
 Так от сказала: і дуже зрадів Одиссей богорівний,
- 200 Що-от знайшовся товариш до него в сім ділі ласкавий.
 От вже куди сьмільвійше тоді він сказав Феакійцям:
 „Нуте молодці! докиньте тепер туди й ви, а за вами
 „Знов і я кину і также далеко, або ще й дальше.
 „Нуте-ж виходьте, коли кого сьмільвий дух побужає,
- 205 „Хай от попробує стятись зо мною, — тепер я розсердивсь,—
 „Чи на вкулачки, чи бігать, бороться, — на все я згожаюсь,
 „Хто с Феакійців охочий, окрім тільки Лаодаманта,
 „Бо я у него в гостях, ну а хто-ж у гостях тай сварився б?
 „Був би отой чоловік нерозумний зовсім і нікчемний,
- 210 „Хто б в чужім домі, в гостях, та хазяйна б визвав на спереч
 „В грищі; такий лиш самого себе геть кругом обкарнає,
 „Що-ж до других Феакійців, то я не цураюсь нікого.
 „Хочу я бачить такого і пробувать з ним свою силу.
 „Я, коли хочете знати, у грищах таки дещо тямлю:
- 215 „Вмію і лук, хоч який здоровенний, у крюк натягнути,
 „Та лиш прицілюсь в кого з ворогів, так од разу й застрелю,
 „Хоч би вам там навкруги появилось товаришів сила,
 „Та ото всі разом би взяли тай торохнули з луків.
 „Тільки один Филоктит мене в луці і міг переважить
- 220 „В Трої, де ми Ахеяне змагались, хто лучше стреляє,
 „А всякий інший із смертних, от скільки живе їх по сьвіту,
 „Певне, — кажу вам, — в сім ділі мене переважить не зможе;
 „Ну а до лицарів давних себе прирівнять не посьмію
 „Ні до Іракла, анї до Еврита з Іхалїї родом;
- 225 „Ті то й з безсмертними навіть змагалися сьміло зза луків,
 „От за се саме й помер молодим ще Еврит, лицарь слашний,
 „Старості він не діждався в палатах: розсердивсь на него
 „Феб Аполлон тай забив, бо в стрільбі з ним змагатись замислив.

- „Списом я кидаю так, як хто інший не кине й стріляю,
 230 „Тільки боюсь я у біганку с ким небудь пробувать сили.
 „Дуже здолали мене оті капосні халепи моря;
 „Я ні покою на човні не знав, та і доброю їжи
 „Часто не мав; от за тим то й сустави у мене залякли.“
 Так він сказав, і замовкли усї, мов води в рот набрали.
- 235 Тільки один Алкиной і найшовсь і сказав Одиссею:
 „Гостю! твоя вподобалась нам річ: ти говориш приємно,
 „Хочеш ти нам, як бачу, таки показать свою хисту;
 „Сердився ти, що-от хлопець сьміявся тут із тебе зза грища;
 „Нї тебе ганить в сїм ділі ніхто не посьміє, не схоче,
 240 „Окрім хіба лиш хто овсїм таки вже зсунувся з глузду.
 „Слухай-же от та з увагою, що осе я тобі скажу,
 „Що б, як приїдеш до дому, ти міг там усїм розказати,
 „Сидячи з жінками, з дітьми у себе таки за обідом,
 „Як що згадаєш коли і про наші дотепи, котрими
 245 „Ще од прапрадїдів Зевас надїля Феакійців і досї.
 „От, на вкулачки ми битись не вмїєм, не вмїєм боротись,
 „Так за те-ж бігаєм прудко, а що вже на човнах найлуччі
 „Любим побенкетовать, посьпівати та потанцювати,
 „Гарно вдягнутись, попаритись в лазни і добре поспати.
- 250 „Ке-лиш виходьте сюди танцюрі самі луччі Феаків
 „Та потанцюйте, що б гість наш, побачивши, міг розказати
 „Всїм своїм дома — на скільки ми лучче і вище од других
 „І в мореходствї, і бігати прудко, і в танцях, і в сьпівах,
 „Зараз один хай піде й принесе голосну кобзаревї
 255 „Кобзу, вона десь там висить на крюку у наших палатах.“
 Так говорив Алкиной богорівний; гонець вже й схопився,
 Що б то принести с палатів царських Димодокові кобзу.
 Вийшло затим на середину виборних судців з громади
 Девять, которі на грищах усякі порядки чинили.
- 260 Місце для танців зрівняли, втоптали і круга збільшили.
 Зараз гонець із палатів і кобзу принїс голосною,
 Й дав Димодокові в руки й кобзарь на середину вийшов,
 Стали навкола і хлопці молодці, дотепні в танцях
 І заходилися враз танцювать; Одиссей постерїгши,
 265 Як вони хистко ногами дрібнили, вельми дивувався.
 Потім кобзарь кинув грати й почав їм під кобзу сьпівати —
 Дивну пісню про тайну любов Афродити й Ареса,
 Як вони спершу зійшлись собі нишком в палатах Гефеста,
 Скільки надбав подарунків Арес, і як потім збесчестив

- 270 Ліжко Гефеста царя, як підглядів їх Геліос-сонце,
Що вони вкупі лежать, і Гефестові дав про те звістку.
Отже Гефест, як почув оту звістку недобру, нехайну,
Зараз пішов в свою кузню замисливши добру їм кару;
Молот направив й ковадло вогню роздув в грані й нарізав
- 275 Дроту такого мідного, що певне й по вік не порветься;
Потім, як викував ту западню, на Ареса сердитий,
Взяв тай пішов у ванькір, де його любе ліжко стояло
Тай переплутав кругом усе ліжко, мов сіткою, дротом;
Понависало із стелі до ліжка тих сіток багато
- 280 Як паутиння, тоненьких таких, що й ніхто не розгледить,
Навіть і боги блаженні; таку хитру штуку спорудив!
А поскінчивши оту западню кругом ліжка, прикинувся,
Буцїм-то їде у Лемнос, у город великий багатий;
Він отой город любив, як другого ніякого в світі.
- 285 Та не дрїмав задаремно й Арес джигунець златовуздний:
Тільки довідавсь, що славний коваль, бог Гефест, з дому линув,
Зараз узяв тай пішов у Гефестові пишні палати,
Що б с Києерийкою*) там себе любощами вдовольнити.
Ся-ж повернувшись недавно од батька свого Кронієнка
- 290 Дома сидїла сама. От Арес увійшовши в палати,
Стиснув їй руку, назвав поіменно і так їй промовив:
„Серце, голубко! ходїм лиш на ліжко та вкупі спочинем!
„Дома Гефеста, я знаю, нема: він тепер вже напевне
„В Лемнос давно причвалив до тих Синтіїв дикоголосих.“
- 295 Так він сказав, а їй теж захотїлось у купі поспати.
От полягали обоє на ліжку й заснули, а сіті
Сковані хитро Гефестом, так їх навкруги й обхопили,
Що ні піднятись не можна було, ані поворохнутись:
Тільки тоді й догадались вони, що втекти їм не можна.
- 300 Тут підступає до них вже сам славний коваль наш кульгавий,
Що вже вернувся до дому, і їхати в Лемнос не думав;
Геліос, бачите, підстерегав тай подав йому звістку.
А повернувся Гефест до господи с тугою на серці,
Став на порозі й од страшного гніву увесь затрусився.
- 305 Чуло і грізно почав він кричати, що б всі боги почули:
„Батьку Зевесе і ви, всі блаженні безсмертні боги!
„Йдїть-но сюди, що б побачить сьмішну, ще невидану штуку,

*) *Κυβερεια* — прозвище богині Афродити, од острова *τὰ Κύβηρα* на Егейському морі, де був славний храм сеї богині.

- „От як мене, що каліка я, Зевса дочка Афродита
 „Завше бесчестить, а любить собі розбишаку Ареса,
 310 „Бо він красивий та бистрий на ноги, а я то кульгавим
 „Так і родився, а винен в каліцтві моім не хто другий,
 „Тільки родителї: Їм би несьлід мене овеїм родити.
 „От подивїться, як смачно обоє собі спочивають,
 „На моє ліжко забравшись: дивлюсь я, а серце холоне!
 315 „Тільки шкода: не прийдеться вже більш їм оттак спочивати,
 „Дарма, що любляться дуже; самі відцураються сону!
 „Будуть обох їх сї сїти у купі на ліжку держати,
 „Поки не верне назад менї батько усього посагу,
 „Що я колись ёму дав за дочку, оєю самоу безстидну.
 320 „Правда, вона в него дівка красива, та розум короткий.“
 Так він сказав, і зібралися боги до мідних палатів;
 Первим прийшов Посидон землевладця з Ермієм посланцем;
 Потім і царь Аполлон, що далеко із лука стріляє,
 А веї богинї zostалися в дома, бо, бачте, стидалися.
 325 Боги, подателї благ, поставали собі за порогом,
 Глянуле та до одного веї зо сміху аж покотились,
 Вздрівши, яку хитру штуку зробити Гефест умудрився.
 А хтось із них так почав говорити до свого еусїди:
 „Дїло недобре — не вдачне: плохий доганяє прудкого,
 330 „Так і тепер от Гефест, хоч кульгавий, а злапав Ареса,
 „Хоч той між веїми богами Олимпськими самий прудчїйший;
 „Все то дотепа та розум, а той за свїй блуд поплатився.“
 Так говорили-ото проміж себе безсмертні тихенько,
 А Аполлон, Зевсенко, у шутку сказав до Ермія:
 335 „Ну, Зевсенку Ерміє, посланче, подателю щасття!
 „Правда і ти б захотїв, що б скрутити тебе мідним прутом,
 „Тільки що б спати біля золотої рядком Афродити?!“
 Аргусовбивця посланець на се Аполлонові мовив:
 „О Аполлоне! коли б справдї стало ся те, що ти кажеш,
 340 „То хай мене окрутили б утрос міднїйші пруты,
 „Хоч би на мене дивилися боги, про мене й богинї:
 „Я собі спав би біля золотої рядком Афродити!“
 Так він сказав; засьміялися с того безсмертнїй боги,
 Тільки оден Посидон не сьміявсь, а прохав все Гефеста,
 345 „Що б той уважив на нєго та випустив з сїтів Ареса,
 І, підступивши близенько до нєго, почав так казати:
 „Випусти! Я поручаюсь за нєго; усе, що ти схочеш,
 „Він тобі сплатить, а боги безсмертнїй хай сьвідками будуть.“

- І Посидону на сєє кульгавий коваль так промовив :
- 350 „І не проси в мене сєго, державцю землі, Посидоне!
 „Кєпська порука, котору дає хто за злих і нікчемних.
 „Чим-же і як-то менї тебе обовязать заплатити,
 „Як од уплати Арєс увильне, коли вискочить з сїти?“
 Знов Посидон, потруситель землі, так Гефестові мовив :
- 355 „Слухай, Гефесте! коли-от Арєс увильне од уплати,
 „Та утече дєсь, то сам я тобі заплачу все дочиста!“
 От, пісьля сєго кульгавий і славний коваль уже згодивсь :
 „Ну, вже тепер і не можна й не сьлїд, що б тобі одказати.“
 Сєє сказавши, жалостний Гефест тую сїтку росплутав;
- 360 „Тїй-ж обоє, лиш тільки тих путів міцних позбулися,
 Скочили раптом, і зараз Арєс собі в Фракію вдаривсь,
 А усьміхлива єго Афродита до Кипру у Пафос.
 Там в неї вівтар стояв і на нїм завше ладан курився;
 Там її Грації вмили і маслом натерли пахучим,
- 365 Божеським, як-от звичайно безсмертних усіх натирають,
 Сукню на неї таку надягнули, що любо дивитись.
 От про се саме кобзарь й сьпївав; Одиссей тільки слухав
 Та тїшив душу свою тою піснею, як і другії
 Славні й до моря меткі та на човнах прудкі Феакійцї.
- 370 Алія визвав найперш Алкиной, потім Лаодаманта,
 Що б танцювали у двох, бо вже з ними ніхто не рівнявся.
 Взяли вони ото в руки найперше червону опуку
 Гарную дуже: її їм пошив Полиб, майстер кушнірський;
 Сюю опуку оден-ото кине за темнії хмари
- 375 Та і подасться назад, а другий хто підскачить у гору
 Високо, та на лєту її в воздуху в крок і сьпїмає.
 Кидали тую опуку по черзї й по черзї ловили,
 Потім на втоптанім туго піску почали танцювати
 З різними геть викрутасами, хлопці-ж другії навкола
- 380 Тут-же стояли та їм раз-у-раз у долонї плескали.
 От і почав Одиссей Алкиноєві тут говорити:
 „О, Алкиною, між всіми людьми, володарю значнійший!
 „Ти не даремне хвалявся, що в вас танцюрі всі найлуччі,
 „Отже воно й так вийшло на ділі: дивлюсь я й дивуюсь.“
- 385 Так він сказав, і зраділа сьвята Алкиноєва сила,
 Й зараз таки обернувшись до Феакійців сказала:
 „Слушайте, що вам скажу, Феакійські старшини поважні!
 „Гість наш, як я примічаю, розумна єсть дуже людина.
 „Нуте-ж, давайте гостинця єму піднесем, як звичайно.

- 390 „В нашім народі-ж таки єсть дванадцять князів вельми славних,
 „Що заправляють, а сам я тринадцятий єсьме межи ними.
 „Кожний із них нехай дасть по новому жупану й хитову
 „Гостеві, й золота цінного хай принесуть по таланту.
 „Все ми і всі разом те знесем і дамо ёму в руки,
- 395 „Що б, все те маючи, гість охитнійше ішов до трапези.
 „А Евріял нехай сам перепросить ёго і словами
 „Тай подарунком, бо слово сказав він ёму надзвичайне.“
 Так він сказав і згодились усі з Алкином в сїм слові,
 Кожний гонця посилає, що б ніс подарунки для гостя.
- 400 А Евріял у одвіт Алкинові от-що промовив:
 „О, Алкиною, між всіми людьми, володарю значнійший,
 „Гостя я зараз осе перепрося по твою наказу;
 „Дам я ёму осю шаблю; вона вся із чистої міді,
 „Срібнеє держално в неї, а піхва з слонової кості
- 405 „Виточені. Подарунок такий ёму буде приємний.“
 Сєє сказавши, подав ёму сріблоцьвяховану шаблю
 І, подаючи, почав говорити крилатіі речі:
 „Будь здоров, гостю поважний! коли я сказав яке слово
 „Прикре тобі, то нехай ёго буйніі вітри розвіють.
- 410 „Боги скорійш хай дарують тобі свою жінку побачить
 „Й рідную землю, — доволі вже ти наблукавсь по чужині.“
 Тут Евріялу почав говорити Одиссей вельми мудрий:
 „Й ти будь здоров, і тобі нехай боги пошлють усе добре!
 „Та що б ніколи вже не жалкував ти за шаблею сею,
- 415 „Котру тепер дарував мені з словом ласкавим і теплим.“
 Взяв він ту сріблоцьвяховану шаблю й до боку чепляє.
 Сонце тим часом спочило, уже принесли й подарунки.
 Перенесли їх с пихою гонці у царськії палати,
 А од гонців прийняли їх с пихою-ж сини Алкиноя
- 420 Й неньці шановній своїй передали всі ті подарунки.
 Як у палати вертались, то ішов Алкиной по переду,
 А як прийшли, почали на високих лавках садовитись.
 От, вони сіли; тоді Алкиной до Арити промовив:
 Йди-но, царице, і скриню принести вели що найкращу,
- 425 „Та положи туди чистий хитон і жупан прехороший.
 „Зараз нехай в баняку тому мідному митник загріють,
 „Що б гість, скупувшись і всі дорогі подарунки ввидавши,
 „Що Феакійські старшини сюди за для него принесли,
 „Був і до Їжи охочий й пісень охотнійше що б слухав.
- 430 „Я-ж подарую до того від себе ще келіх прегарний

„С чистого злата, що б міг він і дома про мене згадати,
„Як буде Зевесу і другим богам він офіри творити.“

Так він сказав; а Арита рабиням своїм повеліла,
Що б на вогонь як скорійше поставили мідний триніжок.

435 Внесли рабині триніжок, вогонь розвели на кабиці,
В мідний баняк води влили, підкинули й дров під триніжок;
Мідник кругом обхватило вогнем і вода стала грітись.

Тою порою Арита для гостя принесла с покоїв
Гарную скриньку і в ню дорогії гостинці вложила —

440 Золото, одержу, — те все, що ёму нанесли Феакійці,
Та і од себе теж — чистий хитон і жупан прехороший.
Сюю скінчивши роботу, вона Одиссею сказала:

„Сам тепер скриньку замкни, завязавши мотузкою з гу-
[дзем,

445 „Що б часом хто чого-небудь не вкрав тоді, як ти в дорозі,
„Соном здоланий міцним, будеш спати на чорному човні.“

Тільки почув Одиссей богорівний сю річ од Арити,
Зараз ту скриньку замкнув, завязавши мотузкою з гудзем
Сиритним, яким замикати навчила ёго ще Цирцея.

Тут увійшла стара ключниця тай попросила до лазні,

450 Що б він пішов та скупавсь. Звеселивсь Одиссей в своїм серці,
Митник побачивши теплий; давно, бач, в горячім не мився,
З самої тої пори, як палати Калиссині кинув, —
Там тільки завше ёго й пильнували неначе б то бога.

От, Одиссея рабині помили і маслом натерли,

455 В тонкий хитон та в новий дуже гарний жупан одягнули.
С купедю він в ті покої пішов, де вином частувались
Гості. Стояла там і Навсикая, богиня красою,
Біля стовпа, що високою здержував мідную стелю,
І як поглянула на Одиссея, то аж заніміла.

460 Згодом-же трохи, отямившись, так Одиссееві каже:

„Здрастуй, мій гостю! гляди-ж, спомяни і мене коли-небудь
„В домі своїм, бо мені ти найбільш за спасення повинний.“

Ій одвічаючи, так Одиссей вельми мудрий промовив:

„О, Навсикає, царя Алкиноя премудрого дочко!

465 „Як осе зволить Зевес, чоловік в громах коханий Гери,
„Що б я до дому вернувся і день повороту побачив,
„То і стамвідти на тебе що дня і що ночі, як богу
„Буду молитись; бо ти мене вирвала із домовини.“

Сеє сказавши, він сів собі рядом с царем Алкиноєм.

470 М'ясо тимчасом уже розділили й вином всіх обнесли.

- Далі прийшов і гонець і привів кобзаря Димодока,
 Любого й милого всім у громаді; ёго посадили,
 Всім Феакійцям жаданого; от і дали ёму місце.
 Тут Одиссей вельми мудрий, обрізавши ситого мяса
- 475 З снїни кнура білозубого шмат, — бо багато ще, бачте,
 В нёго мясива того zostавалось, — промовив гонцеві:
 „На осе мясо та дай кобзарю, нехай зїсть на здоровя.
 „Я, хоч смутний, але дуже бажаю ёго сим споважить;
 „Люде усі, скільки їх на землі, кобзарів і шанують
- 480 „І поважають за те, що їх муза богиня навчила
 „Всяких сьпівати пісень, та і рід кобзарів полюбила.“
 Так от сказав Одиссей і гонець, взявши в руки те мясо,
 Дав Димодокові; той-же принявши, став серцем веселий.
 Гостї на страву готовую руки свої простягали.
- 485 Потім, як всі і напилися в смак і наїлись до сїту,
 Так Димодокові став говорить Одиссей вельми мудрий:
 „Ну, Димодоку, тебе я над всіми найбільш поважаю!
 „Чи тебе Муза, Зевеса дочка, навчила, чи може
 „Сам Аполлон, а правдиво ти все про Ахайців сьпїваєш,
- 490 „Що, де і як учинили вони й скільки горя стерпіли,
 „Наче б то сам ти був там, або чув од самого, хто бачив.
 „Ну, засьпївай-же тепер про коня деревяного пісню,
 „Того коня, що Епей із Афиною в двох змайстрували,
 „Як Одиссей хитро-мудро спровадив ёго в самий город,
- 495 „Повного лицарів славних, котрі Іліон зруйнували.
 „Отже, коли і про се ти мені, як було засьпїваєш,
 „Буду я скрізь говорити по людях, старому й малому,
 „Що тебе бог полюбивши, пісень своїх божеських вивчив.“
 Так він сказав, і кобзарь засьпївав, вдохновений богами.
- 500 Він почав с того, як, сївши на човни прудкії, Аргивці
 В море одплили, спаливши вогнем кошовїї намети.
 А деякі з них, у купі з метким Одиссеєм сидїли
 В Трої таки на майданї, в конї деревянім сховавшись;
 Іх, бач, Троянці самі с тим конем запровадили в город.
- 505 Отже стоїть отой кїнь, а Троянці вкруг нёго, й не знають,
 Що с тим конем їм робити; була у них думка трояста:
 Чи-то мечем порубать деревяне оте чудовисько,
 Чи-то зіпхнути з гори у провалля на гостре каміння,
 А чи оставить на пам'ять в офїру богам милостивну.
- 510 Думали, думали, й верх узяла ося третя їх думка,
 Бо їм судилось загинуть, як город прийме та сховає

- В себе коня деревяного, в котрім засядуть з Ахайців
Самі сьмільйші, готуючи смерть і погибель Троянцям.
Потім сьпівав, яким побитом город вони полонили,
- 515 Раптом із того коня деревяного повилізавши ;
Хто, де і як руйнував, і руйнуючи як лютували.
Про Одиссея-ж сьпівав, як він ринувсь на дім Диїфоба,
Наче той лютий Арес, з Менелаєм у двох богорівним,
Як у страшенному бої там бився й рубався, аж поки
- 520 Всіх не побив, — помогала-ж ёму невидимо Афина.
Так про Аргивців сьпівав голосистий кобзарь, Одиссей-же
Слухав та млів, і горячії слези по щоках котились.
Як-ото плаче вдовиця над милим своїм чоловіком,
Котрий у всіх на очах перед городом падає в січі,
- 525 Що б од дітей та й од города день одвернути загубний ;
Та-ж як побачить, що милий її уже бореться з смертю,
Впавши до него, обійме й голосить, а вороги з заду
Списами колють її, де попало — і в шию і в спину
Тай забирають в полон на тяжкую роботу і горе,
- 530 Де од плачу і нудьги в неї щоки вяляться, марніють : —
Так от тепер Одиссей од нудьги обливався гіркими.
Сліз Одиссєєвих жаден з гостей не ввидав, не примітив ;
Тільки оден Алкиной, лиш оден він, про все й догадався,
Бо біля него близенько сидів і чув навіть зітханья.
- 535 Став-ото веслолюбивим своїм Феакійцям казати :
„Слухайте, що вам скажу, Феакійські князі і старшини !
„Годї вже ! хай Димодок перестане сьпівати і грати,
„Бо ёго сьпиви та кобза між нами не всіх звеселяють.
„С тої пори, як ми сїли за стіл і кобзарь став сьпівати,
- 540 „Гість наш не переставав обливатись гіркими слєзами ;
„Певне при цієнї на думку прийшло ёму горе велике.
„Хай-же кобзарь перестане, що б всім було весело зрівна —
„Хазяїнам і гостям, то воно таки так буде лучче.
„Все, як ви знаєте, робиться задля шановного гостя —
- 545 „Проводи і подарунки, що ми сюди знесли сьогодні.
„Всякому гість-чужестранець стає як за рідного брата,
„Хто у собі хочай крапельку серця і розуму має.
„Отже і ти тепер, гостю, не тайся, про все розкажи нам,
„Що б я тебе нї спитав, тай тобі буде лучче, як скажеш.
- 550 „Ймення своє нам скажи, яким мати тебе називала
„Й батько тай другі усі — городяне і близькі сусїди ?
„В сьвітї нема й не було чоловіка, що б був без іменья,

- „Чи то він вродиться знатним, багатим, чи простим та бідним :
 „Всякому, хто ні народиться, зараз дається й імення.
- 555 „Та і про землю скажи нам свою, про нарід і про город,
 „Що б по твоєму бажанню, тебе і везли наші човни.
 „Стирників, — ти запрямить собі, — ми Феакійці не маєм
 „Й кермів теж само, як водиться то завш на човнах всіх других ;
 „Човни самі корабельщиків думки усї постигають ,
- 560 „Городи всяких людей вони знають і власне їх поле
 „І дуже прудко самі по бескраєму носяться морю,
 „Чорними хмарами вкутані та непроглядним туманом ;
 „І не бояться вони, що б розбитись або затонути.
 „Але-ж колись-то я от-що од батька чував Навсеюа ,
- 565 „Котрий не раз було каже, що бог Посидон розгнівився
 „Дуже на нас, що ми всіх перевозим по морю беспешно ,
 „І похвалявся розбить Феакійського човна прудкого,
 „Як той по морю туманному буде до дому вертатись ,
 „Що нам і город горою високою з моря заслонить.
- 570 „Так говорив старий батько, і, може, те бог коли й зробить,
 „Може й не зробить: од власної волї ёго то залежить.
 „Ну, а тепер мені от-що скажи та по правді по щирій :
 „Де ти блукав? у які і яких людей сторони їздив?
 „Де у яких городах ти бував, яких бачив людей там?
- 575 „Що то за люде, жорстокі та дикі і правди не знають,
 „Чи гостелюбні вони і душа в них таки богобійна?
 „Потім скажи ще нам ось-що: чого се ти плачеш-ридаєш,
 „Чуючи пісню про пагубу Трої й про долю Данайців?
 „Долю сю боги самі вготували, судили й погибель
- 580 „Людам, що б пісні про них і в далеких нащадках сьпівались.
 „Певне, мабуть, там під Троєю родича в тебе убили
 „Близького — зятя чи тестя, которі для нашого серця
 „Суть найдорожча й найближча родина по родичах інших?
 „Чи, може, вбито товариша, що був до тебе прихильний?
- 585 „Бо і товариш нам любий незгірше од рідного брата,
 „Як в товаристві дає нам пораду і в горі розважить.“

ОДИССЕЇ І.

ПІСНЯ ДЕВ'ЯТА.

Одиссей у Циклопів.

- 1 І Алкинові так одвічав Одиссей хитромудрий:
„О, Алкиною! між всіми людьми володарю значнійший!
„Весело всім нам оттут кобзаря думи слухать такого,
„Як-от отсей, своїм голосом богам хіба тільки рівня.
5 „Я собі мислю, що лучче од всього, коли в цілім царстві
„Всі веселяться, коли от приятелі, лихо забувши,
„Чесно й любенько до купи зйдуться та слухають пісні,
„Сидячи за непорожнім столом, а проворні слуги
„Всіх їх обносять вином, наливаючи чарки до верху.
10 „От-що, по правді сказати, мені від усього на світі
„Лучче здається й милійше; а ти замість сего неволиш,
„Що б доконешне тобі розказав я гірке своє горе,
„Що б од великого жалю я нудився світом ще гірше;
„Що-ж вам найперше, що потім і що на останку сказати?
15 „Бо мені горя багато послали небесні боги...
„Самперед ймення своє я скажу вам, що б, знаючи його,
„Ви і мене в вашім домі за чесного гостя приймали
„Та шанували і потім, як буду од вас я далеко.
„Я, Одиссей Лаертенко; своїми ділами я звістен
20 „По світу скрізь між людьми: моя слава небес досягає.
„На захід сонця відсіль я живу на Итаці; гора там
„Нирит, висока і лісом поросла; на вколо-ж Итаки
„Мріють близенько оден біля другого острови інші:
„Дулїхїон, потім Сама, а дальше Закїне зеленіє.

- 25 „Отсеї сюди близче живють на схід сонця й зірницї, Ітака-ж
 „На захід сонця по синьому морю ген-ген простяглася.
 „Грунтом вона камяна, за те-ж плодить людей все великих :
 „Краща од неї земля, я й не знаю — чи є де на сьвітї.
 „І мене дармо Калипсо, богиня з богинь тут держала
- 30 „В гарних печерах, силькуючи надто, що б був їй за мужа,
 „Так як даремне в палатах держала й Цирцея лукава,
 „Єйська цариця, силкуючи те-ж, що б я з нею побрався.
 „Тільки шкода: не змогли вони серця мого покорити ;
 „Бо нема в сьвітї нічого милїйш як рідня та отчизна,
- 35 „Хочай би у пишних палатах жить довелось, та ходити
 „В злотї, але-ж на чужинї, од рідної сьмї далеко.
 „Так-то. Тепер розкажу вам про повную лиха мандрівку,
 „Що менї Зевес присудив, як пустився я с Трої до дому.
 „Із Ілїона прибив мене вітер у город Киконський
- 40 „Ізмар; ёго зруйнувавши, самих-же Киконців побивши,
 „Ми їх жінок полонили й багатства чимало набрали,
 „Тай проміж себе по рівній частинї ми все розділили.
 „Потім усім наказав я втікати відтіль як найшвидче.
 „Так, бач, дурне товариство на мій той приказ не вважало.
- 45 „Смачне вино день-у-день попиваючи, різали гарбом
 „Пянії всяку скотину дрібну тай биків круторогих.
 „Поки надбігли Киконьці, що встигли втікати од побою,
 „Других сусїдних зібравши Киконьців великую силу.
 „Сї були сьміливі й з ворогом бились на конях завзято,
- 50 „А коли де було треба, то й пішки не згірш воювати.
 „Сила зібралося їх, як квіток або листя весною.
 „Глянули ми, — і отут — то настигла Зевесова кара
 „Нас бідолашних: ми муєли витерпіть горя багато,
 „Стоячи лавою тїсно край човнів своїх крутобоких.
- 55 „Ми воювали с Киконьцями, з мідних стреляючи луків.
 „Поки сьвітिला зірниця і день не вгасав, ми стояли
 „І боронились од диких, хоч їх було в чертверо більше;
 „А як вже сонце склонилось на пору волів роспрягати,
 „То, поборовши Ахайців, Киконці до дому пустились.
- 60 „С кожного човна по шість найсьміліїших вояків забито,
 „А я з останніми втік од лихої недолї і смерті.
 „Відеїль поплили ми дальше з великою тугою в серці.
 „Втікши од смерті, ми любе своє товариство втерjali.
 „Човни мої з обох кінців загнуті, не раньше у море
- 65 „Вийшли, ніж кожного з мертвих товаришів наших, у полї

- „Вбитих Киконцями, трічі не викрикнули по йменню.
 „Хмари збираючий Зевс наслав вітра Борея на човни
 „Й вельми страшенну хвортуну, та хмарами землю і море
 „Вкрив; почала нависати ніч чорна, та темная з неба.
- 70 „Човни летіли по морю, черпаючи воду носами;
 „Сила хвортуну у трое, та вчетверо паруси рвала.
 „З ляку нової біди поспускали ми паруси в човни,
 „Човни-ж до берега веслами довгими зараз пригнали.
 „Тут ми просиділи поспіль два дні ще й дві темні ночі,
- 75 „Дух свій утомою й серце розбите тугою зморивши;
 „А як на третій день божий зірниця зійшла кучерява,
 „То ми, управивши щогли й паруси понапинавши,
 „Сіли на човни, а вітер та керманічі правили їми.
 „Цілим запевне я був би дістався до рідного краю,
- 80 „Як би Борею, течія, та ще й хвиля мене не зіпхнули.
 „Як обіздив я Малію, і геть од Києрів*) зблудили,
 „Потім мене девять день бурхливі вітри носили
 „По рибоповному морю, і аж на десятій прибили
 „До Лотофагів химерних, що страву с квіток уживають.
- 85 „Вийшли — ото ми на беріг, набрали води у боклагів,
 „І біля човнів товариші зараз обід зготували.
 „Отже, як все товариство у смак попоїло й напилось,
 „Вибрав я двох і казав їм пити та як сьїд роспитати,
 „Що там за люде і як вони в тій стороні проживають.
- 90 „Дав їм ще й третєго, за осавуду єго обібравши,
 „Помандрували посланці й як раз Лотофагів зустріли
 „І Лотофаги не тільки ніякої їм не вчинили
 „Кривди, а навіть дали ще й лотоса наїстися в волю.
 „І диво: лиш тільки вони скоштували солодкого зїлля,
- 95 „То й товариство забули, й не хтіли до човнів вертатись,
 „А забажали, що б там з Лотофагами вкуші і жити
 „Та уживати лотоса, про те-ж що б вернутись — забули.
 „Силою їх приводїк я на човни, — аж плакали бідні,
 „І привязав цуцко кожного з них ремінцями до фесел.
- 100 „Се спорядивши звелїв і всім другим товаришам милим
 „Як найскорійше на човни прудкі і глибокі сїдати,
 „Що б скоштувавши лотоса, хто з них не забув возвороту.
 „Миттю вони пострібали у човни, всі в ряд посїдали
 „Тай почали дружно веслами піннеє море гнітити.

*) Зр. пісня VIII, 288.

- 105 „Звідти поплили ми даліше з важкою тугою на серці
 „І прибудились у землю Циклопів голінних, свавольних,
 „Котрі, кохаючись завше в надії на богів безсмертних,
 „Поля не орють ніколи, й ніколи пшениці не сіють:
 „Все в них там родить без плуга, без рала і навіть без зерен
- 110 „Як-то — пшениця, ячмінь, виноград дуже рясний, с котрого
 „Чавлять багато вина, — і все те їм дощі нарожають.
 „Ради у них не бува на майданах, нема і законів;
 „Різно живуть собі: хто на високих горах, хто по кручах,
 „Кожний в глибокій печері і кожний собі, заправляє
- 115 „Жінков й дітьми: сусіді й байдуже до свого сусіди.
 „Єсть там і острів, годящий для оранки, проти лимана
 „В морі сторчать, недалеко од берега і не близенько,
 „Лісом заріс і кози теї дикої плодить тьму тьмуцу,
 „Бо не ступає там людська нога й не ляка' їх ніколи;
- 120 „Та і мисливі ловці не висльїжують їх полюванням,
 „Що по високих горах та по кручах бідуючи бродять.
 „Там череди не пасуть та і с плугом ніхто там не ходить,
 „Так не поораним та не засіяним ввік зостається,
 „Люду нема там, мешкають тільки лиш дикі кози.
- 125 „Човнів або кораблів жовтобоких Циклопи не мають,
 „Ані майстрів корабельних, котрі збудувати б зуміли
 „З дахами скорих міцних кораблів, що б ходили с товаром
 „В рідні землі, як водиться то проміж інших народів,
 „Що роз'їзжають по морю та вчаться оден од одного;
- 130 „Певне вони не дали б тому острову так пусткувати.
 „Острів не плохий і все в свою пору він міг би плодити,
 „Бо по над береги скрізь зеленіють луги та левади
 „Дуже роскошні, та й виноград там родив би напевне;
 „Грунт — геть усе цілина, а як би поорать та засіять,
- 135 „Дуже хороша вродила б пшениця та й інша пашниця.
 „Єсть там і пристань затишна, де всякі — великі й маленькі
 „Човни стояли б безпечно без котвиці і без привязок;
 „Можна до берега тільки причаливши, так зоставаться,
 „Скільки бажає душа й доки вітри бушують у морі.
- 140 „Джерела бють навкруги, і погожа вода протікає
 „Скрізь по долинах, де чорні тополі поросли високі.
 „Тут-то ми темної ночі одної й пристали на човнах.
 „Певне якийсь-то десь нас біг сюди направляв: було темно,
 „Хмари густії круг човнів нависли і місяць рогатий
- 145 „З неба на нас не сьвітив; ёго темні хмари вкривали.

- „Острова близько ніхто з нас не міг розглядіти очима,
 „Хвиль височених та довгих, що ребрами бились об беріг,
 „Було не видко, аж доки вже човни к землі не пристали
 „Тільки лиш човни об землю ударились, ми попускали
 150 „Паруси та і самі повиходили с човнів на беріг,
 „Тут на траві ми заснули і спали до самого сьвіта.
 „Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 „Ми й розбрелися по острову і дивувались їм довго.
 „Нимфи гірськії, дочки Зевеса егидодержавця,
 155 „Стадо пужнули на нас диких кіз на обід товариству.
 „От ми вернулись на човни, взяли свої луки кривії
 „Й довгії списи і зараз, на три роздїлившися купи,
 „Стали стреляти, і біг нам послав дуже гарнії влови.
 „Човнів у мене дванадцять було, і на кожний прийшлося
 160 „По девять кіз, на мою-ж долю випало їх цілих десять.
 „Так ми весь день, доки сонце спочило, сидїли та їли
 „Смачну оту дичину, та солодким вином запивали,
 „А вина чорного було доволі на кожному човні,
 „Бо ми багато єго нацїдили собі у боклаги,
 165 „Як, повбивавши Киконцїв, їх город сьвятий зруйнували.
 „Бачили ми навіть дим, як курився в оселях Циклопів.
 „Чули їх мову і навіть, як мекали вівцї та кози.
 „Отже, як сонце спочило і темрява спала на землю,
 „Ми біля човнів на березї моря лягли та й заснули.
 170 „Й тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 „Я, побудивши товаришів, так їм почав говорити :
 „Ну, ви всі други, лишайтеся тут-от, товариші милі,
 „А я на човні своїм та з своїм товариством поїду
 „В землю Циклопів, довідаюсь — щó там за люде такії,
 175 „Чи вони дикі, беспутні, поганцї, чи, мо правдиві
 „Грешні, гостинні, прихильні і серце в них богобоязне.“
 „Так я сказав, сїв на човна, казав і товаришам милим
 „В човен сїдати скорїше і линви звелїв одвязати.
 „От посїдали товариші в човен, взялися за весла
 180 „Тай почали, сидячи, веслами море гїтити.
 „Перехопились ми шпарко на той бік, — було недалеко ;
 „Там ми уздрїли широку печеру край скелї над морем,
 „Лавіром з верху до низу порóслу ; багато там на ніч
 „С поля збиралось худоби, з ягнятами вівцї і кози.
 185 „Двір обгорожений був навкруги камяною стїною,
 „А вздовж стїни росли сосни й дубина висока стояла.

- „Жив там чудний чоловічина — велетень дикий, жорстокий,
 „Пас собі в полі свою череду і ні с ким він не знався,
 „Всіх він цурався, не знав він ні закону, ні правди, ні бога.
 190 „Просто на диво таке чудовисько вродилось, бо був він
 „На чоловіка зовсім непохожий, а більше здавався
 „Гостроконечним високим шпилем, гущавиною вкритим,
 „Що між кряжовими горами тільки ёго лиш і видно.
 „Тут я товаришам другим звелів залишитись при човні
 195 „Та вартувать, а сам вибравши найсміливіших дванадцять,
 „З ними пішов до печері, узявши козиного міха
 „С чорним солодким вином, а вина того дав мені Марон,
 „Син Еванфея і жрець Аполлона, патрона в Ісмарі.
 „Марон парафію мав в Аполлоновім гаю офірнім.
 200 „І, як попа, ми ёго із семьею не рушили й пальцем.
 „Отже на се він мені надавав ось яких подарунків:
 „Золота гарної дуже роботи сім цілих талантів,
 „Дав теж і келїх весь срібний і врешті дванадцять боклагів
 „Дуже міцного вина та смачного — то божий був трунок!
 205 „В домі не знали про теє вино ні раби, ні рабинї;
 „Знав лиш і відав хозяїн оден та жона ёго люба,
 „А с челядинців одна тільки клюшниця вірна і знала.
 „Як що приходилось пити вино те смачне, та солодке,
 „То додавали на шклянку вина води шклянок із двадцять;
 210 „Запах од него із шклянки чудовий носився по хатї
 „Й трудно було удержатися всім, хто там був, що б не випить...
 „Так-от такого вина я понїс повний міх, а в кошільці —
 „Хлїба й до хлїба; бо серце мені віщувало, що маю
 „Стрінуть великого і вельми дужого там чоловіка,
 215 „Що ні законів не віда, ні правди не знає, ні бога.
 „Скоро ми і до печери дісталися, та не застали
 „Там ми Циклопа: він пас свою череду товсту у полі.
 „От, увійшовши в печеру, ми все почали оглядати:
 „Кошики повні сиру, а закутки просто тріщали
 220 „Од кознят та ягнят, і стояли вони особливо:
 „Тут котрі старші, там середуці, а там вже маленькі.
 „В цebraх стояла сироватка, а колотуха в коновках,
 „Й вся та посудина збита міцними була обручами.
 „От і пристали до мене товариші — просять — благають,
 225 „Сира набравши і іншого набїду тай таки зараз
 „Звідти вїкати, ще й вигнать до човна прудкого з закутків
 „І кознят і ягнят та скорійше відчалити в море.

- „Але-ж я їх не послухав, а було б воно таки лучче, —
 „Що б то самого побачить таки, чи не дасть він гостинця.
 230 „Ох, на своє безголова, ми с тим чудовиськом зустрілись!
 „Сґли ото ми, вогонь розвели і офіру стзорили;
 „Сира у смак попоївши, забрались в куток і чекали;
 „Тут він і сам с чередою прийшов і, приніс оберемок
 „Хмизу сухого, що б, бачиш, було чим вечерю зварити.
 235 „Кинув на землю той хмиз, аж земля затряслась загуділа;
 „Ми с переляку ще дальше забились в куток тай сховались.
 „Потім загнав він ягниць і всіх кіз у широку печеру,
 „Тих, що доїв, а цапів і баранів лишив на подвірї
 „Далї на руки підняв здоровенну й важку каменюку
 240 „Та не натужуючись, завалив ёю вхід у печеру.
 „А каменюки тієї і двадцять два вози здорові,
 „Драбиняки с чотирма колїсами не зрушили б з місця.
 „То була ціла гора, і він нею заклав свої двері.
 „Спершу почав він доїти ягниць, потім кіз мекекеток,
 245 „І подоївши під кожну із них підпустив сосуньцятко;
 „Потім, згустивши того молока половину, закислив
 „Та, поздіймавши верхи, в кошели комишові відкинув,
 „А половину в коновках, дівницях і цебрах зоставив,
 „Що б за вечерою випити та й на сніданнє у ранці.
 250 „Всю ту роботу він справив небавом — сказать би — в годину,
 „Потім вогонь розпалив, і, побачивши нас, запитався:
 „Хто ви такі? звідкіля пливете ви по мокрій дорозї?
 „Чи то за ділом, чи так навманя собі шляєтесь всюди,
 „Як ті грабительї, щó дя розбою шмигають по морю:
 255 „Душ не жалїють, а пагубу й смерть чужеземцям приносять?!
 „Так він сказав, і у нас од тих слів захолонуло серце:
 „Голос як грїм гуркотів, а він сам — там таке страховисько!..
 „Вже-ж таки треба було одвїчати, і от я промовив:
 „Ми із під Трої, Ахайці; отсе повертаєм до дому,
 260 „Та буйні вітри у морі бурхливім нас збили з дороги,
 „Іншу дорогу взяли ми і от аж сюди прибудились:
 „Певне Зевесу завгодно було спорудить таке діло!
 „Ми війскові із коша Агамемнона, — чув? Атрїєнка,
 „Слава-ж велика ёго тепер всюди пішла, аж до неба.
 265 „Він зруйнував такий город і стратив людей таку силу.
 „Се-ж от вдаємось до тебе, колїна твої обіймаєм,
 „Чи не приймеш ти нас, чи не даси нам якого гостинця,
 „Як-от закон у людей — між гостями й хозяїном добрим.

- „Зглянься-ж, поважний, на нас і на бога : ми здалека й просим
 270 „Зевес гостєвятий за странників всіх заступається дуже, [гостини!
 „Завше за странником ходить, пильнує єго, і боронить.“
 „Так я сказав, а він зараз і грімнув на мене сердито:
 „Дурень еси, чоловіче: знати здалека прибув ти,
 „Що мені кажеш боїтись богів, й од їх гніву ховатися)“
 275 „Ні! до Зевеса егидодержавця Циклопам байдуже,
 „Тай до богів блаженних: од них ми далеко сильнійші,
 „Се, пак, як раз я злякаюся гніву Зевеса твого
 „Та пожалкую тебе с товариством, коли сам не схочу!
 „Ти мені лучче скажи, в яким місті лишив ти свій човен,
 280 „Чи то далеко де-небудь, чи близько, — нехай буду знати.“
 „Так говорив він, випитував, бачиш, тай я був не дурень:
 „Нагородив нісенітницї зараз єму ось якої:
 „Човна мого розбив Посидон сам, землі потруситель,
 „Трахнувши зразу об гострії скелі на розї високих
 285 „Вашого краю, і вітри геть-геть єго в море однесли,
 „А я-от з отсими, як сам бачиш, спасся од певної смерті.“
 „Так я сказав, і на се він нічого мені не одвітив,
 „Тільки, схопившись і руки обидві до нас протягнувши,
 „Хап двох із нас, і як тих цуциків так і трахнув об землю!
 290 „Мізок потік по печері і землю геть скрізь зайозив.
 „Потім обох на шматочки порвав і давай уминати.
 „Жер як пустельний той лев, не оставив ниже ні ковалка,
 „Стріскав все чисто — і мясо, і кишки, і кендюк, і кістки.
 „Бачивши страшнее діло таке, ми заплакали гірко;
 295 „Руки піднявши до Зевса: в нас розум зовсім помутився.
 „От, як набухкав Циклоп своє черево товсте, широке
 „Мясом сирим чоловічим, та як молока надудлився,
 „Зараз заснув, ротягнувшись між вівцями серед печери;
 „Тут мені ось-яка думка упала на сьміливе серце:
 300 „Вийняти гострую шаблю, тихенько до нєго підкрастись
 „Та ухопивши за барки, в самі печінки стусонути.
 „Вже я й намірявсь було, але от-що мене зупинило:
 „Всі ми от там у печері напевне загинули-б марне,
 „Бо не могли-б од високих дверей одіпхнути руками
 305 „Ту каменюку важкую, котрою завалені двері.
 „Так ми с тугою на серці просиділи аж до зірницї.
 „Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 „Встав наш Циклоп і, вогонь розпаливши, почав він доїти
 „Кіз і ягниць і під кожну із них підпустив сосуньцято,

- 310 „Всю ту роботу він справив небавом, сказать би в годину,
 „Й знов ухопив двох товаришів та на сніданнє і стріскав.
 „Після такого снідання він череду вигнав с печери;
 „Камінь придверний запхнув, а потім привалив ёго знову.
 „Также легенько, покришкою наче б колчан він.
- 315 „З свистом, та з гиком погнав він худобу під гору на пашу;
 „Я-ж с товариством, запертий в печері, почав міркувати,
 „Як би то гірш відомстити Циклопові, з ласки Афини.
 „Довго я думав, і от-що здалось мені самим найлуччим:
 „Біля закути лежала ломака Циклопова довга.
- 320 „Вирубав він із маслини її, що б носить, як просохне,
 „Замість гирлиги; була-ж та ломака така здоровенна,
 „Наче-б та щогла на човні, що двадцять гребців уміщає,
 „Що перевозить водою й товари в далекій країні:
 „Так оттака-то ломака була довгенька і товста.
- 325 „От, я узяв, вірубав зо три локті с тієї ломаки
 „Тай передав тавариству, що б гладко той кіл обстругали;
 „Гарно вони обстругали кола того, я-ж загостривши
 „Самий кінець, наче списа над полум'ям став повертати,
 „Що б завялився і твердий такий як залізо зробився
- 330 „Тай заховав ёго в гній, що валявся геть скрізь по печері.
 „Після того наказав я товаришам жереби кинуть —
 „Хто з них повинен набратись одваги й мені помагати
 „Виколоть око Циклопові, як міцний сон ёго зможе.
 „Жереби впали як раз на таких, що і сам би я вибрав;
- 335 „Випало їх чотирёх чоловіка, а я вже був пятий.
 „Пізно вернувся Циклоп с чередою своєю із паші
 „І у широку печеру загнав тонкововну худобу
 „Всю до одної, ні жадної вже не лишив на подвірі: —
 „Чи він замислив що-небудь, чи біг ёго так надоумив.
- 340 „Потім схопив каменяку і знов завалив ёю двері,
 „Сів тай почав він доїти ягниць, потім кіз мекекеток,
 „І подоївши під кожну із них підпустив сосунцятко.
 „Всю ту роботу він справив небавом — сказать би в годину
 „Й знов ухопив двох товаришів та на вечеру і стріскав.
- 345 „Тут я наливши у чашу вина і набравшись духу,
 „Сьміло подавсь до Циклопа і так ёму став говорити:
 „Випий, Циклопе, вина: ти-ж наївсь чоловічого мяса;
 „Пи й, той спізнаєш — який трунок у нас був лепський на човні,
 „За для офіри тобі, я приніс, чи не зробиш нам ласки,
- 350 „Випустить нас до господи, а ти не стерпучо лютуєш:

- „Як-же, подумай ти сам, — після сего хто небудь захоче
 „Часом до тебе заїхать, коли ти такє виробляєш?“
 „Так я сказав, а він чарку узяв і до дна її випив;
 „Розсмакувавши вино, став просити налить йому вдруге.
 355 „Дай но-бо ще, та скажи мені, іменне таки своє зараз,
 „Що б я тобі дав гостинця, котрим би ти міг утішатися,
 „Бо і Циклопам родюча земля винограду багато
 „Родить і той виноград самі Зевса дощі нам зрощають.
 „Тільки вино в нас не дуже то браве, а се-просто нектар.“
 360 „Так він сказав, і я знов йому дав вина повную чашу.
 „Трічі-ото наливав я і трічі до дна випивав він.
 „Отже, як хміль вже йому забив памороки, затуманив,
 „Я і промовив до його лестивими надто словами:
 „Хочеш ти знати, Циклопе, напевне моє славне ймення?
 365 „Я і скажу, а ти дай-но гостинця, що пообіцявся.
 „Я на імення Ніхто і Ніхтом мене всі називають —
 „Мати і батько, товариші, родичі всі і суєди.“
 Так я сказав, а Циклоп одвічав мені дуже сердито:
 „Сего Ніхтого я ззім на останку, його-ж товариство
 370 „Ззім попереду: отсе тобі й буде од мене гостинець!“
 Так він сказав, похитнувся і хропнувся навзник об землю,
 Товстую шию одкинувши набік, і став засипати
 Хмелем здоланий: вино почало кидатися с пельки
 Й людського мяса кавалки; почав він од хмелю блівати.
 375 Виривши з гною кола, я товаришів став підбодряти,
 Що б часом хто-небудь з них с переляку та не заховався.
 Добре кола распаливши в вогні, і як став він червоний,
 Дарма, що був сировий — і яко скло став просьвічувать наскрізь,
 Я і поніс до Циклопа, товаришам милим сказавши
 380 Стати навкруг: в мене сьміливість біг поселяв і одвагу.
 Раптом товариші милі взялися за кіл той маслинний
 Тай загнули його у Циклопове око на локіть:
 А я, підпигнувши в гору, наліг і, повиснувши зверху,
 Став ним вертїть, як проверчує майстер бервно корабельне
 385 Свездлом; товариші-ж знизу в гору ремінцем підкидали,
 Взявшись з боків обох: і мов з джерела кров дзюркотала,
 Так ми в проклятому оці Циклопа колом тим вертїли
 Й чорная кров по колу ще гарячому скрізь розливалась.
 Подумя геть осмалило все чисто — і вії і брови.
 390 А як зрячок загорівсь, зашкварчало і тріснуло око.
 Як-от коваль у холодній воді загартовує часом

- Чи долото, чи сокиру, й сичать вони наче гадюка, —
 А, бач, од гарту залізо й твердійше стає і міцнійше, —
 Так-от сичіло і око пробите колом тим гарячим.
- 395 Страшно Циклоп закричав, аж луна понеслась по печері.
 З ляку ми кинулись в ростіч, а він зараз вирвав із ока
 Кіл отой, з верху до низу гарячою кривію облитий,
 Та і шпурнув ним обома руками далеко од себе.
 Потім почав він Циклопів на поміч скликать, щó мешкали
- 400 Тут од печери ёго недалеко в горах неосяжних:
 Тії-ж почувши той крик, незабавом усї позбігались
 Й ставши на дворі кругом, запиталися — щó ёму вадить:
 „Що се ти так, Полифиме, гаркнув, ніби несамовитий,
 „Темної тихої ночі і спати усїм нам мішаєш?
- 405 „Може хто-небудь з людей твою дрібну скотину грабує,
 „Може й самого тебе хоче вбити обманом, насилком?“
 Їм із печери Циклоп — чудовисько почав так казати:
 „Ох, мої милі! Ніхто! пропадаю обманом, насилком.“
 Сеє почувши, Циклопи ёму усї враз 'одвічали:
- 410 „Ну як ніхто над тобою ніякої кривди не коїть,
 „То од болісті, щó Зевс посилає, не можна укритись.
 „Лучче ти стань, помолись до державця царя Посидона.“
 Сеє сказавши, пішли; засьміялось моє любее серце,
 Що моє йменне і видумка хитра ёго обманили.
- 415 Стогне від боліщів гідкий Циклоп та все лапа руками
 Й, камінь надверний налапавши, геть одіпхнув у печеру,
 Потім сам сїв у проходї і руки обидві наставив,
 Чи не спійма де-кого межі вівцями в самім проходї.
 Певне десь мав він надїю і думав, що я такий дурень.
- 420 А я тимчасом собі міркував, що б все сталося як лучче,
 Чи не найду і собі і товаришам збави од смерті.
 Вигадки всї перебрав я і хитроці всї передумав,
 Що б то снастися, а лихот-от підступало все ближче.
 Думав я, думав, і от яка думка здалася найліпша:
- 425 В стадї багато було баранів густововних, кудлатих;
 Рослі були всї і чорная вовна на них аж лосїла.
 От, я давай їх привязувать мовчки вужівками тими,
 Іщó у печері були, — їх Циклоп підстилав собі на ніч, —
 По три до купи: середній товариша нісє під собою,
- 430 Другі-ж два йшли по боках і собою людей закривали.
 Три барани по одному товаришу мали і несли.
 Був там в отарі оден ще баран од усїх найбільший,

- Спину ёго обхопив я й сховався під ёго волохатим
Черевом, цулко вхопившись руками за вовну мякую.
- 435 Дуже скоцюрбившись висіти мусів, хоч серце боліло.
Так ми с тугою на серці всі висіли аж до зірниці.
Тільки лиш рання рожева зора сьвітова занялася,
Став виганяти Циклоп баранів із печери на пашу,
Бідні-ж самиці недоені мекали скрізь по закутках:
- 440 Од молока трохи-трохи не лопалось вмя їх повне.
Страждучи вельми, хозяїн овець всіх їх лапав за спини
В дверях, а самого важного дурень таки й не домисливсь,
Що ми усі в них під черевом були привязані низу.
А вже останнім ішов той баран, що був в стаді найлуччий.
- 445 Важко ступав він од вовни та й тим, що і я під ним висів.
От, Полифим барана пообмацав та й каже до него:
„Милий баране! чого ти сьогодні виходиш с печери
„Останнім? Ніколи с тобою сего не траплялось:
„Завше ти першим виходив пастися на мягкій травиці,
450 „Та і до річки, широко ступаючи, першим приходив,
„Першим те-ж само і в вечері ти прибігав до закути.
„Чом-же сёгодня ти самий останній? Тобі, певне, шкода
„Ока твого хозяїна? (правда?), котрого проклятий
„Гидкий Ніхто осьліпив, обпоївши вином ёго чорним.
- 455 „Тільки, баране, дарма: не втїкти ёму певної смерті!
„О, як-би, ти, що жалкуєш за мною, та міг говорити,
„Ти-б от сказав, де Ніхто заховався од пімсти моєї.
„Я-б ним з розмаху об землю торохнув би так, що і мізок
„Геть би розбрискався скрізь по печері, й полекшало-б зразу
- 460 „В мене на серці од кривди нікчемного того Ніхтого.“
    Так він сказав і пустив барана геть од себе на вихід.
Як ми були од печери й подвіря уже далеченько,
Перший я вискочив с під барана, розв'язав і всіх других.
Зараз-ото ми взяли та, звернувши з дороги, заняли
- 465 Череду всю тай погнали її аж над море до човна;
Дуже жаданими милим товаришам ми показались,
Спасшись од смерті, по вбитих-же стали вони голосити,
Та я спинив їх ридань, моргнувши бровами не плакати;
Потім звелів я як швидче загнати у човен худобу,
- 470 Скільки поміститься, та і плисти по солоному морю.
Ті-ж і худобу загнали й самі по лавках посідали,
Тай почали дружно веслами піннее море гнїтити.
От, як одплив я вже стільки, що можна ще вчуть, як гукне хто,

Зараз почав говорити до Циклопа і ним кепкувати :

- 475 „Слухай, Циклопе ! не треба було б тобі в темній печері
 „Люто і жадно товаришів жрать, чоловіка без сили.
 „Безчоловічний ! За те тобі й лютеє склалося лихо,
 „Що чужеземців у домі своїм не встидаєшся їсти.
 „От за те саме тебе і Зевес і всі боги скарали.“

- 480 Так я сказав, і почав мій Циклоп іще гірш лютувати.

Віл одломив од гори величезної верх та й шпурнув їм
 В море за нами, і впав той од нашого човна близенько
 (Чуточку б ще трохи далі, і камінь влучив би по кермі).
 Заколихалося море, як камінь на дно опускався,

- 485 Хлинули хвилі назад і до берега човен погнали,
 І нам доводилося вже біля берега знов опинитись.
 Та я вхопив довгеньку мотику у руки і зараз
 Човна назад одпихнув, підбодрив і товаришів милих,
 Що б налягли дужч на весла, що б нам утікти од напасті ;

- 490 Я головою мотнув, а вони загребли усі разом.

От, як у море одплили ми дальше у двоє ніж той раз,
 Заговорив до Циклопа я знову і знов товариство
 Стало мене зупиняти солодкими надто словами :

„На що тобі отсе дикого так дратувать чоловіка ?

- 495 „Він вже шпурнув було раз каменюкою в море, і човен
 „Знов прибив к берегу, так що ми всі трохи там не загинли,
 „А як тепер він почує твій голос, й твоє кепкування,
 „То потрощать вже і голови нам і всі бервна на човні,
 „Каменем гострим шпурнувши, а киди він дуже далеко.“

- 500 Так говорили, але-ж не вдалось їм мене перемагати,
 І я знов закричав до Циклопа з розгніваним серцем :

„Слухай, Циклопе ! як часом з людей хто тебе запитає —

„Хто був отой такий спритний мастак, що очей тебе збавив;
 „То ти й скажи, що тебе осьліпив Одиссей Лаертенко,

- 505 „Мешкає він на Ітаці і городи сміло руйнує.“

Так я сказав, а Циклоп зарядавши мені так одвітив :

„Ох мені лихо !... Пророчество давне і справді збулося.
 Був тут колись характерник оден, молодий, але мудрий;
 „Звався він Телем Еврименко і славивсь вельми віщованнем.

- 510 „Завше віщуючи, тут між Циклопами так і зістарівсь.

„Він то й мені напрозорив усе, що тепер-от збулося,
 „Що мені прийдеться збутись очей од руки Одиссея ;
 „Тільки я завш собі думав, і ждав, що то прийде до мене
 „Рослий, великий який чоловік і великої сили,

- 515 „А се явився низенький такий, непотрібний, плюгавий
 „І мене збавив очей, обпоївши вином мене чорним.
 „Йди-ж но сюди, Одиссею, гостинцем тебе привитаю,
 „Й проводи добрі зробиь тобі я упрошу Посидона,
 „Бо він єсть батько менї, а я сином ёго величаюсь,
- 520 „Він лиш оден мене видічить може, як тільки захоче,
 „А не хто другий не тільки з людей, а і з богів блаженних.“
 Так він сказав, і на се я в одвіт ёму от-що промовив :
 „О, як-би міг я так певне дух виперти с тебе, проклятий,
 „Та без душі неживого в Аїд запровадить, як певно,
- 525 „Що Посидон твій, труситель землі, тобі ока не верне.“
 Так я сказав, і почав він молитись царю Посидону.
 Руки обидві піднявши у гору до зьвіздного неба :
 „Зглянься на мене, трусителю, ти, Посидоне чорнявий,
 „Як що я справді твій син, а ти справді мені таки батько!
- 530 „То зроби так, що б ніколи отой Одиссей Лаертенко,
 „Що на Ітаці живе, не вернувся у рідную землю !
 „А як ёму уже сужено, що б і приятелів стрінуть,
 „Дім свій багатий побачить і рідную землю уздріти ;
 „То хай прибуде не скоро, як все товариство втеряє,
- 535 „Та що б на човні чужому, і в дома хай знайде нещастє.“
 Так він молився, й почув ту молитву труситель чорнявий.
 Зараз-ото, каменюку ще більшу нїж перш, ухопивши,
 Кинув з усєго розгону, що б бач, полетіла найдальше.
 Камінь той бухнув у воду як раз позад чорного човна,
- 540 Чуточку б ще трохи ближче, і камінь попав би у керму.
 Заколихалося море, як камінь на дно став спускатись ;
 Хвиля понесла нам човна вперед і пригнала на беріг.
 Тим, бач, то способом ми і достались на острів, де й другі
 Човни мої скороходні були, де й товариші милі
- 545 Вкупі сиділи та, плачучи й нас раз-у-раз виглядали.
 От ми, приїхавши, витягли човна на берег пісчаний,
 Та і самі геть усї розбрелись по над морем ревучим.
 Далі худобу Циклопову с чорного човна забрали,
 Тай розділили її проміж себе на кожного рівно,
- 550 А барана присудили одному мені особливо —
 Славні товариші. Прочу-ж худобу на всіх розділили.
 Тут я над морем зарізає ёго й чорнохмарному Зевсу
 Стегна спалив, та дарма : Кронїєнко не вважив офіри,
 Став він і знов замишляти, що б човни мої до одного
- 555 В морі розбилися, що б і товариші теж всї пропали.

- Так ми сиділи цілісенький день, доки сонце спочило,
 М'яса багато вживали та смачним вином запивали.
 А, як вже сонце спочило і темрява спала на землю,
 Ми, полягавши, заснули на березі пінного моря.
- 560 Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 Зараз усе я збудив товариство й звелівши збиратись,
 В човни сідати скорійше і линви казав одв'язати.
 От повстрібали у човни вони, на лавках посідали
 Тай почали разом веслами піннеє море гнітити.
- 565 Звідти поплили ми дальше с тугою на серці важкою,
 Правда втікли ми од смерті, але-ж позбулись товариства.

ОДИССЕЇ К.

ПІСНЯ ДЕСЯТА.

Про Еола, про Лестригонів і про Цирцею.

- 1 От і приплинули ми на Еблію, острів плавучий.
 Жив там Еол Іппотенко, коханець всіх богів безсмертних.
 Острів той мідною весь обгорожен стіною міцною,
 По берегах навкруги гострі шпилі і скелі сторчали.
 Там у Еола в палатах дванадцять дітей народилось :
- 5 Шість мав дочок він і шість теж сивів молодих та здорових.
 Пооддавав він дочок за своїх-же синів у замужство.
 День проводили сини при отцеві й при матері завше,
 Й страви вживали смачні, котрих було в них багато.
 Гомін і дух від печеного мяса у день було чути
- 10 Скрізь по сьвітлиці й подвірї, в почі сини спочивали
 Біля жінок своїх на килимах, та на точених ліжках.
 То-ж ми в їх город дістались і в нишні палати вступили.
 Цілий я місяць гостив там, хозяйїн росчитував мене
 Про Іліон, про Аргівські човни й про долю Ахайців.
- 15 І я йому росновів про все чисто як сьлід по порядку.
 Потім почав я просить, що б нас вирядили у дорогу;
 Не одказав він на сїм і нам проводи зараз обрадив.
 Дав мені й міх на дорогу великий з волової шкури;
 В тому міху завязав він дороги всім вітрам бурхливим,
- 20 Бо Кронієнко поставив ёго — заправляти вітрами;

- Чисто що б дув який вітер, чи що б перестав, — в ёго волї.
 Міх привязав він до човна в кутку мотузочком блискучім,
 Срібним, що б вітри й дмухнути не сьміли, заким я в дорозі,
 Тільки одного Зефира й оставив, що б віяв на човни
- 25 Й швидче б до дому нїс їх, та і нас. Та не так воно, бачте,
 Сталося: всі ми пропали од свого-ж розсудку дурного.
 Плили ми довго таки, девять діб, і щоденно і нічно;
 А на десяту ото вже і рідна земля показалаь,
 Близько було уже видко і тих, що вогонь розкладали.
- 30 Тут міцний сон мене стомленого одолїв, і заснув я,
 Бо своїм човном я сам кермував, а другому нікому
 Не дозволяв кермувать, що б скорійш доплисти б то до дому.
 Спав я, товариші-ж стали шептатися межи собою,
 І говорили, що я у міху везу злото, та срібло,
- 35 Що надавав менї у подарунок Еол Іппотенко,
 І от-щó сказав хтось із них потихеньку до свого сусїди:
 „Диво тай годї! ёго-от приймають, ёго й поважають
 „Всюди, куди б, чи у город, чи в землю яку, не приїхав!
 „Він везе із Трої багато добра, на войні роздобувши,
- 40 „Се-ж знов Еол ёму з ласки надав подарунків коштовних!
 „Всі ми ту-ж саму дорогу, яку от і він, переплили,
 „Але-ж з руками порожними всі повертаєм до дому.
 „Ке-лиш, розвяжем скоренько той міх, та подивимось, щó там.
 „Скільки мабуть у міху там лежить того злота, та срібла.“
- 45 Так от сказали, й послухались всі тої ради дурної;
 Міх розв'язали, а вітри із міху так геть всі й шугнули.
 От підхопила їх буря і знов геть понесла в одкрите
 Море, од рідного краю назад; почали вони плакать...
 Тут я, прокинувшись, став сам себе розважать, міркувати:
- 50 Чи менї скочити с човна, та в страшній безодні пропасти,
 Чи таки витерпїть сю ще біду, та в живих зоставатись:
 Ліпше здалось менї ще перетерпїть; закутавшись добре,
 Ліг я й заснув собі в човні; товариші гірко ридали:
 Вітри бурхливії знов нас на острів Еола занесли.
- 55 Вийшли-ото ми на беріг, набрали води у боклагги,
 Й зараз товариші нам біля човнів обїд зготували.
 Потім, як добре ми всі попоїли і в смак напилися,
 Взяв я з собою гонця та одного товариша с човна
 Та і пішов з ними в пишні палати Еола. Сидїв він
- 60 Саме як раз за обїдом з жоною своєю та з дїтьми.
 От, ми вступили в палати, та біля порога і сіли.

Дуже вони здивувалися всі і мене запитали:

„Як, Одиссею?! ти знов тут? Який тобі демон се зраєв?

„Ми-ж тебе вирядили у дорогу, як сьлід, що б прибув ти

65 „В землю свою і в свій дім, чи куди там тобі буде вгодно.“

Так-от сказали вони, я з нудьгою на серці одвітив:

„Ох, загубили мене злі товариші й сон необачний;

Ви-ж мені діло поправте, бо єсть у вас спосіб для сього!“

Так говорив я до них та словами як можна м'якими.

70 Всі замовчали, оден тільки батько до мене й промовив:

„Зараз мені виб'райся з мого острова геть, проклятуший!

„В мене звичаю нема — в своїм домі за гостя приймати

„Того, хто вже і богам невмірущим зробивсь ненависний,

„Йди-ж собі геть, бо богами проклятий, ти й нам поневіравсь.“

75 Так-от сказавши, він з дому нас вигнав; пішов я, заплакав,

Звідтіль поплили ми дальше з журбою на серці важкою.

Бідні люде зовсім потомились — од трудної праці,

Бо за гріхи наші й жадної вже ми не мали підмоги.

Шестеро діб ми плили, мордувались ми денно і нічно;

80 Уже аж на семий прибилися день в Телепіль Лестригонський,

Город великий, де Лам царював. Пастухи там по черзі

Череду гонять: оден іде с паші, а другий на пашу.

Там чоловік роботящий великий би мав заробіток,

Інший биків пасучи, і знов інший за череду дрібну:

85 Нічю він пас би волів, а у день с чередою ходив би.

От ми ввійшли в Телепільський лиман дуже гарний, просторий,

Скелі шпильясті нависли над ним з сего боку і с того

І, закрутившись в морі одна проти другої рогом,

Пристань з лиману зробили затишну з вузьким проходом.

90 В сю-ото пристань товариші човни свої повганяли

Тай привязали всіх вкупі до берега в самій затоці.

Там, бачте, вітри ніколи не віють і хвиль не збивають,

Завше там тихо й вода як те скло так гладенька, та рівна.

Я-ж свого чорного човна в кутку за лиманомоставив,

95 Біля проходу до скелі ёго мотузком привязавши;

Потім пішов, та на саму високу гору зібрався.

Звідтіль нічого не видко було — ні людей, ні скотини,

Тільки но дим лиш оден од землі підіймався у гору.

От я послав двох товаришів перше піти, та розвідать,

100 Що то за люде живуть там і страви якії вживають;

Вибравши двох, я послав з ними й третёго за осавулу.

Вийшли посланці й попали на биту дорогу, котрою

- Дрова та ліс, з гір високих, возами у город возили.
Там вони дівчину стріли, щоб воду за городом брала.
- 105 Антифатея, царя Лестригонів, дочку молодую,
Йшла тая дівчина з глечиком до Артакії криниці,
Бо із тієї криниці у город всі воду носили.
От зупинили вони тую дівчину й стали питати —
Хто в них царює і що то за люде, якими він править.
- 110 Дівчина і їм показала високі палати отцеві,
І вони, в славні палати вступивши, знайшли там хозяйку
Ростом з високою гору, й од страху трохи не померли.
Кликнула зараз хазяйка свого чоловіка з майдану,
Антифатея, которий товаришам халепу вдіяв.
- 115 Зараз прийшовши схопив з них одного й ковтнув наче муху,
А два другії пустились у ноги й прибігли до човнів.
Крику тоді наробив скрізь по городу клятий прожера
І на той крик позбігалось других Лестригонів тьма тьмуща;
Все то страшні були велетні і на людеј непохожі.
- 120 Ставши у ряд по горі, почали в нас шпурляти каміннем,
Тут піднялась колотнеча і гвалт на човнах превеликий.
Люде прибиті стогнали й, ламаючись, човни скрипили;
Велетні наших убитих як рибу на кілля стромляли,
Тай забірали з собою у город для їжи. Тим часом,
- 125 Поки те діялось в пристані, виняв я гострую шаблю
Та й перетяв єю мотуз, котрим був прив'язаний човен.
Зараз, своїх покликавши, казав налягти їм на весла
Раптом, що б нам утїкти од біди неминучої теї.
Дружно товариші спїнили море, злякавшись смерті;
- 130 Гарно поплив під нависшими скелями в море мій човен,
Човни-ж другії з усім товариством так там і пропали.
Звідтіль поплили ми дальше с тугою на серці важкою,
Бо хоч од смерті втїкли, так за те-ж позбудились товариства.
От ми доплили до Єйського острова, де проживала
- 135 Гарна, та голосом славна богиня, Цирцея чудова,
Рідна сестра знаменитого в хитрощах всяких Аїта;
Од сьвітовця Гелїоса обоє вони породились,
І од жони єго Перси, дочки Океяна старого.
Мовчки пригнали ми чорного човна до берега й скоро
- 140 В пристань затишну ввійшли, нас тудя якийсь біг все провадив.
Вийшли ми с човна на беріг і двоє просидїли суток,
Дух свій утомою й серце тугою розбите, зморивши.
І тільки лиш кучерява зоря третій день засьвітила,

- Я, свого списа й гострую шаблю узявши з собою,
 145 Бистро пустився од човна у верх на високий пригірок,
 Чи не побачу житла де і голосу чи не почую.
 Став я на самім верху каменястого шпиля і звідти
 Дим показався мені, що виходив с палатів Цирцеї,
 Та по широкому долу гущавого лісу стелився.
- 150 Дим той побачивши, я остовпів і не знав що робити.
 Чи то піти, та довідатись всього, чи то підождати..
 Думав я, думав, і от-що мені що найліпшим здалося:
 Перше спуститись до моря на беріг, до чорного човна,
 Дати обід товариству й послать кого з них на розвідки.
- 155 От, як, спустившись з гори, я вже був недалеко од човна,
 З богів якийсь бідолагу мене пожалів на чужині:
 Оленя з ряногустими рогами на саму дорогу
 Вигнав мені; біг той олень сердешний із лісу до річки
 Пити води, бо зовеїм ёго сояшна спека здолала.
- 160 Кинув я спису в оленя та й улучив саме в спину,
 Мідь мого списа наскрізь пронизала зввірюку рогату;
 Олень мемекнув, на землю упав і дух виперло з него.
 От я, уперся одною ногою і мідного списа
 Витягши з оленя тай положив недалеко од себе.
- 165 Потім, нарізавши хмизу пучок молодого, гнучкого,
 Гужов міцний з него сплів завздовжки, так сказать би в три
 Тай переплутав їм оленю ноги всі штири до купи, [докті,
 Взяв в оберемок й, просунувши списа, закинув на плечі,
 Та і поніс так до човна, бо нести одною рукою
- 170 Сил не дістало; була, бач, важка та зввірюка велика.
 От, я до човна прийшов, с плечей оленя скинув на землю,
 Та і почав товариство будити такими словами:
 „Браття! хоч нам тепер дуже скрутнулось, але-ж до Аїду
 „Ми помандруєм не перше, ніж час тому певний настане;
- 175 „Нуте-ж, поки ще на човні у нас є що їсти і пити,
 „Будем вживати; не сьїд себе голодом дарма морити!“
 Так я сказав, і послухалось слова мого товариство;
 Зараз усі вони пороскривалися, та повставали
 І дивувались на оленя довго, тай було від чого!
- 180 Потім натішившись досить і очі свої вдовольнивши,
 Руки умили і знатний обід почали готувати.
 Так ми просиділи зранку весь день, доки сонце спочило,
 Смачнеє мясо вживали й солодким вином запивали.
 А як спочило вже сонце і темрява спала на землю,

- 185 Ми полягали над морем на березі й міцно заснули.
Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
Я покликав товариство на раду і так їм промовив:
„Слушайте, що я вам буду казати, дарма, що вам тяжко,
„Браття! тепер ми не знаєм, де північ у нас, де полудень.
- 190 „Де тут і сонце під землю заходить і де воно сходить.
„Нуте-ж, давайте скорійше усі поміркуємо вкупі —
„Бсть яка небудь надія для нас? ой, здається, не має!
„Був я на самім вершечку шпилястого рога і бачив
„Острів увесь, навкруги ёго море бескрає розлилось;
- 195 „Самий-же острів низький і я бачив своїми очима
„Дим, як стелився по зеленому долу гущавого лісу.“
Так я сказав, і у їх похолонуло зразу на серці,
Як спомянули вони Лестригонів і Антифатея
Та і мерзені діла людюда отого — Циклопа.
- 200 Тут почали вони плакати, гіркими слізми обливались,
Тільки ті слізи од горя і халепи не зашили.
Взяв я ото, та товаришів всіх поділив на дві купи
І особливо для кожної купи старшого поставив:
Я був оден старшина, а другий — Еврилох богорівний.
- 205 Кинули жереби в мідний пишак і почали тягнути,
Винявся жереб безстрашного в певних бідах Еврилоха.
Рушив-ото він в дорогу, і з ним двадцять два чоловіка,
С плачем пішло, нас покинувши: гірко ми всі заридали.
В пушах та нетрах були кам'яні палати Цирцеї,
- 210 Тесані гарно, стóяли вони на одкритім горбочку,
Вкруг тих палатів вовки і пустельні леви блукали,
Іх приручила сама, обпоївши всіх зіллям поганим.
Наших побачивши, звіври не кинулись, не загарчали,
А повставали і довгими враз замахали хвостами.
- 215 Як-ото лащатся коло хазяїна свого собаки,
Як він з okazji йде, бо приносить їм завжді що-небудь;
Так і вовки до них лащились і пазуристії леви;
Перелякались товариші, вздрівши страшних чудовиськів;
В снігах надвірних Цирцеї богині вони поставали,
- 220 Й чули, як голосом гарним богиня в покоях співала,
Сидючи за верстаком: вона ткала основу тоненьку,
Й гарну таку, яку тільки богині і можуть робити.
Першим Політ до товаришів милих почав говорити;
Був він між ними найстарший і я поважав ёго дуже:
- 225 „Браття! сказав він: хтось там у покоях так гарно співав

„За верстаком, аж луна роздається геть скрізь по підлозі;

„Мабуть богиня; давайте-ж озвемось до неї скоріше!“

Так він сказав і товариші стали її окликати.

Вийшла сама, росчинила їм навстіж тесові двері .

230 І попросила ввійти, а дурні всі гуртом і попхались.

Тільки zostавсь Еврилох, догадавсь, бач, що то була зрада.

От, посадила Цирцея товаришів на політронах,

Сира та жовтого меду з мукою поставила Ёсти,

Влила в ту Ёжу міцного вина і поганого зілля,

235 Що б попоївши, вони і про рідну землю забули.

Тільки-ото вони страву ту зіли, Цирцея торхнула

Прутиком кожного, і вони свинями зараз зробились.

Мали свинячії голови, стан, і щотину, і голос,

Тільки лиш розум оден і лишився, що був в них і перше,

240 Потім заперла їх всіх у хліви і підкинула Ёсти

Жодудів і деренових ягід, чим свиней от годують.

Так вони бідні с плачем у хлівах і лишились замкнені.

А Еврилох, що єсть духу, пустився до чорного човна,

Що б про лихую недолу товаришів звістку подати.

245 Біг, аж засапавсь, не міг навіть вимовить слова сердешний,

Так ёго жаль бідолагу вразив та нудьга нестерпуча;

Очі слізми заслонило, й од сліз тих на серці щеміло.

Страшно і нам всім зробилось, ёго почали ми питати,

І тоді він розказав нам про гибель товаришів других :

250 „Лісом пішли ми гуцавим, як ти нам звелів, Одиссею,

„В пущах знайшли камяні і дуже розкошні палати,

„Тесані гарно, стоять вони там на одкритім горбочку,

„Там у середині хтось — чи богиня, чи смертна — сьпівала

„Коло верстаті, й товариші зараз її окликнули.

255 „Вийшла сама, росчинила їм навстіж тесові двері .

„І попросила ввійти, а дурні всі гуртом і попхались.

„Я не пішов, а лишився, бо серце обман віщувало!

„Там вони зникли всі разом, ніхто вже назад не вернувся ;

„Довго сидів я і ждав тай пішов, не діждавшись нікого.“

260 Так він сказав, і я сріблоцьвяховану довгу шаблюку

Мідну одяг через плечі, взяв лук, сагайдак зо стрілами

Й зараз казав себе вести туди по тій самій дорозі.

Взявши руками мене за коліна, почав він прохати,

У гірко ридаючи, став говорити крилатії речі :

265 „Ох, не веди ти мене проти волі туди, богорівний!

„Краще лиши тут, бо знаю, що й сам ти не вернешся звідти

„Та і товаришів не приведеш; утікаймо-ж скорійше
 „Од неминучої смерті хоч з сими, щó ще-от лишились!“

Так говорив Еврилох, і на сей раз ёму я одвітив:

- 270 „Правду ти кажеш, сиди-ж Еврилохо, ти тут с товариством,
 „Іж собі й пий, та, гляди, стережи мені чорного човна,
 „Я-ж отсе зараз іду, бо великая нужда припала.“

Так-от сказавши, пішов я од човна у верх і од моря.

Тільки-ото я, пройшовши оті зановітніі пуці,

- 275 Вже мав вступити в чарівничі великі палати Цирцеї,
 Як мені вийшов на зустріч Ёрмії з золотим своїм прутом,*)
 Саме як-раз на дорозі, ніби молодий який хлопець.
 Він поздоровкавь зо мною, по йменню назвав і промовив:

„Певне прийшов ти товаришів визволить, що їх Цирцея

- 280 „Свинями всіх поробила й замкнула в свинюшниках смрадних:
 „Правда чи ні? Так послухай-же, що-от я тобі скажу:

„Дуже цїкавий я знати, куди се ти йдеш необачний,

„Як сам оден опинився ти в краю тобі невідомім?

„Сам ти назад вже не вернешся: там тобі бути, де й другі.

- 285 „А коли хочеш, то я тебе певно спасу од напасті:

„З зіллям, щó я тобі дам, іди сьміло в палати Цирцеї,

„Сила велика в сїм зіллі — і смертну годину одверне.

„Треба тобі ще сказати й про хитроці всякі Цирцеї.

„В страву, щó дасть тобі їсти, підкине поганого зілля,

- 290 „Тільки сїм зіллям тебе счарувати не зможе, бо зілля
 „Інше хороше, щó я тобі дам, її чари одверне.

„От, лиш ударить Цирцея тебе своїм прутом чарівним,

„То ти не гаючись, зараз виймай свою гострую шаблю

„Та і накинись на Цирцею, ніби — заколоть її хочеш.

- 205 „Ну, і Цирцея, злякавшись, попросить тебе з ёю спати;

„Ти-ж памятай, — навпрямки не одказуйсь од ліжка богині,

„Доки не ослободить і товаришів та і самого

„Гістно не прийме; звели, що б поклялась усіми богами,

„Що вже другої біди ніякої тобі не замислить,

- 300 „Що б як роздягнесся часом, тебе не піймала безсильним.“

Сев промовивши, Аргусовбиця подав мені зілля;

Він ёго вирвав з землі, розказав мені й всю ёго силу:

Корінь у зілля був чорний, а квіт як ото молоко такий білий.

Молочаём**) ёго боги зовуть, і копать ёго трудно

*) *χρυσόφθαλις*.

**) *Μῶλον* — *Lactuca scariola*, *Euphorbia*; *Wolfsmilch*.

- 305 Людям, а боги, як сам, здоров, знаєш, все можуть зробити.“
 Потім, от знявшись, Єрмії на Олимп на високий полинув,
 А я пішов через пущі — та нетри в палати Цирцеї.
 Йшов я, а серце мов риба у сіті, так билосся в грудях...
 Став я у с'нях надвірних чудовної вельми богині
- 310 Й ставши, гукнув кільки раз, і богиня зачула мій голос.
 Вийшла сама, мені двері тесові навстіж одчинила
 Та попросила ввійти, і пішов я с тугою на серці.
 Ввівши, на сріблоцьяхованім троні мене посадила
 Гарнім блускучим, і стільчик під ноги мені підкотила,
- 315 Потім дала мені вишить даньне в золотому килішку,
 Веснавши зїдла поганого, бо замишляла не добре.
 От, подала мені, я ёго випив, та не счарувався;
 Потім ударила прутом й по йменню назвавши, сказала:
 „Гайда тепер у свинюшник іди тай лежи там з другими.“
- 320 Так от сказала вона, а я вихопив гострую шаблю
 Тай замахнувся на Цирцею, ніби заколоть її хочу,
 Дуже вона закричала і, вхопивши мене за колїна,
 Стала ридать і крізь слёзи крилатії речи казати:
 „Хто ти такий? Де твій гóрод, хто батько у тебе, хто
- 325 „Дивно мені, що, напившиися зїлля, ти чарам не дався, [мати?
 „Ще не було чоловіка, що б се моє видержав зїллé,
 „Як що ковтне хоч росину, або доторкнеться зубами:
 „В тебе-ж у грудях сидить якась сила нічим не вразима,
 „Певне, ти той Одиссей, про котрого казав мені часто
- 330 „Аргусовбивця Єрмії; він казав, що ти вступиш до мене,
 „Як будеш їхать с під Трої до дому на чорному човні.
 „Ну, устроими-ж тепер шаблю у піхви, а потім обоє
 „Підем тай сядем па ліжку моєму й, обнявшись гарненько,
 „В любощах день проведем собі щиро, як брат із сестрою.“
- 335 Так говорила богиня, а я їй на ссе одвітив:
 „Як-же, Цирцеє, ти кажеш мені быть до тебе прихильним,
 „А моїх милих товаришів ти на свиней обернула,
 „Та і самого мене, щось недобре замисливши, просиш,
 „Що б до ванкіру піти та с тобою посидїть на ліжку,
- 340 „Що б як-от я роздягнуся, мене безоружим злапати?
 „Ні, я до тої години не сяду на ліжку с тобою,
 „Поки мені не даєи ти, богине, великої клятьби —
 „Що проти мене вже більш ніякої біди не замислиш.“
 Так я сказав, і богиня тут зараз мені поклялася.
- 345 Потім, як тільки вона тую клятьбу велику скінчила,

- Взяв я Цирцею за руку і з нею пішов до ванкіру,
 А покоївки чотири тимчасом взялися в сьвітлицях
 Порядкувати, вони всю роботу в господі справляли.
 А народились вони то с криниць, то з байраків зелених,
 350 То із сьвячених тих річок, щó в синєє море стекають.
 З них-от одна, подушки положивши на всіх політронах,
 Зверх подушок застелила червоне, м'яке простирadlo;
 Друга перед політронами срібні столи розкладала
 І розставляла на кожному кошики з щирого злата;
 355 Третя у срібній кухві вино розбавляла з водою
 Смачне, солодкеє і розкладала чарки золоті.
 Воду носила четверта й вогонь роздувала в кабиці
 Під височенним триножником, що б наварити окропу.
 От, як вода в казанку щиромідному закипіла,
 360 Взяла Цирцея мене у ваган посадила просторий
 І почала мені літеплом голову мити і плечі.
 Мила, аж поки сугасти мої знов набралися сили;
 Потім, як вимила всього і маслом пахучим натерла,
 Та одягла у хитон претонкий і жупан дуже гарний,
 365 В салю ввела й посадила на сріблоцьвяхований дзиґлик
 Дивно роскошний, підставила й стільчик маленький під ноги.
 Глечик з водою внесла золотий покоївка й почала
 Воду зливати на руки мені над полумиском срібним,
 Й стіл невеличкий тесовий поставила передо мною;
 370 Потім вийшла стара ключниця с хлібом у кошику, страви
 Всякої досить принесла і всього, що було в господі,
 Їсти просила сама, але де там мені вже до їжи.
 Інша була в мене думка, бо чуло біду моє серце.
 Бачить Цирцея, що я не ворохнусь, сижу зажурившись,
 375 Не доторкаюсь руками до страви і тяжко зітхаю,
 Ближче до мене підсіла і стала мені говорити:
 „Що се ти так зажуривьсь, Одиссею, сидиш не говориш,
 „Охавш несамовито, не хочеш ні їсти, ні пити?
 „Може боїєся нового обману? ну, се вже ти дарма
 380 „Думавш так: я-ж дала тобі клятьбу таку непорушну.“
 Так говорила боґиня, а я їй на сее промовив:
 „Як-же таки чоловік, що хоть крихту добра має в серці,
 „Іжою та і напнтком стане себе вдовольняти
 „Перш, ніж побачить товаришів милих своїх на свободі?
 385 „А коли хочеш, що б їв я і пив, як звелиш ти, Цирцеє,
 „Визволи їх, що б бачив я всіх тут своїми очима!“

- Так я сказав, і Цирцея знялася с креселка і вийшла,
 Взявши свій прут чарівний, пішла, одімкнула свинюшник
 Й вигнала з ёго товаришів, що до кнурів були схожі.
- 390 От вони в ряд поставали й Цирцея до Їх підступивши,
 Кожного зїллем чарівним вже іншим почала мастити.
 Стала на Їх осипатись щетина, що зверху наросла
 Од того зїлля поганого, котрим Їх перш напоїла.
 Ї знов вони стали людьми, та молодчими, нїж були перше.
- 395 Стали і вишчі і красчі далеко, аж любо дивитись.
 Зараз пізнали мене, і, захопивши за руки обидві,
 З радощів голосно всі заридали і плач той луною
 Так і пішов по сьвітлиці; богиня й сама засмутилась.
 Стала-ото біля мене близенько й сказала ласкаво:
- 400 „Ну, Лаертенку, на хитроці всякі хисткий Одиссею!
 „Йди-ж тепер швидче до човна прудкого на беріг до моря;
 „Там перш усёго ви витягніть човно на твердую землю,
 „Свій увесь скарб і всі снасті човенні знесіть у печеру;
 „Потім вертайся назад та приводь і товаришів милих.“
- 405 Так-от сказала богиня, і я покоровсь з радим серцем.
 Миттю пустився до човна прудкого на беріг до моря;
 Вгледїв я там, що товариші в човні прудкому сидїли
 Й всі до одного гіркими слїзми побивались за мною.
 Так-от, як тії телята малі у оборах замкнені,
- 410 Вздрївши корів-матїрок, що до дому над вечір вернулись,
 Мукаючи вибігають до Їх із обори на зустріч
 Разом усі, що й міцні закути їх втримать не можуть;
 Так і товариші, тільки лиш вздрїли мене, обступили —
 Й з радощів плакали гірко, бо їм, бач, на той раз здалося,
- 415 Що нїби вже вони в рідную землю свою повернулись,
 В милу Ітаку, де вони вирости, де й народилися,
 Й плачучи стали крилатїї речи менї говорити:
 „Як-же ми раді тобі, богорівний, що ти повернувся,
 „Наче б отсе на Ітаку прибули у рідную землю!
- 420 „Ну, розкажи-ж нам скорїйш про недолу товаришів злую.“
 Так от сказали, і я їм промовив мякими словами:
 „На сам перед, браття, давайте, та витягнем човна на землю,
 „Скарб-же увесь і всі снасті човенні в печерах сховаймо,
 „Та і самі у дорогу збираємось; підете зо мною,
- 425 „Що б-от побачить товаришів в пишних сьвітлицях Цирцеї,
 „Як вони там бенкетують, бо всёго у них є доволї!“
 Так я сказав, і вони з радим серцем усі покоровились,

- Тільки оден Еврилох всіх товаришів став одмовляти
І не пускати, і почав їм казати крилаті речі:
- 430 „Бідні, нещасні! куди ви претесь? вам біди захотілось?
Йти отсе нам у палати Цирцеї, котора уєх нас
Свинями зробить, або на вовків та на левів оберне,
Що б її дім чарівний по неволі ми всі вартували!
Так-от зробив і Циклоп, як товариші наші прибули
- 430 В його печеру, куди їх завів Одиссей отсей сьмілий,
Де вони через розум дурний свій загинули марно!“
- Так він сказав, я розгнівався й став собі так міркувати:
Дай, — собі думаю, — вихоплю гострую шаблю із піхов
Та одітну йому голову є пліч, та і кину на землю,
- 440 Дарма, що він мені родственник близький. Але-ж товариство
Разом усі мене здержувать стали якими словами:
„Кинемо тут Еврилоха, коли ти звелиш, Одиссею!
„Хай зістається при човні, і човна пехай він вартує,
„Нас-же веди таки зараз до пишних палатів Цирцеї.“
- 445 Сее сказавши, пішли по дорозі од моря у гору,
Тай Еврилох не втерпів, не лишився при чорному човні,
Але за нами пішов, бо злякався моєго докору.
Тею порою товаришів других Цирцея в палатах
Вимила в лїтеплї гарно і маслом натерла пахучим,
- 450 Всїх одягла в хитони претонкі й волохаті жупани;
Так ми їх всіх за столом і застали у пишних сьвітлицях.
Тільки-ото ми ввійшли і вони нас побачили, зараз
Кинулись всіх обіймать, цілувать, аж загула сьвітлиця.
Стала тоді біля мене богиня з богинь і сказала:
- 455 „Ну, Лаертенку, на хитрощі всякі хисткий Одиссею!
„Ви вже тепер перестаньте ридати, я сама і знаю,
„Скільки ви горя зазнали на рибобогатому морі,
„Та і на твердій землі, скільки бід наробили вам люде.
„Іжте-ж тепер отсі страви й вином запивайте солодким,
- 460 „Поки у грудях своїх не почувєте знов теї сили,
„Котру ви мали і перше, як кидали ріднуою землю,
„Милу Ітаку; тепер зажурилися ви, засмутились.
„Завждї тиняння своє спомянувши, і вашому серцю
„Вже не до радощів пісьля того, як ви бід патерпілись“.
- 165 Так говорила вона і ми мусїли їй покоритись.
Цїлий ми рік там у її просидїли в пишних палатах,
Мясо вживали смачне і вином запивали солодким.
А як минув-ото рік і настали вже інші часи,

Місяця, місяць зміняв і дні довгі пройшли вже, минули.

470 Раз мене якось товариші визвали тай мені кажуть :

„Час вже тобі, Одиссею, згадать і про рідную землю,
„Як щó тобі на роду єсть написано й смерті спастися,
„Та знов вернутись у дім свій багатий і в рідную землю.“

Так-от сказали товариші, і я їх мусів послухать.

475 „От, ми тоді увесь день, доки сонце спочило, сиділи,
Й мясо вживали смачне і вином запивали солодким.
А тільки сонце зайшло і на землю спустилася мрака,
Все товариство лягло і заснуло в світлицях хороших,
А ми с Цирцеєю, взявшись за руки, пішли до ванькиру;

480 Там я, обнявши коліна її, став прохати-благати,
Й руки згорнувши, почав їй казати крилатії речи :

„Змилуйсь, Цирцеє! зроби-ж тепер те, щó сама обіцялась.

„Випровадь нас ти до дому; бажає того моє серце

„Та і товариші, котрі мені не дають вже спокою:

485 „Просто ридають, та просять, як ти-ото вийдеш з світлиці.“

Так я сказав, і богиня з богинь мені так одвічала :

„Сину Лаертів, на хитрощі всякі хисткий Одиссею!

„Вас проти волі не буду я вдержувать більш в своїм домі;

„Тільки повинні ви перше ще другу дорогу зробити:

490 „Підете ви до Плутона й до жінки його Прозерпини,

„Що б запитати Фиванця сьліпого Тирезія душу,

„Знахоря, в котрого розум zostався й на тім світї певний.

„Знахорства силу йому й по смерті дала Прозерпина,

„Тільки одному, а інші померші тиняються дарма.“

495 Так-от сказала вона, й похолонуло в мене на серці.

От, я на ліжку лежу, обливаюєь гіркими, а серцю

Хочеться так ще пожити й дивитись на сонечко ясне.

Плакав я довго, валявся по ліжку, щó й сили не стало,

Потім, трохи заспокоївшись, став я Цирцеї казати :

500 „Хто-ж нам, Цирцеє, отую далеку дорогу розкаже

„Аж до Аїду? — туди не доїздив ніхто ще на човні.“

Так я сказав, і богиня з богинь мені так одвічала :

„О, Лаертенку, на хитрощі всякі хисткий Одиссею!

„Ти не турбуйсь, хто на човні тебе проведе до Аїду;

505 „Щоглу лиш тільки постав, розпусти на її паруси білі,

„Та і сиди, а вже вітер Борея його буде нести.

„От, як проїдеш ти човном увесь Океян той широкий,

„Де на низьких берегах розрослися гаї Прозерпини

„Чорних високих тополів та й осороків гілястих,

- 510 „Там свого човна лиши у затишку ріки Океяна,
 „А сам іди с товариством в обителї темні Аїда.
 „Там протікають: і Огненна річка, і Кокит, щб з Стиксу
 „Воду бере, і впадають обидві ті бучніі річки
 „В іншу річку під найвисшою скелею в самїй Ахерон.
- 515 „От, як прийдеш, Одиссею, туди, тай зроби, як кажу я:
 „Викопай яму ти в локоть глибоку і в локоть широку,
 „Тай учини там над нею помершим усїм три офіри:
 „Першу зроби з молока з жовтим медом, а другу вже винну,
 „Третю-ж з самої води, та присиплеш їх зверху мукою.
- 520 „Потім відтак помолися ти тїням безсильних померших,
 „Що як прибудеш в Ітаку, то саму найлїпшу телічку
 „Всїм їм заріжеш і бурта для них усїм добром наповниш,
 „А для Тирезія вже особливо заріжеш ягницю,
 „Чорну, котора між вівцями в тебе найбільш видається.
- 525 „От, як молитвами добре ти всїх ублагаш померших,
 „Спершу візьми та заріж барана, потім чорну ягницю,
 „Голови їх обернувши к підземному царству, к Ереву.
 „Сам-же піди ти і сядь недалеко од річки й побачиш,
 „Як будуть душі давно вже померших до крові збігатись.
- 530 „Потім звели і товаришам, їх підбодривши словами,
 „Що б з барана і з ягниці, зарізаних гострою міддю,
 „Шкури вони поздирали і спекли їх в офіру безсмертним,
 „Тай помолились би всїм, і Плутону й єго Прозерпінї,
 „Сам-же ти от-що зроби: вийми гострую шаблю із піхов,
- 535 „Сядь коло ями й нікого з мерців не пускай підступити
 „Близько до крові, доки перш Тирезія не запиташ.
 „Там незабаром прибуде до тебе й віщун, Одиссею,
 „Котрий тобі про дорогу розкаже, яка вона буде,
 „Й як попливеш ти до дому по рибобогатому морю“.
- 540 Так-от сказала богиня, а тут вже зійшла і зірниця.
 Зараз Цирцея мене у хитон і в жупан одягнула,
 А сама в сріблорквічастую гарную сукню убралась,
 Золотом шиту, й поверх її поясом підперезалась,
 Теж золотим, а на голову гарний кораблик надїла.
- 545 Вийшов-ото я с покоїв, почав товариство будити,
 Всїх обходив і до кожного мусїв ласкаво казати:
 „Годї вам спати, товариші! киньте ви сон той солодкий!
 „Встаньте й ходїм, бо Цирцея вже нам наказала дорогу.“
 Так я сказав і товариші зараз менї покорились.
- 550 Тільки шкода! я і звідсї не вивів товаришів цїлих.

- Був межи ними оден наймолодший, Елпенором звався,
 Хлопець не дуже-то здатний до війська та й так трохи дурень.
 Випивши добре, він п'яний пішов в холодок спочивати,
 Окрім од других товаришів, та і забрався на вишку.
- 555 От, як товариші стали збиратись, то він спостерігши
 Гуркіт, схопився й с просоння забув, що б спуститись по сходах
 Зверху на низ, а пішов зовсім в іншю сторону вишки,
 Тай полетів, оступившись, з високого даху на землю,
 Переломивсь ёму карк і душа до Аїду спустилась.
- 560 Як ізійшли ся товариші, то я й почав їм казати:
 „Певне в вас думка, що се вже ми їдем в ріднюю землю?
 „Нї, наказала Цирцея нам іншу дорогу далеку
 „Аж у Аїд до Плутона й до жінки ёго Прозерпини,
 „Що б запитати Өиваньця старого Тирезія душу.“
- 565 Так я сказав, і на серці у них похолело від разу;
 Сїли, тай знов, почали голосити і рвати волосся.
 Тільки дарма все було, бо той плач не поміг, ані крихти.
 Отже, як йшли ми до моря на беріг до човна прудкого,
 Та ідучи обливались гіркими слїзми, що Цирцея
- 570 Тож поспішала до чорного човна од нас попереду
 Тай привязала на нїм барана й одну чорну ягницю;
 І нїхто з нас не примітив богинї, бо хто-ж таки бога
 Може побачить — де він їде, коли сам той не схоче?

ОДИССЕЇ Л.

ПІСНЯ ОДИНАДЦЯТА.

Мрецькі справи.

- 1 Вийшовши с пишних палатів Цирцеї, прийшли ми над море;
На сам перед там човна ми на піннеє море спустили,
Вправили щоглу і паруси білі на ню натягли ми,
Потім взяли барана і ягницю й поклали на човні,
5 Та і самі поїдали, гіркі проливаючи слізи.
Все спорядивши на чорному човні, ми вийшли у море,
А кучерява Цирцея, богиня чудна й голосиста,
Нам позад чорного човна, як доброго дружку, послала
Вітер легенький, попутний і той нам напружував цупко —
10 Парус і човна вперед підганяв із керманичем вкупі.
Плавко весь день, мов той лебедь, гойдався наш човен по хви-
А як спочило вже сонце і темрява стала на землю, [лях;
Він опинивсь на краю Океяна глибокої річки.
Там Кимерийці живуть, і їх місто та й ціле їх царство
15 Хмарами вкутані вічно й туманом, бо яснеє сонце
Не поглядає на той край горячим проміннем ніколи:
Ані тоді, як зійде та по небу блакитному ходить,
Ані тоді, як із звіздного неба заходить за землю:
З віку й до віку ніч темна над тими людьми напялася.
20 Тут от на берег ми човна втаскали й забравши скотину,
Берегом з єю все йшли за водою ріки Океяна,
Доки до міста того не дійшли, що казала Цирцея.
Там Перемид з Еврилохом офірну скотину здержали,
А я не гаючись, витягши гострую шаблю із піхов,
25 Виколав яму у локіть глибоку і в локіть широку

- Та і почав всім померлим офіри творити над ёю :
- Першу офіру молочно-медяну, а другу — винову,
Третю-ж з самої води, та присипав ще з верху й мукою.
Потім навколїшках довго я тїням померших молився,
- 30 Що, як прибуду в Ітаку, то саму найкращу телицю
Ім на офіру заріжу і пахоцю бурта наповню,
За для Тиресія-ж то особливо заріжу ягницю
Чорну, котра межі вівцями в мене з усіх що найкраща.
От як молитвами й обітованнем вблагав я померших,
- 35 Взяв тих офірних обох та над ямою Їх і зарізав;
Чорная кров заструмилась у яму, і стали збігатись
Душі померших з безодні підземно-пекельного царства:
І молоденькі дівчата, і хлопці, й діди многострадні,
І молоді молодичці недавно ще тільки померші.
- 40 Було багато теж лицарів славних, повбиваних в сїчах
Мідними списами, — сї всі були в покрївавлених бронях.
Разом мерці біля ями стовпились — сї звідель, ті звідтіль
С криком, та гвалтом: аж зблїд я від страху й тремтів як
[осика.

- Врешті-ж, набравшись духу, казав я товаришам милим
- 45 Зараз скотину, щб тут-же лежала зарізана, взяти
Та, обідравши, на буртї спалити й богам помолитись —
Спершу Аїду всімїцьному, потім страшній Персефонї.
Сам-же я взяв — ото витяг прегострую шаблю із піхов
Й, сївши над ямою, не попускав, що б мерці підступали
- 50 Близько до крові, аж поки Тиресія не запитаюсь.
Перш за всіх підступила до ями душа Елпінора,
Він бач померши, лишивсь непохований ще в сиру землю:
Тїло ёго ми покинули так у палатах Цирцеї
Без похорон, без плачу, бо нам іншеє дїло приспіло.
- 55 От, як побачив-ото я ёго, та гіркими заплакав
І від душі над їм пожалкувавши, до ёго промовив:
„Як-же се ти опинивсь, Елпіноре, в тїнявім Аїді
„Пішки так хутко і ранше ніж я с товариством на човні?!“
Так я сказав, а той, гірко заплакавши, от-що одвітив:
- 60 „О, Лаертенку, на хитроці всякі хисткий Одиссею!
„Гемонська сила мене погубила й вино проклятуще;
„Спати я міг у Цирцеї на вишках, а вставши забувсь,
„Що б обернутись і по сходах спуститися з вишки у сїні,
„А не прочунявшись, просто пішов тай бубухнув із даху:
- 65 „Переломив собі карка й душа до Аїду спустилась.

- „Се-ж-от прошу і молю тебе ради усіх твоїх близьких —
 „Ради жони, ради батька, котрий тебе викохав змалку
 „Тай Телемаха таки, що ти вдома маленьким покинув;
 „Я, бачиш, знаю, що ти, як поїдеш відеїль із Аїду,
 70 „Знов свого човна прудкого на острові Ейському спиниш.
 „От як прибудеш туди, то прошу, спогадай там про мене,
 „Що б від'їзджаючи, без похорон, без плачу мене знову
 „Там не покинув, що б боги зза мене тебе не скарали,
 „Тіло моє ти спали геть з одежою, що на менї є,
 75 „Та і могилу насип там на березї пінного моря,
 „Що б і праправнуки навіть про мене бесщасного знали;
 „А на верху гробової могили гребло ви вкопайте,
 „Котрим я грїб, як живий був, з моїм товариством у купи.“
 Так от сказав Еґрилох, і в одвіт йому так я промовив:
 80 „Все, бесталанний мій друже, зроблю тобі, що-от бажаєш.“
 Так ми у двох з Елпिनором вели невеселїї речі —
 Я сидїв здалеки, держачи гострую шаблю над кровю,
 А Елпिनорова тїнь говорила по той бік від ями.
 Потім прийшла душа матері, що вже без мене умерла,
 85 Міцного серцем в бідах Автолика, дочка Антиклея;
 Я, від'їзджаючи в Трою, лишив її вдома живою,
 І от тепер, її вздрівши, заплакав, бо жаль менї стало;
 Але й її, хоч і нудив душею, підходить до крові
 Не допускав, поки душу Тиресія не запитаю.
 90 От, появилася душа і старого Тиресія й стала
 З берлом в руцї золотим і, пізнавши мене, так мовляла:
 „О, Лаертенку, на хитроці всякі хисткий Одиссею!
 „Що се с тобою, небоже, що ясне покинувши сонце,
 Ти тут явився — побачить мерцїв і невтїшнеє місце?
 95 Ну, відступися-ж від ями, прийма свою гострую шаблю,
 „Що б міг я крові напиться й сказати тобі щирую правду.“
 Так він промовив, а я відступившися, гострую шаблю
 В піхви встромив; а Тиресїй, правдивий віщун, як напився
 Чорної крові, почав віщувати менї сїми словами:
 100 „Милого ти возвороту бажаєш тепер, Одиссею;
 „Але єго затруднить тобі біг, що на тебе сердитий:
 „Ти не сховаєсся від Посидона, а він за то реметний
 „Завждї на тебе, що ти осьлїпив єму милого сина.
 „Все-ж таки можеш вернутись, хочай і зазнаєш ти горя,
 105 „Як що захочеш здержати і себе і своє товариство.
 „От, як самперед причалиш ти човна своєго прудкого

- „До Өринакийського острова, втїкши від синього моря,
 „Там ви найдете на паші корів і овець Гелїоса,
 „Котрий весь мїр назирає і чує, що дїється в сьвітї.
 110 „Так не чїпай-же корів тих, як що возвороту бажаєш,
 „І як що хочеш, бїди натерпївшись, в Ітаку доїхать;
 „А коли ти їх зачепиш, то я тобі гибель віщую
 „Й човну твоєму й товаришам; сам ти, коли ще й спасешся,
 „Вернешся пізно до дому, позбувшись всього товариства.
 115 „Та ще й на човні чужому, і в домі найдеш ти напасти —
 „Злих загордящих людей, котрі знищують все твоє майно,
 „Сватають жінку твою і дарунки приносять їй шлюбні.
 „Все-ж таки ти їм усїм відомстиш, як приїдеш до дому.
 „От, як у пишних палатах своїх женихів повбиваєш,
 120 „Чи крадькома, та зрадливо, чи просто таки у відкриту,
 „То візьми в руки гнучкеє гребло і ходи з ним по сьвітї,
 „Поки не знайдеш людей, котрі зовсїм не відають моря
 „І не вживають ніколи і страви нїякої з сїллю,
 „Котрі й про човни не відають червонобокї, не чули
 125 „Навіть про весла гнучкії, що крилами човнів зовуться.
 „Я тобі й яєну прикмету скажу, що б ти не помилився.
 „Як що який подорожний зустрїне тебе й запитає:
 „„Що се таке? се віячка-лопата у тебе на плечах?“
 „Зараз візьми й застроми на тїм місці гнучке гребло в землю,
 130 „Потїм зарїж на офїру сьвяту Посидону владиці —
 „І барана і вола, і свиней приплодителя кнўра.
 „А повернувшись до дому, вчини там сьвятї гекатомби
 „Богам безсмертним, що небом широким владають від віку,
 „Всїм по порядку, і потїм вже смерті від моря не бїйся, —
 135 „Приїде вона потихеньку до тебе в господу під старїсть,
 „Ти супокійно помреш серед свого щасливого людю.
 „Се, Одиссею, від мене тобі віщуваннє правдиве!“
 Так він сказав, а я знов на сю річ єму ось-щоб промовив:
 „Певне, Тиресїє, так вже менї самї боги судили.
 140 „Тїльки ще от-щоб, будь ласкав, скажи та по правді по щирїй.
 „Бачу я онде покїйниці рїдної матерї душу:
 „Он біля кровї сидить вона мовчки й на рїдного сина
 „Глянуть не хоче, не хоче й словечка до єго промовить.
 „Батьку! навчи мене, як би вона та призналась до мене.“
 145 Так я сказав, і він зараз менї таким словом одвітив:
 „Дїло не труднеє зовсїм, для сего ти мусиш зробити.
 „Всякий, кому от з мерцїв, що тут є, підступити дозволиш,

- „Крові напитись, до тебе той навспражки заговорить;
 „Той-же, кому не дозволиш, відступиться зараз від тебе.“
- 150 Так-от сказавши, Тиресій пішов собі знов до Аїду,
 Провіщувавши, щó боги безсмертні мені присудили,
 А я лишивсь біля ями і ждав, що б наблизилась мати
 Крові напитися. От, підійшла вона, й, крові напившись,
 Зараз пізнала мене і ридаючи стала казати:
- 155 „Синочку! як ти живий опинився в сїм царстві тїнявїм?
 „Людам живим на тутешні дива і поглянути страшно:
 „(Вогненї тут протїкають великої річки страшенї,
 „Тай Океян тут ревучий; єго исрейти дуже трудно
 „Пішки, хіба перецлисти тай то ще на доброму човні.)
- 160 „Так отсе тільки тепер ти вертавсьє с Трої так пізно
 „І приблудився сюди у сей край с товариством на човні?
 „А на Ітаці не був ще і любої жінки не бачив?“
 Так-от сказала мені душа матері, й я їй одвітїв:
- 165 „Матїнко! нужда велика мене привела до Аїду —
 „Що б запитати Тиресїя душу про певную долю.
 „Я ще і вдома не був, до Ахаї й не наближався,
 „Все ще по сьвіту тиняюся я с того самого часу,
 „Як-ото помандрував за царем Агамемноном славним
 „В Трою багатую кїньми, що б там звоювати Троянцїв:
- 170 „Ти мені от-що, матусю, скажи та по правді по щирїй,
 „Смертю якою тебе і котора із Паркїв здолала?
 „Болїсть тяжка, чи Дїяна, щó луком втїшається в горах,
 „Зразу на тебе напала й легенькими стрїлами вбила?*)
 „Тай про отця роекжи й про сина, щó вдома лишив я —
- 175 „Чи ще вони у почотї царюють, чи може, вже другий
 „Сїв на престїл, а за мене говорять, що я не вернуся,
 „Та і про милую жінку скажи, які гадки у неї:
 „Чи вона з сином і любить мене, як і перше любила,
 „Чи одружилася, може, с ким другим із славних Ахайцїв?“
- 180 Так я сказав, і шановная мати мені відповіла:
 „Вірною і по сей час зостається тобі Пенелопа;
 „Тужить раз-в-раз за тобою в твоїх-же палатах сердешна,
 „Темної ночі не спить та й в день супокою не має.
 „Не завладїв твоїм царством нїхто: Телемах усїм править:
- 185 „І на Ітаці і в власних палатах, де й бенкети завждї

*) Про того, хто вмирає, не хорувавши, Греки говорили, що єго Дїяна забила від разу своїми легенькими стрїлами.

- „Бучні справляє, як князь і суддя власноправий,
 „Бо і ёго веі до себе запрошують в гості. Твій батько
 „Й досі живе все на хуторі, в город не ходить ніколи;
 „Спить він у зімнюю пору з рабами на голій долівці
 190 „Біля вогню, без перини м'якої, без теплої ковдри,
 „І без подушки і дуже дрантивую носить одужу.
 „А як горячєє літо настане й квітчастая осінь,
 „То вже тоді за для ёго геть скрізь по саду-винограду
 „Ліжко м'яке і пахуче з опалого листу готове.
 195 „Тут він лежить собі, важко зітхає і серденьком нудить:
 „Все дожидає тебе, та вже й старість ёго пригнітила.
 „Отже так саме померла і я й свою долю настигла,
 „А не Діана панянка, щó луком втїшається в горах,
 „Зразу напавши на мене, легенькими стрілами вбила.
 200 „Болістю зовсім я не хорувала такою, котора б
 „Знївечила моє тіло і вирвала б душу із ёго.
 „Але нудьга по тобі, моє любе дитя, Одиссею,
 „Й спомин про кротість твою мені ранше віку вкоротили.“
 Так-от сказала вона, і мені забажалося дуже
 205 Матері душу обняти й до серця свого пригорнути;
 Трічі до неї я руки свої протягав, щó б обняти,
 І трічі вона, яко тїнь, або сон, з моїх рук випорхала,
 І в мене серце ще гірше занудило, гірш затужило.
 Важко зітхнувши, почав я казати їй крилатіі речі:
 210 „Нене, чому не давшея до серця себе пригорнути,
 „Що б хоч у темнім Аїді, обнявшись любенько с тобою,
 „Вкупі обоє могли ми принаймній наплакатись в волю,
 „Чи мо мені Персефона Мару замість тебе послала,
 „Що б ще гірше я плакав, тужив і вбивавсь за тобою?“
 215 Так я сказав, і шановная мати на се одвічала:
 „Сину мій милий, найгірш між всіми людьми бесталанний!
 „Не Персефона, Зевеса дочка, тебе тїнно морочить,
 „Але така вже, бач, доля всіх смертних людей, щó померли;
 „Бо вже не стягують жили у їх, ні кісток, ні суставів, —
 220 „Все в їх — і тіло, й кістки теж вогонь пожирає на бурті.
 „Зараз, як тільки-от дух чоловічєє тіло покине
 „Й білі кістки, а душа, наче сон, відлетить невидимо.
 „Ти-ж поспішай, яко мога на той сьвіт і все, щó тут бачив,
 „Жінці своїй розкажи Пенелопі й Ляерту старому.“
 225 Так-то ми з ненею вдвох розмовляли собі, а тимчасом

- Душі жіночі прийшли, — посилала, бач, їх Персефона, —
 Всіх що-найліпших на світі людей як жінки, так і дочки.
 Всі вони там біля ями і чорної крові товпились.
 Став я ото міркувати, яким побитом кожному питати,
 230 Й от яка думка мені що-найліпша по серцю прийшлася:
 Взяв я, не гаючись, витяг прегострую шаблю із піхов
 Тай не даю всім загалом підходить до чорної крові.
 Стали підходить по черзі вони, і почав я питати
 Кожную з їх, і вони мені рід свій увесь виявляли.
- 235 Перш за усіх я побачив Тиро, вельможанку по роду,
 Котра сказала мені, що вона єсть дочка Салмоней,
 Що за Криноєм була у замужестві, за Еоленком,
 Як, молодюю ще, раз залицяла ся до Енипея,
 Річки, котра на землі межі річками що єсть найкраща,
 240 Як учачала вона любитись єго струмочками,
 Й як потруситель землі, перекинувшись раз в Енипея,
 Спати із нею поклавсь у залуквині бистрої річки:
 Чорнії хвилі річки Енипея надулись високо
 Та під собою сховали і бога і дівчину смертну:
- 245 Сона наславши на ню, розв'язав він їй пояс дівочий
 І, учинивши, як хотілось єму, своє любощне діло,
 Зараз її розбудив, взяв за руку й до неї промовив:
 „Будеш щаслива та з любощів сіх не уплине ще й року,
 „Як в тебе родяться діти, бо ліжка богів не без плоду.
- 250 „Ти мені викохай їх і пильнуй їх як ока зіницю.
 „Йди-ж-от до дому тепер, та гляди — ні словечка нікому:
 „Я, що б ти знала, державець землі, Посидон потруситель.“
 Так-от сказавши, сховався під хвилями пінного моря.
- Ну, і понесла Тиро і родила Пелія й Нилея,
 255 Котрі обидва зробились могутчою челяддю Зевса.
 Старший Пелій проживав у багатім стадами Іолці,
 А єго брат оселився господарством в Пидосі пісчанім.
 Других синів уже мала цариця жінок від Криноєя —
 Есона, Ферита й хроброго вояка Амиваона.
- 260 Потім побачив я гарну Есона дочку Антіопу;
 Й ся теж хвалилась, що спала колись-то з Зевсом обнявшись
 І породила від єго близнят — Амфіона і Зіаа,
 Котрі найперш збудували у двох семибраменні Өиви,
 Та обнесли їх високими мурами, бо без тих мурів
 265 В Өивах, хоч сильні обидва були, не могли проживати.
 Потім Алкмена прийшла, жінка славного Амфитріона,

- Що породила лєвоюї сили дитя — Геркулеса ,
 Також колись — спарувавшись у любощах з Зевсом великим.
 Далї явилась Мегара, дочка велєславного серцем Креона ,
 270 Котру за жінку тримав собі Амфитрієнко незломний.
 Бачив я теж Епикасту пригожу, Ідинову матїр ,
 Що проти волї вчинила страшне небувалєє дїло —
 З сином своїм одружилась, котрий, невідомо убивши
 Батька, побрався сам з нею й гріх той людям відкрили.
 275 От і почав царювати Ідип над Кадмїйцями в Фивах ,
 Тїльки шкода: на погибель собі, бо так зволили боги ;
 А Епикаста з нудьги, та печалї пішла до Аїду ,
 Віку собі вкоротивши цупким посторонком за шию
 В опочивальнї, Ідипа-ж прокляла й на єго Еринїй
 280 Страшних послала, щó мучать — мордують дїтей необачних.
 Бачив і гарну Хлориду, дочку Амфіона Ясенка ,
 Саму молодшу, що з єю побрався Нелей, закохавшись
 У її вроду; він дав за ю віна аж тисячу тисяч.
 Сам Амфїон царював в Орхоменї Мінїйськїм, Хлориди-ж
 285 В Пилосї була царицею і від Нилєя родила
 Славних трєх хлопчиків: Нєстора, Хромїя й Перїклимена ,
 А на останку і Перо, дочку всему миру на диво.
 Слались до її сусїди усї, дак Нилєй не згожався ,
 А віддавав лиш за того, займе й прожене хто с Филаки
 290 Силою широколобих Іфікла биків круторогих.
 Їх обіцявся заняти якийсь-то віщун непорочний ;
 Тїльки в сїм дїлї єму помїшала недоля лихая —
 Кріпкі вязницї залїзнї, та чередники невсипучї.
 Але-ж, як місяцї з днями оден за другим упливали ,
 295 Як уже сповнився рік і весна наступила квітнуча ,
 Ослобонив віщуна із вязницї Іфікл, віщування
 Божєські вчувши від єго, — і сповнилась Зєвова воля.
 Потїм до кровї наблизилась Леда, Тиндарова жінка ,
 Щó породила Тиндарєві славних синів: конєборця
 300 Кастора і Полидевка, щó знатно так давсь навулачки.
 Мати-земля їх обох ще живими приняла до себе ,
 Але і там під землею Зевс їх споважив почотом:
 Жили по черзї вони через день і по черзї вмирали —
 Ниньки оден, а на завтра вже другий, і були мов боги.
 305 Пісьля Тиндарихи я вже побачив там Іфимедею ,
 Жінку Алоєву; й ся говорила, що там с Посидоном
 Спала і мала від єго близнят, тїльки недовговічних ,

- Богоподобного Ота й прославленого Ефіялта.
 Довгими, та здоровеними в диво земля їх зростила
 310 Й самими кращими над всіх людей, окрім лиш Оріона.
 Вже по дев'ятому року були дев'ять локтів завширшки
 А в вишину то ще більш, — дев'ять сяжнів з них кожний був
 Раз-ото богам вони погрозили, що зроблять в Олімпі [ростом.
 Бучу й підіймуть між всіми безсмертними січу велику;
 315 Осеу хотіли Олімпа поверх навалить, а на Осеу
 Пиліон*) знести тїнявий та й залїзти так от до неба.
 І се зробили б напевне, як би підрости довелось їм,
 Але син Зевса й Лето кучерявої стратив обох їх,
 Перш ніж обсохло, як кажуть, у їх молоко коло рота,
 320 Перш ніж почав пробиватися вус і борідне волося.
 Бачив я й Федру, й Прокрину і гарну з виду Аріядну,
 Злого та хитрого вельми Миноса дочку, що с Фисеєм
 Примандрувала, утїкши із Криту, у славі Афини,
 Але-ж не вдїяв нічого Фисей: її вбила Дїяна
 325 Зараз таки по наўщенню Вакха, на острові Дїї.
 Бачив і Меру, й Климену, й ледащицю ту Ерифилу,
 Що проміняла на злото свого-ж-бо таки чоловіка.
 Всїх, скільки бачив я лицарських там, як жінок, так і дочок,
 Перелїчити не можу і навіть не можу згадати;
 430 Цїлої ночі не стало б на тую лїчбу, та і спати
 Час вже, чи то к товариству пішовши на човен, чи тутки,
 Що-ж до провод моїх, то в волі богів, тай ви потурбуйтеся.
 Так я сказав, і на сім моїм слові усї замовчали,
 Зачарувавшись оповіданєм про справи Аїда.
 335 От, до гостей почала говорить білорука Арита:
 „Славні Феаки! ну, як вам здається отой чужестранець,
 „Видом і станом своїм, та і розумом певним, дотепним?
 „Гість він не тільки-но мій, але й кожного з вас, Феакийці;
 „Так не спішіть-же єго впряджати в дорогу й гостинців
 340 „Дати єму не жалїйте, бо він того варт, а у вас-же,
 „З ласки богів, по коморах, та в скринях добра є багато.“
 Пісьля Арити почав говорить Ехинеї, старий лицарь.
 (Був, бачте, він між Феаками самий найстарший літами.):
 „Мудра цариця говорить зовсім непротивнеє нашим
 345 „Думкам і нашим бажанням; послухать треба цариці!

*) Осса, Пиліон і Олімп — високі гори в Тессалї; на Олімпі жили грецькі боги.

„Від Алкиноя-ж залежить тепер зробіть слово се ділом.“

І Алкиной на сю річ Ехинея в одвіт так промовив :

„Слово розумнее завш буде ділом, поки мого віку

„Та царювать поки буду над вами мої Феакійці.

350 „Хай-же потерпить наш гість, хоч і дуже бажає вернутись.

„Най почекає принаймній до завтрёго, що б я мав часу

„Всі подарунки ёму впакувати, про проводи-ж вкупі

„Всі потурбуємось, я-ж, як володар над вами, найпаче.“

І Алкиноєві так Одиссей хитромудрий одвітив :

355 „О, Алкиною державний, між всіми людьми найславнійший ,

„Хоч би мені загадали ви ще через рік тут лишитись ,

„Що б спорядить мені проводи, та надавати дарунків ,

„То і на се я згодився б, бо ліпше було б задля мене ,

„Що б-то є повнійшими в милу отчизну вернутись руками :

360 „Більше б почоту я мав, був би більше усім я жаданий,

„Хто мене стрінуги має, як я на Ітаку вернуся.“

І Одисееві царь Алкиной одвічаючи мовив :

„Е, Одисею! ми зовсім не думаєм, глядя на тебе ,

„Що б ти лукавцем, або брехуном був, яких-от багато

365 „Чорная плодить земля і годує собою повсюди ,

„Котрі брехню завдають, та таку, що й не держиться й купи.

„В тебе-ж і речі до ладу тай думки твої не лукаві ,

„Оповідання-ж ти сьвідомо наче кобзарь розказав нам ,

„І про своє власне горе й про халепи других Ахайців.

370 „Ну, розкажи-ж мені ще та як сьлід достоменно, кого ти

„Бачив в Аїді є товаришів славних, що вкупі є тобою

„Іздили до Ілїона і там свою долю настигли.

„Темная ніч дуже довга, тай спати пора не прийшла ще ,

„Оповідай-же до краю про ті надзвичайні справи.

375 „Слухати тебе я готов до самої зірниці, коли ти

„Схочеш тут в опочивальні про горе своє розказати.“

І Алкиноєві став Одиссей хитромудрий казати :

„О, Алкиною, між всіми людьми найзнатнійший державцю!

„Час і пора є на все : як для бесіди, так і для сону ;

380 „І коли справді ти ще хочеш слухати, то я вже й перечить

„Певно не буду, і от розкажу тобі ще жалібнійше ,

„Як-ото й хто з моїх милих товаришів марне загинув ,

„Потім уже, як утік від страшної є Троянцями січі ,

„А, повернувшись до дому, пропав від жіночої зради.

385 „Слухай-же : тільки-ото Персефона сьвята й непорочна

Душі померших жінок тих розвіяла скрізь по Аїду ,

- То прийшла зараз душа Агамемнона, сина Атрея,
Важко зітхаючи; з нею прийшли теж і душі усіх тих,
Що у палатах Егіста погибли і долю настигли.
- 390 Він мене зараз пізнав, як напивсь з ями чорної крові;
Жалібно він застогнав і гіркими залився слізами;
Руки до мене простягував і силкувався обняти,
Тільки не вдіяв нічого, бо сили не було, ні мочі
Тої, яку мав він перш, як живий був, в своїм міцнім тілі.
- 395 Жаль і мене взяв, і я теж заплакав, побачивши його,
Й плачучи став я крилатії речи йому говорити:
„О, Атрівнику, владико людей, Агамемноне славний!
„Доля яка-ж се холодної смерті тебе подолала?
„Чи тебе сам Посидон погубив на прудких твоїх човнах,
400 „Вітрів бурхливих буруни страшні піднявши на морі,
„Чи тебе стратили люде лихії таки вже на суші,
„Як ти займав в них волів полових і овець тонкорунних,
„Чи як пішов ти війною жінок у полон забирати?“
Так я сказав і в одвіт мені так Агамемнон промовив:
- 405 „О, Лаертенку, Зевесове чадо, хисткий Одисею!
„Не Посидон мене стратив на човнах моїх скороходних,
„Вітрів бурхливих буруни страшенні піднявши на морі;
„Ба і не люде лихії згубили мене вже на суші;
„Але Егіст мені смерть заподіяв і долю лихую:
- 410 „Той мене стратив з зрадливою жінкою вдвох, запросивши
„В дім пообідать, і вбив, як вола убивають при яслах.
„Смертю такою жалібною вмер я, й товариші другі
„Немилосердно убиті були, мов ті свині ікласті,
„Котрих в оселі вельможно-багатого пана вбивають,
- 415 „Чи то на бенкет весільний, чи то на оказію іншу.
„Бачив не раз ти, мій друже, багато людей, що вмирили
„Наглою смертею й на самоті, та і в січах кривавих;
„А як би бачив ти січу тамту, то заплакав би гірко,
„Як між пляшками з вином, та між повними страви столами
- 520 „Покотом всі ми лежали й як кров по підлозі димилась.
„Чув я жалібні крики тоді й Пріямівни Кассандри
„Гарної, котру колода мечем Клитемнистра зрадлива
„Поруч зо мною: тут я свою руку підвівши с підлоги,
„Взявся за шаблю було тай умер; а вона ледащиця
- 425 „Геть відвернулась, не потурбувалась принаймній скліпити
„Рота мені і очей, відходящому вже до Аїду.
„Гіршого та мерзенішого бути не може нічого

- „Від непотрібної жінки, котра таку капость замислить,
 „Як-от зробила і та, надзвичайнеє діло вчинивши —
 430 „Свого-ж таки чоловіка забити. А я собі думав,
 „Ідучи, що повернуся до дому на радість і дітям,
 „Тай челядинцям усім; а ледащиця капостно злая
 „Соромом вкрила на віки й себе тай увесь рід жіночий,
 „Хоч би з жінок і знайшлась коли небудь яка непорочна.“
- 435 Так він сказав, і я зараз йому одвічаючи мовив:
 „Горенько гірке! либонь таки правда, що Зевс всевидющий
 „Здавна жіночими зрадами рід весь зневажив Атреїв.
 „Скільки загинуло в Трої нас лицарів через Єлену,
 „Се-ж знов тобі заподіяла зраду твоя Клитемнестра.“
- 440 Так я сказав, і на се мені так Агамемнон одвітив:
 „Отже гляди, що б ніколи не був ти попихачем жінки;
 „Всього, щó знаєш цікавого, не говори їй ніколи:
 „Інше скажи, а цікавше хай сховане буде про себе.
 „Тільки тоді, Одиссею, твоя смерть не прийде від жінки;
- 445 „Дуже, бач, дуже розумна у тебе і вельми шановна,
 „Жінка твоя Пенелопа, дочка Ікарія старого.
 „Правда її, на війну від'їзджаючи, ми залишили,
 „Ще молодницею і її син то ще був коло цицьки,
 „Зовеїм пискля, а тепер мабуть вже засідає на радах
- 450 „Межи старими; і батько, приїхавши, радієтно стріне
 „Сина й до серця пригорне, а син свого любого батька;
 „А моя жінка і сего мені не дала, що б на сина
 „В смак надивився, і, тільки лиш я появився, убила.
 „Я тобі й друге щось скажу, ти-ж запам'ятай собі добре:
- 455 „В милую рідную землю прибувши, спини свого човна
 „В місці потайному, бо жінкам вірить зовсім вже не гоже.
 „Ще-ж от, будь ласкав, скажи мені, та достеменно повідай,
 „Чи не чував з вас хто-небудь, де син мій тепер проживає,
 „Може де-небудь в Орхомені, може в Пилосі пісчанім,
- 460 „Чи таки при Менелай білявім у Спарті широкій?
 „Бо ще не вмер, — мені серце віщує, — Орест богорівний.“
- Так він до мене сказав, і на сей раз йому я промовив:
 „На щó мене, Атрієнку, питаєш об сїм? я не знаю,
 „Жив він, чи вмер, а брехать, як собака на вітер, — дурниця.
- 465 Так ми у двох жалібними словами собі розмовляли,
 Важко зітхаючи і обливаючись кожний гіркими,

- Як почали тут підходить: душа Пелієнка Ахилла,
 Потім Патрокля, а там Антилоха чесного й Аякса,
 Котрий, по правді сказати, найкращий був видом і станом
- 470 Межи Данайцями всіми окрім Пелієнка чесного.
 От, мене знала душа бистроногого Еакиденка
 І гірко ридаючи стала казати мені речі крилаті:
 „О Лаертенку, родину Зевеса, хисткий Одиссею!
 „Завш невгамущий, ти знов щось химерне отсе вже замислив.
- 475 „Як ти відваживсь спуститись в Аїд, де мерці лиш безглузді
 „Вічно марами тиняються всіх тих людей, що померли?
 Так говорив Пелієнко, а я йому знов так промовив:
 „О, Пелієнку Ахилле, славетнійший над всіх Ахайців!
 „Я тут по нужді прийшов до Тиресія, що б він порадив,
- 480 „Як би мені вже скорійш на Ітаку гористу дістатись.
 „Я до Ахаї навіть ще й не наближався і вдома
 „Зовсім не був, а тиняюсь, бідуючи по світу й досі.
 „А-от тобі, друже, випала доля — так — доля: не було
 „Ще чоловіка й не буде, що б був так щасливий, як ти от.
- 485 „Бо тебе й перше живим панували як бога Аргивці,
 „Та і тепер-от в Аїді ти сам заправляеш мерцями,
 „Так що журитись об тім, що ти вмер, не годиться, Ахилле.“
 Так я сказав, і він зараз в одвіт мені так-от промовив:
 „Ех, не втішай мене смертю принаймній хоч ти, Одиссею!
- 490 „Ліпше крепацьким хотів би я наймитом бути другому,
 „Хоч би він був чоловік собі бідний, зовсім неможливий,
 „Ніж отут-о у Аїді всіма заправляти мерцями.
 „Ліпше про милого сина мого розкажи, Одиссею:
 „Чи він виходив уже на війну, чи завзято рубався?
- 495 „Тай про Пилея старого скажи, коли чув що і знаєш,
 „Чи ще і досі царює він над мирмідонським народом,
 „Чи, мо, його занехаяли вже і в Елладі і в Фосії,
 „Тим що його по руках і ногах його старість скувала?
 „Бо боронити його вже не можу, як перш на тім світі,
- 500 „Де в мене певная сила була і я в Трої широкий
 „Стільки народу побив, Аргивяців боронючи славних.
 „Як би таким я прийшов хоть на час тепер в батьківську хату,
 „Страху завдав би я гнівом і міцними хлесту руками
 „Всім тим, що батька от-так занехаяли та зневажають.“
- 505 Так він сказав, а я знов у одвіт йому так-от промовив:
 „Ну про старого Пилея нічого не чув я, й не знаю;
 „А от про сина, про милого Неоптолема, то зараз

- „Всю тобі правду скажу, як велиш і сам знати бажаєш,
 „Бо таки сам я ёго на великому бистрому човні
 510 „З Скира привіз до коша під намети славетних Ахайців.
 „І таки правда, що як було станем на раду зза Трої,
 „Завждї він першим виходив на радах з совітом розумним,
 „І тільки Нестор та я і могли ёго в сїм перемігти.
 „Тай на війні, як затнемось бувало с Троянцями в полі,
 515 „То не ховався він за спину товаришів, що б бути ззаду,
 „Але прожогом вперед вибігав усїм другим на задрість:
 „Дуже багато людей положив він у сїчах кривавих, —
 „Всїх я не можу тепер нї згадати, нї перелїчити,
 „Скільки він люду побив Аргивянців боронючи славних,
 520 „А памятаю лиш, як він мечем зарубав Телефєнка,
 „Лицаря; звали ёго Еврипил; товариства вкруг нєго
 „Сила лягло там Китейців і все зза жіночих дарунків.
 „Тільки ёго, пісьля Мемнона, я і зазнав що найкращим;
 „І як-ото ми, найліпші з Ахайців, в коня мали влїзти,
 525 „Щб змайстрував там Еней, і менї доручили всю справу —
 „І відімкнуть, як що схочу, коневі живіт і замкнуті, —
 „То усї другї Данаїські князі, ватажки і старшини
 „Слїзи втирали тихенько, бо в кожного ноги тремтіли,
 „Тільки одного лиш сина твого я нїколи не бачив,
 530 „Що б або зблїд на лицї, або що б проронив хоч слїзінку:
 „Сумно-суворий до мене було приступає, та просить,
 „Що б я с коня ёго випустив; завждї хапався за шаблю,
 „Тряс мідним списом від злості і все похвалявся на Троянців
 „І, як-ото зруйнували вже город Прїямів високий,
 535 „З славою він, та с почотом вернувсь собі цілий на човні,
 „Нї здалека, ані зблизька до ёго стрїла не торкнулась,
 „І гострая шабля ёго не вразила, як часто буває
 „То при війні, де сердитий Арєс безоглядно лютує.“
 Так я сказав, і душа бистроногого Еакиденка
 540 Стала широко і гордо ступать по лилейному*) дугу
 Радая, вчувши, що син її став таким лицарем славним.
 Інші-ж душі померлих стояли, зітхаючи важко,
 Й кожная з їх про своє бесталання менї говорила.
 Тільки Телемонїєнка Аякса душа з-оддалеку
 545 Завждї від мене стояла, сердита за ту перемόгу,
 Щб я колись в її виграв при човнах Аргивських, як бились

*) *Λιφιδεῖον*.

- Ми за Ахиллову броню, котру ёго мати велѣла
 (Суддями були Троянські джури й Паллада Афина)
 Дать в нагороду, хто всіх переможе. Бодай був не виграв!
- 550 Бо із-за сего земля таку голову славному пожерла,
 Як-от Аякс, між Данайцями всіми лицем і ділами
 Що найвиднійший, окрім тільки лиш Пилѣнка одного.
 От і почав говорить я до її словами якими:
- „Друже Аяксе, царя Теламона чесного синашу!
- 555 „Чи-то й померши не можеш забути ти гнѣву на мене
 „За проклятушу Ахиллову броню, котрою Аргивцям
 „Боги накоїли лиха; бо ти-от, їх стовп і заслона,
 „Марно загинув і ми Ахеяне по згїну твоєму
 „Плачем-сумуєм так само, як плачемо і за Ахиллом;
- 560 „А в сїм не другий хто винен, а Зевс, бо він ремствував дуже
 „На славне військо Данайське, і от вготував твою долю.
 „Але наблизся-ж до мене і речи моєї послухай:
 „Пімсту забудь, побори в собі гнѣв, угамуй своє серце.“
- Так говорив я, а той на се й слова мені не сказавши,
- 565 Взяв тай пішов до Ереву за душами других померлих.
 Певне суворо б він став говорити зо мною, а може б
 Ми ще й полаялись; тільки мені захотїлося дуже
 Інші ще душі побачити, та побалакати з їми.
- І справді: Миноса побачив я, мудрого сина Зевеса;
- 570 Він з булавою сидїв золотою й чинив над мерцями
 Суд і розправу, а ті, на широкім подвірї Аїда,
 Сидячи й стоячи в ряд, дожидались ёго приговору.
 Далї побачив я і Орїона, страшне чудовисько;
 Сей по лататнему*) лузі ганявся за тими звїрями,
- 575 Котрих він сам-же таки повбивав на горах неприступних,
 Як ще живим був, своєю гирлигою з мідї важкою.
 Бачив я потім і Тїтія, сина преславного Геї;
 Він на долївці валявся, на девять роскинувшись моргїв,
 А з обох боків при ёму два кобці сидїли і рвали
- 580 Дзѣбом ёго печінки, і не в сплах він був їх прогнати;
 Бо осоромив Латону, шановную жінку Зевеса,
 Як та до Піеона**) йшла по дугу Панопейському***) в гостї.
 Тантала потім побачив, терпїв він великії муки:
 В озері бідний по горло стояв у водї, але-ж смаги,
- 585 Страшної, щб роспаляла ёго, він не міг закروطити.

*) *ασφοδελόν* (Зр. в. 539.). **) Аполлон. ***) Панопея — місто на границї Віотїї і Фокиди, де росте лататте.

Тільки нагнеться старий, що б хоть краплю води засёрбнути,
Зараз вода й пропада мов злизає її який дідько,
І під ногами одно тільки чорнеє дно й зостанеться.
Над головою ёго росте овочів різних багато :

590 Яблука, групі, маслини, гранати й солодкії фіги,
Спілої ягоди скрізь аж кишить навкруги біла ёго ;
Але-ж, як тільки старий-ото руку протягне, зірвати,
Вітер дмухне і все ряснеє віття до хмар аж підійме.

Бачив я теж і Сизифа, які терпів муки пекельні :

595 Сей з величезною завш каменюкою мусів возитись.
От, він на гору збираючись разом руками й ногами
Пхає, підкочує вверх каменюку і тільки досягне
Верху і має от-от через верх перекинуть на той бік,
Як каменюка скажена назад у долину й бубухне.

600 Знов підіймає її він з долини і знов пхає в гору ;
Річкою піт з ёго лётся, а с чуба аж куриться порох.

Пісьля Сизифа побачив я тїнь і мару Геркулеса,
Сам-же він вкупі с пригожою Гебою, Зевса дочкою
Й Гери озурої у черевички в злото боковані ,

605 Межи безсмертними богами завждї собі бенкетує,
А надкола мерці, мов-от хижїї каркають птахи,
Бігаючи верещали і, сумний як ніч, на готові
Лук свій держав Геркулес і стрілу на натягненій кишці,
Грізно округ позирав, і здавалось от-от зараз стрельне !

610 Через плече в ёго висїла та золота ладівниця,
Де по-мастацьки були намалёвані дивнії речі :
Дикий іклаті, ведмеді і зоркосуворїї леви з страшними очима,
Сїчи крївавї, баталїї, плїки і всякії вбивства.

Не змайстрував більш нічого й ніколи уже не змайструє

615 Кращого той, хто оту змайстрував ладівницю чудовну.
Тільки-ото мене вздрів Геркулес, тай пізнав таки зараз
І, заривавши, почав говорити крилатїї речі :

„О, Лаертенку, дитино Зевеса, хисткий Одиссею !

„Бідний ! не вже і тобі отсе злая недоля судила

620 „Те дотерпіти, щоб мусів терпіти і я на тїм сьвітї ?

„Дарма, що сином я був Кронїєнка Зевеса, а кари

„Скїльки я витерпїть мусів : мене у неволю віддано

„В руки негідника, і той загадував трудні роботи ;

„Раз, як сам знаєш, послав аж в Аїд, що б собаку*) привести ;

*) Цербера, собаку с трема головами, щоб на цепу стерегла ворота до Аїду.

625 „Діла труднішого, як ся робота, не можна й придумать,
 „Все-ж таки я ту собаку привів із Аїду на той світ,
 „Во і Ермій помагав мені і синіока Афіна.“

Так він сказав і назад повернувся в оселю Аїду.

Я-ж, як і перше, лишивсь біля ями і став піджидати,

630 Чи не прийде хто ще з лицарів, що вже давно повмирили;
 Хтілося дуже мені і людей тих давнійших побачить,
 Як-от славетний Өисей, Пиріеой, що від богів родились.
 Тут, позбігалося с криком та гамом мерців така сила,
 Що с переляку я ввесь як осиковий лист той затрясся;

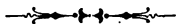
635 Дуже боявсь я, що б ще, — чого доброго, — зла Персефона
 Та не послала мені голови і Горгони страшної.

Зараз побіг я до човна і став товариству казати,

Що б у дорогу збірались і линви скорійш відвезали;

От, вони в човен ввійшли і у ряд по лавках посідали;

640 Й човен стрілою понісся по хвилях ріки Океяна,
 Спершу під веслами, а опісля під вітром попутним.

ОДИССЕЇ М.

ПІСНЯ ДВАНДЦЯТА.

Сирени. Скилла. Харивда. Бики Геліоса.

1 Тільки-от човен наш води ріки Океяна покинув,
 Як ёго хвиля бескраёго моря прибила на острів
 Ёйю, де рання зірниця свою має власну госноду,
 Де і вся челядь її і де Геліос-сонечко сходить.

5 Там-то, приставши, ми витягли човна на берег пісчаний,
 Та полягавши й самі теж на березі пінного моря,
 Міцно заснули і спали до самого сходу зірницї.

Й тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
 Я й посилаю товаришів просто в палати Цирцеї,

10 Що б вони взяли й принесли помершого труп Елїнора.
 Сьвіжих галузів нарізавши, ми на високому шпилю

Сумні ёго поховали, гіркі проливаючи слёзи.
 Потім, як труп Елпінора згорів і вся броня на ёму,
 Там ми насипали, в память по ёму, високу могилу,

15 А поверх теї могили весло ще гнучкеє вкопали.

Так поховали ми там Елпінора. Тимчасом Цирцея
 Спостерегла, що то ми повернули з Аїду, і зараз,
 Пишно вдягнувшись, вийшла до нас; покоўвки за ёю,
 Хлўба, печенї й смачного у кухвах вони нам принесли.

20 Ставши між нами, богиня з богинь почала говорити:

„Здрастуйте, сьміливі, щó до Аїду ходили живими!

„Двічі мерляки, бо люде всѣ другі лиш раз умирають.

„Ну-те, сїдайте-ж та страви вживайте й вином вдовольняйтесь;

„Поки-от сонце спочине, а там лишь займеться зірниця,

25 „Ви попливете собі: я сама прокажў вам дорогу,

„Та ростовмачу як сьлїд і все інше, що б часом вам знову,

„Чи таки в морі, чи то вже на суші, біда не спїткала.“

Так-от сказала вона, і ми слову її покорились,

Ми посїдали й цїлїсенький день той до заходу сонця

30 Страви вживали смачнїї й вином запивали солодким:

А як-же сонце спочило і темрява впала на землю,

Все товариство поклалося спать на піску біля човна,

Та-ж мене взявши за руку, та здалеки посадовивши,

Поруч зо мною присїла й про той сьвіт роспитувать стала.

35 Я й розказав достоменно про все, що на тїм сьвітї бачив.

От, пісьля сёго мені знов сказала шановна Цирцея:

„Все отсе так, як сам бачиш, скінчилось; тепер-же по-
 [слухай,

„Щó-от ще я тобі скажу, про що тобі й біг сам натякне.

„Перше-найперш до Сирен ти прибудеш, которі чарують

40 „Завждї людей всїх, коли хто прибеться до їх ненароком.

„Хто несьвідомий наблизиться к їм і їх голос почує,

„Сих-от Сирен, вже для того нї жінка, нї дїти дрібненькі

„В радїсть не будуть, бо їх він нїколи уже не побачить:

„Дивною піснею зараз ёго причарують Сирени,

45 „З ними сидїть там на лузі. Валяються цїлі там купи

„Шкір і кісток чоловічих погнивших зовсїм аж трухлявих.

„Ти собі мимо проїдь, кажи й вуха усїм залїпти

„Воском розмнятим, що б часом хто з їх не зачув теї піснї;

„Сам ти послухати можеш, коли вже доконьче захочеш,

50 „Як-що привяжуть тебе і за руки й за ноги на човнї

Стоячки міцно до щогли цупким, та міцним посторонком,

- „Так тільки й можеш чарівного голосу слухать Сиренів.
 „А як почнеш ти просить товариства себе розв'язати,
 „То ще міцнійш і міцнійшим тебе посторонком хай зв'яжуть.
- 55 „Ну, а тоді, як минеш з своїм товариством Сиренів,
 „Дві в тебе буде дороги, але-ж достоменно сказати,
 „Котра с тих двох буде лїпша для тебе, не можу, про се вже
 „Сам поміркую, я-ж скажу про обидві тобі тільки от-щó:
 „С правого боку дві скелї високї вдаються у море,
- 60 „С клекотом бють об їх хвилї великі раз-в-раз Амфитрити:
 „Блудками їх прозивають споконвіку боги блаженні,
 „Жадная птиця не сьміє тудою летїти, ні навіть
 „Тї полохливї голубки, щó Зевсу амвросію носять,
 „Завждї яка-небудь з їх розібється об гостре каміннє,
- 65 Й іншою Зевс заміняє забиту, щó б було до ліку.
 „Ще не бувало, щó б човен з людьми, до Сиренів припливши,
 „Втік від лихої недолї: лиш дошки єго та тїла чоловічі
 „Хвилї бурхливї, та огенні віхри разносять по морю.
 „Тільки оден на віку і проплив повз тих скелїв беспечно
- 70 Човен „Арго“ всїм турботно-цікавий,*) як плив від Еїста.**)
 „Але й єго було кинуло вітром на тї каменюки,
 „Та з біди винесла Гера, бо дуже любила Ясона“
 Другі дві скелї шпильєті: одна опирається в небо
 Гострим верхом; її вкутала чорная хмара густая,
- 75 Щó й не рідїє ніколи, і чистого неба від віку
 Над тою скелею ні в осені не бувало, ні в лїтку
 І чоловік по тій скелї наверх ні за щó б не зібрався,
 Тай не спустився б, хай мав би і рук він і нїг хоч по двадцять.
 Скеля навкруг як обточена, гладка як скло, або швайка.
- 80 Посеред скелї тієї печера широка, та темна,
 Дивиться чорною пащою на захід сонця; тудою
 Ти й направляй, Одиссею! свого скороходного човна.
 Навіть і меткий стрілець, як би стрельнув на човні із лука,
 Не досягнув би не то, щó б до дна, а й до паци печери.
- 85 Там-ото Скилла сидить, се б-то „Сука“, і гавкає страшно,
 Голос її аж лящить, як-от в цуцика ще молодого:
 Та і сама вона вся — чудовисько страшенне, прелюте,
 Хто її вздрить, затремтить, навіть біг її виду не зносить.

*) *παισιέλουσα*. **) *Αιγίης* — царь Колхиди, куди лицарь Ясон с товариством на човні „Арго“ (Аргонавти) їздив за золотим руном, се б-то роздобувати золота-багацтва.

Лап телїнається в її дванадцять і всі такі гидкі.

90 Витяглось із туловища шість карків гнучких, на кожнім
Дуже мерзена стирчить голова, чудовисько з зубами
В три ряди гострими й частими, повними чорної смерті.
Задом до пояса завждї сидить вона в самій печері,
А на поверх головиська лиш голови всі витріщає:

95 Мацає, нишпорить скрізь під водою, по скелї і ловить
Свинок морських і собак і все інше, що їй де тільки вхонить
Живність яку, котрих тисячами распложа Амфитрита.
Ще спокон віку такого не чуть моряка, що б похваставсь,
Що б-то він с човном тудою проїхав і цілим лишився.

100 Кожного завш головою хапне вона по чоловіку.

Другу і низчу побачиш ти скелю потім, Одиссею,
Близько від першої так, що їй стрілою її досягнув би,
Дикая смоква велика на її розрослась густим віттем.
Воду навкруг теї скелї раз-в-раз каламутить Харивда:

104 Трічі на день бє у верх і знов трічі вбірає у себе.
Не наближайся-ж туди, як вона в себе воду вбірає,
Бо не спасе від біди і тебе й сам Посидон потруситель,
Близько до Скилли тримайсь і гони свого човна, скорійше б
Мимо Харивди пройти, бо таки воно ліпше для тебе —

110 Шість утеряти товаришів, ніж загубить усіх разом“.

Так говорила Цирцея, а я їй в одвіт знов промовив:

„Ну, тепер от-що, богине, скажи мені тільки по правді,
„Як що удасться мені від Харивди втікти і спаситися,
„Зможу я й Скиллу відбити, як стане хапати кого з нас?„

115 Так я сказав, і богиня з богинь мені мовила от-що:

„Ах, забіяко! у тебе-от тільки-но й думки про січу,
„Та про війну; не вже-ж ти не уступиш і богам безсмертним?
„Скилла не з смертних, а єсть вона лихо безсмертне по роду,
„Страшне, та пакостне й дике, і трудно її побороти:

120 „Стятися з нею біда, а найліпше втікати від неї,
„Бо як забавишся крок лиш при скелї, що б битися з нею,
„То я боюся, що Скилла напевне протягне до тебе
„Всі шість голів своїх й кожною по чоловіку ухопить.
„Ліпше тікай як скоріш, попроси собі поміч Кратеї,

125 „Матері Скилли, котра на біду її людям родила, —

„Та не попустить її, що б у друге на тебе напасти.

„Потім дістанешся ти на Өринакію острів; багато

„Там тонкорунних пасеться овець і биків Гелїоса:

„Сім єсть там гуртів волових і сім теж отар єсть овечих,

- 130 „По пятьдесят штук голів; з їх приплоду зовсім не буває,
 „Тай не здихають ніколи, богині у їх пастухами,
 „Дві кучеряві нимфи — Фееуса і Лампетія,
 „Іх Геліосу, що сяє над нами, родила Неера.
 „Тільки лиш нимфи обидві-ото підросли, то їх зараз
- 135 „Мати послала на острів Өринакію, що б там і жили,
 „Та доглядали отцевих овець і биків круторогих.
 „Отже як ти їх не рушиш, — коли ти бажаєш вернутись
 „Та ще в Ітаку прибудете певно, хоч і не без горя;
 „А як зачепиш, то певну погибель усім вам віщую
- 140 „Човну, тобі і товаришам; сам ти, коли, пак, спасесся,
 „Вернесья в злиднях до дому, згубивши своє товариство.“

Так-от сказала; тут зараз зійшла й злототронна зірниця.

- Встала богиня з богинь тай пішла собі в пишні палати,
 А я до човна вернувь і товаришів всіх розбудивши,
- 145 В човна велів їм сідати скорійш і канат відв'язати.
 От, вони зараз у човен ввійшли, на лавках посідали,
 Тай почали раптом веслами сивеє море гнїтити.
 Вийшли ми в море; а з заду на човен, що б дуги у парус,
 Вітер попутний, товариша доброго в морі, послала
- 150 Нам кучерявая, та голосиста богиня Цирцея.
 Все обрядивши на човні, сидїли ми, руки згорнувши,
 Човном-же правили — вітер і всього дотепний керманич.
 От, я товаришам став говорити с тугою на серці:
 „Браття! не гоже одному менї, або й двом, теє знати,
- 155 „Що менї нічю Цирцея сказала про нашу всіх долю.
 „Все вам відкрию, що б знали і ви, чи-ото всі ми помремо,
 „Чи таки вдасться від смерті втікти і від долї лихої.
 „Перше-найперш наказала богиня, що б ми стереглися
 „Пісень чарівничих Сирен й квітчастого їхнього дугу.
- 160 „Голос їх чути менї тільки можно; але ви канатом
 „Стоячки цупко до щогли мене прив'язіть, та скрутїть
 „Так мене всього, що б навіть не міг я і поворохнутись;
 „А як що стану просить, та приказувать, що б відв'язали,
 „То ще міцнійше і міцнійшим канатом мене ви скрутїте.“
- 165 Поки отсе все товаришам я викладав, та товмачив,
 Човен наш прудко летїв по водї й незабаром на острів
 Дивних Сиренів приплив, бо гонив єго вітер попутний.
 Трохи-от згодом вже й вітер затих і на пінному морі
 Скрізь зашпиїло, бо демон всі хвилї приспав заспокоїв.
- 170 Встали товариші, паруси с щогли усі поспускали,

- Тай поскладали у човен на дно і самі посідали
 Та навалившись на точені весла, всю спінили воду.
 Тою порою я шаблею кружало воску розрізав
 В дрібні шматочки й руками почав ёго мять-розминати ;
- 175 Скоро розмявся ввесь віск, уступаючи силі великій,
 Тай і від спеки теж Геліуса, щб завш сяє над нами.
 От, я тим воском товаришам всім позаліплював вуха,
 А вони к щоглі мене привязали за руки й за ноги
 Стоячки і дуже міцно скрутили цупким посторонком,
- 180 И сівши у ряд, стали веслами сивеє море гнїтати.
 От, як були ми від берега, так, щб гукнеш, то і чути,
 Зараз Сирени і спостерегли, що ми їдемо близько,
 Тай затягли там на лузі до нас свою пісню чарівну :
- „Близся до нас, Одиссею, великая славо Ахеян!
- 185 „Човна спини, що б почуть молодий, чарівничий наш голос.
 „Ще-ж пак тут, мимо нас, не проїздили на чорному човні
 „Люде, що б піснї предивної нашої, та не послухать :
 „Кожний відсіль відпливав, в наших піснях, кебети заживши.
 „Знаємо ми геть все чисто : як в Трої широкій Ахайці,
- 190 „Та і Троянці, по волї безсмертних біди натерпілись,
 „Знаємо ми достоменно і все, щб діється в світі.“
- Мовивши так, засьпівали чарівно й мені захотїлось
 Глос їх чути: товаришам став я моргати бровами,
 Щб розвязали, а ті, кїлько сили, гребти заходились.
- 195 Зараз-ото повставали з лавок — Перимид з Еврилохом,
 Та посторонком мене ще цупчїйшим міцнїйш ще скрутили.
 Потїм, як ми і Сиренїв минули і стало не чути
 Вже ані голосу їх, ні чарівної їхнїї піснї,
 То товариші кохані мої собі віск повиймали,
- 200 Котрим я перш залїпив усім вуха, й мене розвязали.
 Тїльки-ото ми покинули острів Сиренїв, почув я
 Клекїт великий, побачив і дим і шпилястї хвилї,
 Перелякались товариші й весла із рук повпускали ;
 Весла повисли у воду і хлюпались дуже об хвилї,
- 205 Човен спинивсь, бо вже довгїї весла ёго не гонили.
 Став я тоді похожати по човну, почав бадєрити
 Кожного з милих товаришїв сими мякими словами :
- „Браття! хиба-ж таки ми на віку, та біди не видали?
 „Що-ж? хиба лихо не бїльше лучилося нам, як застукав
- 210 „Нас було в темній печерї Циклоп отой дикий та лютий? !
 Але-ж і звідтїль моєю дотепою й розумом певним

- „Ми утікли, і я думаю, ви не забули ще сього.
 „Ну, і тепер мене слухайтесь, та робіть так, як скажу вам,
 „Сидячи в ряд на лавках, ви, гребці, у морськую безодню
 215 „Веслами глибш забирайте, чи не допоможе Зевес нам
 „Збутися сеї нової біди і від смерті спастися.
 „Ти-ж деменний не дрімай, бо тобі я наказую от-що :
 („Се вже, бач, діло твоє — прудким човном як сьлїд кермувати)
 „Ти держи човна від диму й ревучої хвилі як дальше ;
 220 „Завждї бери ти на шпиль, та гляди, що б як небудь не збився
 „Човен з дороги і ти нас у халепу часом не вправив.“
 Так я сказав і усеї мого зараз послухались слова.
 Вже я про Скиллу й не згадував, про ту біду неминучу.
 Що б не злякати товаришів, що б, бач, не кинули гребти
 225 Та с переляку всеї разом на човен на дно не сховались.
 Ну і менї те-ж самому було горяче, не до соли,
 Зовсім забув я, що́ битись мені зборонила Цирцея ;
 Я одягнувсь в свою славную броню і взяши у руки
 Довгі два списи, пішов вперед човна тай став там на носі.
 230 Я так і думав, що звідтіль найперше появитья Скилла,
 Котра товаришам милим такої біди наробила.
 Тільки нігде розглядїти не міг, аж втомилися очі, —
 Так пильно зорив я, та придивлявсь до туманної скелі.
 В страсі с плачем ми плили по вузькому дуже проходу :
 235 Звідсїль від нас була Скилла, а звідтіль безсмертна Харивда,
 С клетотом страшним вбирала у себе солоную воду ;
 А як назад виригала, то море вже так клетотїло,
 Як-от окріп у горшку на палкому вогні: пінні бризки
 Димом густим аж до самого верху шпилїв досягали.
 240 Й знов-ото : як сербоне в себе воду солону, то море
 І у печері і скрізь геть по скелі, неначе бугай той,
 Страшно ревло, а в низу по під скелею дно відкривалоєь,
 Й чорним піском аж кишло. Товариші з жаху всеї зблїдли.
 Ми с чудовиська й очей не спускали, бо чули погибель.
 245 Скилла одначе вхопила у мене с широкого човна
 Пість чоловіка товаришів самих що найсьміливійших.
 Зирк я вздовж човна, дивлюєь, аж нема вже товаришів милих,
 Тільки-от і запримїтив я, як по над човном їх ноги
 В хмарах високо мигтїли, а чув, як мене поіменно
 250 Звали і жалібним криком зо мною на віки прощались.
 Як-от рибалка гачком роговим, насадивши принади,
 Та почепивши гачка того й вудку на вудлице довге,

- З берега їм закидає у воду й витаскує рибу,
 Ся-ж тріпотить на гачку і тріпочучи пада на землю ;
- 255 Так і товариші тріпались бідні і бились об скелю.
 Тут і глитала їх в пропасті Скилла, а ті верещали
 В муках страшених до мене свої простягаючи руки.
 От, як минули ми скелі ті — Скиллу та страшну Ха-
 То небавом дістались на острів сьвятий Гелїоса, [ривду,
- 260 Де-ото паслися гарні та широколобі корови.
 Й інша дрібна череда Гелїоса, що сяє над нами,
 Ще був я в морі, сидїв ще на чорному човні прудкому,
 А вже було мені чути, як мукали в стадї корови,
 Як мекотїли і вівці і зараз собі пригадав я
- 265 Щире Тиресія слово, сьлїпого пророка Фиванця,
 Та і богинї Цирцеї, которі мені заказали,
 Що б стерегтись того острова, де суть стада Гелїоса.
 От, я товаришам став говорити с тугою на серці :
 „Речи моєї послухайте, браття, хоч вам пак і тяжко,
- 270 „Треба, що б знали ви всі про гадання Тиресія певні,
 „Та і Цирцеї, которі в двох надто менї заказали,
 „Що б стерегтись того острова, де суть стада Гелїоса,
 „Де, говорили вони, нас усіх має горе спїткати.
 „Ну, тай женїть-же ви чорного човна повз острова сєго.“
- 275 Так я сказав, а в тих тьохнуло і похололо-от серце.
 Тут Еврилох менї зараз таким жоретким словом одвітив :
 „Злюка єси, Одиссею ; на тебе десь втоми не має :
 „В тебе мабуть усе чисто з залїза, як тіло, так серце.
 „Ти нам, твоїм-же товаришам, не дозволяєш на землю
- 280 „Вийти, а ми так зморилися всі від роботи й без сону.
 „Там ми напевне собі зготували смачную вечеру,
 „Ти-ж проти ночі велиш поуз острова човна нам гнати
 „Та, від землі віддалившись, блукать по туманному морю.
 „Вітри опасливі нічю, то чиста погибель для човнів ;
- 285 „Де-ж серед моря нам нічю сховатись від певної смерті,
 „Як-от з ненацька настигнуть нас буйні вітри бурхливі,
 „Чи-ото Нот, чи бурхливий Зефір таки, котрі найбільше
 „Човнів міцних розбивають і навіть не з волї безсмертних.
 „Лїпше сю темную ніч ми на острові тут перебуємо
- 290 „Та біля чорного човна собі повечеряєм смачно ;
 „Завтрі-ж равенько на човна посядем і в море майнемо !“
 Так-от сказав Еврилох, і товариші всі з ним згодились,
 І от тоді спостеріг я, що демон нам лихо готує,

- Й став-ото я Еврилохові речі крилаті казати :
- 295 „Ви на сїм слові згодилися всі проти мене одного ;
 „Але повинні теж всі менї дати велику ви клятьбу,
 „Що, як зустрінемо стадо корів, чи овець тонкорунних,
 „Жаден із вас не посьміє своїм дурним розумом вбити,
 „Ані вівці, ні корови ; сидїть супокійно й живіться
- 300 „Іжою, щό на дорогу дала нам безсмертна Цирцея.“
 Так я сказав, і вони поклялися менї, як велїв я.
 І, як-ото поклялись всі й велику клятьбу ту скінчили,
 Ми свого човна прудкого спинили в лиманї затишнім.
 Близько була там солодка вода; тут товариші с човна
- 305 Вийшли й на березї знатну вечерю собі зготували.
 Потім, як всі вже наїлись до сита і в смак напилися,
 Тай почали голосить, спомянувши товаришів милих,
 Котрих потрікала Скилла, з глибокого човна вхопивши, —
 Так у риданню їх всіх і настиг сон міцний, та солодкий.
- 310 Як повернуло с півночі і зорі на захід схилились,
 Хмари збираючий Зевс зірвав вітер бурхливий від разу
 З страшною бурею й чорними хмарами, мов павугиннем,
 Землю укутав і море: ніч темна нависла із неба.
 Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
- 315 Човна поставили ми, підтягнувши, в глибокій печері,
 Де для гаївок і на хороводи збіралося Нимфи.
 Потім на раду зібрав я товаришів і так сказав їм:
 „Браття! на бистрому човні у нас є щό їсти і пити ;
 „То стережімся-ж корів, що б нас лихо й біда не спіткали.
- 320 „Богу страшному належать корови сї й ситїї вівці. —
 „Гелїосу, щό все бачить і чує, що діється в сьвітї.“
 Так я сказав, і нїби б то їх серце менї покорилось,
 Місяць цілїсенький був нескінчаємий Нот, і другого
 Вітру не було нїякого, окрім лиш Евра, та Нота.
- 325 Поки ще їжи було і вино ще водилось червоне,
 Доти корів не чїпали товариші, жити бажавши,
 А як-ото вже на човні торбина с харчами стулилась,
 То по неволї прийшлося ударить до полювання:
 Птаство стреляли, та рибу ловили кривими гачками,
- 330 Щό запопадуть, бо черево голодом аж затягало.
 Я віддалився від берега, що б помолитись безсмертним,
 Чи не вявить менї хто з їх дороги до дому вернутись.
 От, і пішов я по острову далї і далї від човна;
 Руки умивши в затишку від вітру, почав я молитись

- 335 Богам блаженним усім, щó Олимпом широким владають.
 Боги на очі мені міцний сон, та солодкий наслали;
 А Еврилох с товариством держав нерозумную раду.
 „Слухайте річ ви мою, товариство прибитее лихом!
 „Смерті, яка б не була, усї люде не люблять, бояться.
- 340 „Але померти голодною смертю — страшнійш від усего!
 „Кете лиш, браття, займемо корів Гелїоса найлуччих,
 „Вбем на офіру безсмертним, щó небом широким владають.
 „А як прибудем в Итаку, у милую рідную землю,
 „То Гелїосу, щó ходить над нами, збудуем розкішний
- 345 „Храм і наставимо там образів ёму різних, хороших;
 „А коли він на нас ремством піде за корів круторогих
 „Й човна захоче нам стратить і боги ёму в тім допоможуть,
 „То мені ліпше, задлявшися хвилию, дух погубити,
 „Нїж на пустельному острові трохи-по-троху здихати.“
- 350 Так говорив Еврилох, і товариші усї з ним згодились.
 Зараз взяли і корів Гелїоса, занявши найлуччих
 Зблизька, бо ті недалеко від чорного човна й паслися, —
 Всї такі дуже хороші, роскошні, та широколобі, —
 Всїх обступили навкруг в офіру безсмертним святили:
- 355 Листу мякого нарізавши з дуба високого вельми,
 Бо в їх ячменю офірного в човні й зерна не знайшлося,
 Всїх тих корів по молитві зарізали й побїдували.
 Стегна відскли мягкіі, поверх облїпили їх здоров
 В два ряди, а поверх здору ще й мясом із спини покрили.
- 360 В їх не було і вина, щó б скропити печену офіру,
 Й замість вина поливали водою офірнее мясо.
 Потім, як стегна згоріли і кендюха усї попоїли,
 Мясо останне розрізали і на шпички настромили.
 Тею порою у мене з очей відлетїв сон дрімотний,
- 365 Встав я-ото, і на берег пустився до бистрого човна.
 Йду я, — мені і байдуже, — і тільки наблизивсь до човна,
 Як мене всего від разу обдав смачний дух від печені,
 Гірко заплакавши, став я вигукувать так до безсмертних:
 „Батьку Зевесе і прочі блаженніі боги превічні!
- 370 „Ох, на біду ви приспали мене таким сном незвичайним:
 „Буйні товариші діло жорстоке без мене вчинили!“
 Скоро і звістка прийшла Гелїосу, щó сяє над нами,
 Від Лампетіі дочки, щó ёму ми корів повбивали,
 І, розгнівлений на нас, він почав так безсмертним казати:
- 375 „Батьку Зевесе і другі блаженніі боги відвічні!

- „Кари товаришам всім Одиссея таки Лаертенка!
Кари злодїям! вони повбивали корів моїх милих,
Котрими я утїшався, як сходив на зїряне небо,
Та і тодї, як назад було з неба під землю спускаюсь.
- 380 „І як що ви, боги, їх лишите без належної кари,
„То я спущуся в Аїд і мерцям буду вічно свїтити.“
І у одвіт йому хмари збираючий Зевес так промовив:
„Ну, Гелїосе! свїти собі знов, як свїтив отсе й досї,
Богам блаженним безсмертним, тай смертним до віку всім лю-
- 385 „Що-ж до твоїх лиходїїв, то я громовою стрілою [дям.
„Човна їх бистрого в скїпки строцу серед темного моря.“
Все отсе сам я чув від кучерявої нимфи Калипсо,
Та-ж говорила, щб чула ніби від посланця Ермія.
От, як прийшов я до моря назад, де стояв-ото човен,
- 390 То і почав товариство корити, та тільки задаром
Дїло поправить не можна: корови були вже забиті.
А ще до того нам боги і чудо страшне проявили:
Повзали шкури, а мясо ревло на шпичках як живеє,
І сирєє і печене ревло мов живї-от корови.
- 395 Шість днів під-ряд мої буйні товариші мясо вживали
З самих найкращих корів Гелїоса, котрих повбивали,
А як день семий занявсь, то так зволив Зевес Кронїєнко,
Що вгамувалась і буря і вітер бурхливий затихнув.
Ми посїдали у човен і вийшли в широкеє море,
- 400 Щоглу управивши й паруси білі на ню натягнувши.
Тільки-ото ми покинули острів і стало невидко
Вже ніякої другої землі, тільки небо, та море,
То розгнївлений Зевес Кронїєнко нагнав чорну хмару
Саме над човном як раз, і все море, мов ніч, потемніло.
- 405 Човен не дуже то довго і бігти вже міг; налетїв бо
Зразу ревучий Зефїр і великая буря схопилась
Порозривала геть чисто обидві верївки на щоглі;
Щогла подалась назад, полетїла сторч в море за нею
Й снасті попадали в воду, а щогла, летївши вздовж керми,
- 410 Так зацїдила керманича в лоб, що на черепі кості
Всі поторощила, і бідний, ніби водолоз той, шубовстнув
С палуби в воду, і духа білі кости на віки покинув.
Знову Зевес загремїв і бабахнув у човна стрілою;
Човен затрясся як лист від стрїли громової Зевеса,
- 415 Сїрка запахла по човну й товариші шурхнули в воду;
Чайками бідні носились на хвилях вкруг чорного човна

- І потопали в безодні; не дав їм Зевес повернутись.
 Я все вздовж човна ходив, поки буря від реберних дошок
 Не відірвала кия й ёго бовдуром хвилі понесли;
 420 Рядом с килем десь-не-десь виринала і щогла, й на щоглі
 Довгий міцний із волової шкіри ремінь теліпався.
 От я схопивши кия, привязав ёго ремнем до щогли,
 Охляб ёго, осідлав, і поніс мене вітер бурхливий.
 Буря тимчасом затихла й Зефір перестав уже дути;
 425 Та на біду мою Нот налетів, засвітив і примусив
 Силами знову помірятись з силою теї-ж Харивди,
 Так я носився цілїсеньку ніч; а як сонечко встало,
 Знов мене хвилі прибили до Скилли й страшної Харивди.
 Ся, як і перше, вбірала у себе солоную воду;
 430 Я ухопився за хвигову довгу гілляку і довго
 Висів на їй, причепившись руками, неначе кажан той,
 І не було де ногою упертись, що б стати твердо:
 Корні від хвиги далеко були підо мною, Харивду-ж
 Довгі та рясні гілляки ніби в повітрі, квітчали.
 435 Висів оттак я, аж поки Харивда назад не зригнула
 Щогли с килем, а довгенько таки дождитать їх прийшлося.
 Був, так приміром сказать, пополудні той час, як з майдану,
 Суд і розправу скінчивши, суддя йде до дому обідать,
 Як с під Харивди у хвилях і щогла і киль показались.
 440 Я відірвавсь від гілляки і ринувся раптом у воду;
 Впав я від щогли й кия недалеко, сказать би на локоть,
 Сів на їх верхи й руками, мов веслами, став загребати;
 Тільки вже Скилли і богів отець і людей, не дозволив
 Вздріти мене, а не то, я не втік би від певної смерті.
 445 Так девять день я носився по морю і тільки в десяту
 Ніч мене боги прибили на острів Огигію дивний,
 Де прожива кучерява і голосиста Калипсо.
 Ся привитала мене, милувала і щиро приймала, —
 Та вже про се я тобі і твоїй господинї шановній
 450 Вчора розказував тут-же такн у сїх самих покоях:
 Нудно розказувать другий раз те, про що вже говорилося.

КОНЕЦЬ ПЕРШОЇ ЧАСТІ.

З М І С Т.

Пісня :	Сторона :
I. Рада богів. Афина заступається за Одиссея і науцає його сина Телемаха	3—14
II. Рада Ігакійців. Вїїзд Телемаха	14—25
III. В Пилосї	25—37
IV. В Лакедемонї	37—59
V. Одиссєві плавники	59—72
VI. Одиссєй у Феаків	72—80
VII. Одиссєй в гостях у Алкиноя	81—98
VIII. Одиссєй знакомиться с Феаками	90—104
IX. Одиссєй у Циклопів	105—119
X. Про про Еола, Лестригонів і про Цирцею	119—133
XI. Мрецькї справи	134—150
XII. Спрени. Скилла і Харивда. Бики Гелїоса	150—191

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ

ЧАСТЬ II.

ГЕКСАМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевіршував

ПЕТРО БАЙДА.

Ціна 1 р. в. а.

Накладом редакції „Правди“.

У ЛЬВОВІ, 1892.

З друкарні Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

111

112

113

114

115

З М І С Т.

	стор.
Пісня XIII. Одиссей прощається с Феаками і вертається в Ітаку	1— 12
” XIV. Одиссей у Евмея	13— 26
” XV. Телемах, вертаючись, вступає до Евмея	27— 41
” XVI. Одиссей одкривається Телемахові	42— 54
” XVII. Телемах з Одиссеем в палатах	55— 70
” XVIII. Одиссей з Іром б'ються навкулачки	71— 81
” XIX. Бесіда Одиссея с Пенелопою. Ериклея пізнає Одиссея	82— 97
” XX. Перед тим, як побивати женихів	92— 108
” XXI. Заклав з луком	109— 120
” XXII. Вбивство женихів	121— 133
” XXIII. Одиссея пізнає Пенелопа	134— 143
” XXIV. Офіри	144— 157

ОДИССЕЇ Н.

ПІСНЯ ТРИНАДЦЯТА.

Одиссей прощається с Феаками і вертається в Ітаку.

Так говорив Одиссей, і дивуючись речі чарівній,
Веїх, мов води в рот набравши, сиділи в покоях тіннявих,
Трохи вже згодом почав Алкиной ёму так говорити:

- „Вже, коли ти, Одиссею, прибув оце в мідній високій
5 „Дім мій, тобі не прийдеться, я думаю, більше блукати:
„Вернесья прямо в господу, бо й так ти вже бід натерпівся.
„Вам-же, гостям моїм от що я маю і мушу сказати
„Кожному, хто тут в покоях зо мною давнішнє червонє
„Завше вино не і слухає гарних пісень кобзарських:
10 „Вже і одежу для гостя поскладано в точену скриню,
„Й золото кованє штучно, і інчі усї подарунки,
„Скільки сюди поприносили мудрі на радах Феаки
„Але давайте дамо ёму ще й по триножнику кожний,
„Доброму та з казанком; опісьля ми усє те з народу
15 „Виберем: трудно одному було б дармувать, невернувши...”

Так-от сказав Алкиной, і вподобали всі ёго слово;

Веї повставали і кожний до дому пішов спочивати.

Тільки лиш рання рожева Зоря свїтова занялася,

Веї поспішали на човен і зносили мідні дарунки.

- 20 Всю данину Алкиноева сила свята посклала
В човен на дно під лавками, що б часом вона не мішала
Й жадному з бравих гребців, як орудовать веслами будуть.
Потім вернулися до Алкиной, обід що б справляти.

Сила свята Алкинойя телицю забила в офіру

- 25 Зевсові ввік чернохмарому, що над усїми царує:

Гемеровой Одиссеї II. часть.

- Стегна спалиши, вони прийняли за чесну трапезу
 І вдовольнялись: співав перед ними кобар богорівний,
 Що був в почоті у всіх, Димодок; Одиссей-же частенько
 Голову й очі свої обертав на блискуче сонце,
- 30 Що б то скоріше зайшло: ёму дуже хотілося їхати. —
 Як-от вечери бажа чоловік, що весь день попрацює,
 Ходячи з ранку до вечера в полі з волами за плугом,
 Як бува радий, побачивши, що вже спочинуло сонце,
 Й як ото втомлений вік поспішає в господу вечерять;
- 35 Так Одиссеєві мило зробилось, як сонце спочило.
 Зараз почав ото весло любовим Феакам казати,
 А особливо він річ обертав свою до Алкиноя:
- „О, Алкиною, меж всіми людьми володарю славетний!
 „Ну, виражайте-ж мене, а самі залишайтеся здорові,
 40 „Вже, бачте, сповнилось то, чого милоє серце бажало.
 „Проводи й сі от дарунки нехай мені Боги небесні
 „Звернуть на радість, а в дома нехай, повернувшись, застану
 „Жінку свою непорочну в здоровю і всіх серцю милих.
 „Ви-ж, що зістанетесь тут, утішайтесь своїми жінками
- 45 „Й дітьми, хай боги пошлють вам почот і все добре на світлі,
 „Та що б ніяка біда до вас і не зазирнула навіть!“
- Так він сказав, й всі слово ёго похвалили й звеліли
 Гостя скоріш виражати, бо мудро й до ладу він мовив.
 Зараз гонцеві тут сила сьвята Алкиноя сказала:
- 50 „Ей, Понтоною! розбав нам у кухві вина на міцтіше
 „І обнеси всіх, що б нам, по молитві Зевесеу отцеві,
 „Випровадити як сьлід свого гостя до рідного краю“.
- Так він сказав, і почав Понтоной всіх вином частувати:
 Кожному гостеві дав по килішку, і ті з свого місця
- 55 Богам блаженним, що небом широким владнують, вчинили
 Чесну фіру винову. Підвівсь Одиссей богорівний,
 Киліх дводонний з вином дав в правую руку Ариті
 І, поклонившись, почай їй крилаті речі казати: [доки
- 60 „Ну, будь здорова, царице, й щаслива весь вік свій аж
 „Старість і смерть, неминучая доля людей, не настигнуть.
 „Я від'їжаю; втішайся по вік в своїм домі гостливим
 „І дїточками, і челяддю й добрим царем Алкиноєм!“
- Так от сказавши, пішов за поріг Одиссей богорівний;
 В сьлід за ним сила сьвята Алкиноя гонця посилає,
- 65 Що б проводити ёго аж на море до човна прудкого.
 Разом з гонцем і Арита послала своїх покоєвок

Трох: одну з убраннєм новим, коштовним і с чистим хитоном,
Другу — що б несла за ним з подарунками замкнену скриньку,
Третя червоне вино понесла і харчі на дорогу.

- 70 От, як уся компанія до моря прийшла, де був човен,
Зараз усю ту данину віддали товаришам бравим,
А ті, прийнявши харчі і вино, поскладали на човні.
Потім задля Одиссея на кермі постіль послали:
Килім з льняним простиралом, що б спав супокійно в дорозі.
- 75 Далі і сам він на човна вступив, на постіль положився
Мовчки; гребці по лавках посідали собі біля весел,
І, одв'язавши кермовий Канат од діурового камня,
Стали орудувать веслами дружно, аж спінилось море.
Тут незабаром навіявся сон Одиссею на очі
- 80 Тихий, солодкий, міцний непробудний, на смерть дуже схожий.
Як от по полю несеться з візком четверня добрих коней, —
Як їх займе й поганяє погонич гаралником ляским, —
Йі, гриви піднявши, басують й бистро дорогу кінчають;
Так підіймалась високо і керма човенна, а ззаду
- 85 Били у човен шпілясті хвилі ревучого моря.
Човен летів без опаски вперед, та вперед, навіть сокіл,
Птах за усіх найбистрійший, не міг би ёго наздогнати;
Так ото прудко той човен летів, розганяючи хвилі
Ніс він того чоловіка, що розумом богам був рівня, —
- 90 Скільки він горя зазнав, скільки бід натерпівся в чужині:
В січах з людьми і на морі з страшеними хвилями бився, —
Спав він тепер супокійно, забувши всі біди і горе.
От, появилась на небі зоря дуже ясна, що зходить,
Лиш тільки рання рожева зірниця зайнятися має;
- 95 Саме тоді-то й прибився до острова човен той бистрий.
Форкина сага затішна там є, дідугана морського,
Остров-же зветься Іоака; дві скелі високі, шпилясті
Геть видаються од саги у море далеко-далеко
І захищають од хвиль єї з моря й од вітрів брехливих.
- 100 Там байдаки, та і іншій всяк човен великий, без котви
Можуть стояти безпешно, як буря на морі лютує
Ясна маслина там віття розкинула саме в заливі,
А біля неї печера глибока, широка, тинява,
Німфам панянкам посв'ята, котрі от „Русалками“*) зуться.
- 105 Там стоять киліхи і кам'яні з двома вухами кухви.

*) *νηάδες* — наяди.

В сих ото кухвах і килїхах бджоли свій мед виробляють.
Там-же розставлені й веретаки довгеньасті, і Німфи
Тчуть на них пряжу срібнясту, щó любо дивиться.
Єсть і криниці погожі і двоє дверей у печері :

- 110 Перші на північ, к Бор ею : крізь них смертні люде проходять;
А другі к Ноту, се б то на полудень, вже божеські більше;
Люде не ходять крізь них: то дорога одних лиш безсмертних.

В це-ото місце й приплили Феаки, бо ранш єго знали;
З розмаху човен їх виперся всім своїм носом на берег, —

- 115 Так єго веслами прудко гонили гребці-Феакійці.
Зараз на берег усі повиходили с човна міцного,
Знесли і сонне ще Одиссея із керми легенько
Вкупі з постілью — на килимі і на тонкім простиралі
Тай положили єго на піску бережливо, тихенько;
120 Знесли теж і подарунки, котрими єго Феакійці,
Випроважаючи, надгородили, по волі Атени,
Знесли все чисто і під корнем маслини тинявої склади
В сторону трохи з дороги, що б часом хто-небудь з прохожих
Вздівши не вкрав чого, поки-ото Одиссей буде спати;
125 Потім на човна, — й майнули до дому. Землі-ж потруситель
Знову згадав свої пострахи, котрими на Одиссея
Сперш похвалявся, і почав-от випитувать Зевсову волю:

„Батьку Зевсе! мабуть вже мені між безсмертними більше

„В чести не бути, коли вже і люде мене зневажають,

- 130 „Й хто-ж би, ти думав? А хто-ж Феакійці, мої-ж таки кровні!

„Ти певним словом давно обіцяв возворот Одиссею,

„Й я возвороту єго не лишав, а сказав, що б до дому

„Він повернувся лиш тогді, як натерпиться горя багато.

„Се-ж от єго Феакійці таки перевезли в Ітаку

- 135 „Й сонного там положили, надавши єму подарунків:

„Золота, міді і всякої дуже багато одежі;

„Стільки добра він напевно ніколи не вивіз би з Трої,

„Ідучи прямо, свою получивши там долю здобичну“.

Хмари збіраючий Зевс на це так Посидонові мовив:

- 140 „Сильний землі потрусителью! дивно мені твоє слово;
„Боги-ж пак завше тебе поважають: було б незвичайно,
„Що б зневажати найстаршого й луччого бога ні за що
„А коли хто із людей твою певну державу і силу
„Не поважа, то скарати такого єсть завш в твоїй власти.
145 „Так і зроби, як сам хочеш, і як твому серцю приємно“.

Знов потруситель землі Посидон так Зевсу одвітив:

- „Зараз би я і зробив, чернохмарий, як ти отсе кажеш;
 „Тільки, бач, завш твого гніву боюся, — ёго стережусь я!
 „Хочу отсе я розбити Феакам у темному морі
- 150 „Гарного човна їх, щб із Іоаки до дому вертає,
 „Що б себе здержували й пересталиб людей перевозить.
 „Город-же їх я великою хочу горою заставить“.
- Знов ёму хмари збираючий Зевс так промовив:
 „Друже мій! саме найкраще по моєму ти зроби от-щб:
- 155 „Як-от побачать із города всі, що вертається човен,
 „Ти, од землі не далеко, озьми й оберни того човна
 „В скелю на човна похожу, що б всі дивувалися люде;
 „Город-же їм заслони таки справді горою якою“.
- Тільки почув отсе слово сердитий землі потруситель,
 160 Зараз метнувся у Схерію, де проживали Феаки,
 Тай визира того човна. От човен під веслами став припливати
 Близче і ближче. Тогді потруситель наблизивсь до човна
 Тай обернув ёго в скелю і, хлопнувши зверху рукою,
 Вбив ёго міцно в дно моря, а сам до господи поплинув.
- 165 І почали говорить промеж себе крилатіє речі
 Веслолюбиві Феаки, до моря гаразді й дотепні,
 Хто б, де й коли б не зустрінув сусіду, то зараз і каже:
 „Лишенько! хто-ж отсе нашого бистрого човна на морі
 „Там прикував? він вертався до дому: всім нам було видно“.
- 170 Так говорили усі, бо не відали, як воно сталось.
 От, Алкиной, що б їм виявить правду, почав їм казати:
 „Кепсько, панове! збуваються й справді слова мого батька,
 „Котрий не раз було каже, що бог Посидон розгнівився
 „Дуже на нас, що ми всіх перевозимо завш так беспешно,
175. І похвалявся Феакійського гарного човна розбити
 „В темному морі, як той буде плинуть назад з перевозу;
 „Що нам і город горою великою з всюду заслонить
 „Так говорив мій старий, і ёго-от збувається слово.
 „Але давайте, зробімо всі так, як отсе я скажу вам:
- 180 „Вже перестаньте людей перевозить, хто б там не заїхав
 „В гості до нас; Посидонові-ж зараз давайте, заріжем
 „Самих одборних биків, чи не змилується потруситель
 „Й города нам довгенястою вже не заслонить горою“.
- Так він сказав; полякався народ і биків приготовив.
 185 Ставши круг олтаря, всі феакійські князі і старшини
 Жалостне офіровать почали кождому владиці
 Тою порою прокинувся і Одиссей богорівний;

- Спав він на рідній землі, й не пізнав єї овсім сердешний,
 Довго в чужині пробувши, до того-ж Паллада Атена
 190 Зевса дочка, єї вкрила туманом, що б то і самого
 Теж невидомим зробить і все чисто ёму розтлумачить,
 Що б не пізнала жона, ні приятелі, ні городяне
 Перше нїж він женихів гордивих за кривди скарає,
 Тим-то цареві й здавалось усе тепер в іншому виді —
 195 Й стежечки довгі, і пристані, гарні, широкі й затишні,
 Й скелі високі шпилясті, і дерева рястом повиті.
 От, він, прокинувшись, сгав придивлятиє до рідного краю;
 Довго дививєь бідолаха кругом і, заллявшись гіркими,
 Вдарив руками об поли й почав сам до себе казати :
- 200 „Горенько гірке! у вемлю яких це людей я прибився?
 „Може ці люде жорстокі та дикі й не відають правди,
 „Чи, мо, прихильні, гостинні і в них богобоязне серце?
 „Де-ж я добро заховаю своє, куди й сам помандрую?
 „Лучче було б, як би бур я оставсь таки там у Феаків:
- 205 Я собі міг би піти і до другого там володаря
 Знатного; той би мене і згостив і до дому б відправив.
 Це-ж от не знаю, куди б все покласти, а тутки боюєя
 Кинутти, що б воно другим здобичою часом не стало.
 Ех! не зовсім-то розумні були, не по правді й зробили
- 210 І Феакійські князі усі та й народні старшини,
 Що мене в іншю землю завезли, а там говорили,
 Що одвезуть на Іоаку, і слова свого не здержали,
 Хай-же за це їх Зеве покарає, заступник бездольних,
 Що назирає всіх і карає, хто в чім проступився б.
- 215 Врешті-ж давай, перелічу свої подарунки й подивлюєь,
 Чи не украли чого Феакійці, як спав я на човні.
 Так-от сказавши, почав він лічити трохножки гарні
 Золото, срібні миски і одежу з дивовної ткані,
 Все було ціле. І, гірко по рідній землі заридавши
- 220 В тузі бродив він вздовж берега сильно ревучого моря.
 Й нудивєя серцем. Аж ось підступила до нього Аєина
 Постаттю зхожа на чередника, молодого ще хлопця
 Дуже тендітного, як-ото діти царьської бувають.
 Мала Аєина на плечах вовняну барвисту керейку,
- 225 Була обута в сандали і спне коротенький держала
 Дуже зрадів Одисей, єї вздрівши, пішов їй на зустріч
 І, підійшовши, почав їй крилатіє речі казати:
 „Друже шановний! тебе зустрічаю я першим в цім краї,

- 130 „Ну, будь здоров та прийми мене серцем ласкавим, прихильним!
 „Ти збережи отсе все, та спаси і самого; тобі я
 „Просто як богу молюся й коліна твої обіймаю.
 „Ну, розкажи-ж мені все достоменно, що б знав я і відав,
 „Де, у якій я землі, і які проживають тут люде?
 „Чи отсе острів який серед моря лежить, чи се берег
- 235 „Єсть суходола та тільки далеко так видавсь у море?“
 І синоока богиня Аєина ёму так сказала:
 „Ти, чоловіче, або божевійльний, або з стран далеких,
 „Що про сю землю розпитуєш, край отсей овсім не безвість;
 „Славен він всюди: ёго добре знають всілякі народи —
- 240 „Й ті, що живить відеґла на схід сонця й зірницї,
 „Відом, він тепер і народам, що мешкають на захід сонця.
 „Правда, земля камяниста і кіньми в ній їздить не можна,
 „Але не дуже й дика й неовсім такий і безплідна.
 „Родит пшеницї багато, багато вона й винограду
- 245 „Мас: єї завше кроплять дощі й плодотворні роси,
 „Водиться кіз в ній багато і добрих биків, єї ліса
 „Всякого досить; сцїлющую воду криницї сточають.
 „Ймення Ієаки по сїй-от причині досягло й до Трої, —
 „Троя-ж, як кажуть, лежить, од Ахаїї десь далеченько“.
- 250 Так-от сказала вона, і зрадїв Одиссей богорівний:
 Мило ёму було слухати речи про рідную землю
 Од синоокої Зевса дочки, від Паллади Аєини.
 Став він і сам говорить синоокій крилатїї речи;
 Правди однакож він їй не сказав, а принявся хитрити,
- 255 Завше звертаючи в сторону реч свою непомилишно:
 „Чув про Ітаку і я на далекому острові Критї,
 „Ген за морями; тепер-же сюди я приїхав на човні
 „З цими багаствами, стільки ще й в дома zostавивши дїтям.
 „Втік-же я з дому, бо вбив там Орсилоха Ідомененка;
- 260 „Сей по всім острові славився бистрими надто ногами
 „І хоть над самим прудчїйшим, то завше брав верх своїм бігом
 „Він хтїв у мене заграбити всю ту здобичу Троянську,
 „Ради котрої я стільки біди натерпївся та горя,
 „В войнах з людьми і на морі з страшними хвилями бучись.
- 265 „Під командерством отця ёго я не хотїв воювати
 „В Трої, а бивсь, як старший над другими вояками, славно.
 „От, я засїв, і як з поля Орсилох вертався до дому,
 „То і убив ёго списом під вечір з товаришом другим.
 „Темна-темнісенька випала ніч тогдї, й жаден з прохожих

- 270 „Нас не примітив, і вбивця зоставсь задля всіх невідомим.
 „От я, убивши Орсилоха зразу своїм гострим списом,
 „Зараз узяв тай на човен пішов Финікійців славетних
 „Та подарунками різними став їх благать, підмовляти,
 „Що б мене взяли на човна і в Пилоє пісчаний завезли
- 275 „Або в Ілїду сьвяту, де царюють славетні Епії;
 „Та на біду мою звідти їх вітри бурхливі відбили, —
 „А, сказать правду, вони не хотїли мене обманути.
 „Так-от блукаючи, ми і прибились сюда сеї ночі.
 „Човна втягнули ми в пристань на веслах; ніхто з нас
- 280 „Навіть на думці не мав, що б вечерять, хоть хтілось всім їсти :
 „Вийшовши з човна, ми так без вечери усї і заснули.
 „Більщ од усїх був наморений я і заснув мов убитий;
 „А Финікійці багатства мої позносили на берег
 „Та біля мене оттут на піску, де я спав, поскладавши,
- 285 „Сїли на човна й назад у Сидонїю людну поплили, —
 „Так-от оден я одним і зоставсь тут з тугою на серці“.
 Так він сказав; синеока богиня Аїина вєсмїхнулась, —
 Станом вона тепер вже удавала на жінку стрункую,
 Гарну, високу, не простого роду; вона Одиссея
- 290 Вдарила злегка по виду і так почала говорити :
 „Був би лукавий та хитрий вєльми, хто тебе переміг би
 „В хитроцях всяких : з тобою і богам сперечити трудно.
 „Дуже падкий і гараздий на видумки завш, та не зміг-от
 „Навіть тепер, в свою землю доставши ся, кинути брєхнїв
- 295 „Та нїсенїтниць, котрі тобі любі ще змалку.
 „Ну, перестаньмо об сїм говорить : ми хитрити обое
 „Вміємо добре : ти-от меж людьми над усїх гараздїйший
 „Розумом тай розказнями, а я межі богами всімн
 „Славлюся гадками й хистом; а все-ж не збагнув ти,
- 300 „Що я Паллада Аїина, Зевса дочка, котра завше
 „В халєпах всяких була при тобі й раз-у-раз захищала :
 „Я й Феакїйцям зробила тебе гостем милим, жаданим,
 „Та і сюди-от прийшла, що б совіт тобі щирий подати;
 „Я і багатства сховаю, щб дали тобі Феакїйці,
- 305 „Як одїзжав ти до дому, — з мого-ж то наусту і волї;
 „Скажу і скільки недоля судила тобі в твоїм домі
 „Бід перенести, і ти мусиш витерпїть то проти волї.
 „Не виявляй-же, гляди, нї жінкам, а нїже чоловікам,
 „Що ти приїхав і єсь отой самий блуканець, а мовчки
- 310 „Кривди усякі свєвідля терпи женихїв загордящих“.

Ій одвічаючи, так Одиссей хитромудрий промовив :

„Трудно, богине, пізнати тебе, хто б не зострінувся з тобою,

„Навіть і найрозумніший ; ти всякого постать приймаєш.

„Я пам'ятаю, що ти була завше прихильна до мене,

315 „Поки-ого ми, Ахеяне, ще воювали у Трої ;

„А тільки лиш зруйнували вже город Пріямів високий

„Та посідали на човни і бог геть розвіяв Ахеян,

„То вже я більш тебе, дочко Зевеса, і в вічі не бачив.

„Не пам'ятаю, що б сівши на човна, біду коли-небудь

320 „Ти одвернула од мене. І завш я з тугою на серці

„В морі блукав, поки боги мене не спасли од напасти.

„Тільки-ого й пам'ятаю, що в Схерії словом ласкавим

„Ти ободрила мене і сама проводила у город.

„Се-ж от тебе я благаю як батька, бо й досі не вірю,

325 „Що я в Іоаку приїхав, а в іншій землі якій-небудь

„Я опинивсь, мні здається, що ти з мене просто глузуєш.

„Сими речами, що б памороки мені овсім забити.

„Ну, так скажи-ж, чи я справді у рідную землю приїхав?“

І синеока богиня Аєіна ёму одповіла :

330 „Завше такі-ото в тебе на серці і думки і гадки ;

„Тим я тебе і не можу покинути самого в напасті,

„Що ти покірний, хоч всь кебетливий та й дуже розумний

„Всяк наблукавшись в чужині і в рідную землю прибившись,

„Дуже бажав би, що б жінку й дітей як скорійше побачить ;

335 Ну, а тобі і байдуже от знати все й довідатись всёго,

Перше чим жінку свою просьлїдиш, а вона як і перше

Также сидить у покоях, гіркі проливаючи слези :

Плаче та тужить вона за тобою щó дня і щó ночі.

Я сумніваться в усім і не думала овсім, бо знала,

340 „Що ти повернешся, всїх утерявши товаришів милих.

Тільки мені с Посидоном не хтілося суперечатись

З братом мого пан-отця, що розсердився дуже на тебе

За свого милого сина, котрому ти виколов око.

На-ж от Іоаку тобі я показую, що б ти повірив

345 Пристань отея сама й єсть пристань Форкина, діда морського ;

А онде, бачиш ? у самій залуквині рясна маслина,

А недалеко од неї й печера приємна, тїнява,

Нимфам панянкам посьвята, которі Русалками зуться.

Се-ж от та сама печера підгорня, де часто і сам ти

350 Сим самим Нимфам в офіру приносив сьвяті гекатомби ;

І на останку отея гора Ниріт укутана лісом“.

Гемерової Одиссеї II. часть.

- В гору піднявся туман на с'ім слові й земля вся одкрилась
 Мов на долоні. Зрадів неборак Одиссей богорівний,
 Вздівши свій край, і почав цілувати родючую землю.
- 335 Зараз став Нимфам молитися, руки у гору піднявши :
 „Нимфи Русалоньки, дочки Зевеса! не мав я надії
 „Знов вас побачити. Радуйтеся впять на мої обіцянки
 „Щирі: ми будемо знов вам офіри творить як і досі,
 „Як що Зевеса дочка ще прихильною буде до мене.
- 360 „Віку пробавить самому й зростить мені милого сина“.
 Знов синеока богиня Аєина ёму так сказала :
 „Будь супокоеи і в мислях своїх об сёму не турбуйся.
 „Лучче давай-от позносим багацтва в глибоку печеру
 „Та поскладаєм в куточку, що б цілі вони зоставались,
- 365 „Потім собі поміркуємо, би нам діло найлучче вчинилось“.
 Так-от сказавши, богиня вступила в печеру тїняву
 Тай почала веюду шарить, шукати потайного місця ;
 А Одиссей почав зносити золото, мідь і одєжу,
 Все, що ёму Феакійці, як він од'їзжав, надавали.
- 370 От, Одиссей все гарненько уклад, а Паллада Аєина,
 Зевса егидодержавця дочка, камнем вход завалила.
 Сіли обоє вони під сьвячену тїняву маслину
 Тай стали радитись — як женихів загордящих згубити.
 Першою реч повела синеока богиня Аєина :
- 375 „Ну, Лаертенку, родину Зевеса, хисткий Одиссею !
 „Думай-но, як женихів непотрібних, безстидних скарати,
 „Що третій рік уже господарують у тебе в палатах,
 „Сватаючись за жону твою й шлюбні даючи дарунки ;
 „Та-ж, об твоїм возвраті вбиваючись денно і ночью,
- 380 „Тільки надію дає всім та кожному з них обіцяє ;
 „Вісти до них засила, а сама інші думки кохає“.
 Їй на се слово в одвіт Одиссей хитромудрий промовив :
 „Певне і я в своїм домі погиб би так само зрадливо,
 „Як-от загинув колись-то і Агаменон Атрїенко,
- 385 „Як би усёго мені ти, богине, як сьлїд не сказала.
 „Вигадай-же і сама дай совїт, як мені відометить їм,
 „Стій біля мене сама і весли в мене силу й одвагу,
 „Так як і в Трої, як ми руйнували високїї мурн,
 „Як що стоятимеш также зичливо при мні, синеока,
- 390 „Зможу напевне тогдї побороти хоч триста воляків
 „Вкупі с тобою, шановна богине, як ти допоможеш“.
 І у одвіт ёму так синеока Аєина сказала :

- „Завше я буду с тобою, із виду тебе не упушу
 „Нігди, як раз за се діло приймемся; будь певен, що скоро
 395 „Де-кого із женихів, що маєтки твої пожирають,
 „Кривю та мізгом скаляється скрізь у палатах підлога.
 „Дай-же но, я тебе зроблю таким, що ніхто й не пізнає.
 „Зморщу на білому тілі геть скрізь тобі гарную шкуру,
 „Русе волося здіму з голови, зодягну у одержу
 400 „Драну таку, що спротивієш всякому, хто тільки гляне,
 „Очі тобі заструплю, котрі досі були такі гарні,
 „Що б ти таким незвичайним усім женихам показався,
 „Й жінці своїй та і синові, котрого в дома покинув.
 „В виді такому самперед ти підеш-от до свинопаса,
 405 „Що доглядає у тебе свиней: чоловік тобі вірний,
 „Любить і сина твого і розумну твою Пинелопу
 „Ти свинопаса при свинях найдеш, а всі свині пасуться
 „Аж на Воронім шпилью*), де й керниця стоїть Аретузьська.
 „В волю їдять свині жолудів і пють погожую воду,
 410 „І од того-то на свинях твоїх таке тлустее сало.
 „Там ти побудь, підожди та про все роспитай свинопаса;
 „А я тим часом полину у Спарту, у гарножіночу,
 „Що б Телемаха позвати, твого-ж таки любого сина:
 „Він в Лакедемон широкий поїхав, що б у Менелая
 415 „Там роспитати, що сталося с тобою, і де ти подівся“.
 Ії одвічаючи, знов Одиссей хитромудрий промовив:
 „Чом-же ти, знавши про мене все чисто, ёму не сказала?
 „Чи, мо, затим, що б і всім поблукав та біди натерпівся
 „В морі бурхливім, а другі що б майно ёго пожирали?“
 420 Знов синеока богиня Лейна ёму так сказала:
 „Ти вже за нёго тепер, Одиссею, забудь турбуватись;
 „Я, бач, послала сама ёго, що б собі доброї слави
 „Там роздобувся: не віда він горя й біди, неврідимим
 „В домі сидить Атрїєнка й ніякої нужди не терпить
 425 Правда, ёго стережуть молодці недалеко на човні,
 „Що б ёго стратити перш, ніж у рідную землю прибуде.
 „Але дарма: скорійш прийме сирая земля кого-небудь
 „Із женихів, що добро твоє марно псують, пожирають“.
 Так от сказала і прутом до нёго тонким доторкнулась;
 430 Зморщила гарную шкуру ёму крізь на білому тілі,
 Русе волося зняла з голови, і все повнее тіло

*) *πῶρ κόρακος πέτρον.*

Стало таким, як буває воно в чоловіка старого;
Очи ёму загноїла, що навіть і глянути гидко,
І у дрантиву вдягнула одежу та в хитон дїрявий,
435 Порваний, весь у латках і прошмалений димом вонючим.
Через плече перекинула шкуру оленячу довгу,
Сунула в руку цїпок поганенький і торбу дїряву,
Те-ж у латках, і держалась на плечах та торба на лику.
Потім вони розлучились: богиня Аєина побігла
440 Прямо в сьвятий Лакедемон за сином царя Одиссея.

ОДИССЕЇ ≡

ПІСНЯ ЧОТИРНАДЦЯТА.

Одиссей у Евмел.

- А Одиссей камянистою стежкою в верх од лиману
Попід байрак чагарами пішов, де казала Аїнна,
Жив свинопас богорівний, котрий над усіх челядинців
Всёго добра доглядав, що надбано було Одиссеєм.
- 5 А свинопас у тім часі сидів за причілком на призьбі,
Хата ёго на горбочку стояла, вкруг хати подвіре
Слалося гарне, просторе, обнесене тином-парканом.
Задля хазяйських свиней збудував свинопас те подвіре
Сам, що не відав ніхто, ні Лаерт старий, ані хазяйка.
- 10 Тин збудував він с каменю і зверху покрив ёго терном,
Попідпирав ёго звідси і звідти густим частоколом
С чорного дуба міцного, на двох ёго розколовши,
Набудував ще й дванадцять просторих хлівів на подвірї
Задля свиней недалеко один од другого, і в кожнім
- 15 По пятьдесят годовалих свиней запиралося на ніч
Льох с поросятами, а кабани ночували на дворі;
Сих було менше далеко, бо їх забивали і жерли
Богопротивні що дня женихи: свинопас був повинен
Самого луччого їм кабана на обід посилати.
- 20 І от тепер всёго на всёго їх було триста с копою*).
Всіх тих свиней сторожили собаки, на звірів похожі,
Штири; зростив їх і вигодував свинопас богорівний.
Тут-то й сидів свинопас та з міцної волової шкури

---

*) 360.

- Морщив сандали, що по просту-от постолами зовуться.
- 25 Другії-ж три свинопаси ходили за свинями в полі.
 Був свинопас ще й четвертий: ёго тепер послано в гóрод,
 Що б запровадить туди кабана женихам гордовитим,
 Що б ті, забивши ёго, вдовольнили свій дух ёго мясом.
- Здалека ще Одиссея почули собаки гавкучі
- 30 І забрехавши, побігли на зустріч ёму, Одиссей-же
 Випустив з рук свій цїпок і приник до землі усїм тілом;
 А не зроби він сёго, то напевне набрався би лиха
 Біля своєї-ж свинарні. Побіг од собак боронити
 Сам свинопас Одиссея, покинувши пильну роботу;
- 35 Він накричав на собак і почав в них каміннем жбурляти,
 Де у якого попаде, і так до хазяїна мовив:
 „Дїду! чуть-чуть було злії собаки тебе не порвали!
 „Мав би ти право за халепу сю позивати на мене;
 „А мене боги вже й так надїлили бідю та горем:
 40 „Я, день і ніч за хазяїном милим вбивяючись, мушу
 „Задля других годувати свиней, що б їх жерли чужії.
 „Сам-же хазяїн мій може де-небудь блукає голодний
 „Серед народу чужого та по під тинами ночує,
 „Та ще і то коли жив, коли дивиться ще на сьвіт сонця.
- 45 „Ну, тепер, дїду шановний, вставай та ходїмо в оселю,
 „Там, себе їжою та і вином підкрепивши, розкажеш —
 „Звідки ти, хто ти, і скільки прийшлося тобі горя зазнати“.
- Так-от сказав свинопас і повів свого гостя в оселю,
 Посадовив ёго на хворостинах зелених, заславши
- 50 Зверху козиною шкурою, наче перина м'яккою, —
 Він на тій шкурі і сам спав. Здалась Одиссеєві люба
 Грешність така свинопаса, і він так почав говорити:
 „Хай тобі Зеве і всі другі безсмертні боги дарують
 „Все, чого хочеш, за те, що приймавш мене так прихильно“.
- 55 І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
 „Гостю! як би хто і худший од тебе прийшов в мою хату,
 „Я б і того не зневажив би: странники та неїмуці —
 „Всі од Зевеса. Убогий од нас тобі данок та щирий*);
 „Ми, раби, надто вже щедрими бути не маємо права,
 60 „Тай боїмось, бо тепер в нас хазяїни вже молодії.
 „Що-ж до старого, то боги ёму поворот завязали,
 „А він напевне любив би мене і мені надавав би

*) *δούσις ὀλίγη τεφίλητε.*

- „Всёго, чим добрий хазяїн слугу свого нагорожає :
 „Рублену хату з двором і ділянку, і жінку жадану.
- 65 „Хто служить вірно й по правді, то й боги тому допомагають.
 „Діло моє, хвалить бога, іде і ёго я пильную,
 „Й певне мене наградив би хазяїн, коли б тут старівся
 „Та бач, погиб він... нехай би пропав був весь рід так Єлени,
 „Бо через неї, загинуло лицарів стільки славетних,
- 70 „Бо й мій хазяїн за честь Агамемнона та Менелая
 „В Іліон кінний пішов, що б с Троянцями там воювати“.
- Так-от сказавши і поясом підперезавши хитон свій,
 Взяв тай пішов до хлівів, де були позачиняні свині.
 Звідти він підсвинків двох одлучив і обох заколов їх,
- 75 Та, осмаливши, покраяв в шматки, на шпички настромивши
 Спик на печеню, присипавши ячною зверху мукою,
 І на шпичках положив ще шкварчаще перед Одисеем.
 Потім смачного вина та міцного в келішки наллявши,
 Сів проти гостя і сам і почав ёму так говорити :
- 80 „Іж тепер, гостю ; нам, бач, кабанців тільки й можно вжи-
 „А кабанів тих годованих — то женихи пожирають, [вати,
 „Не помишляючи, що їх за те люта кара постигне :
 „Діл беззаконних блаженні боги од віку не терплять;
 „Нагорожають лиш правду та чесні людськії події
- 85 „Навіть на злодіїв та на грабителів, що у чужую
 „Землю вриваються і, нагрузивши там з ласки Зевеса
 „Човни свої скороходні здобичою, їдуть до дому, —
 „Навіть, кажу, і на тих розбишак напада страх великий ;
 „А женихи певне голос почули кого-небудь з богів,
- 90 „Що Одисей десь загинув, коли не хотять і своёго
 „Чесно вести сватовства і вернутись до дому не мислять,
 „А не жалкуючи, нищать чужев добро без сорому.
 „Скільки-от днів єсть у Зевса і скільки ночей бува темних,
 „Стільки вони, як не більше, забили і зїли скотини.
- 95 „А що вина, то вона ёго просто як воду збавляють.
 „Дуже велике в хазяїна мого було господарство,
 „Як із людей у ні кого і тут таки в самій Іоації,
 „Так і на всім суходолї, і стільки у нёго багатства,
 „Скільки в других двадцятёх вкупі ; я тобі все передічу.
- 100 „Слухай-же : гуртів волових в хазяїна мого дванадцять,
 „Та по дванадцять овечих отар та й козиних, свинячих
 „Теж по дванадцять ; пасуть пастухи їх чужі і тутешні,
 „Окрім того єсть козиних отар одинадцять,

- „І вже за сим и особніі ходять в горах козоводи.
 105 „От, кожен з них і що-дня женихам по козі приганяє,
 „Вибравши саму тлустійшу і саму найлуччу в отарі.
 „Я-ж отсе в не́го свинею доглядаю і піклююсь за ними,
 „І на обід женихам кабана мушу те-ж посилати“.
- Так говорив свинопас, а гість слухав, вживаючи мясо
- 110 Хижо й вином запивав: женихам замишляв він погибель.
 От, повечеряли й їжою душу свою вдовольнили
 Дав свинопас Одиссеєві чарку, с которой сам пив,
 Повну вина; Одиссей тую чарку прийав з радим серцем
 І, поклонившись, почав говорити крилатіі речи:
- 115 „Друже мій! хто-ж такий єсть той хазяїн, котрому ти слу-
 „Що такий дуже багатий і можний, як ти отсе кажеш? [жиш,
 „Ти говорив, що за честь Агамемнона він десь загинув.
 „Ти ёго ймення скажи мені, може ёго я де й бачив;
 „Сьвідчити може Зевес та і другі безсмертніі боги,
 120 „Що, коли бачив, то скажу, бо й я таки довго скитався“.
- І свинопас, над всіма пастухами найстарший, одвітив:
- „Діду! ніхто вже тепер, хто б сюди не прийшов із чужини,
 „Вістю про не́го ні жінки ёго не обманить ні сина,
 „Що б попоїсти та випить, заходять, бувало, бродяги
- 124 „Та тільки брешуть усе, а що б правду сказати, не кажуть.
 „Хто б ні прийшов на Іоаку, що скрізь геть по сьвіту шатався,
 „Зараз до нашої йде господині і ка' зна, що бреше;
 „Та-ж брехнів тих приймає ласкаво й вислухує пильно
 „Брехні їх, а сама плаче, що слези з очей так і ринуть,
- 130 „Як то буває з жінками, в яких чоловік де загине.
 „Ти-от і сам діду, певне якусь нісенітницю сплів би,
 „Як би тобі дарував хто хитона, чи іншу одежу.
 „Мабуть хазяїну мому собаки та хижіі птиці
 „Навіть і шкуру с кісток вже обгризли, й душа одлетіла, —
- 135 „Чи може риби ёго поклювали у морі, а кістки
 „Може гниють де на березі порохом вкриті гарячим.
 „Я-ж то і кажу: загинув господарь, зоставивши тугу
 „Всім, а найбільше мені; вже другого такого ніколи
 „Доброго я не зостріну хазяїна, де б ні пішов я по сьвіту,
- 140 „Хоч би до рідного батька вернувсь і до милої веньки,
 „Де я родився, де зріс, де прожив літа парубоцькі,
 „Я не вбиваюся стільки за ними, хочай і жалкую,
 „Хоч і бажаю быть в рідній землі і усіх своїх бачить.

- „Жаль мені, жаль Одисея, що марне в чужині загинув.
 145 „Я ёго, діду, хоч він і далеко, не сьмію й назвати
 „Прямо на ймення; о, як він за мене раз-враз піклувався!
 „Зву ёго завше ласкавим, хоч тутки ёго і немає“.
- Знов свинопасові так Одиссей хитромудрий промовив:
 „Друже, коли уже віри не ймеш ти нікому, й говориш,
 150 „Що він не вернеться, і коли серце твоє таке вперте,
 „То і мені вже казати тобі нічого; але божуся,
 „Що Одиссей таки вернеться; ти-ж за отсю мою звістку
 „Потім, як він вже приїхавши, буде у себе в господі,
 „Добру бекешу даси мені й хитон і іншу одежу.
 155 „Доти-ж, хоч нужда велика в одежі, нічого не прийму;
 „Бо і мені ненавистен, ніби-от ворота Аїду,
 „Той, хто по бідності та по нужді починає брехати.
 „Хай-же от сьвідками будуть Зевес, ся гостлива трапеза
 „Й чесна господа отся Одисея, в котрій-от сижу я,
 160 „Що dokonешне все станеться так, як отсе говорю я:
 „Сёго ще самого року приїде Одиссей, твій господар;
 „От вже кінчається місяць, і тільки новий лиш наступить,
 „Як Одиссей буде в дома і кожного тяжко скарає,
 „Хто зневажа ёго жінку шановну і славного сина“.
- 165 Знов, свинопасе Евмею, ти гостеві свому промовив:
 „Діду! й мені не прийдеться платити за радісну звістку,
 „Тай Одиссей вже ніколи не вернеться, — будь супокоем:
 „Пий-от вино, та почнем про щось інше балакати, про сев-ж
 „Навіть і не споминай: дуже важко становиться серцю,
 170 „Як спомяне хто господаря славного та дорогого.
 „Нічого й клятися теж, що ніби Одиссей пак приїде,
 „Як того всі ми бажаємо: я, Пинелопа премудра,
 „Батько старенький Лаерт та і син Телемах боговидий.
 „Я тепер дуже вбиваюсь за сином ёго Телемахом,
 175 „Котрого боги самі, як ту квітоньку гарну зростили;
 „Мав я надію, що він між людьми буде овсім незгірший
 „Милого свого отця, буде дивен і видом і станом.
 „Се-ж от якийсь із безсмертних ёму помутив ёго розум,
 „Чи, може, хто із людей, і поїхав він в Пілос пісчаний,
 180 „Що б про отця там провідать. Засіли на нёго на чаті
 „Де які із женихів, що б як буде вертатись до дому,
 „Рід знаменитий Аркесія *) славного щез із Іоакни.

*) *Ἀρχελαῖος* батько Лаерта, дід Одиссея, а Телемахів прадід.
 Гомерової Одиссеї II. часть.

- „Ну, а тимчасом покинем ёго; чи то буде він вбитий,
 „Чи утіче й Креуїєнко над ним свою руку простягне,
 185 „Ти мені, дїду, тепер розкажи про своє бесталаннє,
 „Тільки розкажуй по правді все, як воно є, що б я відав,
 „Хто ти, і звідки ти? де твоя дома, де батько і мати?
 „Як на якому ти човні приїхав? Якії матроси
 „Везли тебе на Іоаку, і що то за люде вони єсть? [острів“.
 190 „Вже-ж пак не пішки та ще й по воді, ти прибув на наш
 І свинопасові от-що сказав Одиссей хитромудрий:
 „Я тобі зараз усе розкажу достоменно, ось слухай:
 „Як би ото ми є тобою у двох запасли собі харчу
 „На цілий рік, та сиділи б і смачне вино попивали
 195 „Денно і нічно, що б другі усі на роботу ходили,
 „І як би став я тобі все розказувать та викладати,
 „То не хватило б і цілого року, що б все розказати,
 „Скільки я горя та бід натерпівся по волі безсмертних.
 „Я коли знаєш і чув, од Критян веду рід свій почесний;
 200 „Син я заможного батька: у нєго в роскошних палатах
 „Є ще і другі сини, ёму їх породила й зростила
 „Жінка законна ёго, а я син покупної рабині,
 „Але й мене одинаково, як і синів тих законних,
 „Кастор багач Ілаєнко любив, бо і я ёго син був.
 205 „Вельми Критяне ёго поважали, неначе б-от бога,
 „І за вельможність ёго, й за богатство, й синів ёго славних;
 „Але й ёго до Аїду спровадили Кири*) пекельні.
 „І як помер ото батько, то дїти добро проміж себе,
 „Кинувши жереби, все поділили: мені досталася
 210 „Овсім маленька ділянка й на ній невеличка хатина.
 „Я оженився, взяв жінку красуню з заможного роду,
 „Бо я і сам був завидний жених: волочилась копійка,
 „Та й воїни не цуравсь, але все те тепер вже минулось:
 „Бачиш ще добру солому, вважай-же — який-то був колос...
 215 „Ех, тепер лихо прибило мене та і бідність заїла.
 „Правда, осталась ще, з ласки Ареса й Аєнни, одвага
 „І забіяцтво: як і на чату було вибирав я
 „Самих що найсьміливійших вояків, що б ворога збити,
 „То моє серце невпинне ніколи на смерть не вважало:
 220 „Завше я першим в перед вибігав було з шаблею, з списом
 „Й завш полоню, було кожного, хто був на ноги плохенький.

*) Κήρες — Парки; вони випрадали, скільки кому прожити на світі.

- „От, яким зухом я був на війну, — а орати у полі
 „Та господарничать, що б харчувати дїтей, се байдуже!
 „Завше були менї любї: с хорошими веслами човни,
 225 „Войни та сїчі, та довгїї списи, та стрїли смертельнї,
 „Що все на інших людей тїльки страх та жаханнє наводить;
 „А менї все оте миле було і в тїм завш я кохався.
 „Все так на сьвітї: той в сєму кохається, сей у другому.
 „Раньше далеко, чим в Трою пішли сини славнї Ахеян,
 230 „Деять разів я на човнах водив скороходних в чужину
 „На ворогів товариство, і завше собї вибирав я
 „Луччу здобичу, багато й по жеребу теж доставалось.
 „Розбагатїв скоро дїм мїй, і став я заможним, могутним
 „Межи Критянами, котрі мене поважали й боялись
 135 „А як-ото вже замислив всевидця Зевес ненависну
 „Тую дорогу, котора багато людей підкосила,
 „То поведїли й менї і славетному Ідоменеу
 „До Іліона на човнах плисти, і не було способу,
 „Що б увільнити як-небудь, бо сильне народ намагався.
 140 „Деять там років ми славнї Ахейські сини воювали;
 „А на десятий, столицю Троян зруйнувавши, до дому
 „Вже повертались назад, та нас боги геть всіх розлучили.
 „Місяць оден лиш одним довелось менї в дома пробути
 „Та любоватись на дїток, на жінку й богатством втїшатись:
 245 „Завше кортіло мене і тягнуло, що б їхать в Єгипет.
 „Вибрав я жвавих товаришів та оснастив деять човнів
 „Добрих; і от, як зїбрались товариші, як вже і човни
 „Були готовї, то шестеро суток ми бенкетували
 „Денно і нічно; казав я зарїзати багато скотини,
 250 „Всякої, що б-от і богам безсмертним офіру вчинити,
 „Та і товаришам що б було чим вдовольнить свою душу.
 „Семого дня, посїдавши на човни, одплили ми с Крити
 „І понеслися по морю під вітром попутним Бореем
 „Хутко та легко ніби-ото на-вплин, і жаден із човнів
 255 „Не зопсувався; ми, руки згорнувши, сидїли беспешно,
 „Вітер човнів нам гонив уперед та керманічі бравї.
 „На пятї сутки досталися ми в половодий Єгипет
 „І у Єгиптї ріцї свої загнутї човни спинили.
 „Тут я не гаючись зараз приказ дав товаришам милим,
 260 „Що б при човнах зоставались та пильно що б їх вартували,
 „А декотрих сьміливїйших послав, що б пішли та з горбочка
 „Сторону всю оглядїли. Товаришів буйність напала:

- „Стали вони Єгипетські пустошити ниви розкішні,
 „Стали в полон забирати жінок і дітей немовляток,
 265 „А чоловіків вбивати. Донісся вже гвалт аж у город,
 „І городяне на крик, лиш зоря занялась, позбігались,
 „Поле широке у крок запрудили і піші і кінні
 „В бронях мідяних блискучих, і Зеве, що кохається в громах,
 „Холоду дуже нагнав товариству, й вони повтікали...
- 170 „Не устояв ні один, і біда від усюди нависла.
 „З наших багато було позабавано гострою міддю;
 „Котрі-ж zostались живими, полонено в тяжку неволю,
 „Круто прийшлось і мені, та мене сам Зевес надоумив, —
 „Лучче було б задля мене померти і долю настигнуть
- 275 „Там у Єгипті, коли мало знов мене лихо спіткати.
 „Зараз я взяв, з голови зняв шишах із собачої шкури,
 „Скинув с пліч щит та у купі все з списом і кинув на землю.
 „Потім оттак без нічого підбіг до царевої брочки
 „Й став цілувать ёму ноги й коліна, і зглянувсь на мене
- 280 „Цар милосливо: велів мені сісти з собою на брочці
 „Тай попровадив до себе в палац, а за нами тьма-тьмуца
 „З списками бігло Єгиптян, — вони зарубать мене хтіли,
 „Бо були дуже розсерджені, та заштитив таки цар сам:
 „Гніву боявся він гостелюбивого Зевса, которий
- 285 „Сердиться вельми й карає, як хто зобіжа чужостранців.
 „Там я сім літ заставався, зібрав собі грошей багато
 „Проміж Єгиптянами, бо усі мене надгороджали.
 „Так-то прожив я в Єгипті сім літ; а по восьмому року,
 „Де не возьмись, приїзжає туди Фенікієць фиглярник,
- 290 „Суций глитаї: натворив він багато біди скрізь по людях,
 „Сей то й мене підманув, що б поїхати з ним в Финікію,
 „Де в него кілька домів було і господарство велике.
 „От, я і там в Финікії цілісенський рік аж до весни
 „В домі таки Финікійця отого прожив, і лиш тільки
- 295 „Рання настала весна, то брехун підманув мене їхать
 „В Ливію, буцім би що б помагати ёму там торгувати,
 „Справді-ж — що б там запродати мене за великі гроші.
 „Серце мені віщувало біду, але муєв я їхать.
 „Сів я на човна із ним, тай поплив; поплід вітром Борем
- 300 „Човен понісся вперед, а Зевес халазію готовив.
 „От, як минули ми Крит і як стало невидно другої
 „Вже ніякої землі, тільки небо блакитне та море,

- „Зразу сердитий Зевес Кронїєнко нагнав чорну хмару
 „Саме над човном як раз, тоді море як ніч потемніло,
 305 „Грімнув страшенно Зевес, і стрілою ударило в човна;
 „Човен затрявся увесь од стріли громової Зевеса
 „Й сірочним димом наповнився; попадали люде у море
 „І мов чайки ті вкруг чорного човна на хвилях носились,
 „Поки на дно не пішли всі, — бог всіх їх лишив возвороту.
- 310 Тільки мене бідолагу якомсь сам Зевес надуумив —
 „Щоглу найдовшу розбитого човна вхопити руками,
 „Мабуть таки, що б я ще й на сей раз од халеви спасся.
 „Так я на щоглі посивєсь девять днів по бурхливому морю
 „Буйними вітрами, і аж десятої темної ночі
- 315 „Хвилі великі гойдаючи в землю Өеспротів прибили ;
 „Там мене Фидон, цар-лицар Өеспротський без плати
 „Грешно згостив, бо єго любий син менї вийшов на зустріч
 „І мене, втомую й голодом вельми здоланого в дїм свїй,
 „В царські отцеві розкішні палати привів попід руки,
- 320 „Та одягнув у одежу мене — у хламиду і хитон.
 „Там то й провідав я про Одиссея, бо Фидон казав всім,
 „Що загощав єго, як той вертався у рідную землю;
 „Він і багатства показував, що Одиссеєм надбано :
 „Золото, срібло, червону мідь і блискуче залїзо, —
- 320 „Хватить для внуків і правнуків навіть в дасятім колїні.
 „Все те на схованку там Одиссей у палатах оставив.
 „Сам-же поїхав, казали в Додону*), що б там запитати
 „Зевса, й с під дуба високого Зевсову волю почути,
 „Як єму лучче, через стїльки років, в Іоаку вернутись —
- 330 „Чи то таки у одкриту, чи може як небудь потайно.
 „Цар, за офірою випроважаючи, сам менї клявся,
 „Що вже і човна єму оснастили, й готові вже люде,
 „Що Одиссея провадити мають у рідную землю.
 „А мене раньш він відправив од себе, бо човен Өеспротський
- 335 „Саме тогдї і виходив у Дулїхїон по пшеницю,
 „От сим матросам приказано в Дулїхїон мене везти
 „Прямо таки до царя до Акаста; Өеспротам-же спала
 „Думка недобра на мене, що б знов у біду мене вбгати.
 „Тільки-ото бистрий човен одплив од землі кілька гонїв,

*) *Λωδοία* — город в Епирі славився знаменитим в старину оракулом Зевса.

- 340 „Зараз вони і рішили мене у неволю продати.
 „Взяли та здерли геть з мене одержу — хламиду і хитов
 „Та одягнули в отсе-от бруднее драгтивее шмаття,
 „Котре тепер на мені і сам бачиш своїми очима.
 „І як у вечері ми на Іоаку плодючу прибули,
- 246 „Зараз Теспроті мене таки там-же на човні звязали
 „Міцно верёвкою, а самі вийшли оден по одному на берег
 „Та розложивши вогонь почали готувати вечерю.
 „Мабуть десь боги самі помогли мені: я розв'язався
 „Хутко, і вкутавшись геть з головою у свитку драгттиву,
- 350 „З човна по демену струганому я спустився у море,
 „І грудями в води випраючись, став загібати руками,
 „Як гребуть веслами; так-от при березі я й опинився.
 „Тут я вкарабкавсь на берег і там в гущину заховався.
 „От, і сижу собі, скорчившись, а мої вороги с квиком
- 355 „Бігають скрізь та шукають; пробігавши довго задаром,
 „Кинули знеки даремні і, в човен назад посідавши,
 „В море одилили; мене самі боги од них захистили,
 „І привели мене прямо у станцію до чоловіка
 „З розумом та з щирим серцем, бо ще мені суджено жити.“
- 360 І у одвіт ёму ти, свинопасе Ёвмею, промовив :
 „О, бідолаго дідусю! ти дуже вразив моє серце
 Оповіданнем про все — де блукав і чого натерпівся.
 Тільки не вірю я, що ти сказав мені про Одиссея;
 То твої вигадки тільки. І на що б тобі в таких літах
- 365 Так безсоромно брехати?! Я добре і сам усе знаю
 Про возворот Одиссея, що став дуже пак ненавистен
 Богам усім, що вони не дали ёму ні від Троянців
 Вмерти, ні пісьля війни на руках своїх родичів милих;
 Бо і самому б тогді Панахейці високу могилу
- 370 Висипали б, та зоставив би й синові славу велику.
 А от тепер ёго Гарпії*) злії безславно зглотнули.
 В мене то тільки й роботи — свиней доглядати, а в город
 О всім не хожу, окрім хиба, як Пинелопа премудра,
 Звістку про мужа почувши, сама присилає по мене.
- 375 Гості обсядуть її і випитують в неї все чисто:
 І одні дуже сумують, що баряться довго хазяїн,
 Другі-ж радіють, бо вільно їм дармо добро пожирати.

*) *Арпіи* — мієологічні хижі дівчата.

- А от мені вже про нього й розпитувать навіть не мило,
Як мене раз Етолїєць брехач ошукав розказнями.
- 380 Він чоловіка губив і, прошвендявшись довго по сьвіту,
До мого дому прибивсь; я згостив його щиро, прихильно.
Він то й збрехав, що ніби Одиссея він бачив на Криті
В Ідоменєя, де лагодив той свої човни розбиті
Бурями, що як не лїтом прибуде, то осїню певне,
- 385 З славним своїм товариством і дуже великим багатством
Й ти, сїромахо дїдусю, коли навернув тебе демон
В хату мою, мене зрадити брехнями навіть не думай,
Бо не за се я тебе поважатиму й буду згощати,
Але гостливого Зевса боюсь і тебе через те я і жалкую“.
- 300 Знов свинопасові так Одиссей хитромудрий промовив :
„Ну, тай невірне-ж яке там у грудях твоїх сидить серце,
Що й пісьля того, як я і поклявся, не ймеш мені віри!
Ну, коли так, то давай, побемося ще в заклад; обом нам
Сьвідками хай будуть боги самі, що Олимпом владнують :
- 395 Як що хазяїн твій вернеться й буде вже тут у сїм домі,
Ти подаруєш хламиду й хитона мені і одправиш
В Дуліхїон, куди серце давно вже бажає поїхати ;
А коли він та не вернеться, як я отсе тобі кажу,
То прикажи мене слугам з високої скелі зіпхнути,
- 400 Що б тебе й другий нищук так морочити остерегався“.
- І у одвіт йому знов свинопас богорівний промовив :
„На тобі! се пак і справді вчинивши оттак, як ти кажеш,
Я між людьми собі доброї слави здобув би і ймення,
Що, запросивши тебе у оселю й гостинців тобі надававши,
405 Потім би взяв тай убив, духа милого винявши с тебе,
Ще й пісьля сего посьмїв би Зевеса молити Кронїєнка !
От вже й вечеряти час; надійдуть-от товариші зараз
С поля, і ми тут в оселі зготуємо ласу вечерю“.
- Так-ото в двох Одиссей з свинопасом собі розмовляли ;
- 410 Підсвинопаси тимчасом свиней попригонили с поля
Й зараз-ото почали усіх на ніч в хлїви заганяти.
Свині товпились та хрюкали, й хрюк аж лунав по подвірю.
Гучно Евмей свинопас до товаришів крикнув з оселі :
„Виберіть тлустого там кабана, що б забити для гостя
- 415 Странника, та і самим таки нам варто в смак попоїсти :
Ми-ж зза свиней сих іклатих мордуємоь денно і нічно,
А труд кривавий наш другі що дня пожирають за дармо“.
- Так-от сказавши, сокиру узяв і став дрова колоти ;

- Підсвинопаси годованого кабана п'ятилітка
- 420 С хліву пригнали й поставили біля самої кабиці
 Не позабув свинопас і безсмертних, бо набожний завш був:
 Вирізає з лоба свині, офіруючи, жмуток щетини,
 Та у вогонь її кинувши, став всім безсмертним молитись,
 Що б Одиссей вельми мудрий скорійше до дому вернувся.
- 425 Потім у лоб кабана зацідив враз дубовим поліном,
 Той повалився; пастухи доколовши його, ошмалили
 І росчинили; Евмей для офіри від кожної частини
 Взяв по шматку, обмотав кожний салом, посипав
 Ячменю зверху мукою і кинув в вогонь. Свинопаси
- 430 Пошматували свинячину і на шпички настромили.
 Як попеклася свинина, вони, із шпичок поздіймавши,
 На тарілках розложили усю, і Евмей, підступивши,
 Став теє м'ясо ділити, — бо він відав усякі порядки, —
 І розділив на сім рівних частин всю печену свинину;
- 435 Першу часть Німфам назначив в офіру і синові Меї*)
 Єрмію, а усі другі почав між гостями ділити
 І Одиссея куском найситішим із спини споважив.
 Серце в хазяїна затріпотіло с такої поваги,
 І свинопасові от-що сказав Одиссей хитромудрий:
- 440 „Що б ти, Евмею, по вік і Зевесові був таким любим,
 Як-от мені, що мене бідолаха так ірешав приймаєш!“
 І у одвіт йому так свинопасе Евмею промовив:
 „Іж на здорове і ний, вдовольнай свою душу, мій гостю,
 Всім, що тепер у нас є; по своїй власній волі безсмертні
- 445 Інше дають нам, а інше то й ні, бо вони всемогучні.“
 Так він сказав і початки**) перш богам одклада вічносу-
 Потім червоного в кидіх надлявши вина, Одиссею [щм,
 В руки подав, той приняв, та і сів проти миски своєї:
 Хліб за столом підносив їм прислужник Месавлій, котрого
- 450 Сам свинопас вже купив, як хазяїн у Трою поїхав,
 Так що й хазяйка не знала, мимо й Лаерта старого;
 Він у Тафійців купив його і за свої такі гроші.
 (Гості на страву готову лиш руки свої простягали.)
 Потім, як всі вже наїлись до сити і вемак напилися,
- 455 Страву Месавлій з стола поприймав, поставали і гості,

*) *Μαίη.***) *καὶ ἀρομὰτα θῆσε θεοῖς ἀγυρέτησιν.*

Хліба та мяса у смак попоївши, й пішли собі спати.

Ніч тоді випала темна й вельми хуртовная: дощем Зевс
Лив як з відра, тай Зефир завивав вохковатий.*)

От, тут почав Одиссей говорити до всіх (свинопаса

460 Пробував: може бекешу дарує йому таки з себе,
Чи з свинопаса якого, — примітив ёго, бач, прихильність.)

„Ну, тепер слухай, Евмею, тай ви всі товариші другі:

Слово цікаве про себе скажу вам; мені розвязало
Рот вино п'яне: воно й дуже мудрого завше заставить

465 Й гучно кричати, й сьміятись не в міру, і навіть скакати,
Й слово таке з рота вирве, що лучче було б промовчати;
Та вже коли-от почав говорить, то не буду таїтись.

Ех! як би знов мені помолодіти, коли б мені силу
Першу, давнішню, як в Трої широкій бувало на чатах

470 Ми ватажками були: Одиссей, Менелай, Атрієнко
Й я з ними третій, бо завш і мене вони брали з собою.
Раз якось під городянські підкрались ми мури високі
Й біля самої твердині де-хто в чагарах, а де-котрі
В очеретах на болоті лежали, щитами прикрившись.

475 Випала ніч непогодна: свистав опівночний холодний
Вігер, а зверху тонкою порошою сипав тай сипав
Сьніг, що щити наші зверху ніби кришталем затягнуло.
Другі товариші всі у кереях, або у бекешах
Спали собі супокійно, покрившись щитами по плечі;

480 Я-ж, як на чату ішов, то кирею лишив товариству,
Тільки з одним лиш щитом і пішов та взяв пояс блискучий,
Дурень: я думав, що їсти мені дріжаків не прийдеться.
От, як запіли-ото треті півні і зорі склонились,
Я Одиссєві й кажу, — лежав він близенько од мене,

485 Локтем штовхнувши, і зараз таки він прокинувся.
„Ох, Лаертенку, родину Зевеса, хисткий Одиссєо!
Певне отсе вже мені таки прийдеться згнути: холод
Душить мене, бо не взяв я киреї: надав мені дідько
Вийти в одному хитоні, тепер вже пропав я на віки“.

490 Так я сказав, і він зараз збагнув своїм розумом певним, —
Тільки оден він і був в нас — як ряяти, так воювати, —
Та мені голосом тихо-тихеньким над вухо і каже:
„Цить-бо! що б часом хто другий з Ахеян тебе не підслухав“.
Потім піднявся, і голову локтем підперши, промовив:

*) *ἔφηνυρος*.

Гомерової Одиссеї II. часть.

- 495 „Слухайте, браття товариші! Сон мені дивний приснився:
 Дуже далеко зайшли ми від човен; як би з вас хто-небудь
 Збігав-от до Агамемнона, що б Атрієнку сказати,
 Хай він ще більше людей та скорійше пришле нам на поміч“.
 Так він сказав, і схопився тут ґой оден Андремененко,
- 500 Миттю зняв з себе кирею червону і кинув на землю,
 Та і метнувся до човнів. А я тоді — хал ту кирею,
 Вкутався добре, тай лїг і проспав до восходу зірниці
 Ех, як би був я отсе молодий, коли б лила колишня,
 Дав би напевне бекешу мені з свинопасів хто-небудь
- 505 І од приятні і що б чоловіку почот учинити;
 Се-ж от мене зневажають, бо в мене одежа дрантива“...
 І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
 „Дїду! отся твоя реч і похвала, що ти-от сказав нам,
 Щира й прихильна: нема в нїй залишнєго й жадного слова;
- 510 Отже за се і одежу ти матимеш та і все інше,
 Чим бідолашних сїром, неїмущих старцїв надїляють.
 Тільки-но от-що: ти завтра поносиш іще своє дрантя,
 Бо не багато одежі і в нас — ні бекеш що б залишнїх,
 Анї хитонів: у кожного тільки по одній одежі.
- 515 А як з чужини прибуде назад любий син Одиссей,
 Сам тобі дасть і бекешу й хитона та й іншу одежу,
 І тебе випровадить, куда серце твоє забажає“.
 Так-от сказавши, устав і близенько ёму од кабиці
 Постїль послав, простеливши овечюю шкуру й козину.
- 520 Там-то і лїг Одиссей: свинопас ёму зверху накинув
 Товсту велику кирею, котра про запас в нєго була,
 Що б одягатись, як люта зїма й хуртовина ударить.
 Так на мягкій тїй постелї й заснув Одиссей, а вкруг него
 І молоді спочивали усї челядинці. Евмей-же
- 525 Не захотїв ночувати у хатї, далеко від стада:
 Він одягнувся і пішов собі спати на двір. Дуже радий
 Був Одиссей, що добра ёго той пильнував так без нєго.
 Спершу Евмей через плечі повісив свою гостру шаблю,
 Потім вдягнувся у кирею товсту й дуже теплу,
- 530 А зверх киреї мохнатую шкуру козину накинув;
 Взяв на собак та на злодїїв довгого мідного списа
 Та і пішов туди на ніч, де спали іклатїї свинї,
 В темній печері під скелею, в добрім од вітру затишку.

ОДИССЕЇ О.

ПІСНЯ ПЯТЬНАДЦЯТА.

Телемах, вертаючись, вступає до Евмея.

- Тою порою Паллада Аєина ішла-поспішала
У Лакедемон широкий до сина царя Одиссея,
Що б натякнути йому, що пора вже й до дому вертатись;
А Телемах з Нестеренком обидва собі спочивали
5 В снігах білявого й славного вельми царя Менелая.
І молодий Нестеренко собі спочивав супокійно,
А Телемах то цілісеньку ніч і очей не заплющив:
Думки — щό сталось з його пан-отцем йому спать не давали.
Ставши близенько, йому синеока Аєина сказала:
10 „Е, не гаразд, Телемаче, так довго в чужині баритись!
Та й господарство покинув своє і людей дуже злючих
В домі своїм, що б вони тобі часом-ото не пожерли
Всього добра, і даремна тоді ся далека дорога.
Встань-же й проси Менелая в дорогу себе виражати,
15 Що б непорочною дома тобі ще застать свою матір,
Бо і отець і брати вже велять їй виходити заміж
За Евримаха, бо то, бач, заможний і перемагає
Всіх женихів подарунками й шлюбним посагом багатим,
Як би ще й долі твоєї з насліддя не вивезла з дому.
20 Ти-ж таки знаєш і сам, щό за серце у грудях жіночих:
Завше про дім вона дбає того, за якого виходить
Замуж і знов, а про перших дітей та про першого мужа,
Щό вже помер, то не тільки не дбає, а й не споминає.
От, ти, до дому приїхавши, препоручи свою долю
25 Тій із рабинь своїх, котра здається тобі найвірнійша,
Поки самому тобі боги виявлять чесну дружину.
Ще тобі й от-що скажу, — ти-ж гляди — памятай мого слова:

- Де-які із женихів і засаду на тебе зробили
 Межи Іакою й Самом шпилястим як раз у проливі,
 30 Вбити хотять тебе перш, ніж на рідную землю ти ступиш.
 Але усе то дурниця, бо перше земля в себе прийме
 Де-кого із женихів, що так знищують дім твій і майно.
 Ти держи човна своєї од тих островів як найдальше;
 Ніччю проїдь мимо них, і пошле тобі вітер попутний
- 35 Той із безсмертних, котрий захищає тебе і спасає.
 А як до першого берега вже на Іоаці пристанеш,
 То накажи всім товаришам човна провадити в город,
 Сам-же, не гаючись, ти насамперед зайди до Евмея,
 Котрий свиней стереже в тебе й дуже до тебе прихильний.
- 40 Там собі переночуєш, пошлеш свинопаса у город
 Радістну звістку подать Пинелопі розумній про себе,
 Що ти ще жив та здоров і щасливо с Пилоса вернувся“.
 Так-от сказавши, пішла на Олимп синеока богиня;
 А Телемах розбудив Нестеренка, штовхнувши ногою,
- 45 І розбудивши приятеля, слово таке йому мовив :
 „Ну, Нестеренку, вставай, запряжи скоріш однокопитих
 Коней у бричку, тай будемо зараз рушати в дорогу“.
 І Пизистрат Нестеренко на се йому от-що одвітив :
 „Ні, Телемаче : хоч ти пак і квапишся, а виїзжати
 55 Темної ночі не слід; підождем трохи, скоро зірниця
 Зійде; тим часом гостинці позносить і в бричку впакує
 Цар Менелай Атрієнко білявий, славетний вояка,
 Та напутивши нас словом ласкавим, одпустить в дорогу.
 Певне і ти-ж таки знаєш, що гості весь вік споминають
- 55 Всякого, хто загостить їх, хто прийме їх щиро й прихильно“.
 Так він сказав, а тим часом зійшла й злототрона зірниця.
 Тут підійшов до них сам Менелай, дивним голосом славний, —
 Він встав давненько, покинувши ліжко красуні Блени.
 Тільки-ото запримітив його любий син Одиссеїв,
- 60 Зараз почав одягатись : надів сперш хитон дуже гарний,
 А зверх хитона накинув хламиду на плечі широкі
 Та і пустивсь до дверей Менеласві прямо на зустріч;
 Там він із ним привитавсь і почав йому так говорити :
 „О, Атрієнку, царю Менеласе, Зевесів коханцю!
- 65 Вже-от сегодня відправ мене в милую рідную землю,
 Бо моє серце вже дуже бажає до дому вернутись“.
 І на сю річ йому так відповів Менелай, цар білявий :
 „Я тебе довго задержувать тут, Телемаче, не буду,

- Бачу, що ти возвороту бажаєш ; і сам би я ганив
- 70 Того хазаїна, що пригостивши прихильно, занадто
Милим гостям обриває: найкраще, як всьому єсть міра.
Не хороше, коли хто проганяє гостей із господи,
Та й як задержує силою того, хто їхати прагне
(Гостя приймай, коли хоче, не хоче, то треба відправить.)
- 75 Трошки забавсь, поки я вам гостинці впакую у бричку,
Ти оглядиш їх своїми очима, а я от тим часом
Скажу жінкам, що б обід зготували в покоях з усього,
Що тільки є, бо хазаїну слава, почот і шаноба,
Як він гостей відправляє в далеку дорогу по їхі.
- 80 А як що хочеш об'їхати Елладу, побути в Аргосі,
То й я с тобою поїду, підпрягши тобі й своїх коней.
В різні тебе городи повезу, і ніхто без гостинця
Нас не одпустить, а певне що-небудь таки подарує,
Або триніжок із чистої міді, чи срібну лоханю,
- 85 Чи пару мулів здорових, а то й золотий, може, киліх“.
- А Телемах вельми мудрий на се Менеласві мовив :
„О, Атрієнку, царю Менелаю, Зевесів коханцю !
Хочу я прямо до дому вернутись ; бо, їдучи з дому,
Я не зоставив нікого, хто б попильнував господарства.
- 90 А як шукатиму довп пан-отця, або сам десь загину,
Або тим часом що-небудь коштовне з двора мого зникне“.
- Тільки почув Менелай цар білявий сю реч Телемаха,
Зараз пішов у покої й звелів, що б цариця й рабині
Смачний обід зготували, — запасу було в нього досить.
- 95 Тут к Менелаю наблизився Етеоней Воїєнко,
Вставши с постелі, — а спав він не дуже далеко від нього.
І Менелай наказав ёму, зараз вогонь розпалити
Й понапикати мясива. Не гаючись, взявсь він до діла.
А Менелай у скарбницю пахучу по сходах спустився
- 100 І не оден, а пішли з ним і син Мегалене і Єлена.
От, як спустились в скарбницю, де всякі багатства лежали,
То Менелай Атрієнко взяв киліх дводонний у руки,
А Мегаленеові сину казав взяти срібну лоханю,
Потім Єлена скринки почала одмикати, де були
- 105 Сховані сукні і ткані всілякі, котрі Єлена
Ткала сама і сама-ж гаптувала своїми руками.
Вибрала сукню найлуччу й найкраще гаптовану злотом ;
Сяла вона мов зоря і лежала на самому споді.
Позабіравши, що треба, понесли вони у покої

- 110 До Телемаха, і першим ёму Менелай так промовив:
 „Ну, Телемаче: Нехай-же Зевес грімоносний і Гера
 Сповнять щасливо тобі повертаннє, що маєш на мислі;
 А с подарунків гостинних, що в мене лежать там в покоях,
 Я-от дарую тобі самий кращій і самий дорожший:
- 115 От тобі киліх дводонний, він дивної дуже роботи,
 С чистого срібла увесь, а по крисах скрізь злотом окутий
 Се майстрованнє Гефеста; ёго дарував менї Федім,
 Цар сидонійський, як я у отчизну вертаючись с Трої,
 В домі ёго гостював, і сей киліх тобі я й дарую“.
- 120 Так-от сказавши, у руки подав ёму киліх дводонний;
 За Атрїєнком у сьлід Мегаленє на середину вийшов
 Й срібну лоханю с поклоном поставив перед Телемахом;
 За Магаленєом Ёлена, між всіми жінками найкраща,
 Так Телемахові стала казати, назвавши по йменню:
- 125 Се-ж і од мене тобі подарунок, дитя моє миле,
 Память Ёлениних рук; нехай вдягне ёго твоя краля
 Люба в годину весїлля жаданого, ставши до шлюбу;
 А до тієї пори хай лежить він у матері в скринї.
 Ну, а тепер на прощаннє тобі, Телемаче, я зичу
- 130 В дїм свій розкішний і в рїдную землю щасливо достатись“.
 Так-от сказавши, дала ёму сукню, а той з радим серцем
 Сукню приняв. Нестеренко усї ті гостинці у бричку
 Позапаковував, спершу оглянувши все пильним оком.
 Потім білявий на вид Менелай всїх просив до ванькиру,
- 135 Тї увійшли і на дзигликах та на лавках посїдали.
 Їм покоївка води в золотому горнятї принесла
 Руки умити й над мискою срібною стали зливати
 Митник; за тим вона точений стіл перед кожним розклала;
 Хлїба принесла шановная ключниця й страви багато.
- 140 Взявсь Воїєнко розрізувать мясо на рівні шматочки,
 А Мегаленє, любий син Менелаїв, вином всїх обносив, —
 Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
 От, як наїлись до сити усї і у смак напилися,
 То молодий Телемах і приятель ёго Нестеренко,
- 145 Коней запрягши в мережану бричку й самі посїдавши,
 Виїхали с під високих сїней Менелавих тюпки.
 Сам Менелай Атрїєнко, білявий на вид, провозжав їх,
 Держачи в правїй руці золотий з вином смачним килїшок,
 Що б на дорогу прощальну офїру з гостями вчинити,
- 150 Став-ото він перед кіньми і так привитав од'їзжавших:

„Дітки! будьте-ж здорові, та кланяйтесь там володарю
Нестору, бо задля мене він дуже ласкавим був батьком,
Поки-ото ми Ахейські сини воювали у Трої“.

І Телемах на сю річ Менеласві так-от промовив:

- 155 Добре, ёму ми, Зевесів коханцю, як ти-от говориш,
Все доконешне, приїхавши, скажем; коли б то і я так,
Як повернувся в Іоаку і там Одиссея заставши,
Міг похвалитись, якої дістав я від тебе гостини
Грешної й скільки везу я гостинців хороших, багатих“.
- 160 Тільки лиш він се промовив, як птиця над ним пролетіла;
То був орел і у кігтях держав здоровенную гуску,
Свійську с подвіря мабуть, бо за ним ззаду бігли й кричали
І чоловіки й жінки. Орел, близько до них підлетівши,
Поперед коней у право майнув; і зрадїли вгадавши,
165 Гостї тай другим усїм стало дуже на серці легенько.
От Пизистрат Нестеренко й почав говорити цареві:
„Ну, ростовмач-же тепер, Менелаю, Зевесів коханцю:
Чи отсе чудо для нас бог в'явив, чи для тебе самого?“
Так він сказав, і почав міркувать Менелай, лицар славний,
- 170 Як би то видумать краще і лучче до ладу сказати.
Поки він думав, Єлена, ёго впередивши, сказала:
„Слухайте, дітки, на мене: се диво я вам ростовмачу,
Як менї в душу безсмертні вкладають, що й збудеться певне:
Як-от орел сей, з гори налетівши, вхопив отсю гуску
- 175 З двору, де бідна кохалась, де в неї кубелце і дітки;
Так Одиссей, поблукавши в чужинї і бід натерпівшись,
Вернеться знов до господи й скарає злодїв, а може
Вже він і дома і всїм женихам халазію готовить“.
- І на царицину річ Телемах вельми мудрий одвітив:
- 180 „О, як би дав грїмонесний Зевес, що б воно так і сталось,
Я б тоді завше на тебе за се, як на бога, молився б“.
- Так-от сказавши, він пугою вдарив по конях; рванулись
Конї прожогом і побасували степком через город.
Бігли оттак цілий день, хомутами трясучи та дшлом.
- 185 Сонце тим часом спочило і скрізь по дорозї стемніло.
В Фири прибїгши, заїхали прямо у двір Діоклея
Орсилохенка, а сам Орсилох то був сином Алфея.
Там вони ніч ночували, і той надавав їм гостинців.
Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
- 190 Коней запрягши в мережану бричку й самі посїдавши,
Рушили враз с під високої й вельми гучної повітки.

- Лягнула пуга над кіньми, й гніді понеслись мов на крилах.
 Скоро-ото вони в Пилос достались, у город високий;
 Тут Телемах Нестеренкові так от почав говорити :
- 195 „Як би-отсе, Нестеренку, мені обіцяв ти та сповнив
 Діло одно : ми-ж, здається, с тобою приятелі здавна
 По ширій дружбі батьків, ще й до того єємо однолітки,
 А ся далека дорога ще більше нас здружить с тобою.
 Ти мимо човна мене не провадь, а лиши таки тутки,
 200 Що б твій старий не задержав насильно мене в своїм домі,
 Маючи в мислях згостить, а мені доконешне тра їхать“.
- Так він сказав, і почав Нестеренко собі міркувати,
 Як би то лучче й достоту приятеля волю вчинити ;
 І як подумав гарненько, то от-що здалось йому луччим :
- 205 Коней звернув він ік берегу прямо до човна прудкого
 Та і позносив на керму човенну усї подарунки —
 Сукні і золото, що Менелай дарував на прощаннє,
 І, понукаючи, став йому речі крилаті казати :
- „Хутко-ж сїдай-от у човен з усїм товариством тай їдте
 210 Перш, ніж достануся я до господи і скажу старому,
 Бо знаю добре й не раз таки вже я пізнав своїм серцем,
 Що то за норов у батька крутий : він тебе не одпустить ;
 Сам таки прийде сюди, що б тебе запросити, і певне
 Дармо назад вже не вернеться тай ще й розсердиться дуже“.
- 215 Так-от сказавши, заняв він гнідих своїх вилисковатих *),
 Та незабаром в Пилосї у себе в дворі опинився
 А Телемах понукав товариство збиратись в дорогу :
- „Браття! мерщій лиш налагодьте снасті на чорному човні
 Та і самі, давай, сядем на човна, тай рушим в дорогу“.
- 220 Так він сказав, і товариші слову єго покорились,
 Вскочили миттю у човна і разом усї на лавках посїдали.
 От, як на човні се діялось, а Телемах серед керми
 Офірував синеокій, якийсь чоловік незнаємий
 К човну наблизивсь : він з Аргоса втік, чоловіка там вбивши.
 225 То був віщун і по роду Мелампода славного правнук,
 Котрий колись-то давно проживав у Пилосї, багатім
 Вівцями, й межи Пилосцями всіми був найзаможнійший.
 Звідти він муєїв тікати до другої чужої громади,
 Що б од Нилея сердитого й славного де-небудь вкритись.
 230 Той, бач, насильно владїв цілий рік всім єго господарством,

*) *καίτριχας*.

- Сей-же тим часом сидів, у міцній кайдани забитий,
 В пишних палатах Филака у скрутї, у тяжкій неволї,
 Й то за дочку все Нилея, на злість через свій дурний розум,
 Котрий ёму помутила Ериннїя, страшна богиня.
- 235 Але-ж од смерті він втік і, занявши биків круторогих,
 В Пилос пригнав із Филаки й Нилеєві добре оддячив
 За його кривду велику, а братові любую жінку
 Знов до господи вернув, сам-же помандрував у чужину,
 В Аргос, щб славився кіньми, і там ёму сужено жити
- 340 Та над Аргивянами славно вік свій увесь царювати.
 Там він собі оженився, поставив високий будинок;
 Мав двох синів Антифата і Мантія, знатних вояків.
 У Антифата родився теж син Оіклея, лицар славний,
 А Оіклеєві жінка родила бунтовника Амфіарая,
- 245 Котрого дуже любили й Зевес сам, егидодержавець,
 І Аполлон; тільки віку дожити ёму не судилось:
 Ще молодим він загинув у Фивах від чарів жіночих.
 В него родились на світ два сини — Амфілох і Алкмеон.
 Мантії теж само родив двох синів — Полїфида і Кліта;
- 250 Тільки, бач, Кліта вхопила собі злототронна Зірниця,
 Що б проживав між безсмертними в небі, бо був дуже гарний.
 От, як помер-ото Амфіарай, Аполлон Полїфида
 Гордого славним зробив віщуном межи смертними всіми.
 Сей в Іперізію переселився по реметї на батька;
- 255 Там-то собі проживаючи, він віщував усїм людям.
 Сего-ж то син і стояв от перед молодим Телемахом,
 Θεоклимен було імя ёму; він застав Телемаха,
 Як той молився на човні й офіру винуву приносив;
 От, підступивши, почав говорити крилатїї речі:
- 260 „Друже! коли за офірою саме тебе я знахожу,
 То ради бога, і ладану, і голови теж своєї,
 Тай товариства усєго твого, щб-от їздять с тобою,
 Прошу — сказати менї правду, об чім тебе буду питати:
 Хто ти, і звідки ти? Де твої батько і ненька, тай город?“
- 265 І Телемах вельми мудрий ёму відповів і промовив:
 „Чом-же, мій друже, чому й не сказати? Все скажу, достоїменно.
 Я на Іоації родивсь; Одиссей, коли чув, то — мій батько,
 Був-то колись, а тепер вже десь марно загинув в чужинї.
 Й я, товариство зібравши, поплив з ним на чорному човні,
- 270 Що б про отця-от провідати, щб довго так десь забарився“.
 Знов Телемахові Θεоклимен боговидий промовив:

- „Се-ж-от і я із отчизни утік, чоловіка убивши,
Свого сусіду а родичів в нього й братів кільканадцять;
В Аргосї кіньми багатому всім і всіма заправляють.
- 275 То-ж-то вони й напосілись мене, що б зі світа зогнати;
Я і утік звідтіля, і от мушу по людях скитатись.
Се-ж-то й прошу я й благаю — візьми ти мене на свій човен,
Що б не убили мене вороги, бо женуться за мною“.
- Знов Телемах вельми мудрий на сю річ ёму так промовив :
- 280 „Що-ж? як ти хочеш, то я боронить тобі човна не буду:
Йди-ж, та сїдай! ми тебе ще й втракуємо, щб тільки є в нас“.
- Так-от сказавши, приняв із руки в него мідного списа
Тай положив ёго в човен на дно, до дошок притуливши.
Первим він сам увійшов у свій човен прудкий мореходний
- 285 І, уместившись на кермі високо і, Феоклімена
Посадовив біля себе; гребці одвязали канати.
Потім товаришів всіх, як хазяїн, він став понукати,
Що б за роботу приймались, і ті прийняли за діло:
Щоглу соснову підняли і в дірку середню встромили
- 290 Та до дошок бокових і туди і сюди привязали,
І натягнули ремінними пугами білі вітрила,
А синеока Аїна їм вітер послала попутний:
Різкий, бурхливо крутив він, євиром, що б як найскорійше
Човен дорогу свою поскінчив по солоному морю.
- 295 (Скоро вони і „криниці“*) минули й криничну „Халкиду“**) **)
Сонце тим часом спочило і скрізь навкруги потемніло.
Човен під вітром Зевеса попутним проплив вже і Феї***)
І богохранну Ілїду, в котрій панували Елїї.
Звідси направив він човна на острови гострошпильсті
- 300 І розважав: „чи втіче-то од смерти, чи, може, загине“.
- Тою порою вечеряли в двох Одиссей з свинопасом
В хатї, а з ними вечеряли й другі челядинці;
І як-ото всі наїлися добре і в смак напилися,
То Одиссей і сказав їм, що б спробувать знов свинопаса,
- 305 Чи то він щиро приймає, чи буде просити зостатись
Тут на свинарні, чи, може, велить мандрувати у город:
„Слухай-но, пане Евмею, і ви всі товариші другі!
Хочу я завтра раненько-раненько піти вже у город

*) Криниці — χροουσι, річка в Ілїді.

**) В Халкиді й тепер багато хороших річок і криниць.

***) Город в Ілїді.

Жебрати, що б і тебе і товаришів не об'їдати.

- 310 Дай-же пораду мені й поведатора доброго, в город
Що б запровадив, по городу-ж сам вже я мушу блукати:
Все-ж таки дасть хто-небудь сухара, чи пшенишний окравць,
Я й до високих палат Одиссєвих там доберуся —
Радістну звістку про мужа подать Пинелопі премудрій,
- 315 Та присусїжусь таки і до тих женихів гордовитих,
Може вони, як заможні, дадуть хоч наїстися добре.
Я їм і всяку роботу справляв би, яку б захотїли;
Бо, що б ти знав, — я-от скажу, а ти памятай не забути:
Волею Єрмія, богів посланця, котрий всїм людям
- 320 І ремество, і красу, і приємність і славу дарує, —
Жаден з людей сперечатись зо мною в роботї не зможе;
Чи то вогню розпалити, чи дров наколоти сухеньких,
Чи порозрізувать м'ясо й спекти, чи вином частувати, —
Все то зробить я умію, що й слуги спритнійші не зроблять“.
- 326 Дуже розсердившись, ти, свинопасе Евмею, промовив:
„О, милий гостю! Яка-ж тобі думка химерна на мислі
Спала, ти сам доконешне, як бачу, бажаєш пропасти
Там, коли втиснутись хочеш у гурт женихів необачних,
Котрих гординя та здирство до мідного неба доходять.
- 330 Ні, дїду; ті, що прислужують їм, не такі, як от ти єсь:
Все то народ молодий, всї в жупанах та в гарних хитонах;
Завше причесана в них голова тай з лиця дуже гарні, —
От, які слуги їм служать. Тесові столи перед ними
Хлїбом пшеничним і м'ясом кишать, а вина — хоч купайся!
- 435 Так зоставайся-ж: нікому бо з нас ти у прикрїсть не будеш,
Нї-от самому мені, нї товаришам скільки їх в тут.
А як приїде с чужини син любий царя Одиссея,
Той тебе вдягне в хламиду, у хитон і іншу одежу,
І тебе випровадить, куди тільки бажа твоє серце“.
- 340 Знов на сю річ неборак Одиссея богорівний промовив:
„Що б ти, Евмею, по вік і Зевесові був таким любим,
Як-от мені єсь, що більш бїдувати й блукати не буду.
Гіршого зла у людей не бува, як бездомне скитання:
Скільки згнуцання зза того проклятого черева терплять
- 345 Люде, коли доведеться їм вештаться й жебракувати.
Ну, а тепер, коли кажеш, що б я єго тут дождивався,
То розкажи мені про Одиссєву матір шановну,
Тай про отця, котрих він, від'їзджаючи, в дома зоставив,
Чи ще живенькі обоє старі і їм сонце ще сьвітить,

350 Чи вже померли і в темному царстві Аїда вітають“.

І свинопас богорівний почав ёму знов говорити :

„А, коли так, то послухай : скажу тобі все достоменно ;

Що до Лаерта, то він ще живе і все молиться Богу,

Віку б скорійше дожити свого, та в своїм таки домі ;

355 Дуже він тужить за сином, що деє забарився в чужині,

Тай за премудрою жінкою, котра ёго впередила

Смерттю своєю й старого покинула вік доживати ;

Вмерла вона теж з нудьги та с печалі по милому сину

Тяжкою смертею, як умірать не дай боже нікому,

360 Як і приятелю щирому, так навіть ворогу злому.

Поки жива ще була, то, бувало, як сильне затужить,

Завше любила свою тяжку тугу зо мною розважить ;

Се через те, що сама, бач, мене ще маленьким зростила

Вкупі с Ктименою гарною, самою меншою з дочок ;

465 З сею я виріс у купі, й любили мене з нею в рівні.

А як обоє дождалися тих молодощів жаданих,

То дочку заміж віддали у Саму за посаг багатий ;

А мене мати в хламиду, і в хитон, і в іншу одежу

Дуже хорошу вдягнувши і в гарні сандали обувши,

370 Вислала в хутір сюди, а любила все так, як не більше.

Тільки тепер вже усе те минулось. Мені пак безсмертні

Боги ще благословляють роботу, котрої пильную :

Маю що ззєсти і випить, і добрих людей наділити ;

Тільки вже від господині прихильного слова не чую,

375 Й ласки не бачу с тієї пори, як в хазяйському домі

Лихо засіло — недобрії люде ; а слугам приємно

Й поговорить з господинею, і усе знати про неї,

Істи і пить за хазяйським столом, а то де-що й принести

В хутір, — так от-що найбільш челядинському серцю приємно...“

380 І свинопасові знову сказав Одиссей хитромудрий :

„Господи ! се-ж тобі, друже Евмею, ще з малку, як бачу,

Кинути рідную землю прийшлоє і родителів милих !

Так розкажи-ж-от, будь ласкав, мені та по правді по щирій,

Чи то таки було город великий зруйновано овєім,

385 Де проживав твій отець і шановная мати, чи може

Просто одного тебе де з волами, або с чередою

Халнули злодії клятї, і човном привезли в палати

Сєго хазяїна, котрий їм дав добрі гроші за тебе?“

І свинопас Одиссєєві знов так почав говорити :

390 „Дїду ! коли ти цікавий все знати й роспитуєш надто,

- То сиди-ж мовчки й солодким вином весели свою душу;
 Ночі тепер такі довгі, що можна і виспатись в волю
 Та і билиць в смак наслухатись; ну, а тобі той не гоже
 Раньше пори лягати спати, бо довгий сон завше шкодливий;
- 395 А кого тягне до сону, і манить постіль на спочинок,
 Той хай іде тай лягає, а завтра як стане сьвітати,
 Добре посьнідавши, в поле хазяйських свиней нехай гонить.
 Ми-ж собі в двох тут у затишку будемо їсти і пити,
 Та, давнину споминаючи, душу свою звеселити;
- 400 Бо і в напастях давнійших усяк собі знайде розвагу,
 Хто і біди натерпівся, тай в смак наблукався по людях.
 Ну, так-от слухай, коли вже такий ти цікавий все знати.
 „Єсть, — як що чув ти коли, — один острів, Си рією
 Вище Ортигії трошки, де сонце звертає на осінь. [зветься,
- 405 Острів не дуже-то, правда, і людний, коли-от плодючий:
 Гарні там вівці й воли, там багато вина і пшениці;
 Голоду люде на тім острову навіть слухом не чули,
 Та і ніяка хвороба погана туди не залазить
 І як-ото наживуться вже люде й постаріють надто,
- 410 То Аполлон срібнолукий, прийшовши з Діяною вкупі
 Візьме й своїми стрілами легенькими всіх повбиває.
 Єсть там два городи, — та і поділено все там на двоє, —
 І як над тим, так над другим один царував панотець мій,
 Ктисієм звали ёго Ормененком, він рівня безсмертним.
- 415 Раз приїзжають якось Финикійці, отгі дуросьвіти,
 Що-от цяцьки і всю іншу дурницю розвозять на човнах.
 Була у нас одна жінка, таки Финикійська кобіта,
 Гарна, висока, й така рукодільниця, що й не зіськати.
 От, Финикійці пройдохи і стали їй улещати.
- 420 Раз, як вона прала хуста, один підлабузивсь та з нею
 Вспів і поспати у любощах, а вже жінок така справа,
 Навіть саму недоторку, запевне, кортить і лоскоче.
 Потім почав він випитувати — хто вона й звідки взялась тут?
 Та ёму зараз усе про господу отця й розказала:
- 425 „Я, як балакають люде, з Сидону, що славиться міддю,
 Я Ариванта дочка, я заможного роду дитина;
 Ще молодою мене полонили Тафійці злодії,
 Як я верталася с поля, й на човні мене притаскали
 В дім сёго мужа, котрій їм за мене дав вікуп багатий“.
- 430 Знов Финикієць, що спав з нею, так їй почав говорити:
 А коли хочеш, то можеш-от з нами до дому поїхати,

Що б панотця знов побачити й неньку в високих палатах ;
Ще вони живі обоє, й велике у них господарство“.

І Финикіянка знову пройдисьвіту так-от сказала :

435 „О, я згодилась би зараз на се, як би ви поклялися
Богами, що завезете мене безвередно до дому“.

Так-от сказала, і всі присяглися, як жінка бажала.

От, як вони поклялися усі і клятьбу вже скінчили,

Ім Финикіянка зараз от так почала говорити :

440 „Ну, так мовчїть-же : ніхто з вас до мене нехай не говорить,
Де б не зустрїнув мене — чи на вулицї межі дївками,
Чи при керницї, що б часом хто-небудь того не підгледїв,
Та не сказав би старому, бо той, як почує, в кайдани
Зараз мене закує, тай вам певну вготує погибель“.

445 Ну, так глядїть-же, зробіть, як я кажу : спродайте товар свій
І як-ото вже свій човен добра всього повний набсте,
Звістку менї хай хто-небудь подасть як найшвидче в палати ;
Я принесу вам і злото, як попадеться під руку,
Та де-що й інше, що б вам було за перевоз заплатити.

450 Я, бачте, сина хазяйського, дуже маленького, няньчу, —
Жвавий такий та завзятий : раз-в-раз вибігає с покоїв ;
От, я й єго із собою на човен возьму, він вам буде
Добра пожива, куди б в чужу землю єго не привезли“.

Так-от сказавши, пішла Финикіянка в пишні палати ;

455 А дурсьвіти купцї цілий рік ще у нас зоставались,
Та помаленьку свій човен усяким добром наповняли,
І як-ото уже човен зовсім був готов у дорогу,
В дїм панотця і приходить один с тих купцїв найхитрїйший ;
Мав він з собою на продаж ніби дорогїї коралї

460 В злото оправленї ; от, і пішли по руках ті коралї,
Не налюбуються ними ні мати моя, ні рабинї :
Мацають, цмокають та придивляються здвідси і звідти,
Не доберуть їм цїни, а купець і моргнув потихеньку
Няньцї моїй і, забравши коралї, посунув на човна.

465 Нянька, за руку узявши мене, повела із покоїв.
Там у передній свїтлицї знайшла вона стїл вже накритий
Задля старшин, котрі в салї радовїй з отцем засїдали.
(Довго вони засидїлись там в салї, бо все сперечались.)

Тут вона згарбала три дорогїї килїшки й сховала

470 В пазуху, а я дурний поспїшаю за нею раденький..

Сонце тим часом спочило і вулицї всі потемнїли

Ми, поспїшаючи, скоро прибули на славную пристань,

- Де у заливі готовий вже човен стояв Фінікійців.
 От, вони посадили нас в човна, самі посідали
- 475 Та і майнули у море; Зевес послав вітер попутний.
 Шестеро суток носилися ми по хвилястому морю;
 А як Зевес Кронїenko звелів, що б занявся день семий,
 То мою няньку Діана своїми стрілами вразила,
 Ї та на демен так і гепнула, наче-от чайка морська.
- 480 Кинули няньку у море тюленям та рибама в здобичу,
 А я нещасний zostався один і вельми засмутився.
 Скоро їх човна і вітер і хвилі пригнали в Іоаку,
 Де і купив мене у Фінікійців Лаерт богорівний;
 От яким побитом, друже, я в сій стороні опинився!“
- 485 Тут Одиссей богорівний йому одповів таким словом:
 „Ох, мій шановний Евмею! ти дуже вразив мов серце
 Сими речама про горе своє, про гірке безталаннє;
 Але, як бачу, Зевес при біді тобі дав і хороше:
 Ти, хоч і горя зазнав, а доставсь таки в дім чоловіка
- 490 Дуже ласкавого, котрий і поїть тебе і годує;
 Ти як у Бога живеш за дверима: всього в тебе досить;
 Я-ж безталанний прошвендяв весь вік тай до вас-от прибився“.
- Поки вони собі в двох то про те, то про се розмовляли,
 Та після бесіди добре заснули, хочай не на довго;
- 495 То й бучнотронна зійшла вже Зірниця, й на човні прудкому
 Всі Телемахові браві товариші і парус спустили,
 Виняли щоглу і човна у пристань прогнали на веслах,
 Ї кинувши котви, до скелі його привязали ливмама.
 Потім по черзі усі повиходили с човна на берег
- 500 Ї стали вечерю варить і вино розбавляти червоне.
 От, як усі вже наїлися добре і в смак напилися,
 То Телемах вельми мудрий до них так почав говорити:
 „Ви тепер чорного човна, товариші, в город провадьте,
 А я піду навпростець собі полем та лугом зеленим,
- 505 Та, оглядівши хазяйство, у вечері в дім повернуся.
 Завтра-ж у ранці я вам заплачу за далеку дорогу;
 Бенкет зроблю задля вас: буде й ззісти, що й випити добре“.
- Тут знов почав Телемахові Феоклимен говорити:
 „Ну, а куди-ж отсе, я, милий друже, піду? До якого
- 510 Тут с хазяїв мені вдятись, що тут проживають в Іоаці?
 Чи, може, йти таки прямо у дім твій і неньки твоєї?“
 І Телемах вельми мудрий на се йому от-що одвітив:

- „В іншому часі я й сам би тебе запросив до господи, —
 Є чим приймати гостей; та самому тобі, бач, не гоже
 515 Там появлятися: раз що мене там не буде, а в друге —
 Матери ти не побачиш; не дуже вона учащає
 До женихів, а сидить собі в горниці й тче на верстаті.
 Я б тебе міг до другого отсе чоловіка направить:
 Є тут у нас Евримах, син Полиба розумного славний:
 520 Всі Іоакійці ёго поважають як бога й шанують;
 Він, бач, собі чоловік дуже знатний і надто бажає
 Неньку мою собі взяти, а з нею й царську повагу
 Та тільки Зеве Олимпієць, щó в хмарах віта, про те знає,
 Щó ще там випадє тим женихам — чи то шлюб, чи погибель...“
 525 Тільки от він се сказав, пролітає у праву руч птиця,
 Сокіл, посланець прудкий Аполлона; держав він у кігтях
 Голуба й так ёго шарпав, що піря летіло на землю,
 Й падало промежи човном і проміж самим Телемахом.
 Θεоклимен ёго осторонь од товариства одкликав,
 530 Стиснув ёму праву руку, назвав по іменню й промовив:
 „Ну, Телемаче, сей сокіл сюди прилетів не без бога:
 Я, придивившись до нёго, пізнав, що то віща єсть птиця;
 Лучче од вашого роду царського нема і не буде
 Між Іоакійцями: маєте тільки собі царювати!“
 535 І Телемах вельми мудрий в одвіт на се став говорити:
 „Ох, як би, друже, отсе твоє слово та сповнилось справді!
 Мав би за се ти од мене такого почоту й дарунків
 Стільки, що всяк, хто б с тобою не стрівся, напевне б позаздрив“.
 Потім він річ обернув до Пирея, приятеля свого:
 540 „Любий Пирею Клітєнку! ти завш мене слухавсь в дорозі,
 Більш ніж товариші другі, щó в Пилос зо мною ходили.
 Ти тепер сёго мені чужестранця возьми до господи,
 Гарно прийми, привітай і шануй ёго, поки прийду я“.
 І Телемахові славний вояка Ширей так одвітив:
 545 „Скільки б годин, або й днів, Телемаче, ти там не барився,
 Добре про ёго я дбатиму й буду вітати, як зможу“.
 Так-от сказавши, він вскочив у човен, казав і всім другим
 Що б садовились на човна і линви скорійш одв'язали
 Ті зараз в човна по черзі ввійшли й на лавках посідали.
 550 А Телемах підв'язав собі гарні сандали під ноги,
 Й взяв свого сина важкого та довгого з шпеником мідним
 З демену човна. Тим часом вже й линви гребці одв'язали

І, одпихнувши од берега човен, у город,
Як повелїв-ото їм Телемах, любий син Одиссеїв.

555 Прудко пустивсь на впростець Телемах і прийшов на свинарню,
Де в нєго тисячу тисяч свиней годувалось, которих
Там доглядав свинопас до хазяїна вірне-прихильний.

ОДИССЕЇ П.

ПІСНЯ ШІСНАДЦЯТА.

Одиссей одкривається Телемахові.

- От, Одиссей з свинопасом у двох богорівним в оселі
Сьніданнє з ранку собі готували, огонь розпаливши
Й виславши з свиньми підпасачів ще аж у досвіта в поле.
Тут Телемаха кругом обступили собаки гавкучі
- 5 А не брехали зовсім. Догадавсь Одиссей, що собаки
Лащатся там до когось, бо ходу було чути чийсь-то,
Й зараз почав говорити Евмесві речі крилаті:
„От-же, Евмею, отсе сюди йде якийсь певне приятель,
Чи неодмінно знаємий який, бо собаки не брешуть,
- 10 А тільки лащатся й скачуть: виразно я чую, що йде хтось“.
- Ще не скінчив він і речі своєї, як син його любий
Вже на порозі стояв. І схопивсь свинопас, здивувавшись
Так, що й посудина випала з рук, над котрою він поравсь,
Чорне вино розбавляючи. Кинувся зараз на зустріч,
- 15 Поцілував його в голову, поцілував в ясні очі
Й в руки обидві; з радощів в нього аж ринули слізи.
Як-ото батько голубить, милуючи, рідного сина,
Що повернувся с чужини далекої літ через десять,
Одинчака і послідка, що й виплакав очі зза нього;
- 20 Так-ото і Телемаха тепер свинопас богорівний
Все цілував, обіймаючи, наче б устав той із гробу,
Й гірко ридаючи, речі крилаті почав говорити:
„Се-ж ти вернувсь, Телемаче, мій сьвіте ти ясний! а я вже
Не сподівавсь і побачить тебе, як ти в Пілос поїхав.
- 25 Ну, увійди-ж, дитя любе, нехай надивлюсь я на тебе,
Гостя такого жаданого, та своє серце натішу!
Ти-ж пак не часто приходив побачить мене й свинопасів:

- Все ти сїдав собі в городї, — так було серцю твоєму,
Мило дивитись на пакосний гурт женихів тих негідних.
- 30 І у одвіт ёму так Телемах вельми мудрий одвітив:
„Ну, нехай так буде, дїду! сюди-ж я прийшов ради тебе,
Що б і с тобою таки-от побачитись, та і почути,
Чи стара неня в палатах іще зостається, чи може
Вийшла вже заміж за другого, і Одисееве ліжко,
35 Тим що ніхто вже на нєму не спить, повилось павутиннєм“.
- І свинопас, над всіми свинопасами старший, промовив:
„Так пак! запевне, що ще зостається вона у палатах
Там у твоїх таки й серденьком нудить; тяжкі, невеселі
Дні пак проводить і ночі в слєзах: усе плаче та плаче“.
- 40 Так-от сказавши, він мідного списа взяв з рук Телемаха,
Й той зараз через поріг кам'яний увійшов до господи.
Батько устав перед ним, що б ёму уступить своє місце.
А Телемах і собі дуже кречно впрошав ёго сїсти:}
- „О, не турбуйтеся, прошу вас, сидїть; задля нас буде мі-
45 В нашій оселї: дїдусь-отже найде, де нас посадити“.
- [ще
І Одисей зараз сїв. Свинопас тоді для Телемаха
Хмизу гнучкого накидав і вкрив кожушиною зверху, —
Там-от на хмизу мяякому і сїв любий син Одисеїв.
Постановив перед кожним із них свинопас по тарїлці
50 З мясом печеним, що позоставалось у них од снїданку;
Хлїба принїс у кошалці і теж перед кожним поставив,
Потім вина їм солодкого в кухлі водою розбавив.
Все спорядивши як сьлїд, сїв і сам супроти Одисея, —
Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
- 55 От, як всі трое наїлися добре і в смак напилися,
То Телемах і почав зараз у свинопаса питати:
„Звідки се, дїду, у тебе сей гїсть? хто були морякі ті,
Що на Іоаку ёго привезлі? що за люде були то?
Вже-ж пак не пішки, я думаю, він-от прийшов сюди, морем?
60 І ти на се ёму так, свинопасе Евмею, одвітив:
„Зараз, дитя моє любе, скажу тобі всю щирю правду.
Родом він, як говорив менї сам, із широкого Криту, —
Каже, що довго блукав, та тинївся по різних країнах
І що оте все нїби б то судив ёму демон якийсь.
- 65 Ще-ж-от, утїкши с Теспротського човна, сховався у мене
В хатї, але я тепера тобі ёго препоручаю:
Він під твою оборону стать хоче, зроби-ж, як сам знаєш“.
- Знов свинопасовї так Телемах вельми мудрий промовив:

- Слово сумне і для серця вразливе сказав ти, Евмею.
- 70 Як-же мені у свій дім сёго чужесторонця прийняти?
 Сам я пак ще молодий, і на руки свої не здаюся,
 Що б ёго зміг боронити, як би хто на нёго напався,
 А моя мати, як сам добре знаєш, на двоє міркує:
 Чи при мені їй zostатись і домом усім заправляти
- 75 І шлюбне ліжко своє вберегти пак від тих пересудів,
 Чи таки заміж виходить за того з Ахійців, хто луччий
 Ї хто, як пришле-ото, що б її сватать, дасть більше посагу.
 Все-ж таки чужесторонця сёго, що у тебе сховався,
 Сам одягну я в хламиду, в хитон та і в іншу одягу;
 80 Дам ёму шаблю з обох боків гостру і гарні сандали
 Та й відпроважу туди, куди серце й душа ёго хоче.
 А поки що, ти об нім попідкуйся отут на свинарнях;
 Я і одягу пришлю сюди й їжи усякої досить,
 Що б і самого тебе тай товаришів не об'їдав він;
 85 Їти-ж у палати, до тих женихів, я ёму збороняю,
 Дуже, бач, люде вони й нерозумні й безстиди великі,
 Що б з нёго не глузували, що вельми мене запечалить.
 А з усіма з ними впоратись хоч би то й дужому надто,
 Трудно, одно — що їх більше, а друге, що дуже вже спритні“.
- 90 Тут вже почав Телемахові і Одиссей говорити:
 „Друже! тепер і мені мабуть можна вже слово сказати.
 В мене аж серце в пиматки розривається в грудях, що чую,
 Як женихи ті дуріють, які непотрібства вчиняють
 Там у палатах; господар-же ти там, і вже не дитина.
- 95 Ну, а скажи, чи отсе самохить ти їм терпиш, чи люде
 Всею громадою ремствують з волі богів невмирущих,
 Чи, може, скаржисся в чім на братів, на котрих уповає
 Завш чоловік, навіть як меже ними йде сварка велика?
 Будь молодим я на стільки, на скільки у мене одваги,
- 100 Будь я от син Одиссея чесного, або будь я сам він
 (С краю чужого вернувшись, — а вернеться він беспремінно),
 То я б дав зараз с плечей собі голову стяти, коли б-от
 Не повбивав я отих женихів геть усіх до одного
 Там-же на місті, таки у палатах царя Одиссея.
- 105 Навіть як би вони вкупі мене побороли одного,
 То вже напевне я хтів би скорійше у власних палатах,
 Вмерти, ніж мав би що-дня на такі непотрібства дивитись:
 Як випихають за двері гостей, як жіночу всю челядь
 Нівечать безмилосердно в таких гостевливих палатах.

110 Хлѣб чужий жруть, як у прірву й росточують вина без міри“.

І Телемах вельми мудруй на се ёму знов так промовив :

„Я тобі, странниче, зараз усе розкажу достоменно.

Ані громада на мене не ремствує, бо нема за що,

Та і не скаржуся я на братів, на котрих уповав

115 Завш чоловік, навіть як межі ними йде сварка велика,

Бо Кронїєнко Зевес, увесь рід наш робив з одиначків :

Прадїд Аркісїй і мав одного тільки сина Лаерта,

Сей теж одного родив сина, батька мого Одиссея,

Тай Одиссей те-ж одного мене ще маленьким покинув ;

120 От через що тепер сила така ворогів в нашім домі :

Скільки тут по островах навкруги є тих князїв вельможних —

В Дуліхїонї, у Самї й Закинті порослому лісом,

Та скільки їх набереться і в самїй Іоаці гористїй, —

125 Всї-ото сватають матір мою й моє майно збавляють.

Та-ж не цурається, бачиш, і шлюбу того нависного,

Й дачь кінець ділу не може ; а ті собі знищують жручи

Дім мій, того й сподївайсь, що й самого в шматочки розірвуть.

Отже і се, як і все-пак на свїті од богів залежить.

130 Дїду ! а ти йди мерщїй Пенелопї премудрїй сказати,

Що я тут в тебе, с Пилоса вернувся живим і здоровим ;

Я на свинарнї побуду, а ти проворнїйш повертайся,

Ій лиш одній давши звістку, а з других Ахейцїв і жаден

Що б не провідав, бо всї вони зло замишляють на мене“.

135 І Телемаховї знову сказав свинопасе Евмею :

„Знаю я, й сам розумію, як сповнити треба наказ твій.

Але ти от-що скажи менї тільки, будь ласкав, по правдї :

Чи не зайти за одно по дорозї й дачь знати Лаерту

Бідному ; він спершу, хоч і вбивавсь, правда, за Одиссем,

140 Але-ж усе було діла глядить і з рабами в оселї

Завше бувало трапезує, як час обідній настане ;

Отже тепер, с того часу, як ти-пак поїхав у Пилос,

Він вже нї їсти, нї пити не хоче й, як кажуть, не може,

Тай на роботї ёго не видати : сидить та сумує,

145 Й плаче гіркими, а висох — то тільки кістки лиш та шкура“.

І свинопасовї так Телемах вельми мудрий одвітив :

„Шкода ! але-ж хоч і жаль, ёго мусимо кинуть допоки ;

Бо як би в нашїй се волї було вибирать, що найлучче,

То перш од всїго я вибрав би, що б мїй отець повернувся.

150 Ну, дїду, йди-ж тай вертайся, а гаїтись в полі з Лаертом

Нічого ; ти натякни тільки матері словом на збгад
Що б найскорійше послала потайно вона до Лаерта
Клюшницю, а та з'уміє вже оповістити старого“.

З сими словами піднявсь свинопас, взяв у руки сандали,

- 155 Та підв'язавши під ноги, у город пішов ; а Афина
Зараз і спотерегла, що Евмей уже с хутора вийшов.
От, підійшла вона близько, тепер вже подобная жінці
Гарній, високій і до рукоділля штучного дотепній.
Стала-от перед дверми, Одисееві тільки з'явившись,
160 Сам-же ёго Телемах її овеім і не запримітив, —
Бо пак не всякому-то і являються боги безсмертні
Вздріли богиню й собаки, але-ж не брехали, а з гарком
В ростіч пішли, підобгавши хвости, й по кутках поховались.

- От-же моргнула вона Одисееві ; той догадався,
165 Зараз з оселі-от вийшов і став серед двору під тином
Біля Афини, і та почала ёму так говорити :

„Ну, Лаертенку, родину Зевеса, меткій Одисеею !

Вже от-тепер ти од сина не тайсь, розкажи ёму — хто ти ;
Вмовтись собі, як би смерть женихам і погибель вчинити,

- 170 Та і ідїть вкупі в город славетний ; не довго й сама я
Буду баритись : прийду, бо кортить помогти вам у сїчі“.

Так-от сказавши, вона золотим ёго прутом торкнула :

З разу на нёму знайшлась чисто випрата бурка і хитон ;
Стан ёго вірівнявсь в струнку, вернулися і молодощі

- 175 Знов став брунявим з лиця, та огрядним, а зморщини щезли,
Чорна зробилася знов борода, почорніли і вуси.
Все се зробивши, богиня пішла ; Одисей-же вернувся
В хату. І тут Телемах, увидавши ёго, здивувався ;
На бік і очи звернув, бо злякавсь, — чи не бог се який є.

- 180 Далі, набравшись духу, почав ёму так говорити :

„Інчим зовсім ти став, чужесторонче, ніж був-от недавно :

Інча на тобі одежа, тай тіло уже не те саме.

Ти певне бог якийсь с тих, що широким володають небом.

Будь-же до нас милостивим ! а ми тобі люблю офіру

- 185 Справим і злотом тебе обдаруємо, — змилуйсь над нами !“

І Телемахові от-щó сказав Одисей богорівний :

„Ні, я не бог ; і чому ти мене до безсмертних рівняєш ?

Я... я твій батько, по нїм що ти тужиш, вбивавшся, плачеш ;

І через кого ти витерпїть мусив згнущенне і здирства“.

- 190 Так-от сказавши, він сина обняв і почав цілувати ;
Слїзи, що здержував досї насилу, поринули раптом.

А Телемах, — бо він все ще не вірив, що б був ото батько, —
Речи такі Одиссеєві став говорити й промовив :

- „Не Одиссей ти — мій батько, а демон : мене ти морочиш,
295 Що б іще більше жалю завдавати мені й сумування ;
Бо чоловіку своїм власним розумом дива такого
Зроду не вдіять, коли-от сам бог не захоче, прийшовши,
Легко й од разу зробить молодим чоловіка старого.
Ти-ж ще недавно старим був, одержину мав непутящу ;
200 А от-тепер вже подібен до богів, що небом кермують“.

Знов Телемахові став Одиссей хитромудрий казати :

- „Е, Телемаче ! нема чого овсім тобі дивуватись,
Що ось твій батенько рідний вернувся й сидить в себе в дома.
Другий сюди Одиссей вже напевне, не прийде ніякий ;
205 Се-ж бо я самий — твій батько таки, через двадцять-от років,
Бід натерпівшись в чужині, у рідную землю вернувся.
Сі-ж обертання мої се єсть справа богині Афини,
Котра мене і зробила таким, яким їй захотілось ;
Бо вона може зробить чоловіка й на старця похожим ,
210 І обернуть ёго знов в молодого в хорошій одежі.
Легко і вільно безсмертним, що небом широким кермують,
Як і прославити з смертних кого, так і в халепу вкинуть“.

Так-от сказавши, він сів. Телемах тоді кинувсь до батька,
Став цілувати, обнявши, й гіркими-гіркими заллявся.

- 215 Взяв їх обох жаль великий — і сина і батька старого :
Плакали гірко обідва і довше, ніж птиці, скажуть би, —
Хижі скиглять — пазюристі й шуліки, в котрих із гнізда їх
Видерто геть голопуців, що й в колодочки не ще вбились.
Так і вони голосили, гіркі проливаючи слези,
220 Й так би проплакали певне, аж поки б і сонце спочило,
Як би не заговорив Телемах був до батька од разу :

„Ну, на якім-же ти човні сюди, милий тату, приїхав ;
Хто й морякі теж отті, що привезли тебе на Іоаку ?

Вже-ж пак не пішки прийшов ти сюди по солоному морю !“

- 225 І у одвіт ёму знов Одиссей бідлашний промовив :
Зараз, дитя моє любе, скажучу тобі все достоменно :
Славні човніми Феаки мене привезлі, що і других
Всіх перевозять людей, хто б до них і коли б не приїхав ;
Сонного винесли с човна на беріг мене й положили
230 Тут на Іоаці, і добрих мені надавали дарунків :
Й золота, й міді багато, й галтоване вбрання роскошне
Все те добро у печерах сховав я з наказу богині,

- Та і сюди-от прийшов теж з наказу самої Афини,
Що б нам у-купі умовитись, як женихів повбивати.
- 235 Перелічи-но мені женихів геть усіх до одного.
Хай буду знати — і скільки їх й що то за люде вони є;
А опісьля вже я розумом певним своїм поміркую,
Чи-ото зможем самі ми у двох тільки з ними боротись,
Чи таки треба нам буде ще й других шукать на підмогу“.
- 240 І Телемах вельми мудрий почав йому так говорити:
„Тату! не раз, правда, чув я про славу твою надзвичайну,
Що й воювати руками мастак ти й совітом розумний;
Але-ж велике ти слово сказав, — мені стало аж страшно.
Нам двом не можна ніяк ту юрбу юнаків побороти:
- 245 Тих женихів не десяток, не два, але більше далеко.
Я тобі їх полічу, і ти знатимеш — скільки їх ліком.
З Дуліхіоса їх пятьдесять два, молодці все добірні
Та ще й прислужників шестеро завше з собою приводять;
Двадцять чотири затим чоловіка із острова Сами,
- 250 А із Закинта ліснестого по двадцять хлопців Ахейських,
Тай із самої Іоаки дванадцять, усе з дуже славних;
Межи отсими є й Медон: він звістник і дивний сьпівака,
Та двоє служок, дотепних розрізувать всяку печеню.
От-же, як з ними всіма тільки в двох ми зітнемось в сьвітлиці,
- 255 Не претерпїть би тобі в своїм домі гіркого насильства;
В рещті-ж ти сам поміркую, може й справді кого пригадаєш,
Хто б нам обом у сій справі міг поміч подать щирим серцем“.
- І Телемахові от-що сказав Одиссей богорівний:
„Ти-от послухай, та добре собі зрозумій, що скажу я;
- 260 Досить з нас буде Афини, та ще й з її батьком Зевесом,
Чи, може, справді б то інчого треба шукать оборонця?“
- І у одвіт йому знов Телемах вельми мудрий промовив:
„Славні обидва помічники сї, про яких ти говориш;
Тільки високо сндять вони, в хмарах, — от тим-то й царюють
- 265 І над людьми на землі тут і над безсмертними в небі“.
- Знов Телемахові став Одиссей богорівний казати:
„Знай-же: не довго обидва вони і баритися будуть
В хмарах на небі, як тільки між нами та між женихами
Там у палатах моїх колотнеча вчинїться і сїча.
- 270 Ну, а тепер, лиш займеться Зїрниця, іди ти до дому
Та з гордовитими там женихами ніби забавляйся.
А мене потім уже свинопас припровадить у город;
Старцем я знову зроблюся нікчемним, старим та обдертим,

- І як що може мене в моїм домі з'обідять, ти волі
 275 Серцю й рукам не давай, а терпи, що б мені не робили;
 Хоч би за ноги мене волокли за поріг по підлозі,
 Хоч би й стрілами пускали у мене, ти мусиш терпіти.
 Ти їх спиняй, говори, що б вони перестали дуріти,
 Але-ж пак словом ласкавим; вони не послухають, правда,
 280 Бо вже для них час пригоди приспів, день їх наглої смерти.
 Ще тобі от-що скажучу, памятай тільки, що б не забути:
 Скоро лиш я своїм серцем почую, що близько Афина,
 Зараз до тебе мотну головою, а ти, догадавшись,
 Броню вояцьку, що висить, і всю, що лежить, у ванкиру,
 285 Винеси, тай поскладай у сьвітлиці у сховнім куточку;
 А женихам, як почнуть вони в тебе цікаво питати:
 „На-що се ти повиносив?“ скажи, піддуривши ласкаво:
 „Се я од диму сюди поскладав; бо не тою вже стала
 Броня, якою лишив Одиссей, од'їзжаючи в Трою:
 290 Пилом припала й од диму поржавіла вся й почорніла;
 Тай задля того ще, що Корнієнко мене надунив,
 Що б часом ви, повпивавшись та сварку піднявши загальну,
 Не покалічилися, не осоромили б бенкету, дому
 Й сватання; бо те залізо — кортячка: само тебе тягне!...“
 295 А задля нас двох залишиш дві шаблі, два списи й щитів два
 З шкури волової кожному, що б у руках нам тримати,
 Як-от накинємось на женихів; їм Паллада Афина
 Та замишливий Зевес їх вгамують і розум помутять.
 Ще тобі й ось-що скажу, памятай тільки, що б не забути:
 300 „Як що ти справді мій син, притоменної крови моєї,
 То що б ніхто не довідався, що Одиссей у палатах,
 Ані Лаерт що б не знав про се, ні свинопас що б не відав,
 Ні с челядинців і жаден, ні навіть сама Пенелопа.
 Будем самі собі в двох приглядатися до покоївок
 305 Тай до твоїх челядинців — які-то тепер у них думки:
 Чи ще й тепер нас обох вони мають в шанобі й бояться,
 Чи їм байдуже, й тебе, що вже в літах таких, зневажають.
 І у одвіт йому знов славний син так почав говорити:
 „От незабаром ти, тату, спізнаєш, яке в мене серце
 310 Беться у грудях; бо я, хвалить богів, уже не дитина.
 Тільки шкода! „З сього збитку, як кажуть, не буде прожитку“.
 Задля обох нас; подумай лиш сам, поміркуй, той побачиш.
 Часу чимáлого треба, що б кожного думки вгадати,
 А вороги у палатах тим часом познищують майно,

- 315 Все позбавляють ні за-що без жалю і пани безкарно.
 Щб-ж до жінок, то кажу : придивися до них таки добре,
 Хто з них соромить тебе і які межі ними невинні ;
 А чоловіків, щб-от живуть в хуторі та при кошарах,
 Нам назирати не сьлїд : се пак можна і посьлі зробити,
- 320 Як що і справді було тобі чудо 'д Егидодержавця“.
 Так-ото батько старий з любим сином собі розважали ;
 А до Іоаки тим часом уже підпливав оттой човен,
 Щб Телемаха із Пілоса віз з ёго всім товариством.
 Як припливлї-ж то вони у пристань глибоку, затишну,
- 325 То перше витягли чорного човна свого тут на беріг,
 Потім і снасті човенні позносили служки моторні,
 А подарунки багаті геть всі до Клитія однесли.
 Зараз послали і звітника в город, у двір Одиссея,
 Радїстну звітку подати скорїйш Пенелопї премудрїй,
- 330 Що Телемах пішов до свинопаса на хутір, а човна
 В город провадить казав, що б шановная мати-цариця
 З ляку даремного серденька свого собі не вялила.
 Звітник дорогою ще пострічавсь з свинопасом, котрого
 Послано в город, що б звітку ту саму подати цариці.
- 335 І як-ото вони в купї вступили в палати цареви,
 Звітник почав перед всіма рабнями так говорити :
 „Вже любий син твій, царице, щасливо з дороги вернувся“
 А свинопас собі нищечком переказав Пенелопї
 Теб, що син її любий ёму наказав оповідать.
- 340 Переказавши-ж як сьлїд те, що син наказав господарський,
 Знявсь тай пішов собі знов до свинеї із сьвітлиці й с подвіря.
 А женихи, то й носи вже повісили, — так засмутились !
 Вийшли с покоїв на двір, під барканом високим с причілку
 В ряд на камінних, обтесаних гарно, лавках посїдали.
- 345 Первим до них Евримах Полибенко почав говорити :
 „Браття! велике тай сьміливе вчинено так Телемахом
 Дїло — отся-от дорога, а ми говорили : не вчинить !
 Треба не гаючись нам наготовить найлуччого човна,
 Та і гребцїв назбирати дотепних, що б як найскорїйше
- 350 Оповістити тамтих, хай вертаються зараз до дому“.
 Ще і не все було сказано, як Амфіном, придивившись,
 Човна побачив у пристанї серед глибокої саги ;
 Бачив, як паруси й весла знімали гребцї і ховали.
 От, засьміявшись, став до товаришів так говорити :
- 355 „З оповіщенням уже не турбуємось : вони-он вернулись.

- Мабуть їх бог напугив, а чи може самі доднвились
 Човна, що плив мимо них та не вспіли ёго наздігнати“.
 Так він сказав. От, товариші с човна один по одному
 Вийшли на беріг, меткі-ж служки на суходіл перше човна
- 360 Витягли, потім всі снасти човенні однесли до дому.
 Всі після того юрбою пішли на майдан, і нікого
 Другого ні з молодих, ні з старих не приймали до ради.
 Раду такими словами почав Антиной Евпитенко :
- „Шкода, що боги сёго чоловіка спаслі від нещастя
- 365 Дивно: по дню вартові сиділи по рóгах шпилястих
 Купами завш; а як тільки-от сонце бувало спочине,
 То ми на березі й жадної ночі не спали, а в морі :
 Завш було в бистрому човні стрічаємо божу Зірницю,
 На Телемаха у чатах, що б злапать ёго й доконати;
- 370 Мабуть таки, що сам демон ёго запровадив до дому.
 Нумо-ж: давайте тепер-от придумаєм знов Телемаху
 Певную згубу, що б він вже од нас не утік, бо я знаю :
 Поки він буде живий, наше діло — даремная праця.
 Сам він уже не дитина: і розум є в нёго й дотепа;
- 375 А Іоакійська громада давно вже до нас не зичлива.
 Треба спішити, поки ще він не скликав на раду Ахейців.
 Знаю я, — ох, знаю добре, що діла він так не покине,
 А розлютується: встане і всім громадянам розкаже,
 Що ми убити ёго замишляли, та бачте, не вспіли;
- 380 Й люде почувши, не бійсь, не похвалять лихого наміру,
 Ще не зробили б якої біди, і всіх нас не прогнали б
 З нашого-ж краю, і підем тоді вітра в полі шукати...
 Треба ёго або в хуторі злапать, або по дорозі
 В гóрод. Худобу ёго і багатство собі заберімо,
- 385 Рівно те межі собою усе поділивши, палати-ж
 То оддамо ёго матері й тому, за кого там вийде.
 А як моя ся порада вам не до сподоби, й ви б хтіли,
 Що б він був жив, та що б сам володарив дідижною всею,
 То вже нам більше у купі смачних ёго страв не вживати,
- 390 Тутки збіраючись, а вже з своєї господи ми мусям
 Свататись і присилать подарунки весільні, й вона-пак
 Вийде за того, хто більш подарує й до серця їй буде“.
- Так він сказав; всі мовчали, мов в рот води понабірали.
 Трохи вже згодом піднявсь Амфином і почав говорити, —
- 395 Син славний Ниса, володаря мудрого — Аритієнка,
 З Дуліхіоса, де трави розкішні ростуть і пшениця.

- Він видававсь між всіма женихами найбільш Пенелопі
 Уподобався речами розумними й серцем прихильним.
 Він-от, добра всім бажаючи, став женихам так казати :
- 400 „Браття молодці! не хтів би я, що б Телемах був убитий :
 Діло страшне се — вбивати царів і царського хто роду.
 Перш ми богів давайте спитаєм, попросім поради,
 І як що Зевса закони великого се нам дозволять,
 Сам я убо Телемаха та й другим скажу : убивайте !
- 405 А коли боги не зволять, кажу я вам — киньте сю думку“.
 Так-от сказав Амфином, і вподобалось всім ёго слово ;
 Зараз усі, повстававши, в палати пішли Одиссея,
 І увійшовши в покої, всі в ряд на лавках посідали.
 А Пенелопа премудра тим часом надумала інче —
- 410 Вийти з своєї світлоньки й явитись перед женихами
 Гордими ; бо перечула, що сина замислили вбити :
 Звістник їй Медон сказав : він підслухав, як ті умовлялись.
 От, вона входить в світлицю, жінок-покоёвок забравши,
 І появившись перед женихами, жона богорівна
- 415 Біля стовпа, підпирав що-от стелю мережану, стала,
 Лиця густою наміткою з веби тонкої закривши.
 Грімнула на Антиною сердито і так-от сказала :
 „Слухай-но ти, Антиною лукавий ! про тебе говорять,
 Що на Іоаці ти між однолітками самий найлуччий
- 420 Серцем і розумом ; ти-ж пак зовсім не такий, як-от кажуть.
 Дурню ! за-що́ ти замислив погибель і смерть Телемаху,
 Тай на прощан*) не звертаєш уваги, за котрих Зевес сам
 Сьвідок ? То гріх — свому-ж ближньому серцем лихе замишляти.
 Не памятаєш хиба, як прибув на Іоаку твій батько ?
- 425 Як од громади тїкав він, злякавшись пімсти на себе,
 Що до Тафійських пристав розбишак, та у купі із ними
 Добрих Теспровів ограбив, що з нами були завжди дружні ?
 Як ёго хтіли убити і вирвати серце із грудей,
 А ёго майно багате вельми по шматочку рознести ?
- 430 Як Одиссей зупиняв і здержав розлютовану гурму ?
 Ти-ж тепер дім ёго нищиш, безстидо, а сватаєш жінку !...
 Сина вбиваєш, мені-ж то вже й надто таки досаджаєш.

*) *ixétau* — прощане (проща), богомольці, що просять прощення за які-небудь гріхи ; за таких прощан заступався Зевес, котрого Гомер і називає : *μάρτυρος* — сьвідок і *ixetήσιος* — прощальник (XIII, 213). „Тай на прощан не звертаєш уваги ... і д. «*οὐδ' ἰκέτας ἐμπάσει, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος*». Сьвідок (сьвідчити — заступатись).

Краще, кажу, схаменися, перестань; схаменіться усі ви!“

Їй одвічаючи, от-що сказав Евримах Подібенко:

- 435 „Ікарійвно, царице й премудра жоно — Пенелопо!
Та ти не бійсь, не турбуйся душею об сїм, не вбивайся.
І не було чоловіка, й нема, тай не буде такого,
Що б-от на сина твого Телемаха посьмів підняти руку,
Поки на сьвітї живу я та поки на сонце дивлюсь ще,
440 Я тобі ось-що скажу, і воно таки сповниться справді:
Зрадця такого у крок чорна кров заструмиться вкрут списа
Мого, бо часто й мене Одиссей, городів розоритель,
Пестив: посадить було на колїнах у себе й печенї
Ткне менї в ручку й солодким вином було завше напоїть.
445 От, через що менї і Телемах над усіх однолітків
Єсть наймилїйший: єму, кажу-ж, нічого смерти боятись
Од женихів, а од богів — то вже заховатись не можна“.

Так він її розважав, а сам синові коїв погибель.

Смўтна пішла Пенелопа в сьвітлицю на вишках розкішну;

- 450 Плакала по Одиссею, по мужу жаданому, поки
Їй не склїпила очей мїцним сном синеока Афина.

Добре вже смерклося, як свинопас на свинарню вернувся,

Де Одиссей с Телемахом у двох готували вечерю,
Годовика кабанця заколовши. Тим часом Афина,

- 455 Ставши близенько біля Лаертенка свого, Одиссея,
Знов єго прутиком вдарила й дїдом старезним зробила,
В шмаття брудне одягнула єго, що б Евмей, увидавши,
Часом єго не пізнав та пішовши про все б Пенелопї
Не об'явив, — язика він не вмів за зубами держати.

- 460 Перший ото Телемах свинопасовї слово промовив:
„Вже, ти, Евмею, вернувся? ну, що-ж там у городї чути?
Чи женихи отї зрадці уже повернулися с чатїв,
Чи ще сидять таки там і мене-ото підстрегають?“

І у одвіт на те слово Евмей свинопас єму мовив:

- 465 „В городї я не мав часу, та правду сказати, й не хотїлось
Вештатись промїж людей та роспитувати: я поспїшав лиш
Звістку подати й скорїйше на хутїр до вас повернутись.
Я пострічавсь на дорозї з одним із твого товариства,
Звістником: він-ото перший про тебе й сказав твоїй неньцї;
470 Друге-ж то ось-що я знаю, бо бачив своїми очима:
Вже я під городом був на горбочку, Єрмейському, — знавш?
Як спостерїг скороходного чорного човна, що входив
В пристань у нашу; багато людей там на нєму сидїло:

Ввесь він кишів од щитів і од списів з обох кінців гострих.

475 Я і подумав: мабуть, се вони! а чи правда — не знаю“.

Так він сказав. Телемахова сила съвята засьміялась,

Глянувши батькові в вічі мельком, крадькома од Евмея.

От, як скінчили роботу вони, зготувавши вечерю,

То й посідали всі троє за стіл і вечеряли смачно;

480 А як наїлися добре, до сити і в смак напилися,

То й про спанне вже тоді спогадали й про сон, божий данок.

ОДИССЕЇ Р.

ПІСНЯ СІМНАДЦЯТА.

Телемах з Одиссеєм в палатах.

- Скоро лиш рання рожева Зоря світова занялася,
Встав Телемах, любий син Одиссея, коханця безсмертних ;
Вмився, вдягнувсь, підв'язав під підшви хороші сандали,
Взяв в руки списа важкого, щоб зручно так в жмені тримався,
- 5 І, виражаючись в город, сказав свинопасові своєму :
„Діду! отсе-ж я у город іду, що б мене сама мати
Бачила; бо, як я мислю, не перше вона перестане
Плакати та убиватись, гіркими слізми обливатись,
Ніж як побачить самого мене. Тобі-ж от-що велю я :
- 10 Ти проведи сього странника бідного в город, нехай там
Хліба випрошує, певне подасть йому всяк, хто лиш схоче,
І паляницю й вина, а мені нема снаги гостити
Всіх, хоч би й странників : в мене самого болячка на серці.
А як почне старий сердитись надто, то гірш задля нього
- 15 Буде самого : я завш люблю правду у вічі казати“.
- Тут Одиссей хитромудрий на се йому зараз промовив :
„Друзе! і сам пак не дуже я тут зоставатись бажаю.
Старцеві лучче запевне у городі, ніж тут в пустині,
Хліба прохати : там завше подасть йому всяк, хто лиш схоче.
- 20 А проживати оттут при хлівах, я не в тих уже літах,
Що б у послугах старшому полихачем завше коритись.
Йди собі, а мене сей проведе от йому що велиш ти,
Зараз, — погріться б но трохи та що б і на дворі степліло :
Дуже невчасна у мене одежина, так не здолав би
- 24 Ранній морозець, бо город, ви кажете, звідси далеко“.
- Так він сказав. Телемах-же пішов собі зараз із хати

- Й, поспіхом йдучи вперед, женихам все придумував кару, —
 Так і дійшов він до власних палат і тіннявих й розкішних.
 Списа важкого свого притулив тут до ганку, а потім
- 30 Сам у покої пішов, кам'яний поріг переступивши.
 Перша ёго запримітила мамка стара Еврикля,
 Що застеляла м'якими овечими шкурками стільці;
 Тільки побачила, так і заллялась слізми. Тут і друга
 Челядь жіноча царя Одиссея уся позбігалась, —
- 35 І почали цілувать ёго в голову, в руки і в плечі.
 Трохи згодя у світлицю ввійшла й Пенелопа премудра, —
 Станом вдавала вона на Діану або на Венеру;
 С плачем упала обома руками на милого сина,
 Поцілувала в голівку дитя своє та в ясні очі
- 40 І почала, гірко плачучи, речи крилаті казати:
 „Вже ти прибув. Телемаче, мій світе ти ясний? а я вже
 Не сподівалась і бачить тебе, як поїхав ти в Пилос
 Нишком од мене на човні прочути про милого батька.
 Ну, розкажи-ж мені, де ти бував де що чув і од кого?“
- 45 І їй на се так сказав Телемах трохи-трохи не с плачем.
 „Ненечко! не завдавай бо жалю мені й серця у грудях
 Не засмучай: я-ж-от спасся од певної пагуби злої.
 Лучче візьми покоёвок, піди собі в верхню світлицю,
 Вітри там слізи, умийся та, в чисту сукеньку вдягнувшись,
- 50 Веїм помолися богам; обіцяй непорочну принести
 Їм гекатомбу, то Зевс нам pomoже за все відомститись.
 Я-ж се піду на майдан чужоземця одного покликать,
 Що-от сюди із далекого краю зі мною прийхав.
 Ёго раніш я послав сюди в город з усім товариством
- 55 І наказав, що б Пирей ёго взяв до своєї господи,
 Що б й частував ёго, кречне шануючи, поки прийду́ я“.
 Так-от він мовив, і сказано слово се їй не на дárма*):
 Зараз пішла вона, вмилася, чисту сукенку вдягнула
 І непорочні безсмертним усім гекатомби принести
- 60 Пообіцяла, що б Зевс допоміг їм за все відомститись.
 Трохи згодя й Телемах, взявши списа, з високих тіннявих
 Ввійшов палат, а за ним і собаки побігли гавкучі.
 Дивною надто красою ёго наділила Афина,
 Так що усі громадяне, уздрівши ёго, здивувались.
- 65 З гомоном тут обступили ёго женихи гордовиті

*) τῆ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος — не пролетіло мимо, не пропало задаремне.

- З словом прихильним до нього на губі, а з зрадою в серці ;
 Та Телемах не тулився до них, сторонились од їх гурми, —
 Взяв тай пішов, де сиділи отцеві приятелі давні :
- Ментор, коханець богині Афини й Амфіт з Адітерсом ;
- 70 Там межі ними він сів і про все розказав, що лучилось.
 Потім до них надійшов ще й Пирей, своїм списом славетний
 З города йдучи, з собою привів на майдан чужоземця.
 Встав Телемах з свого місця, побачивши з далека гостя,
 Й як привітались, то першим Пирей почав так говорити :
- 75 „Зараз пошли, Телемаче, жінок у мій дім, що б забрати
 Ті подарунки, тобі що їх дав Менелай Атрієнко“.
- А Телемах перебив його й став йому от-що казати :
 „Друже! не знаєм ще ми, який буде кінець сему ділу ;
 Як-що мене женихи гордовиті убють у палатах
- 80 Тайно, то й батьківщину мою всю проміж себе поділять :
 Лучче нехай-же тобі вже достануться ті подарунки,
 Ніж кому-небудь із них ; а як я женихів повбиваю,
 То ти на radoцax сам тоді і принеси ті дарунки“.
- Так-от сказавши, повів чужоземця, до себе в палати.
- 85 В інші покої вступивши, вони собі пороздягались
 І на стільцях та крісєлках хламиди свої розложили.
 Потім в гладенько обтесану лазню пішли та скупались :
 Мили обох їх рабині і маслом обох намастили
 Й поодягали в хитони і у волохаті хламиди.
- 90 Вийшовши з лазні, вони на крісєлках м'яких розмістились.
 Гарним горням золотим покоївка зливала їм воду —
 Руки умить, над лоханею срібною, і перед кожним
 Столик обтесаний гарно складний розложила, принісши,
 Далі ввійшла стара ключиця с хлібом в кошалці і страви
- 95 Всякої досить принесла з усього, що було в господі.
 Мати-ж сиділа насупроти їх при високім одвірку
 Теж на крісєлку і вовну тоненьку на кужилі пряла, —
 Ті-ж до готової страви лиш руки свої простягали.
 От, як вони і наїлися добре і в смак напилися,
- 100 Так почала говорити до них Пенелопа премудра :
 „Ну, Телемаче, підү-ж я отсе до сьвітлиці на вишках,
 Тай положусь на постіль, що для мене жалібною стіла.
 Завш обливаю слізмами її с тої пори, як твій батько
 В Трою поплив з Атрієнками ; ти-ж — який добрий! не хочеш,
- 105 Перш ніж прийдуть женихи гордовиті сюди у покої
 Про Одиссея міні розказати, що чув ти й від кого“.

- І Телемах велемудрий на се їй почав говорити :
 „Ну, нене, слухай-от : я тобі зараз скажу усю правду.
 Їздили ми аж у Пилос до Нестора, пастиря люду*).
- 110 Нестор ласкаво прийняв мене в пишних високих палатах
 І частував та так щиро, ніби-от отець свого сина,
 Щоб то пісьля кільканадцять аж років вернувся с чужини ;
 Так само щиро мене він вітав тай сини ёго славні.
 А про отця бідолашного він говорив, що ніколи
- 115 Навіть не чув ні од кого — чи він ще живе, чи помер вже.
 Він мене до Атрїєнка, на спис мастака**) Менелая,
 Кіньми своїми послав на своїм-же цвяхованім возі.
 Там я ввидав Аргивянку Єлену, за котру багато
 Бід натерпілися, с попуску богів, Аргивці й Троянці
- 120 І запитав мене сам Менелай, знаменитий вояка,
 Ради якої потреби прибув я в сьвятий Лакедемон ;
 І я ёму розказав достоменно усю щиро правду.
 Він пісьля оповідання мого так до мене промовив :
 „Горе ! коли на постіль чоловіка запеклого в січах
- 125 Силомиць хочуть залізи негідні почвари безсилі...
 Се б-то : як би олениха, в печері страшного лева
 Діток маленьких своїх, оленяток, покинувши спати,
 В гори побігла б сама, чи то в ліс, чи в діброви зелені
 Пастись, а лев у печерю без неї свою навернувся, —
- 130 Склалася б гірка недола і їй і її оленятам,
 Так неминучу біду й Одиссей принесе невгомним.
 Я не від себе скажў тобі, ти-ж не лякайсь, не збрешу я.
 Як би се, — батьку Зевесе, Афіно і ти, Аполлоне, —
 Та Одиссей посеред женихів появилсь таким самим,
 Як в супереччї він стявся раз с Филомелідом в Лесбосі
- 135 Їй гепнув ним об землю так, що аж веї здивувались Ахейці ;
 Так, що б таким він явився серед женихів, у їх гурмі, —
 Веїм би гірке-прегіркеє їм склалося разом весїлле !
 Ну, а про те, про що пильно питаєш, чого так бажаєш,
 Я не від себе скажў тобі, ти-ж не лякайсь : не збрешў я :
- 140 Все, що я буду казати, говорив мені знахар правдивий,
 Морський дїдусь, і що чув не втаю с того я ні словечка.
 Батька дїд бачив на острові, в гарних палатах, Калїпси
 Німфи ; вона ёго силою вдержує, а бідолаха

*) ποιμένα λαῶν. Зр. Словар Желехівського : Люд — народ, люде — Volk.

**) δουρικλειτὸν Μενέλα.

- Плаче гіркими й не може ніяк у свій край повернутись:
- 145 В нього ні човнів, ні весел нема та нема й товариства,
Що б у отчизну ёго провозжати по темному морю“..
От-що сказав мені цар Менелай Атрієнко білявий.
Потім поїхав-ото я назад; ходовий*) мені боги
Вітер послали: Їх ласкою я і дістався до дому“.
- 150 Так він сказав, а у матері тѣхнуло серце, забилось.
Потім почав говорити і Теоклимен боговидий.
„Вельми шановна жоно Одиссея царя, Лаертенка!
Він, як я бачу усєго не знає, мене ось послухай:
Я вам обом все одкрию, як єсть, не втаю ніже йоти.
- 155 Хай-ото свідками будуть: Зевес, ся гостлива трапеза
Й чесна господа царя Одиссея, в котрій-от сижу я,
Що Одиссей безпремінно є тут на Іоаці: сховавєсь дєсь
Та крадькома і вивідує скрізь про тутешні мерзенні
Справи і нишком собі женихам всім виковує кару.
- 160 Я таку, бачте, прикмету видав, ще пливучи на човні,
Віщую птицю, і дав Телемахові знати, гукнувши“.
І Пенелопа премудра на се ёму от-що сказала:
„О, як би, гостю, отсе твоє слово та сповнилось справді,
Мав би за се ти од мене й почоту та і подарунків
- 165 Стільки, що всяк, хто б є тобою не стрінувєсь, напевне б позаздрив“.
Так-от у трох вони стиха собі розмовляли в покоях;
А женихи забавлялись на дворі як раз перед ганком:
Мідні кружала та списи короткі пускали у мѣту
Серед подвіря, де завше у них бучні грища справлялись.
- 170 А як настала обідня пора й поприходила є поля
Дрібна скотина, котору їм завш на обід приганяли,
То джура Медон сказав женихам (а вони сєго джуру
Дуже любили і завше з собою за стіл садовили):
„Хлопці-молодці! ви грищами добре себе вдовольнили;
- 175 Ідїть-же тепер до покоїв та будем обід готувати:
Дїло не кепське, по правді сказати, пообідати в пору“.
Так він сказав; женихи повставали, послухавшись зову,
І, увійшовши в покої роскішні, вони поскидали
З себе хламиди й роскидали скрізь по стільцях та ослонах.
- 180 Тай заходилися різати і баранів і кіз ситих,
Кілька кнурів закололи й вола гуртівного забили, —

*) х о д о в і й (вітер), український термін — попутний (див. Манжури: „Сказки“ etc. стор. 148).

- Все то собі на обід. А тим часом із хутора в город
Лагодились --- Одисей з свинопасом у двох богорівним.
Перший почав говорить свинопас, ватажок над всіма пастухами :
- 185 „Друже! тобі забажалося таки-от доконче сегодня
В город піти, як господар наказував; а, сказати правду,
Лучче б хотів я оттут тебе сторожем хати лишити;
Та-от не сьмію, боюся, бач, господаря, що б не полаяв
Потім мене, господарська-ж лайка — та-ж халепа, — гірше!
- 190 Ну, так ходімо-ж мерщій, бо і вечір от-от незабаром,
А в сій свитині під вечір тобі буде холодно дуже“.
- І свинопасові так одповів Одисей хитромудрий :
„Знаю я і розумію: с тямущим бо мавш ти діло...
Й справді, ходім-но, а ти вже, будь ласкав, показуй дорогу;
- 195 Та чи нема тут у тебе де-небудь якої гирлиги,
Що б підпиратись, бо, кажуть, дорога непевная дуже“.
- Так він сказав, перевісив на скоси с плечей стару торбу
Всю у латках, а замість ремінця відбувала мотузка,
А свинопас ёму ткнув в праву руку ціпок сучковатий, —
- 200 Так і пішли вони в двох, а на хуторі пси с пастухами
Позоставались на варті. Евмей вів господаря в город
Старцем бач певним і дуже старим; він тепер вже здавався
Згорбленим в брудній, поганій, зовсім не звичайній одежі.
От, каменистою стежкою йдучи, вони опинились
- 205 Вже й коло города, біля криниці, куди городяне
Завше по воду ходили; криниця була на цяминах
Ітак її збудував і браті — Поліктитор та Ниріт.
Навкруг криниці роскинувся гай водозростних тополів,
Де с під високої скелі погожа вода протікала;
- 210 А поверх скелі на самім вершечку вівтар був збудован
Німфам, де всі подорожні офіри приносили завше.
Там наздігнав їх обох козовід Долієнко Мелантій, —
Кози у город він гнав, які луччі були у кошарах,
Для женихів на обід, — за ним ще двох ішло козоводів.
- 215 Тільки-от вздрів Одисея з Евмеем, той став сороміцький
Лаять обох, і вельми прогнівив Одисееве серце :
„От, як тепер у нас: негідь той водить з собою ледащо.
Кажуть-же люде; кривий до кривого, сьліпий до сьліпого“.
- Ну, а тепер-же куди се ведеш, свинопасе скажений,
220 Старця сего-от, набрїду уїдливу і блюдолиза,
Що і на бенкетах чухає плечі кашшіві одвірком
Та все випрошує лишень недоїдки, а не що друге.

- Ти б дав мені ёго : хай би-ото вартував при кошарах
 Та замітав нам хліви і підстїлки носив козенятам.
- 225 Їв би сироватку там і гладким би зробився напевне.
 Що-ж ? він не дурень : позвик до дурниці, і вже не захоче
 Взятися знов до роботи, а вештатись буде по людях
 Та так старцюючи пузо своє напихать ненаситне.
 Я тобі от-що скажу, і воно таки сповниться справді:
- 230 Як що посьміє піти він в палати царя Одиссея,
 Дуже багато стільців полетить в ёго кучму капшиву,
 З рук женихів ; полатають боки ёму й ребра полїчать.“
 Так він сказав, і проходючи поуз, брикнув Одиссея
 В крижи пятою, мов кїнь, та не зміг ёго з стежки зіпхнути.
- 235 Той нерухомо устояв на місці й почав міркувати —
 Вдарить од разу ціпком й дух поганий що б виперти з ёго,
 Або, вхопивши за ноги, об землю шпурнуть головою.
 Але, подумавши, здержався. От, свинопас на Меланта
 Грізно зиркнув і молитись почав, в гору руки піднявши :
- 240 „Нїмфи криничані, Зевсові дочки ! як що Одиссей вам
 Стегна палив коли-небудь в офїру, покривши їх здоровом,
 Чи козенят, чи ягнят, то отсю мені сповніть молитву —
 Що б повернувся господар ; нехай би привів ёго демон,
 Що б уже сю він пиху твою всю як полїву розвіяв,
- 245 Ёю що так ти несешся і швандяєш лиш от у город
 Завш, а товар бідний хїріє й гине без дбгляду й паші“.
 І свинопасові ззову сказав козовід Долїєнко :
 „Тю, на дурного ! бач, що загарчав пес скажений, проклятий ?!
 Я коли-небудь ёго одпроважу на чорному човні
- 250 Геть од Іоаки, нехай мені здобичі там роздобув би*).
 Ех, як би ще й Телемаха убив Аполлон сріблонукий
 Нинька в покоях, або що б ёму женихи вкоротили
 Віку так само, як згинув і батько ёго на чужинї.
 Так-от сказавши, погнався вперед, а тих з заду оставив,
- 255 Бо йшли не швидко. В хвилину прибув до палат господарських
 І, увійшовши в свїтлицю, проміж женихів уместився
 Насупроти Евримаха, с котрим дружив він найбільше.
 Поралники**) перед ним на столї пайку м'яса поклали,
 А стара клюшниця хліба принесла і іншої страви
- 260 Істи. Тим часом уже надїйшли й Одиссей з свинопасом

*) ἵνα μοι βιοτὸν πολλὸν ἄλφοι.

**) οἱ πονέοντο.

Й стали з надвору: до них досягнула луна голосної
Кітари, там бо у сьвітлоньці сьпіви уже розпочав пак
Фимій. Узяв Одиссей свинопаса за руку, тай каже:

- „Дуже хороші, як бачу, палати отєї в Одиссея,
265 І розпізнати їх легко од разу між інчими всіми;
Овсім вони не похожі на другі: подвіре зубістим
Тином обведено та ще й стіною, хорша й подвійна
Брама міцна, що ніхто вже і збройно її не звоює.
Мабуть багато таки там в сьвітлиці людей бенкетув:
- 270 Дух од печені доходить сюди та і чути, як грає
Китара, боги самі її бенкету дали в подружжя“.
- І у одвіт на те слово Евмей свинопас йому мовив:
„Легко отсе угадав ти, до всього у тебе дотепа.
Ке-лиш давай поміркуємо, як має бути ся справа:
- 275 Чи ти попереду ввійдеш в розкішні тінняві палати,
Що б женихів тих побачить, а я піджду тут на дворі,
Чи може краще, що б ти тут zostався, а я піду перший;
Тільки пак не забарись, що б хто-небудь, тебе постерігши,
Чим не ударив, або не прогнав: стеретись тобі кажу“.
- 280 І неборак Одиссей богорівний йому так одвітив:
„Знаю я і розумію: ти діло с тямущим бо маєш.
Лучче йди ти, а я тут зостануся і буду чекати, —
Я вже спізнався з бідою: і бито мене й перебито!
Сьміливе серце у мене, бо горя зазнав я багато
- 285 В хвилях і в війнах, нехай на останку і се вже складеться.
Череву тільки не можна ніяк вгамувать ненаситне
Та проклятуще, що людям біди витворює багато:
Й човни зза нєго шмигляють міцні скрізь по темному морю
Й халепу всім без розбору — як злим, так і добрим розводять“.
- 290 Так-от на дворі тихенько вони собі в двох розмовляли;
Пес, що тут спав, підняв голову й вуха у раз насторочив,
Аргос, — то вірний був пес в Одиссея, єго він зростив сам,
Тільки ва вловн ще з ним не ходив, бо поїхав у Трою;
Молодь-же-от — парубки єго часто водили з собою
- 295 На диких кіз, на стрибучих сайгів й на зайців те-ж цибатих;
Се-ж занедбаний лежав, — не було бо господаря в дома, —
Ввесь у багні у товаричїм, що єго дуже багато
Біля воріт пороскидано, що б-ото потім рабинї
Вивезли та ним підгноїли ниви на паньському полі.
- 300 Там-то й лежав бідний Аргос, кліщів увесь повний собачих,
І вже сердега тепер, хоч почув Одиссея близенько,

- Тільки хвостом лиш махав та лиш вуха повісив обидва ;
 А до свого пана ближче не зміг уже доплазувати.
 Той-же отсе все ввидавши, слёзу крадькома собі витер,
 305 Що і Евмей не примітив ; і так-от почав говорити :
 „Дивно, Евмею, мені, що отсей пес лежить у багнуці ;
 Гарний такий він по стану здається, та тільки не знаю,
 Чи і на вловах він бистрий такий, як на взір єсть хороший,
 Чи може с тих паршуків, що все никають попід столами :
 310 Іх для пихи тільки й держать пани й господарі де-котрі“.
 І одрікаючи от-що Евмей свинопас ёму мовив :
 „Се пес того чоловіка, що вмер десь далеко, в чужині.
 Е, як би він і тепер був такий і на взір і у ділі,
 От яким, їдучи в Трою, ёго Одиссей тут покинув,
 315 Ти б здивувався, побачивши і скорохвацтво і силу.
 Жадна найзлюща звірина ні в пущах, ні в нетрах бувало
 Вже не сховається, як він нагонить : висліджував лепсько.
 Ну, а тепер-отсе хриє, бо й сам господар загинув
 Десь на чужині, а служки, — вже, звісно, за пса і не дбають.
 320 Всі — і раби і рабині, коли-от пани перестануть
 Ними рядити, уже до роботи не дуже охочі :
 На половину снаги і дотепи Зевес одбірає
 У чоловіка, як лихо ёго та недоля спіткає“ *).
 Так-от сказавши, вступив у розкішні тїняві палати
 325 Й зараз пішов до сьвітлиці, в якій женихи забавлялись ;
 Аргоса-ж пса зараз доля холодної смерти зглитнула,
 Лиш ото він Одиссея побачив в двадцятому році.
 Перший далеко од всіх постеріг Телемах боговидий,
 Що свинопас у сьвітлицю ввійшов, і моргнув ёму зараз,
 330 Що б той наблизивсь до ёго. Евмей озирнувшись, взяв дзиґлик,
 Що було завше на ёму сидить куховар і печеню
 Крає і нею за бенкетом всіх женихів обділяє.
 Дзиґлика він підкотив до стола супроти Телемаха
 Та і усівся на нёму, як гість ; і ёму також звістник
 335 Пайку печені подав, дав і хлїба, набравши с кошалки.
 Скоро у сьлід за Евмеєм ввійшов Одиссей у сьвітлицю
 Старцем бак певним і дуже старим ; він тепер всім здавався
 Згорбленим в брудній, поганій, зовсім не звичайній одежі.
 Сів собі нищечком на ясиновім порозі у дверях
 340 До кипарисового притулившись одвірка, що б майстер

*) εὐτ' ἄντιν κατὰ δοῦλιον ἦμαρ ἔλθῃν.

- Гарно ёго колись витесав та добре вирівняв шнуром.
 От, Телемах підізвав свинопаса Евмея до себе
 Й бохонець цілий подав ёму, з гарного кошика взявши,
 Й м'яса на скільки у жменях обох умістилось, тай каже :
- 345 „На, понеси отсе все та віддай чужоземцеві; хай він
 Всіх обіде женихів та у всіх хай попросить подання;
 Бо старчукові вдаватися в сором зовсім не пристало“.
- Так він сказав; і пішов свинопас ёго вволити волю.
 Ставши біля Одиссея, виразно сказав ёму от-що :
- 350 „Се Телемах тобі, старче, прислав і велів, що б ти зараз
 Всіх обійшов женихів та у всіх попросив би подання,
 Бо старчукові вдаватися в сором зовсім не пристало“.
- І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив : ●
 „Зевсе владико! подай Телемахові долю щасливу :
- 355 Що б в ёго завше гаразд було все, чого серце бажає!“
- Так-от сказав і обома руками прийняв те подання
 Та і поклав коло себе на рваній простеленій торбі;
 Потім став їсти і їв поки Фимій сьпівав у сьвітлиці.
 Як той іззів свій обід а сьпівець богорівний замовкнув,
- 360 То женихи галас знов почали. А тимчасом Афина,
 Ставши потайно біля Лаертенка, ёго наущала,
 Ще обійти женихів й попрохати у них паляниці,
 Що б він довідавсь — хто з них милостивий, а хто є скупиндя,
 Тільки не с тим, що б кого-небудь з них од біди захистити.
- 365 Встав Одиссей і почав от-прохати у кожного, руку
 Простягаючи, наче б то й справді був старцем із давна
 Де-котрі з них милостиві давали, й дивуючись старцю,
 Стали розпитувать звідки прийшов чоловік сей і хто він?
 От їм на се одповів козовід Долїєнко, Мелантій :
- „Я вам скажу, женихи браві славної вельми цариці,
 370 Про чужоземця сёго, бо раніш я ёго уже бачив :
 Старця отсего старого сюди свинопас припровадив;
 Хто-ж він такий, з відкіля тут узявся, — про се я не знаю“.
- Так він сказав, і почав Антиной свинарю дорікати :
- 375 Ох-же, свинар ти справдешній! на що ти старцюгу отсего
 В город привів? Хіба в нас заволок таких мало й без ёго,
 Тих-от старців, лизунів осоружних, що нам набридають?
 Ще тобі мало псяюх, що жеруть пак добро господарське
 Тутки збіраючись, й ти запросив ще й ёго за-для сёго?“
- 380 І у одвіт ёму от що сказав свинопасе Евмею :
 „Ти, Антиною, дарма що розумний, недобре говориш.

Хто-ж таки зве без нужди чоловіка чужого до себе
 Іншого, ніж-от ремесник, чи йнакше потрібний для діла,
 Як ворожбит, або лікар, або і будівник, чи муляр,
 385 Та й голосний пак співача, що співачами всіх розважає?
 Сі всі — жадані гості геть скрізь по широкому світу,
 Старця-ж бідаху не позве, що б ще і самого не стріскав...
 Завше ти був, Антиною, лихим між всіма женихами
 На Одиссеєву челядь, на мене-ж найгірш; та мені пак
 390 Все те байдуже, поки ще живе Пенелопа премудра,
 Тут у палатах, та поки живе й Телемах боговидий“.

І Телемах вельми мудрий на се ёму от-що промовив:
 „Лучче мовчи і не дуже-то з ним сперечайся словами;
 Бо Антиной має звичай поганий — що б лаялись завше
 395 Прикрими дуже словами, тай інших підбити на сварку.“

Так-от сказав і вже річ обернув тоді до Антиноя:
 „Ти, Антиною, так дбаєш про мене, як батько про сина,
 Щоб так посварливим словом ти страннику кажеш, що б з дому
 Геть собі йшов. Нехай Зевс не попустить сій статися кривді!
 400 Дай ёму й ти, я тобі не бороню, навпаки-ж велью ще;
 Матері те-ж ти не бійся за се, тай нікого не бійся
 І с челядинців, щоб є тут в палатах царя Одиссея.
 Але у тебе, бач, думка на серці зовсім таки інша:
 Ти-от хотів би пожерти все сам, не другому подати“.

405 І Антиной у одвіт Телемахові злотно промовив:
 „Що ти сказав, Телемаче, ох злюко ти гордоречива?
 Як би ще стільки ёму й женихи всі дали, скільки ти дав,
 То він три місяці навіть і носа тут не показав би“.

Так-от сказавши, він стільчик схопив с під стола, щоб під
 410 Завш підставляв собі, і посварився ним на Одиссея; [ноги
 А всі останні поданне давали й наповнили торбу
 Хлібом та м'ясом, і вже був хотів Одиссеєй піти знову
 Сісти собі на порозі й дурничку вживати Ахейську,
 Та передумав; і ставши перед Антиноєм, промовив:

415 „Дай-же, будь ласкав! негірший ти, бачу, од інших Ахейців,
 А самим луччим здавсся: зовсім до царя ти подібен;
 От через те-ж то повинен ти дати мені більше, ніж інші,
 Хліба, а я прославлять тебе буду по всіх геть усядах.
 Й сам я колись-то господарем був, жив у власній господі,
 420 Мав я велике багатство і часто давав неімущим,
 Всякому, хто б він не був і чого б не прийшов попросити.
 Було у мене тьма-тьмуца рабів та і іншого всього,

- Чим-ото люде бувають щасливі й багатими зуться;
 Але Зевес Кроуїєнко все стратив, — така ёго воля!
- 425 З волі Зевеса-ж судилось мені з розбишаками вкупі
 Їхать в далеку дорогу — в Єгипет, що б там і загинуть.
 От, поспиняв я в Єгипті ріці свої човни загнуті
 С керми і з носа; казав і товаришам, що б zostавались
 Там-же таки біля човнів на березі й човнів гляділи;
- 430 А деяких сьмілівійших послав, що б пішли та з горбочка
 Сторону всю огляділи. Товаришів буйність посіла:
 Стали вони Єгиптянські пустошити ниви розкішні,
 Стали в полон забірати жінок і дітей немовляток,
 А чоловіків вбивати: дійшов уже гвалт аж у город,
- 435 І городяне на крик, лиш на сьвіт занялось, позбігались,
 Поле широке навкруг вони вкрили і піші і кінні
 В бронях мідяних блискучих, і Зеве, що кохається в громах,
 Холоду надто пагнав товариству, й вони — ну втікати;
 Не устояв ні один, а біда звідусюди нависла.
- 440 З наших багато таки поубивано гострою міддю;
 Котрі-ж zostались живі — полонено у тяжку неволю.
 А мене взяли та в Кипр продали чужоземцю одному;
 Дмитор Ясенко він звався і в Кипрі царем був могутним.
 Звідтіль отсе я тепер і прибув сюди, бід натерпівшись“.
- 445 Грімнув на ёго тоді Антиной і промовив сердито:
 „Гм! який дідько приніс сю біду, ворохобню бенкета?
 Стань собі там по середині, дальше од столу й од мене,
 Що б часом знов не попав ти в Єгипет і в Крит іще гірший;
 Ти заволока настірний, старцюга еси безсоромний;
- 450 Сьміливо веїх ти обходиш, вони-ж подають задаремне,
 Ім, бач, не шкода чужого добра: вони дуже пак щедрі,
 Що б дарувати чуже, а ёго перед кожним є досить“.
- І Одиссей хитромудрий, ідучи к порогу, промовив:
 „То-ж бо то й горе, що в тебе лице та одмінне од серця;
- 455 Ти в себе дома нікому і грудочки солі не дав би,
 Коли тепер, за обідом сидючи чужим, пожалів-от
 Хліба окраєць подать, а лежить на столі ёго скільки...“
- Так він сказав, і розсердився знов Антиной та ще гірше;
 Грізно с під лоба зиркнувши такеє промовив він слово:
 „Ну, вже-ж тепер звідсіля ти не вийдеш живим, як я бачу,
- 460 Гидкий паскудо, коли-от ще й лаєєся та докоряєш!“
- Так він сказав, схопив стільчика та і шпурнув в Одиссея
 В праве плече; Одиссею-ж байдуже: стоїть мов та скеля,

Не зворухнувся навіть, хоч Антиной пак і не промахнувся.

465 Мовчки собі покивав головою й недобре замислив
Знов він пішов та і сів на порозі, поклав коло себе
Й повну вже торбу, і так-от почав женихам говорити:
„Слухайте-ж всі, женихи браві, славної вельми цариці!
Маю вам зараз я виявить все, що велить мені серце.

470 Правду сказати, й жалю б не було тай біда не велика,
Як би-ото чоловік, за добро своє посперечавшись,
Був би побитий, чи то за бики, чи за вівці вовнясті;
А-от мене Антиной побив зза проклятушого пуза
Пагубного, що по людях багато бідн витворяє.

475 Але-ж як є ще де й боги старцівські й Єринії карні,
То Антиной до шлюбу ще встигне напевне час смертний“.

І йому знов у одвіт Антиной Евпитенко промовив:

„Їж та сиди собі мовчки, або утікай-от де-інде,
Що б тебе хлопці не виволокли як собаку за ноги

480 Звідси на сьмітник, що б не розірвали в шматочки як падло“.

Так він сказав, і за се женихи вже розсердились дуже;
От-що сказав один з них молодий і вельми гордовитий:

„Ех, Антиною! не добре зробив ти, що старця ударив;
Халепа буде, коли, може, він та єсть бог який-небудь.

485 Боги, бач, людську поставу принявши, і завш чужоземця,
Ходять геть по сьвіту скрізь, в городи заглядають і в села
Та назирають усе: і гординю людей і їх добрість“.

Так женихи говорили та він їх речей не послушавсь.

Жаль превеликий вразив Телемаха у серце за старця:

490 Сльози, що ринути мали з очей, він на силу що вдержав;
Мовчки крутнув головою, а в серці вигадував кару.

І Пенелопа премудра, прочувши, що в нижніх покоях
Вбогого старця побито, сказала при всіх покоївках:

„А що б самого й тебе так побив Аполлон славнолукий!“

495 А Евринома, їх кляшниця, так їй на се відказала:

„О, як би нашим жаданням судилося завше сповнитись,
То ніхто з них вже і завтрішніє не дїждався б зірницї“.

І Евриномі в одвіт Пенелопа премудра сказала:

„Правда, для нас вони всі вороги, бо всі зло замисляють,

500 Але отой Антиной то правдивий відьмак-характерник.
Бідний, нещасний якийся старчук прийшов в наші палати,
Звісно, по милостиню, бо примусили злидні до того;
От, як всі інші йому надавали повнісенську торбу,
Взяв Антиной та у праве плече його стільчиком вдарив“.

505 Так розмовляла собі Пенелопа з рабинями довго
 В опочивальні, внизу-ж Одиссей богорівний обідав;
 Далі позвала на верх свинопаса і так ёму каже:
 „Слухай, Евмею! піди-но скорійш та поклич мені зараз

Старця: бо треба розважить сердешного тай роспитати:

510 Хто знає? може чував що де-небудь і про Одиссея,
 Може сам ёго бачив: блукав він, здається, доволі“.

І Пенелопі в одвіт ти сказав, свинопасе Евмею:

„Хай-но, царице, вгамуються трошки сварливі Ахейці;
 Те, що розказує він, буде любо вельми твому серцю.

515 Я пробесідував з ним на свинарнях три дні і три ночі, —
 Він, бач, до мене найперше ударився, с човна утїкши, —
 Все-ж пак не впів він мені доказать про своє бідовання
 І як, буває, сьпівця чоловік, запросивши до себе,
 Що то од бога все знає й розказує людям цікаве —

520 В день і в ночі все сидить з ним та слухає, як той сьпіває;
 Так і мене чарував старий цілих три дні і три ночі,
 Каже, що і Одиссей по отцю ёму давній приятель;
 Що проживав досі в Криті, де Мінос славетний родився,
 Звідки тепер-ото він і прибув сюди, бід натерпівшись,

525 Що б старцювати, казав, забожившись, що Одиссей пак
 Вже недалеко од нас, у сусідньому краї Теспротів,
 Жив та здоров, що багато і скарбу везе він до дому“.

І свинопасові знов Пенелопа премудра сказала:

„Ну, так іди-ж та поклич ёго, хай мені сам все розкаже;

530 А женихи собі хай забавляються чи на подвірї,
 Чи то в сьвітлицях, коли вже їм так до забави припало.
 Їхне, бач, власне добро все лежить по домах не почате,
 Хліб і солодке вино їх свої лиш вживають домашні;
 Сї-ж дармоїди що-дня учащають у нашу господу,

535 Ріжуть биків і овець, вибірають і кіз собі ситих,
 Та бенкетують: жеруть все й червоним вином запивають.
 Так задаремне і гине добро, бо нема тут такого,
 Як Одиссей, чоловіка, що б напасть таку одвернути.
 А як прийде Одиссей, як прибуде у рідную землю

540 Зараз він з сином своїм за їх кривди помститься над ними“.

Так-от сказала; а тут Телемах як не чхне, та так дуже,

Що аж в сїнях загуло. Засьміялась ото Пенелопа

Й зараз Евмеєві стала крилатіі речі казати:

„Ну-ж бо, іди та поклич мені зараз сюди чужоземця;

545 Чи пак не чуєш, що син підочхнув на усі мої речі?

- Се-ж бо єсть знак, що погибель постигне таки неминуче
 Всіх женихів: не втече вже і жаден од наглої смерти.
 Я тобі й друге скажу ще, а ти положи собі в серці:
 Як-от дізнаюсь, що він мені правду говорить, не бреше;
 550 То одягну ёго в гарну одєжу — в хламиду і в хитон“.
- Так-от сказала. Пішов свинопас її волю вчинити,
 Став біля старця й почав ёму речі крилаті казати:
 „Батьку! ходім: тебе кличе к собі Пенелопа премудра,
 Мати сама Телемахова; хоче тебе роспитати
 555 Про чоловіка свого, бо за ним убивається дуже;
 І як дізнається, що ти їй правду говориш, не брешеш;
 То одягне у хламиду тебе і у хитон: ти маєш
 В них таку нужду; підеш собі скрізь, старцювати по людях,
 Й пузо своє нагодуєш: вона тобі дасть, чого схочеш“.
- 560 І свинопасові так Одисей богорівний промовив:
 „Яб-от і зараз, Евмею, сказав би всю правду цариці,
 Мудрій жоні Пенелопі, дочці Ікарія старого,
 Бо я ёго знаю добре: біди натерпілись ми вкупі;
 Тільки боюся сердитих отих женихів навіжених,
 565 Чия дурійка й пиха й до залізного неба доходять.
 Сам єси бачив, як ёлоп отой ні за-що, ні про-віщо
 Стільчиком в мене жбурнув і так боляче вдарив у плечі,
 Від ёго ні Телемах зборонити не зміг, ні хто другий.
 От ради сєго й скажи Пенелопі, нехай в спочивальні
 570 Жде, хоч кортить її надто, аж поки вже сонце спочине,
 Та вже тогді хай питає мене про свого чоловіка,
 Близче к вогню посадивши, що б грітись, бо в мене одєжа
 Кепська, як сам, здоров, знаєш: до тебе-ж самперед впросився“.
- Так він сказав; свинопас, такі речі почувши, вернувся.
 575 Тільки-ото він ступив на поріг, Пенелопа й говорить:
 „Як? ти без нєго вертаєся? що він таке там подумав?
 Може злякався страшного чого, чи ввійти посоромивсь
 В опочивальню? соромливий старець бідує голодним!
 Знов одвічаючи, так їй Евмей свинопас промовляє:
 580 „Діло говорить старий, що сказав би й інчий усякий,
 Хто од дурійки й пихи гордовитих людей утікав би.
 Але тобі він казав почекати, поки сонце спочине;
 Та і для тебе самої таки воно лучче, царице,
 На самоті слово мовити старцю й послухати, що скаже“.
- 585 І свинопасові знов Пенелопа премудра сказала:
 „Странник отсей, хто б не був він, розумно се діло розважив;

Бо таки й справді: хіба так бував де-небудь на сьвітї,
Що б непотрібства такі виробляв хто у домі чужому?«

Так-от сказала вона; і пішов свинопас богорівний

590 До женихів у компанію, все розказавши цариці;

Зараз почав Телемахові речі крилаті казати,

Голову близько до ёго схиливши, що б інші не чули:

„Любо! піду-ж я свиней доглядати тай іншого всёго

Твого і мого добра; а ти тут обовсёму піклуйся:

595 Перш од усёго-ж себе бережи і будь завше обачний,

Що б нелучилось біди; тут багато таких, що зломислять, —

Хай би їх Зеве згубив перше, ніж нам яке лихо складеться“.

І ёму знов Телемах вельмимудрий почав говорити:

„Так воно й станеться, батьку. Іди-ж та, переночувавши,

600 Вранці приходь, прижени для офіри й хорошу скотину;

А вже про інше все я попідкуюсь і боги безсмертні“.

Так він сказав, а той знов собі сів на обтесаній лавці;

Послі-ж, як їжою й трунком солодким прогнав він свій голод,

Встав тай пішов до свиней знов, покинув і двір і сьвітлицю,

605 Повну гостей, що-то танцями й сьпівами дух звеселяли.

Сонце тим часом спочило, кругом стола темно, — був вечір.

ОДИССЕЇ Σ.

ПІСНЯ ВІСІМНАДЦЯТА.

Одиссей з Іром б'ються навкулачки.

- Тут надійшов усім відомий старець, що з давних-давен вже
Все старцював на Іоації і славивсь своїм прозорливим
Черевом — тріскати завше і випити добре; не мав він
Сили ніякої, хоч, поглядіти, — й високий був й дужий.
- 5 Арнеєм звався; се ймення дала ёму мати шановна,
Як він родив ся, а Іром то молодь ёго прозивала
Тим, що носильщиком був задля всіх, хто б куди ні послав би.
Сей-то, прийшовши, почав проганянь Одиссея з ёго пак
Дому і, лаючись, став ёму речі крилаті казати:
- 10 „Геть, старчуку, од дверей, а то виволочу ще за ногу.
Не добачаєш ти, пандро, мені що підморгують всі тут,
Що б тебе виволокти? та мені і паскудитись сором.
Ну, уставай та йди геть, а то сварка до чуба ще дійде!“
Хмуро зиркнувши на ёго, сказав Одиссей хитромудрий:
- 15 „Дурню! тобі-ж зла ніякого я не кажу й не вчиняю
Та байдуже мені, як хто дасть тобі більше подання;
Сей-же поріг нас обох умістить, і потреба нам овеім
Ка' зна завіщо сваритись; я бачу, що й ти такий старець,
Як от і я, а багатством лиш боги одні наділяють.
- 20 Лайся, а волі рукам не давай і мене не роздрочуй,
Що б я, дарма що старий, тобі піки під час не заюшив
Кривю та грудей; і буде мені спокійніш на с'ім самім
Завтра порозі, бо мислю, що ти вже не вернесь мабуть
Вдруге в палати отєї Лаертенка, царя Одиссея“.
- 25 Знов, вже розеердившись Ір, Одиссееві так-от промовив:
„Чуєте, як цокотати гаразд сей прожора, мов справжня

- Баба, стара цокотуха : провчити ёго доведеться :
 Бехнуть ёго обома кулаками та вибить всі зуби
 Геть к чорту з рота, як тій-от свиняці, що рие в горобах.
 30 Підпережись-же й виходь, хай побачать усі, як ми будем
 Битись і як-то ти будеш справлятися зо мною молодшим“.
- Так-от обидва вони, од високих дверей недалеко,
 На камяному гладенькім порозі, сердито сварились ;
 От Антиноєва сила сьвята, лиш почула їх сварку,
 35 Зареготалась так щиро і се женихам всім сказала :
 „Браття! та сёго у нас ще до сеї пори не бувало!
 Гарну, нема що й казати, забаву боги нам послали :
 Странник та Ір наш заходять у сварку, і певне до бійки
 Діло дійде; так давайте-ж ми їх підцкуємо скорійше!“
 40 Так-от сказав він, і з реготом всі з своїх місць повскакали
 Та біля вдягнених драго старців навкруги поставали.
 І Антиной Евпитенко до них так почав говорити :
 „Знаєте що, женихи? Ось послухайте, що я скажу вам :
 Там на кабиці печуться козинії тельбухи ситі
 45 Здоров і кровю начинені, нам-же таки на вечерю.
 Котрий із них двох поборе і видається самим найдужчим,
 Той хай іде та візьме собі тельбуха, якого схоче
 Й завше ми будем того із собою за стіл садовити.
 І не призволимо старцеві другому в нас старцювати“.
- 50 Так-от сказав Антиной, і вподобалось всім ёго слово ;
 Ім замишляючи зраду, сказав Одиссей хитромудрий :
 „Миліі! Важко старому в літах ще й прибитому лихом
 На боротьбу з молодим виступати, коли-ж мене гонить
 Череву прокляте битись, хоч знаю, що буду побитий.
 55 Тільки ви всі мені пообіцяйтесь та запрясягніться,
 Що б ні один із вас, Ірові в поміч, рукою важкою
 З дуру мене не ударив, бо сим він мене й переборє“.
- Так він сказав, і усі ёму запрясягнулись, як хтів він.
 (І як ото поклялись і клятьбу покінчили велику)
- 60 Так-от сказала їм всім Телемахова сила сьвятая :
 „Странниче! як що тебе побуджає душа твоя й серце
 Сёго збороти, то з інших Ахейців нікого не бійся ;
 Бо тому битися с кимсь доведеться ще, хто тебе вдарить.
 Я тут приймаю гостей і мені допоможуть старшини,
 65 Як Антиной-от та і Евримах те-ж розумні обидва“.
- Так він сказав, і усі похвалили. Устав Лаертенко,
 Оперезав срамоту, роздягнувшись, і виявив литки

- Кріпки і стегна здорові; відкрились широкі плечі,
Груди з лопату і руки жиливі; бо бачте Аєина,
70 Ставши близенько, все тіло здоровим та дужчим зробила.
І женихи, як побачили все те, вельми здивувались,
А хтось із них сказав от-що, зирнувши на свого сусіду:
„Ох, буде Ір сей не-Ір, бо біду сам на себе накликав;
Бачиш, які старий є під свитини показує стегна!“
- 75 Так говорили вони; похолонуло в Іра на серці.
Але-ж другії взяли ёго тай роздягнули насильно;
Ір переляканий всім своїм тілом дріжав мов осика.
А Антиной ёму став докоряти і от-що промовив:
„Ну, вже тепер тобі Іре-невіро, не слід би то навіть
80 Жити на світі, коли ти дріжиш і злякався так страшно
Сёго старого зовсім чоловіка, прибитого лихом.
Я тобі ось-що скажу і воно таки справдиться певне:
Як що тебе сей старчук та поборе і вявиться луччим,
То запроважу тебе до Епиру на чорному човні,
85 Та і продам там Ехету царю, що всіх смертних страчає,
Той тобі носа відріже і вуха тобі повтинає,
Тай срамоту чоловічу теж вирвавши кине собакам“.
- Так він сказав, а у того ще гірш затряслися коліна,
Вивели на кін обох, і вони свої руки підняли
- 90 Тут Одиссей богорівний почав міркувати на двоє:
Чи то од разу торохнути так, що б і дух з него вийшов,
Чи тільки з ніг ёго збити, що б він простягнувсь по підлозі?
Думав-гадав і придумав, що лучче воно таки буде
Злегка ударить, що б зради ёму не вчинили Ахейці.
- 95 От і стялись вони вдвох, і ударив у праве плече
Ір, а той безнув по шиї під вухо, та так, що і череп
Тріснув в тім місці, і зараз кров дзюркнула з рота червона.
Ір, застогнавши, в пісок повалився і, сцїпивши зуби,
Совав ногами у діл; женихи то за боки аж брались,
- 100 Їй зо сьміху просто вмірала. І от Одиссей того Іра,
Взявши за ногу одну, поволік до сїней по підлозі
Аж на подвірє, і там, під барканом ёго посадивши,
Дав ёму палицю в руки, й неначе б ото вартовому;
Потім з усьмішкою став ёму речі крилаті казати:
- 105 „Тут-от сиди тепер і одганяй нам собак і свиноту,
А панувать над гостями-старцями не дуже-то квапся,
Будучи сам паршуком, що б ще гірш тобі лихо не склалось“.
- Так-от сказавши, надїв через плечі погану торбину

- Всю у дірках, а замість ремінця мотузок одбувався.
- 110 Потім пішов та і сїв собі знов на порозі, а гості,
Смачно сьміючись, ёго почали вихваляти й сказали:
„Хай тобі, старче, дарув Зевес і безсмертні боги
Інчі чого тільки хочеш і що твому серцю єсть мило,
Що ти с прожори негідного вибив охоту чвалати
- 115 По людях, скоро, бач, ми ёго човном в Епір запровадим
Тай продамо там Ехету царю, що всіх смертних страчає“.
Так-от сказали, і радий похвалї тїй був Лаертенко.
Тут Антиной, взявши з мїси, подав ёму тельбух здоровий,
Здором і кровю начинений, а Амфином принїс хлїба
- 120 В кошику два бохонці і поклав їх перед Одисеем,
І золотою почав ёго чаркою поздоровляти:
„Будь здоров, странниче батьку! нехай тобі д' нинї й до віку
Щастя й богацтво, а ти пак тепер такий бідний, нещасний“.
- І у одвіт ёму так-от мовляв Одисей хитромудрий:
- 125 „Ти, Амфиноме, здавсся менї і розумним і добрим;
Та від такого-ж і батька родивсь, а я чув, що твій батько
Нис Дулїхієць, і знатного роду і дуже заможний.
То-ж то од него ти й, кажуть, родивсь таким щирим, прихиль-
І ради сєго скажу тобі ось-що, й мене ти послухай: [ним,
- 130 Що тільки плодить земля, чи жива то єсть твар чи билина,
Завше між тим геть усїм чоловік буде самий нікчемний,
Правда надїється він, що біди не зазнає ніколи,
Поки добром ще боги надїляють і сили ще служать;
А як ото вже нещастем і боги блаженні скарають,
- 135 То хоч не хтїв би, а мусиш все те переносити мовчки.
Так, бачиш, ми земнородні людє вже звикли терпіти
Все, що Зевес посилає, отець і людей і безсмертних.
Отже і я колись був чоловіком багатим, поважним,
Часто робив необачно в надїї на силу й одвагу
- 140 Та і на батька вповаючи і на братів своїх рідних,
От через те-ж то нікому не сьлїд беззаконником бути,
Але покїрно приймати все те, що боги надали нам,
Бачу, якії безпутства отут женихи виробляють,
Все господарство збавляючи та зневажаючи жінку
- 145 Того, которий, — скажу-от — не довго од другів і рідного краю
Буде баритися: він вже тут близько. Як би б тебе демон
Звідси та вивів до дому, що б ти не зустрїнувся навіть
З ним, як-ото він повернеться в милую рідную землю,
Бо не без крові зустрїнуться з ним женихи, не без крові,

150 І розійдуться з ним, як він під рідную стелю вже вступуть“.

Так-от сказавши, він чарку підняв, і вчинивши офіру,

Випив вина і оддав назад чарку народній старшині.

Взяв Амфином тай пішов, головою киваючи сумно,

Бо, мабуть, серце ёму віщувало біду неминучу.

155 Тільки він долі не втік, бо ёго привязала Аєнна,

Що б од руки Телемаха і спісом того був убитий

Й сів Амфином впять на тому креселку, с котрого піднявсь був.

Тут синёока богиня Аєнна вложила у душу

Мудрій жоні Пенелопі, дочці Ікарія, явитись

160 Між женихами й собою ще гірше їх роздратовати

Серце й почесною стати перед чоловіком і сином.

Для женихів іще більш ніж до сеї пори то бувало.

І засьміявшись ні с чого, вона Евриномі сказала :

„Серце неволить мене, — чого ще не бувало і досі, —

165 До женихів піти, хоч осоружні вони мені дуже ;

Синові слово сказати, що лучче воно таки буде,

Що б з загордящими він женихами не дуже водився,

Котрі говорять одно, а на серці в них друге, недобре“.

І Евринома на се у одвіт Пенелопі сказала :

170 „Все отсе ти, моє серденько миле, до ладу говориш ;

Йди-ж-от і синові все розкажи, не втайвши нічого ;

Тільки-но перше умийся і щоки натри манією,

Бо не годиться з заплаканим видом туди появлятись

А сумувати раз-в-раз вже й зовсім не розумнее діло :

175 В тебе-ж і син вже великий, такий, як сама ти просила

Богів безсмертних, що б швидче ёго бородатим побачить.

Знов Евриномі в одвіт Пенелопа премудра сказала.

„Ох, Евриномо, про се вже мені й не кажи, що б я стала

Купелі брати й лице манією своє натирати.

180 Бо всю красу мою боги, Олимпські владики згубили

З самої тої хвилини, як мій сів на човни глибокі.

Йди-но та кликни мені Автоною і Іпподамію,

Хай лиш зо мною обидві ідуть вони в нижні покої :

До чоловіків сама я одна не піду, бо соромлюсь“.

185 Так-от сказала вона, і стара вийшла хутко з сьвітлиці

Волю в'явить покоевкам цариці й обох їх привести.

А синёока Аєнна тим часом придумала інше :

Кріпкого сина наслала вона на дочку Ікарія,

І та заснула схилившись на м'яке кріселко : сустваи

190 Всі в ній неначе б замерли ; тимчасом богиня Аєнна

- Божі дари їй дала, що б на ню дивувались Ахейці,
 Дивною спершу красою лице її гарно здобила.
 Божою тою красою, якою Венера Кітерська *)
 Сяє було, як с Харитами водить танок веселенький,
 195 Й станом вона стала вища, і постать була огряднійша,
 А що вже біла то навіть білійш од слонової кості.
 Все те зробивши, богиня з богинь на Олимп одлетіла;
 Скоро ввійшли й білорукії дві покоєвки в світлицю
 С криком, і сонну царицю покинув у крок сон солодкий
 200 Очі і щоки с просоня потерла вона і сказала:
 „Ох, та який-же солодкий змівив мене сон та легенький,
 Хай би мені таку й смерть Артеміда легеньку послала
 Зараз, тепер-таки, що б вже я більше не нудилась світом,
 Не коротала б і віку у тузі по милому мужу,
 205 Котрий дотепами й хистом од всіх видавався Ахейців“.
- Так-от сказавши, спустилася з верхніх у нижні покої,
 І не одна, в купі з нею спустились і дві покоєвки.
 До женихів у світлицю ввійшовши, жона богорівна
 Біля стовпа, що мережану стелю держав, зупинилась,
 210 Щоки закривши густою наміткою з веби тонкої,
 А покоєвки по правую руч і по лівую стали.
 У женихів затримтіли коліна і хіттю їх дух розпалився:
 Всім zarazом захотілося з нею на ліжко покластись.
 Та-ж почала говорить Телемахові, милому сину:
 215 „Сину! нема в тебе, бачу, ні розуму вже ані хиби :
 Більше ти тямив і ліпше судив ти, дитиною бувши;
 А от тепер, як вже виріс і літ парубочих доходиш,
 І як сказав би чужий чоловік, навіть глянувши тільки
 І на красу і на зріст, що ти паросток славного роду, —
 220 В тебе нема, як кажú я, ні розуму вже, ані хиби.
 Діло зовсім нестатечне сьогодні в палатах зробилось:
 Ти допустив, що б отсей чужестранець та був так побитий
 Сам розміркуй ти, коли вже-от странник у нашому домі
 Нишком сидючи, ні за що, ні про що, та витерпіть стільки
 225 Гріх тобі сину од бога та і від людей буде сором“.
- Їй Телемах засоромлений дуже, на сев одвітив:
 „Матінко рідна! не ремствую я на сей докір твій щирий;
 Я своїм розумом все розумію і добре все тямлю,

*) Кітереса од острова Кітерра, тепер Черито, де був храм Венери або Афродіти.

- Що хороше і що овсім негоже; а досї, то правда,
 230 Був я дитина. Але-ж і тепер ще не все кебетую,
 Бо отсї гостї мене обурають по своєму кожний:
 Всї вони мислять недобре й нїхто з них менї не підмога.
 Бійка між Іром і странником не женихами вчинилась,
 І неповинні вони: виноват у сїм дїлї хтось вищий.
- 235 О, як би дали-то б́оги — Зевес, Аполлон і Аєина,
 Що б так тепер женихи теж сидїли у наших палатах,
 Звісивши голови й добре побитїї, чи на подвірї
 Чи у сьвітлицях, що б їм були поперебиванї ребра,
 Як-от тепер і той Ір сидить там під барканом на дворї,
- 340 Звісивши голову, знївечений і на п'яного схожий,
 Так, що не може нї прямо стояти, нї рушить ногами,
 Що б от до дому піти — розійшовся по всїх геть суставах“.
- Так Телемах с Пенелопою бесїду вів потихеньку.
 До Пенелопи тодї Евримах так почав говорити:
- 245 „Ікарївно, премудра жоно, Пенелопо царице!
 Як би тебе та побачили всї Іасийські Аргосьцї*)
 Більше б у двоє збиралось би тут женихів в твоїм домі
 Зранку на бенкет, бо ти між жінками всїма видавсся
 Видом своїм та і станом, тай розумом певним, дотепним“.
- 250 І у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:
 „Де там вже тая краса, Евримаху! Її загубили
 Боги безсмертні с тїєї пори, як Аргивцї поплили
 В Трою, а з ними і мій чоловік, Одиссей мій жаданий.
 Як би то він повернувся та життя мого став охраняти,
- 255 Більше б я мала шаноби і слави тай все було б лучче.
 Ниньки-ж я мучусь, бо горя багато наддав менї демон.
 Він як-ото одпливав, покидаючи рїднюю землю,
 Взявши за правую руку мене, говорив менї от-що:
 Жінко! не думаю я, що б одважнїї нашї Ахейцї
- 260 Всї до одного с під Трої щасливо назад повернулись,
 Бо, як говорять, Троянцї то сьміливі люде, завзяті:
 Списами кидають метко і з луків стреляють не згїрше,
 А що вже їздить на конях такїї метцї, що в хвилину
 Так тобі і порішать, хоча б бїй був який там завзятий.
- 265 Тим то й не знаю, чи бог мене винесе, чи, мо', загину
 Там такї в Трої, а тутки вже ти обо всїм попїклуйся.

*) ἀν' Ἰάσον Ἀργος Ἀχαιοί — Ахейцї з Аргоса Іасийського, або просто с Пенелопеза.

- Не забувай панотця та і матір шануй у палатах
 Як і тепер, а без мене пильнуй їх обох іще більше.
 А коли сина побачиш уже на порі, з бородою,
 270 То виходь заміж за кого там схочеш, покинувши дім свій“.
 „Так-ото він говорив, і тепер-от збувається все те
 Прийде і ніч, коли бідну мене та нещасну спіткає
 Те ненавистне весілля, бо Зевс одібрав в мене щасття.
 Ще-ж менї й от яке страшнее горе рве душу і серце :
- 275 Перше колись-то у всіх женихів не та справа бувала,
 Котрі було сперечалися, чи то за знатную жінку,
 Чи за дочку багача : сперечались оден перед другим
 Дрібну скотину свою тай биків теж своїх приганяли
 Задля подружок на бенкет, і щедрі несли подарунки,
 280 А не збавляли чужого добра без пуття та безкарно“.
 Так говорила вона і зрадїв Одиссей богорівний,
 Що й подарунків бажала од них і мягкими словами
 Їх улещала, а в серці зовсім інші думки кохає.
 Знов Пенелопі почав Антиной Евпитенко казати :
- 285 „Ікарійвно, премудра жоно, Пенелопо царице !
 Всї подарунки, які б хто з Ахейців захтів тут принести,
 Треба прийнят, бо не добре й не сьлід відвабляти данину.
 Ми-ж відсеїля нї до дому не підем, анї куди інде,
 Поки ти заміж не вийдеш за того з Ахейців, хто луччий“:
 290 Так говорив Антиной, і вподобалось всім єго слово.
 От і послали вони, кожний джуру свого, подарунки
 Зносити ; і Антиноєві джура принїс завивало
 Довге, хороше, гаптоване, що байбараком зоветься ;
 Спряжок дванадцять на нему було золотих все з гачками.
- 295 А Евримахові низку коралїв блискучих принесли,
 Золотом сяли вони і бурштином, ненече от сонце.
 Евридамантови пару ковтків двоє джурів принесли,
 В кожнім по три камінцї ожинистих, як зорі блискучих.
 А од Пизандера Полїкторенка, царя, теж коралї
- 300 Джура принїс, й коралї чудові й вельми дорогії.
 Та і всї другї Ахейцї принесли цїнні подарунки.
 Потім жона богорівна пішла в свою верхню сьвітлицю,
 І поковки за нею понесли ті всї подарунки.
 А женихи собі знов почали звеселять своє серце
- 305 Плясами й сьпівами й ждали, поки ото вечір наступить.
 І, як ото забавлялись вони, наступив темний вечір.
 Зараз поставили три задля сьвітла кабицї в покоях,

- Дров положили дрібненько наколотих гострою міддю,
Здавна просушених, дуже палких, і ті дрова скалками
- 310 Переложили сосновими; мусіли завше по черзі
Тутки рабині скалки підкладати, що б світло не гасло.
От Одиссей хитромудрий, рабинь спостерігши, сказав їм :
- „Ну, ви рабині царя Одиссея, котрий забарився
Довго так десь на чужині! ідіть у світлицю цариці
- 315 Та вкупі з нею прядіть там на кужелях нитки тоненькі
І розважайте її, або мички чешіте вовняні;
А вже отгуть, для гостей буду сам я піддержувать світло.
Хоч би вони до самої півночі схотіли сидіти,
То мене не переможуть, з нуждою давно я спізнався“.
- 320 Зареготали рабині, зиркнувши одна на другую.
І почала докоряти ёму краснощока Меланто,
Котру на світ родив Долій, а виховала Пенелопа,
Пестила мов свою рідну і навіть цяцьки купувала.
Але негідниця жалошів до Пенелопи не мала,
- 325 Тільки-от завш з Евримахом казилась та гедзи пускала.
Ся-то й давай Одиссея корити лайкими словами :
- „Ах ти старчук непотрібний! дурний ти, дурний, але хитрий :
Ти-от не хочеш іти, як і сьлід, ночувати у кузню,
Або у коршму де-небудь, а тут підпускаєш баляси.
- 330 Зух ти великий перед женихами і сорому в тебе
Навіть ні крихти: вино тобі памороки геть забило,
А може ти і родився на світ, нісенітницю верзти.
Чи дереш носа, що Іра-ото поборов волоцюгу?
Ой, схаменись, бо знайдеться тут хто-небудь луччий од Іра,
- 335 Трахне тебе кулачиськами по голові і геть к бієу
Викине з дому за двір, пику кровю тобі заюшивши“.
- А Одиссей, позиркнувши спідлоба, до неї промовив :
„Стій-же! поскаржуся я Телемахові, суко, на тебе,
Що ти сказала, нехай тобі добре боки полатає“.
- 340 Так він сказав, і жінки од сих слів ёго перелякались.
Кожную тряця напала, й од жаху вони із покоїв
Миттю побігли, бо думали, що він поскаржиться й справді.
Той-же стояв собі біля кабиць та підкладавав дрова,
На женихів позираючи пильно, а сам собі в думці
- 345 Все те обдумував, що незабаром і склалося справді.
А женихам загордящим Аєнна зовсім не давала
Вдержуватись од дразливої кривди, що б тим іще більше
Ремсти і пімети що раз набиралось в душі Лаертенка.

- От Евримах Полїбенко почав женихам говорити,
 350 Все з Одиссея глузуючи й дуже сьмішив товариство.
 „Слухайте ви, женихи браві, славної вельми цариці,
 Що б я вам виявив все, що велить мені серце сказати.
 Сей чоловік не без волї богів появился в сїм домі,
 Не од скалок таке сьвітло велике іде, а од нєго
 355 І од єго голови, бо вся лиса вона, як колїно“.
- І обернувшись до Одиссея, почав глузувати:
 „Слухай-но! може б хотїв ти у мене за наймита стати?
 Я б тебе взяв і поклав би на рік тобі добрую плату;
 Ти б-от збїрав в чагарах мені терен для плоту й високї
 360 Верби садив би, а я тобі в волю харчїв доставляв би;
 Дав би тобі і одежину та й постолїв зо двї пари.
 Але, бач, ти не привик до роботи і певно не схочеш
 Дїла глядїть: тобі б тїльки-но вештатись завше по людях
 Та жебрувати, що б було чим пузо напхать ненаситне“.
- 365 І у одвіт єму от-що сказав Одиссей хитромудрий:
 „Ге, як би-от межї нами спереча зайшла об роботї
 Літом, або і весною, коли-от днї довгї бувають,
 У косовицю, та мав би я добрую косу гнучкую,
 Та що б і ти мав такую-ж, і ми за роботу взялися
 370 Зранку голоднї до самого вечера на сїножатї;
 А то як би і бикїв запрягти полових круторогих
 Двох самих луччих, которї у волю трави напаслися
 Рівної сили обох і обох до роботи звичайних,
 Що б-ото виорать поле яке, цїлину в штири морї.
 375 О, ти побачив би, як би я в крок збороздав тєє поле;
 Або, як би Кронїбенко нагнав нам войну звїдки-небудь,
 Хоч і сьогодні, та мав би я щит і довженнї два списи
 Та і шишак мїдяний, що б на лобї сидїв менї добре,
 То ти побачив би, як я в самперед пустився б у сїчу,
 380 І не колов би мене задаремне тим черевом клятим,
 Що-ж! коли дуже глузуєш ти, й перемогти тебе трудно,
 Ти удаєш з себе сильного й надто могучого тим лиш,
 Що завше водисся з людом мїзерним, несьміливим овсїм,
 А як приїде Одиссей, як достанеться в рїдную землю,
 385 То за-для тебе одного сї дверї, хочай пак широкї,
 Вузькими стануть, як будеш без огляду звїдси втїкати“.

Так він сказав, і розсердився знов Евримах та ще гїрше,
 І позиркнувши спїдлобя, почав такі речї казати:
 „Стїй-же негїднику: видїзе боком тобі отсе слово!

- 390 „Зух ти великий перед женихами, і сорому в тебе
 „Навіть ні крихти: вино тобі памороки геть забило,
 „А може ти і родився на сьвіт, нісенітницю б верзти?
 „Чи дереш носа, що Іра ото поборов волоцюгу?“
 Так — от сказавши, стільця ухопив, що б жбурнуть в Одиссея;
- 395 Та Одиссей, бач, од ляку пригнувсь до колін Амфинома
 Дуліхіюсьця, і трахнув стілець виночерпія сильне
 В правую руку: тут з брязком черпак покотивсь по підлозі,
 А виночерпій то навзник як сніп поваливсь, застогнавши.
 Галас великий тогді підняли женихи у покоях,
- 400 А хтось із них сказав от-що, зиркнувши на свого сусіду:
 „Ех, як би був сей нищук волоцюга та здохнув де-інде
 „Перш, ніж прийти сюди, не наробив би нам бешкету стільки;
 „Се-ж — от приходиться нам за старців сперечатись і бенкет
 Шкереберть піде, бо бенкетом Пакость одна верховодить“.
- 405 Тут уже заговорила сьвята Телемахова сила:
 „Ви навісні, показались і навіть уже не таїте,
 „Що і нажерлись і поупивались, цькує вас на бійку
 „Дідько якийсь-то. Забавились гарно, ну йдїть-же до дому
 „Спати, хто хоче: я не виганяю із дому нікого“.
- 410 Так він сказав, і замовкли усі, мов води в рот набрали,
 Та дивувалися на Телемахові сьміливі речі.
 Трохи вже згодом піднявсь Амфином і почав говорити
 (Славний син Ниса, царя вельми мудрого, Аретівника):
 „Браття! ніхто-ж пак не гнївається на правдивеє слово
- 415 „І у одвіт за се самеє прикрих річей не говорять;
 „Так не гонїть-же старого і не досаждайте нікому
 „Із челядинців, котрі суть в палатах царя Одиссея.
 „Лучче нехай виночерпій вина у чарки нам нацїдїть,
 „І ми, вчинивши офіру, підем собі спати до дому;
- 420 „Сєго-ж старого покинем в палатах отсих Одиссея,
 „Що б Телемах піклувався об нїм, бо він гість єго дому“.
 Так він сказав, і вподобилось вєім женихам єго слово.
 Зараз у кухві позбавив вина задля них звістник Мулій
 Дуліхіонський, — ще змалку він джурою був Амфинома, —
- 425 Поналивав у чарки і обиє вєїх підряд; ті-ж, офіру
 Богам блаженним вчинивши, самі почали частуватись.
 І як скінчили офіру, та випили, скільки хотїв хто,
 Порозпрощались, і кожний пішов до своєї господи.

ОДИССЕЇ Т.

ПІСНЯ ДЕВ'ЯТЬНАДЦЯТА.

Бесіда Одиссея с Пенелопсю Еврикля пізнає Одиссея.

- А Одиссей богорівний зоставсь у тих самих покоях ;
Вкупі з Аєною смерть женихам замишляючи люту,
Й зараз почав Телемахові речі крилаті казати :
- „Треба тепер, Телемаше, сховати всю лицарську броню,
5 „А женихам, як зачнуть вони в тебе цікаво питати,
„Нащо се ти заховав? тра мягкими словами сказати,
„Що, пак, од диму її поховав, бо не тою вже стала
„Броня, якою лишив Одиссей, од'їзжаючи в Трою :
„Пилом припала, поржавіла вся й почорніла з окола
- 10 „Тай ще до того найбільш, — то мене якийсь бог надоумив —
„Що б часом ви, повпивавшись та сварку піднявши між себе,
„Не покалічились, не осоромили б бенкету, дому
„Й сватання те-ж, бо залізо-кортячка: само тебе тягне!“
Так він сказав; Телемах покоривсь слову милого батька
- 15 Й мамку свою Евриклею покликавши, так їй промовив :
„Мамко! іди та задерж мені всіх геть жінок у світлицях,
„Поки-от я у ванькір повиношу усю отсю броню
„Батькову, котра без догляду тут так псується од диму :
- 20 „Ниньки-ж от хочу сховати, що б копоть на ню не сідала“.
І ёму мамка на се, Еврикля шановна, сказала :
„Час би давно вже тобі, моє серденько, взятись за розум,
„Що б доглядати і дому й хозяйством усім заправляти.
„Тільки тривай лишень, хто-ж тепер буде вам тутки світити,
- 25 „Ти-ж отсе не дозволяєш жінкам, що б прийшли та світили“.
І Телемах вельми мудрий на се Евриклеї одвітив :
„Хто? отсей странник! без діла у мене не буде сидіти

„Й харч задаремне збавлять мені, хто б і звідкіль не прийшов би“.
Так от сказав він і стало безкрилим для неї се слово *).

- 30 Зараз-ото вона позапирала всі двері в сьвітлицях,
І Одиссей з любим сином своїм Телемахом взялися
Геть все виносити: і шишаки, і щити пуповиді,
Й гострії списи; а їм от Паллада Аєина, богиня,
Сьвіт золотим ліхтаром своїм ясний дивовне робила.
- 35 От Телемах здивувавшись почав говорити до батька:
„Батечку! чудо велике у нас, як я бачу, твориться:
„Стіни геть скрізь по сьвітлицях усіх і мережані гарно
„Сволоки, стеля соснова й стовпи камяні високі, —
„Все так і бє в вічі сьвітом, неначе б вогнем запалив хто,
- 40 „Мабуть тут бог якийсь є с тих, що небом широким владіють.“
І у одвіт ёму так-от сказав Одиссей хитромудрий:
„Цить! не давай своєму розуму волі й не дуже допитуйсь:
„Вся отся справа єсть діло богів, що Олимпом владіють.
„Лучче іди та лягай собі спати, а я тут зостанусь
- 45 „Підстерегати рабинь та і матір твою-от розбуркать.
„Шевно вона, що все плаче, про все мене буде питати“.
Так він сказав; Телемах покоровся і вийшов з сьвітлиці
Спати в ванькір, де соснові скалки на кабиці палали,
Де спочивав він і перше, як сон було найде на нєго;
- 50 Тут-ото ліг він на постіль і спав до самої зірниці.
А Одиссей богорівний зостався в тім самім покою,
Вкупі з Аєиною смерть женихам замишляючи люту.
Вийшла з сьвітлиці своєї премудра жона Пенелопа,
Наче б сама-от Діяна, або золота Афродита.
- 55 Біля кріселка, де сіла вона, розпалили кабицю;
Сріблом мережане було кріселко й слоноюю кісттю;
Майстер Ікмалій зробив те кріселко, і стільчик під ноги
Вправив до нєго, оббивши мягеньким овечим кожущком.
Тут-то і сила, прийшовши, премудра жона Пенелопа.
- 60 І білорукі рабині прийшли із своєї кімнати
Тай почали приберати і хлїб, і столи, і килішки,
Которими пили, ото женихи, і все друге начиння.
Попіл с кабиць позгортали на землю і дров на кабиці
Нових наклали, що б то і сьвітило і що б було тепло.
- 65 Тут знов у другий раз на Одиссея напалась Меланто!
„Старче! а ти ще і досї тут, що б не давать нам покою?

*) гл. пісню Р. 57.

- „Навіть і ніччю: ти мислиш жінок-ото підстерегати?
 „Слухай-но ти, шолудивий, наівся ти вволю і випив;
 „Геть-же скорійш відсіля, а то так і жбурну головнею.“
- 70 І, позиркнувши спід лоба, сказав Одиссей хитромудрий:
 „Хай тобі біс! причепилась-ото, як оса неодвязна.
 „Чи тобі злість, що брудний я і драна у мене одежа,
 „Чи що жебрую по людях? нужда мене к тому неволить:
 „Нищі однакові всюди — голодні, і голі, і босі.
- 75 „Й я-пак колись проживав між людьми у багатому домі,
 „Те-ж був щасливим, заможним і часто давав неімущим,
 „Всякому, хто б він не був і чого б не прийшов попросити;
 „Було у мене тьма тьмуца рабів та і іншого всего,
 „Чим-ото люде щасливо живуть і багатими звуться.
- 80 „Що-ж? коли Зевс Кроніон все забрав, то така ёго воля.
 „От, через те-ж то і ти, необачна, не дуже впевняйся:
 „Стратиш і ти всю красу свою, котрою так видавсся
 „Межи жінками тепер; зненавидить тебе й господиня
 „Тай Одиссей пак прибуде, бо ще не пропала надія.
- 85 „А коли він де загинув, й не вернеться більше до дому,
 „То в домі єсть ёго син Телемах, котрий з божої ласки
 „Виріс такий вже великий: з жінок челядинок і жадна
 „Примх не сховає од него своїх, бо він вже не дитина“.
 Так говорив він, і чула все те Пенелопа премудра;
- 90 На покоєвку напала вона і сердито сказала:
 „Завше ти, злючая суко, така язиката; я бачу
 „Веї твої справи, зза них ти колись накладеш головою.
 „Все отсе добре ти знала, бо чула од мене самої,
 „Що я сама сего странника мала в сьвітлиці спитати
- 95 „Про чоловіка, бо завше і дуже за ним побиваюсь“.
 І обернувшись до клюшниці, до Евриноми, сказала:
 „Дай-но сюди, Евриномо, стільця нам з мягеньким кожушком,
 „Що б отсей странник, приєввши, сказав, де бував і що бачив
 „Та і мене що б послухав: я хочу ёго розпитати“.
- 100 Так-от сказала; і клюшниця зараз стілець принесла їй
 Тесаний гарно й застелений зверху кожушком мягеньким.
 Сїв бідолашний на тому стільці Одиссей богорівний.
 Першою заговорила сама Пенелопа премудра:
 „Ну, старий странниче! спершу сама я тебе запитаю:
- 105 „Що за людина esi? звідкіля? де твій_гóрод, родина?“
 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жено! не може ніхто в цілім сьвітї с тобою змагатись;

- „Слава твоя й до широкого неба уже досягає,
 „Мов би якого царя безпорочного : богоболящий
- 110 „І над великим могутно царуючи царством, він завше
 „Правого суду пильнує; у царстві ёго земля чорна
 „Родить пшеницю й ячмінь, кипать дерева овочом всяким,
 „Плодиться добра скотина, а море аж стогне од риби, —
 „Все то з управи хорошої, — й добре живеться усїм там.
- 115 „Тим-то й мене тепер ти в своїм домі питаєш об чїм хочеш,
 „Та не нагадуй мені про родину й про рідную землю,
 „Що б, спомянувши, ще більше мені нї наповнила серця
 „Жалощами: я й без сёго вже досить наохавсь; негоже,
 „Сидючи в домі чужому, все окати та голосити;
- 120 „А сумувати раз-в-раз вже й зовсїм нерозумнее дїло;
 „Що б не здосадувавсь хто с челядинок, або і сама ти,
 „Та й зацокоче: „Залляв собі сьліпи та с п'яну і плаче“.
 І у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:
 „Странниче! стан мій, лице та й красу мою всю загубили
- 125 „Боги блаженні с тієї пори, як Аргівці поплили
 „В Трою, а з ними і мій чоловік, Одиссей мій жаданий.
 „Як би то він повернувь та життя мого став боронити,
 „Більше б я мала почоту і слави, тай все б було лучче.
 „Ниньки-ж я мучусь, бо горя багат) надав мені демон
- 130 [„Скільки по осторовах тут навкруги є правителїв славних,
 „В Дулїхіосї, у Самї, в Закинтї, порослому лїсом,
 „Та скільки їх набереться і в самїй Ітаці гористїй,
 „Всї мене заміж прохають за себе й добро мое нищать]
 „Але мені так байдуже, чи гість хто, чи просить зашити;
- 135 „Я не вважаю й на звістників, котрих народ так шанує.
 „Я тільки за Одисеем вбиваюєс і серденьком нужу.
 „Тї-от з весїллям спїшать, а я хитроцї їм витворяю.
 „Демон мене надоумив, що б виткати-от покривало.
 „Кросна великі в сьвітлицї поставивши, я стала ткати
- 140 „Довгу намітку тонку, а їм всїм то я от-що сказала:
 „Хлопцї, мої женихи! Вже помер Одиссей богорівний;
 „Ви підждїть поспїшати з весїллям, аж поки намітку
 „Я поскінчу, що б основа моя не пропала задаром.
 „Сяя намітка — Лаерту старому на смерть покривало,
- 145 „Смерть бо с косою стоїть невгамуца над лицаром славним,
 „Що б Ахеянки по людях мене не змогли попрїкнути,
 „Що-от багатий та без покривала полїг в домовину.
 „Так я усїм їм сказала, й вони всї повірили слову.

- „От я по дню завше ткала, а нічю всю тую основу,
 150 „Скалку собі засьвітивши, до нитки раз-в-раз роспускала
 „Цілих три роки Ахейців я так облещала й водила.
 „А як пішов рік четвертий і осінь ото наступила
 (. Місяців пак вже багато минуло, а днів то ще більше),
 „То от тоді мене через рабинь, через сук тих невірних,
 155 „І запопали, прийшовши і галає всі разом підняли.
 „Так я зробила по нужді, бо шлюбу зовсім не бажала
 „А вже тепер утекти од весілля не можу й другого
 „Способу не приберу, а тут батько та мати неволять
 „Заміж піти, та і синові не до вподоби; буркоче:
 160 „Бачить як гине добро; а тепер він в таких уже дітах,
 „Що може править хозяйством, і Зевс йому славу сплитає.
 „Так-то. А ти от скажи про родину свою, звідкіля ти,
 „Вже-ж не із дуба ти виріє сьвяченого та й не із скелі“.
- І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
- 165 „Жоно шановна, дружино царя Одиссей-Лаертенка!
 „Не перестанеш отсе ти мене про родину питати?
 „Я і скажу тобі, хоч додаси мені смутку й зітхання
 „Більш, ніж тепер-от я маю, така бачиш, завше вже справа,
 „Як чоловік на чужині забариться років на стільки,
 170 „Скільки і я от скитаюсь по людях з бідою та з лихом.
 „Та вже-ж нехай: розкажу тобі все, про що знати бажаєш.
 „Крит єсть такая земля, посередині темного моря,
 „Гарна, плодюча, криниць там багато і рік, а людей в ній
 „Не перелічип, живуть в городах, котрих девять десятків.
 175 „Різна одна од другої там мова людей: єсть Ахейці,
 „Великодушні Етеокрити, Кидоньці, Дорийці
 „На три коліна розділені і богорівні Пелазги.
 „Город великий в них є і зоветься Кносомом, і Минос
 „Девять там літ царював вже, великого Зевса коханець,
 180 „Батько могого те-ж батька, могучного Девкаліона.
 „Девкаліон родив двох нас — мене й царя Ідоменея
 „Ідомея з Атрієнками вкупі на човнах загнутих
 „В Трою поїхав широку, мє-ж імя славнеє Етон;
 „Я є од нєго молодший, а він от і старший і дужчий.
 185 „Там я й побачив, ото Одиссея й мінявсь з ним гостинцем.
 „Бо аж до Криту пригнала єго сила вітра бурхлива,
 „Як він у Трою ще плив та зблудився при шпилю Малїї,

- „Й човна спинив у Амнісі, де от Ілітіі*) печера,
 „В пристанї дуже поганій, на силу що втік хуртовини.
 190 „Зараз, у гóрод прийшовши, спитав він про Ідоменея,
 „Бо, — говорив, — то мій давній приятель і дуже шановний.
 „А вже десятая чи одинадцята була зірниця,
 „Як той на човнах загнутих поїхав у Трою широку.
 „От, я в палати царя ёго ввів і гостив таки добре:
 195 „Почастував щиро всїм тим, що тільки було на припасї.
 „Тай товариству ёго, котре вкупі із ним от прибуло,
 „Я по хатах назбирав сухарів і муки і смачного
 „Девять барилків вина; звелїв різать биків задля їжи
 „Днів, памятаю, дванадцять у нас гостювали Ахейці:
 200 „Вігер Борея їх задержував, котрий дув так, що й на суші
 „Вдержатись трудно було на ногах: якийсь демон сердитий
 „Ним заправляв. Вігер спав у два тижні й вони поплили-от“.
 Брехень багато таки говорив він на правду похожих,
 А тая, слухаючи, лила слёзи і танула тілом.
 205 Як-ото сніг ростає на горах на високих, шпилястих,
 Що понаносить Зефір, а після ёго Евр розогріє,
 І од поталого снігу повніють текучі річки;
 Так само танули щоки в той час від плачу в Пенелопі
 По чоловіку, котрий сидїв тут-же. Дивитись на слёзи
 210 Жінчині сумно було Одиссею: ёму було жалко
 Очі ёму стали рогом, або як тверде залізо:
 Анї зморгнуть пак у віках, він втримував слёзи навмисне.
 От, як наплакалась досить вона та і наголосилась,
 Зараз такії слова Одиссеєві стала казати:
 215 „Ну, тепер от-що: я думаю пробу зробити над тобою,
 „Чи то пак правда, що ти з богорівним усїм товариством
 „Там у палатах приймав чоловіка мого, як говориш.
 „Ну, розкажи-ж-от, в якую зодягнений був він одержу
 „Сам таки, та і товариші, що з ним туди приїздили“.
 220 І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:
 „Так воно; але-ж подумай, коли то все діялось; трудно
 „Все пригадать, розказати: тому тепер рік вже двадцятий,
 „Як чоловік твій поїхав звідгіль, із моєї отчизни.
 „Але дарма: розкажу так, як розум мій припам'ятає.
 225 „На Одиссею жупан був двійний волохатий срібнястий
 „Застібка була на нїм золотая пришита з гачками

*) Εἰλεΐθουα — дочка Зевеса і Гери, богиня родільниць.

- „Те-ж золотими двійними; на полах таке мережанне:
 „В лапах передніх собака держала мале оленятко
 „Й гризла зубами; на те мережанне усі задивлялись,
 230 „Що золоті та вдавали так дійсно: собака оленя
 „Грузла й душила, а той, вириваючись, лапами дригав.
 „Далі на нѐму хитон я примітив с такої тонкої
 „Пряжі, нїби с цибулевої зроблений був він шкарлупи,
 „Дуже м'який і такий тобі білий, що блискав, як сонце
 235 „Часто жінки на хитон той приходили подивуватись.
 „Тільки скажу тобі от-що, а ти заприміть собі добре:
 „Я не довідався — чи Одиссей ту одежу мав з дому,
 „Чи, мо', с товариством хто єму дав як на човні він їхав,
 „Чи який-небудь приятель, було бо таки в Одиссея
 240 „Сила приятелів, як ні у кого другого з Ахейців.
 „Дав єму й я: мідну шаблю і довгий хитон аж по пяти
 „Та і жупан те-ж двійний дарував єму, гарний срібнястий
 „Й випровадив у дорогу с почотом на доброму човні.
 „З ним приїздив ще і звістник, од него був трохи молодший.
 245 „Я розкажу тобі зараз, яким був із себе той звістник:
 „В плечах горбатий, брунявий з лица, с кудерчавим волоссям.
 „Імя єму Евриват, поважав Одиссей єго більше
 „Над всіх товаришів других, бо той був однаких з ним мислей.“
 Так він сказав і розбуркав ще гірш до плачу в нїй охоту,
 250 Бо Одиссей поросказував їй геть всі певні прикмети.
 І от тоді, як наплакалась досить та наголосилась,
 Заговорила до нѐго в одвіт вже такими словами:
 „Ну, вже тепер-ото, странниче, хоч доси був ти і бідним,
 „Будеш в сьвітлицях моїх ти і милим і завше в почотї,
 255 „Тую одежу єму я сама дала, котру ти бачив,
 „Гарно зложивши і застїбку тую нашила блискучу,
 „Що б за здобу єму була. Єго вже менї не дїждатись,
 „Що б повернувся до дому у милую рідную землю.
 „Ох, у недобрий-же час Одиссей сїв на човна прудкого
 260 „Та і поплив подивитись на Трою оту ненависну!“
 І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
 „Годї тобі вже губити красу свою, годї вялити
 „Й серце риданнѐм; але-ж попрікають тебе-ні, боронь боже!
 265 „Бо за яким би то другим загинувшим жінка б вбивалась
 „Мужем законним, с котрим у любові і дїток сплodiла,
 „Як-от не за Одиссеєм, що богам небесним лиш рівня?

- „Ну перестань-же ридати та речі моєї послухай :
 „Я достоменно розкажу тобі, не втаю ніже йоти,
 270 „Що-от почути прийшлося мені про возворот Одиссея :
 „Жив він і близько відсіль в стороні плодовиї Теспротів.
 „Дуже великі богацтва й цінні везе він з собою,
 „Що назбірав скрізь по людях ; втерляв він товаришів милих
 „С човном укупі прудким серед темного моря,
 275 „Як-от з Тринакїї плив ще, розсердилися боги на нього
 „Зевс та і Гелїос, що-от товариші вбили й поїли
 „Сему биків, і загинули всі у хвилястому морі ;
 „А самого філя викинула вкупі с килем на берег
 „В землю Феаків, котрії родиною близькі з богами.
 280 „Сї-то ёму наче богу якому почот учинили,
 „Всім надїлили і випровадить самі хтіли до дому
 „В добрім здорові, як сьлїд і давно Одиссей уже був би
 „Тут на Ітаці, коли-ж, бач вигоднійш ёму показалось,
 „Скрізь геть по землях блукати і всякі богацтва збирати,
 285 „А Одиссей знав богацтвам цїну над усіх людей смертних,
 „І ніхто в сьвітї в сїм дїлі не міг би з ним посперечатись.
 „Так-от принаймїй казав мені Фидон, владика Теспротів,
 „Він мені сам за офірою, випроважаючи, клявся,
 „Що вже і човна вони оснастили й готові вже люде,
 290 „Що Одиссея провадити мають у рідную землю
 „А мене перше одправив від себе, бо човен Теспротський
 „Саме тоді і виходив у Дуліхїон по пшеницю,
 „Він і багацтва показував, що Одиссеем надбано :
 „Стане їх певне й для правнуків навіть в десятім колїні.
 295 „Все те на схованку там Одиссей у палатах зоставив.
 „Сам-же, казали, в Додону поїхав, що б там запитати
 „Зевса й під дубом сьвяченим Зевесову волю почути,
 „Як ёму лучче, через стїльки років, в Ітаку вернутись,
 „Чи то таки у одкриту, чи може як-небудь потайно.
 300. „Я-ж і кажу, що він жив та здоров, і повернеться скоро ;
 „Довго не буде баритися він на далекїй чужинї
 „А що воно так і станеться, дам тобі ось-яку клятву :
 „Хай-ото сьвідками буде Зевес, наймогучнійший з богів,
 „Й чесна господа царя Одиссея, в котрій я тепера
 305 „Що непременно все збудеться так, як отсе говорю я.
 „Сего ще самого року прийде Одиссей, чоловік твій,
 „Або у сїм таки місяці, або лиш другий наступить.“
 І у одвіт ёму знов Пенелопа премудра сказала :

- „О, коли слово отсе твоє, странниче, збудеться справді,
 310 „То і почоту зазнаєш од мене ти тай подарунків
 „Матимеш стільки, що хто б ні зустрінувся скаже: щасливий!
 „Тільки-но от-що я думаю тай недаремне, здається:
 „Ні Одиссей вже не вернеться, ні ти од мене не влучиш
 „Проводів, бо вже таких заправителів в домі немає,
 315 „Як Одиссей був з людьми до кумпанії: хто б не приїхав,
 „Всякого він було ірешно приймає й с почотом одправить.
 „Ну, а тепер, покоєвки, помийте лиш странника сего,
 „Гарну стіль постеліть, положіть жупана й простирала,
 „Що б супокійно він спав, поки божа займеться зірниця.
 320 „Завтра-ж уранці, скупавши, натріть ёго маслом пахучим,
 „Що б ёму було не соромно сісти за стіл с Телемахом
 „Та пообідать в світлиці. І гірко прийдеться тому з вас
 „Хто зобижать ёго сьмітиме чим: той і жадного діла
 „Тут вже не матиме; геть прожену хоть розсердиться й надто.
 325 „Ну, а повіриш ти, странниче, що од жінок усіх других
 „Я видаюся і розумом певним дотепним і серцем,
 „Як я засмаглого, в драній одежі тебе біля себе
 „Їсти за стіл посажу? а ми люде не пак довговічні.
 „Хто-от жорстокий і сам і жорстокості тільки і знає,
 330 „Того й живим проклинають усі і все зле ёму зичать
 „Та і пі смерті знущаються всі як старі так малі.
 „Хто-ж непорочен і сам-то і відає лиш непорочне,
 „Славу про того широкою странники завше розносять
 „Скрізь геть по людях і кожен такого добром споминає.“
 335 І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
 „Правду сказать, то мені жупани і м'яккі простирала
 „Стали важкі від тоді, як я вперш оддалився од критських
 „Гір снігових і снувати почав по безкраєму морю;
 340 „Я засну й так, як і досі проводив безсонні ночі;
 „А переспав я багато ночей тих на ліжку жорсткому.
 „Так-от бувало без сна й проваляєся аж до зірниці.
 „Зайвий зовсім те-ж і митель ножний, щó так радує душу
 „Всякому; не доторкнеться до ніг моїх жінка і жадна
 345 „С тих молоденьких робітниць, котрі в тебе служать у домі.
 „Тільки хіба як знайдеться в вас баба старенька та добра,
 „Котра й сама перетерпіла стільки-же, скільки і я-от;
 „Сій-от старій доторкнутись до ніг моїх не збороню я“.
 Й знов почала говорити ёму Пенелопа премудра:

- 350 „Странниче любий! мені ще такий чоловік не траплявся
 „С тих чужестранців усіх, котрих стільки в нас перегостило,
 „Що б говорив так розумно, як ти от говориш і мислиш
 „Бать тут у мене бабуня старенька, дотепная надто,
 „Котра й ёго бідолашного ще с пелюшок годувала
- 355 „Й винянчила на руках с того самого дня, як родився.
 „Ся тобі ноги умие, хоч дуже пак дуже слабенька.
 „Ке-лиш устань та ходи-но сюди, Еврикліе розумна,
 „Ноги помий однолітку хазяїна твого; напевне
 „І Одиссей вже такий і ногами й руками — всім тілом.
- 360 „Бо у нужді та в нещасті лихім люде скоро старіють“.
 Так-от сказала вона, стара-ж очі руками закривши,
 Сльози гіркі почала проливати і заголосила:
 „Жалко мені тебе, любчику мій, та нічого не вдію:
 „Ремстний на тебе Зевес, хоч ти серцем і богобоящий;
- 365 „Бо перед Зевсом, що в громах кохається, й жаден із смертних
 „Стільки стеген не спалив, не офірував і гекатомбів,
 „Скільки давав ёму ти при молитвах, що б він і щасливу
 „Старість послав тобі та що б і виростив славного сина;
 „Се-ж-от тепер, як я бачу, лишив тебе й дня возвороту.
- 370 „Так і над ним десь напевно знущається челядь жіноча
 „Тих чужестранців, у славні палати, котрих він прибуде,
 „Як отсе тут над тобою знущаються всі отсі суки
 „Й ти од їх кривди втікаючи та од паскудств їх великих,
 „Вмити себе не даєш їм; мені-ж не без волі моєї
- 375 „Се загадала зробить Ікарівна; і я тобі зараз
 „Ноги помию і ради-ото Пенелопи самої
 „Та і тебе таки, бо мое серце взялося до тебе
 „Жалощами, і повір мому слову, що я отсе мовлю:
 „Перебувало багато тих странників тут бідолашних,
- 380 „Але-ж із них я не бачила й жадного, що б так похож був
 „Станом і голосом на Одиссея, як ти-от подобний“.
 І у одвіт їй на сєе сказав Одиссей хптромудрий:
 „Те-ж саме кажуть, бабуню, і всі хто но тільки очима
 „Бачив обох нас, що ми з Одиссеем один на другого
- 385 „Дуже подобні, як-от і сама ти подумавши кажеш.“
 Так він сказав; і стара унесла нову мідну лоханю,
 Де ноги мила усім, налила води трохи не повну
 Спершу холодної, потім-же всипала вже і окропу.
 Сів Одиссей на кабиці й лице одвернув геть од сьвіту,
- 390 Бо ёму спало на думку, що б та, як почне ёго мити,

- Шрама на нїм не пізнала, і тайна вся піде шкереберть.
 Стала вона мить хазяїна свого і зараз пізнала
 Шрам, що колись укусив ёго дикий кабан білим зубом,
 Як він пішов на Парнас Автолика побачить з синами,
 395 Діда по матері славного, котрий між смертними всіми
 Хитрощами видавався і клятьбою; так дав ёму бог сам
 Єрмій; ёму-от за се, за спасибі, спалив він багато
 І кознят і яґнят, а той все був до него прихильним.
 Раз Автолик, на Ітаку приїхавши, вельми плодючу,
 400 Новорожденного сина своєї дочки застав, внука;
 Сего ёму Еврикля, на милі колїна поклавши,
 Як він вечерять кінчав, по іменню назвала й сказала:
 „Ну, Автолику, тепер найди імя і дай ёго сам вже
 „Милому сину дочки, а для тебе він вельми жаданий.“
 405 І Автолик у одвіт Евриклїї на сее промовив:
 „Зять і дочка хай дадуть ёму імя, яке-от скажу я.
 „Дуже сердитим на всіх я приїхав в сю землю плодючу,
 „Як на жінок так і на чоловіків, що тут на Ітаці;
 „Хай через се він і зветься-ото Одиссеєм, Сердитим,
 410 „А, як ввійшовши в літа у великому матернім домі,
 „Прийде туди на Парнас, де у мене хазяйство велике,
 „Всім надїлю ёго тай одпущу назад радим, веселим“.
 Тим-то й прийшов Одиссей, що б дїд дав ёму славних
 І Автолик таки сам та й сини Автоликові также [подарків;
 415 Гарно ёго прийняли й привітали словами мягкими,
 Баба-ж ёго Амфитея, обнявши с плачем Одиссея,
 Поцілувала у голову і в ясні очі обоє.
 Зараз оддав Автолик приказанне синам своїм славним
 Добрий обїд зготувать, і сини до роботи взялися:
 420 От привели і зарїзали зараз бика пятилітка,
 Оббїдували ёго, на шматки розчинили усёго,
 Смачно коріннем приправили і, на спички настромивши,
 Перепекли на печеню, і все на паї подїлили,
 Потім цілесенький день вони зранку до сонця заходу,
 425 Бенькетували усї одинаково ївши і пивши.
 А як-от сонце спочило і темрява вкучала землю,
 Спати тоді положилися і сном солодким поснули
 Тільки-ж лиш рання рожева Зоря сьвітова занялася,
 Вийшли на влови сини Автолика, хортів всіх забравши,
 430 В пуці та нетри, пішов з ними і Одиссей богорівний;
 Стали карабкатись на круту гору Парнаса, покриту

- Лісом, і скоро дійшли до тіннявих яруг непроходних.
 Сонце тим часом вже зазолотило розкошні ниви,
 Вставши ізза тихих вод та глибоких ріки Океяна
- 435 Стали-ото вже спускатись ловці у байрак : попереду
 Бігли собаки і нюхом шукали сльїду, а позаду
 Йшли Автоликові діти і теж Одиссей богорівний
 Біля хортів неподалеко, списом махаючи довгим.
 Там-от у пуці зарившись лежав кабан дикий, великий,
- 440 В пуцу ту не пробивалася ні сила вітрів холодних,
 Ані палючеє сонце проміннем в ту пуцу не било,
 Та не проходив ніколи і дощ, — така сильне густая
 Пуца була; понападало листу в ній купи великі,
 До кабана гук ходи долетів і людських і хортячих,
- 445 Як почали наступати ловці; от кабан з логовиська,
 Сторчки щетину піднявши, з яскравими страшно очима,
 Виліз і став перед ними. Тоді Одиссей у сам-перед
 Кинувсь на него і виставив по перед себе спис довгий;
 Вже проколоть-ото мав, та кабан, вперевивши зубами
- 450 Вище колїна вкусив і багато таки вирвав зубом
 Плоти, наскочивши з боку, а кости пак не доторкнувся.
 Ще замахнувсь Одиссей, а в плече його правее влучив
 І наконешник блискучого списа пробивсь аж на наскрізь.
 Хропнувсь об землю захрюкавши вепр, і дух виперло з нього.
- 455 Любі сини Автоликові і кабана геть убрали,
 І Одиссеєві, милому свому сестрінцеві, рану
 Перевязали легенько, а чорную кров заговором
 Остановили, і зараз пішли до господи до батька.
 Там Одиссеєві і Автолик і сини Автолика
- 460 Рану загоїли і, надававши цїнних подарунків,
 Радого вельми і радії вельми самі проводили
 В милу Ітаку. Їго там і батько й шановная мати
 Стрінули радісно і почали про все чисто питати,
 Як-ото він покалічивсь, і той розказав достоменно,
- 465 Як на Парнасі на влогах кабан його зубом поранив,
 Як він пішов-ото вкупі з синами-ото Автолика.
 Шрам од тієї-то рани налалала баба й пізнала,
 Миючи ногу долонями, й зараз пустила з рук ногу;
 Впала нога у лоханю, і дзвенькнувши мідна лоханя
- 470 На один бік похитнулася: вода полилася по підлозі,
 Разом взяли стару бабу і радість і жалощі; очі
 В неї слїзми затягнуло і голос здушило в гортані.

За підбородок взяла Одиссея вона і сказала :

- „Ти-ж отсе єсть Одиссей, мов миле дитятко! а я-ж то
475 „І не пізнала тебе, поки-от не намацала шраму.“
Так от сказала, і на Пенелопу зиркнула очима,
Маючи в мислі сказати їй, що то чоловік її любий ;
Та-ж засмученная всего того й непримітила навіть :
Їй збаламутила мислі Аєіна. І зараз рукою
480 Правою став Одиссей стару бабу душити за горло,
Лівою-ж ближче до себе її притягнувши промовив :
„Мамко : ти за що-ж згубить мене хочеш ? хіба-ж не сама ти
„Грудьми *) своїми мене згодувала ? Тепер я, ти бачиш,
„Бід натерпівшись через двадцять років вернувся до дому.
485 А коли ти-от пізнала мене, з ласки богів напевне,
То вже мовчи, що б ніхто другий не постеріг сеї справи,
Я тобі от-що скажу, і воно таки збудеться справді :
Коли-от бог мені дасть побороть женихів тих чванливих,
Я і тебе те помилую мамки моєї, як прочу
490 Челядь жіночу зачну у палатах своїх катувати.
І у одвіт ёму так Евріклея премудра сказала :
„Синку мій ! слово, якеє крізь зуби тобі пролетіло ?
„Знавш ти й серце мов непоступне тай волю ту-ж саму,
„Буду такою я, як-от залізо, або твердий камінь.
495 „Тільки-но от-що скажу тобі, й ти не забудь сего слова :
„Коли-от бог тобі дасть побороть женихів тих чванливих,
„Я по іменню назву тобі кожну с твоїх челядинок,
„Котрі тобі учиняють безчестя і котрі невинні!“
І у одвіт їй на сев сказав Одиссей хитромудрий :
500 „Мамко ! на що тобі їх називать мені ? овсім не треба :
„Я пак і сам їх довідаюсь добре і знатиму кожну.
„Тільки будь ласка, мовчи собі ; препоручи усе богам“.
Так він сказав ; і старенька пішла собі геть із сьвітлиці,
Що б принести-ото мителю, бо розіллявся той перший :
505 От як умила стара ёго й маслом пахучим натерла,
Зараз присунув стільця Одиссей до вогню трохи ближче,
Що б то обсихнуть, а шрам над коліном полою закутав.
Тут почала говорити премудра жона Пенелопа :
„Странниче ! маю тобі я ще трохи сказати од себе.
510 „От незабаром настане і милого час опочивку
„За для всіх тих, кого сон бере, і в лютім горі солодкий ;

*) Груды plurale tantum.

- „А мені бог послав тугу таку, що й сказати не можна:
 „В день мені тільки й розваги, що плакати та голосити,
 „І пильнувати роботи своєї й своїх покоєвок,
 515 „А як настане ніч темная, і всіх обгорне спочивок,
 „Ляжу на ліжку тай знов ото плачу, бо важко на серці:
 „Страшніі клопоти, думки й журба так і рвуть мені душу,
 „Як-ото і Пиндарея дочка Аїдон-соловейко,
 „Сидячи ранком у листях зелених, густих-непроглядних,
 520 „Жалібне, гарно щечече, лиш тільки весна от настане, —
 „Й тьохкає, переливаючись на всі лади голосочком —
 „Плаче-ж вона за своїм милим Ітилом Зитовим сином,
 „Котрого вбила сама-ж необачная — гострою міддю;
 „Так-от і в мене сюди і туди розбігаються думки:
 525 „Чи-то зостатись при синові й пильно всего доглядати —
 „Й свого добра, і рабинь і широких високих палатів,
 „Та не соромити мужнєго ліжка й людських пересудів,
 „Чи піти заміж за того з Ахейців, котрий найлуччий
 „Свататись буде до мене, принісши найбільше посагу.
 530 „Син мій-от, поки ще був нерозумна дитина маленька,
 „Заміж іти не давав мені й кинути мужню господу;
 „А-от тепер, як вже зріс і дійшов-ото літ парубоцьких,
 „Сам уже молить, що б вийшла таки я з сієї господи,
 „Гнівається за добро своє, що пожирають Ахейці
 535 „Дармо. А-ке лиш, старий, розтолкуй мені сон ти; ось слухай:
 „Є в мене двадцять гусей; я даю їм пшеницю з водою
 „Їсти отут таки в сїнях і завше я ними люблюсь.
 „Снитсья мені, що великий орел з закарлюченим носом,
 „Із-за гори ніби передушив усіх чисто; упали
 540 „Покотом гуси у сїнях, а той собі линув у небо.
 „І почала я ніби-ото плакати ві сні та ридати,
 „То позбирались ніби і Ахеянки й теж стали плакати.
 „Вкупі зо мною об тім, що орел всіх гусей мені стратив
 „І ніби знов той орел прилетів, сїв на стріху високу
 545 „Та і почав язиком говорить чоловічим до мене:
 „Годі вже плакати тобі, Ікарівно, за тими гусками.
 „Се-ж бач не сон, але справжня ознака, що й збудеться скоро.
 „Гуси отсі — женихи твої, а я — орел, правда, досі
 „Птицею був, та тепер влять твоїм чоловіком прихожу,
 550 „Котрий усім женихам отсім лютую смерть заподіє?
 „Так-от сказавши він счез, а я з жахом прокинулась зараз,
 „Я подивилась сюди, подивилась туди: мої гуси

- „Біля корита пшеницю їдять, як і завш-ото їди.“
 І у одвіт їй на сее, сказав Одиссей хитромудрий:
- 555 „Жоно шановная! ні за чим сна сего і толкувати
 „Та вияснити: ёго тобі розтолкував Одиссей сам,
 „Як воно станеться: сном женихам він віщує погибель
 „Веім до одного, й ніхто не втече з них од певної смерти“.
 Знов ёму мудра жона Пенелопа на сее сказала:
- 560 „Правда, буває, що сняться і сні чудернацькі, химерні,
 „Та і не завше сон кожний збувається для чоловіка.
 „Двоє воріт єсть, которими входять безтільні манячні
 „Сони: одні роговії, а другі з слонової кості.
 „І котрі сні входять в нас ворітьми із слонової кості
- 565 „Ті не збуваються і навіть доброго слова не варті;
 „А котрі знов струганими ото роговими проходять,
 „Ті задля кожного дійсні, кому б вони там не приснились
 „Але не з сих-то напевне воріт вийшов сон отсей, страшний,
 „Що мені снівсь-от, хоч він і для мене й для сина жаданий.
- 570 „Я тобі друге скажу-от, і ти не забудь мого слова:
 „Вже-от іде ненависна зоря, що мене з сего дому
 „Вижене тим-то отсе я і хочу устроїти грище
 „В кільця, которих покійник бувало в високій світлиці
 „Порозставляє дванадцять під ряд на прутах нїби віхи,
- 575 „Й ставши таки далеченько, усі так стрілою й прониже.
 „От, отсе грище тепер женихам я і думаю дати.
 „Хто найскорійше із них і найлекше отой лук натягне
 „І всі дванадцять ті кільця прострелить стрілою на вилет
 „Не зачепивши, за того я й вийду й покину господу
- 580 „Мужа законного, гарну такую і повну богатства,
 „Котру нераз мені прийдеться навіть во сні споминати.“
 І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
 „Добре надумалась, і не одкладуй на дальш сего грища.
- 585 „Бо, я-ж то кажу, прибуде сюди Одиссей богорівний
 „Перш, ніж вони отсей лук гарно тесаний взявши у руки
 „І тегиву натягнувши прострелять залїзні кільця.“
 Знов у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:
 „Хтіла б я, странниче, що б ти сю ніч коло мене просидів
- 590 „Й трохи розважив тоді і мені не захтілось би спати;
 „Але не можна пак людям, я знаю проводить не спавши
 „Цілії ночі, таку, бач, призначили кожному долю
 „Боги безсмертні нам смертним по всій геть землі плодovitій.

„Ну так піду-ж я отсе спочивать собі в верхню сьвітлицю,
 595 „Ляжу на ліжку, котрѣе зробилось менї ненависним *)
 „Й завше слізми закропляється с тої пори, як поїхав
 „Мій Одиссей подивитись на Трою прокляту, негайну, **)
 „Може й засну; а ти ляж собі тут таки в домі денебудь,
 „Чи на землі постелившись, а то хай дадуть тобі ліжко.“
 600 Так-от сказавши, пішла собі в верхню сьвітлицю тїняву,
 Та не одна: вкупі з нею пішли покоєвки і другі.
 І увійшовши з жіночкою челяддю в верхню сьвітлицю,
 Плакала по Одиссею, по милому мужу, аж поки
 Сном не склїпила міцним їй очей синюка Аєина.

---

*) στονέσσα, **) κακός οὐκ ἄνομαστή..

ОДИССЕЇ У.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТА.

Перед тим, як псовивати женихів.

- І положивсь спочивать Одиссей богорівний: у снігах
Шкуру собі постелив він немяту волову, а зверху
Смушків м'яких із ягнят, котрих різали що-дня Ахейці.
Ліг Одиссей, і укрила його жупаном Евринома.
- 5 Там Одиссей, женихам замишляючи зло в своїм серці,
Тільки лежав, та не спав, покоєвки побігли з сьвітлиці,
Правда, не всі, а котрі з женихами казились і перше;
Всі заразом реготали й нікчемні баляси точили.
У Одиссея од гніву у грудях аж стукало серце;
- 10 Думав він довго, на різні лади міркував, що-б то вдіять:
Чи то схопитись та кожну безстиду на місці укласти,
Чи так зоставить, нехай з женихами показаться ще раз,
Сей тільки раз ще останній, — а серце все гірш лютувало.
Як-ото сука, малих цуцинят охранияючи, злиться
- 15 На незнакогого й бреше та хоче його розірвати;
Так лютувало і серце його через їх непотрібства.
Вдаривши в груди себе, він сердито сказав своему серцю:
„Серце! терпи: ти колись-то ще гірші паскудства терпіло,
„Того-от дня, як Циклоп бузувір пожирав у печері
- 20 „Сильних товаришів, ти-ж все терпіло, аж поки хибета
„С тої печери не вивела, де ти вже думало й згинеш.
Так він вгамовував серце, котре лютувало у грудях;
Й серце послухалось того вмовляння: терпіло й терпіло
Вперше, а сам він не спав, повертався то на той, то на сей бік,
- 25 Так як-ото чоловік над великим вогнем на кабиці
Кендюх, начинений здоров'ям і кров'ю, раз-в-раз обертає

- З боку на бік, що б скорійше і лучче той кендюх упікся ;
 Так-от і він з боку на бік ворочавсь, міркуючи нишком,
 Як-то він буде справлятись з юрбою безстидних Ахейців
- 30 Сам-от один. Підійшла тут до него близенько Аенна,
 З неба спустившись, і постаттю зовсім похожа на жінку.
 Стала вона в головах і таке ёму слово сказала:
 „Чом-же отсе ти не спиш, чоловіче ти бідний, нещасний ?
 „Се-ж твоя власна господа, твоя у господі і жінка,
- 35 „Та і синок те-ж, якого хотів би усяк сина мати“.
 І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:
 „Та воно так і по правді усе ти, богине, сказала ;
 „Але, бач, от-що велить менї серце як сьлїд зміркувати,
 „Як-то я буду справлятись з юрбою безстидних Ахейців
- 40 „Сам-от один, а їх завше в палатах буває багато :
 „Та ще найбільше й про те таки думаю я та гадаю,
 „Як що побю я і справді їх з ласки Зевеса й твоєї,
 „Де я тоді заховаюсь ? Об сїм-от прошу, ти й подумай.
 Знов ёму так синьока богиня Аенна сказала :
- 45 „Та і чудний ти ! надїються-ж люди й на слабшого часом,
 „Котрий і смертен та й стільки кебети і хисту не має ;
 „А я-ж богиня, котора тебе раз-у-раз охораняю
 „В халепях всяких і бідах ; скажу тобі й сей раз в одкриту :
 „Як би-ото пятьдесять чоловік, або й більше, з засади
- 50 „Кинулись тільки на нас двох і хтіли б нас стратити війною,
 „То і тогді б ти заняв і биків їх і дрібну скотину.
 „Але вже час тобі й спати : нездóрово й важко не спавши
 „Цїлую ніч вартувать, а од бід ти вже збависся скоро“.
 Так-от сказала, і сном ёму вії міцним засклепила,
- 55 Та і назад до Олимпу богиня з богинь полетїла.
 Спить Одиссей сном міцним, що й сустави розвінчує, й клопіт
 Всякий забудь заставляє ; не спить лиш одна Пенелопа,
 Сївши на ліжко м'яжке, вона плаче і гірко ридає,
 А як-ото вдовольнила плачем свою душу і серце ,
- 60 Самперед так помолилась Діянї жона богорівна :
 „Красна богине Діяно, Зевесова дочко ! коли б ти,
 „Серце менї простреливши стрілою, взяла з мене дух мій
 „Зараз тепер, і затим хай би буря мене підхопила,
 „Та хмаровою понїсши дорогою звідсїль далеко,
- 65 „Вкинула в бистрії води глибокі ріки Океяна,
 „Так як колись-то дочок Пандарея вхопили теж бурі ;
 „Боги родителїв стратили їм і вони zostалися

- „Сиротами у палатах; сама їх богиня Венера
 „Сиром та медом солодким і смачним вином згодувала.
- 70 „Гера-ж сіромам дала, од жінок і дівчат всіх одмінно,
 „Ум і красу, а гнучкий стан — дала непорочна Діана,
 „Гарні-ж роботи ручні справлять їх навчила Аєина.
 „І як Венера пішла на високий Олимп, що б дівчатам
 „Випросить долю щасливу, і шлюб їм почесний та милий
- 75 „В Зевса, що в громах кохався, — відає тільки один він
 „Все — як і долю, так теж і недолю усіх людей смертних —
 „То-от тоді як раз Гарпії злії дівчат і вхопили
 „Тай оддали ненавистним Ериніям в тяжку неволю.
 „Так і мене невидимою хай би зробили Олимпці,
 80 „Або нехай мене вбила б Діана, що б я з Одиссеєм
 „Бачилась, в царство підземне та ненавісне спустившись,
 „І осоружному мужу не муїла тут догожати.
 „Та пак і горе великеє терпиться легче, коли хто,
 „Плачучи в день з неутїшною завше тугою на серці,
- 85 „Ночи проводить у сні — чоловік той про все забуває —
 „І про хороше й про злеє, як сном собі віки засклепить,
 „А от менї то і сні посилає недобрїї демон:
 „Сеї от ночі хтось спав біля мене на него похожий,
 „Чисто такий, яким був Одиссей, од'їзжаючи з військом;
- 90 „Билося радісно серце: не сон то був, але проява“.
 Так-от сказала, і зараз зійшла злототронна зірниця.
 Плач Пенелопи й ридання почув Одиссей богорівний
 Та і почав міркувати про себе, йому бач здалося,
 Що-от, пізнавши ёго, вона тут в головах і стояла.
- 95 Скинувши з себе жупан і кожущки забравши с постелї,
 Все те поклав на стїлець у свїтлицї, а шкуру волову
 Вниїс на двір й помоливсь потім Зевсові, руки піднявши:
 „Батьку Зевесе! коли вже мене ви й по суші й по морю
 „В землю мою провели, як я бід натерпївся та горя,
- 100 „З дому нехай менї голос подасть, хто прокинеться першїй,
 „А спонад двору нехай менї з'явиться чудо од Зевса.“
 Так він моливсь, і благання совітоподателї послухав
 Зараз таки й загремїв із Олимпа шпильястого громом,
 С хмар піднебесних і дуже зрадїв Одиссей богорівний.
- 105 Першою голос ёму подала з дому мельничка-жінка
 Зблизька, з будівлі одної, де жорна стояли хозяйські;
 Коло тих жорен ходили по черзі дванадцять робітниць,
 Дерли крупи та мололи ячмінну муку і пшеничну.

- Другі робітницї всі спочивали, змоловши пшеницю,
- 110 Тільки одна ще не спала найслабша, кінчавши роботу.
Кинувши жорна, сказала в признаку хазяїна слово:
„Батьку Зевесе, людей всіх і богів безсмертних владику!
„Дуже ти щось заgrimів-от з високого зв'язного неба
„Овсім без хмар дощових: комусь чудо напевне в'являєш;
- 115 „Сповни-ж тепер і мені ти жаданнє, котре от скажу я:
„Що б женихи у останній вже раз і посльїдний сегодня
„У Одисеевих пишних палатах побенькетували:
„Працею дуже важкою колїна свої я зморила,
„Мелючи безперестанно: обїдають хай у останнє!“
- 120 Так-от сказала, і мило було Одисеею се слово,
Як і grimотня Зевеса: просила бо кари паплюгам.
От почали вже і другі рабинї збиратись в сьвітлицю
Та на кабицях вогонь незгасимий палкий розводити.
Вже й Телемах богорівний с постелї мягкой піднявся,
- 125 Гарно вдягнувшись, він причепив гостру шаблю до боку,
І підв'язав під підшви міцні дуже гарні сандали,
Взяв в руки спис довгеньятий з мідним наконешником гострим,
Став на порозї і так Евриклеї почав говорити:
„Любая мамко! чи странника ви вдовольнили, як треба,
- 130 „Їжою та і постїллю, чи спить може так без призору?
„Мати моя часом теж не доглядить, хоча й пак розумна.
„Часом нї за що нї прощо вона й волоцюгу споважить,
„Луччого-ж та осьвїченого так без почоту й одпустить.“
І у одвіт ёму так Евриклея премудра сказала:
- 135 „Нї, ти не гань тепер, синочку, матери так безневинно,
„Пив бо вина чужестранець солодкого, скільки хотїв сам,
„Їсти-ж не їв, хоть просили; сказав пак, що він неголодний.
„І лиш про сон спомянув-ото та про спаннє мовив слово,
„Зараз сама поведїла рабиням ёму постелити;
- 140 „Але-ж пак він, як бездомець який, сїромах безталанний,
„Не захотїв спать на ліжку під білим мягким простиралом
„А на воловій, нематїй ще, шкурї і смушках ягнячих
„Взяв тай заснув там у сїнях а ми жупаном ёго вкрили.“
Так-от сказала; пішов Телемах богорівний з сьвітлицї
- 145 З списом в руках, а за ним і собаки прудкі побїгли.
Він на майдан-ото йшов на пораду до славних Ахейцїв,
Крикнула тут на рабинь Евриклея, жоґа богорівна,
Мамка й порадниця Опа дочка колись Писиноренка:
„Ну лиш мерщїй за роботу: сьвітлицї усї, покропивши,

- 150 „Позамітайте; стільці килимами червоними всюди
 „Позастеляйте; столи добре губками й мілким пісочком
 „Всі пошаруйте, поопорожняйте виновіу кухви
 „Та і килішки дводонні помийте; після за водою
 „Йдіть до криниці, та тільки, глядіть — повертайтеся скоріше.
- 155 „Бо женихи пак недовго баритися будуть приходом:
 „Завше вони дуже рано приходять, для них, бач, все праздник.“
 Так-от сказала, й слухняні рабині взялись до роботи.
 „Двадцять пішло до криниці глибокої зараз по воду,
 А усі другі в світлицях гарненько геть скрізь прибирали.
- 160 От, надійшли челядинці Ахеан проворні і стали
 Дрова рубати й колоти скалки, та й рабині с криниці
 Воду принесли; за ними у слід і Евмей свинопас гнав
 Трох кабанів молодих, самих луччих, що були в свинарнях.
 Тих кабанів він пустив в загороду міцну до корита,
- 165 А сам бесідовать став з Одисеем мягкими словами:
 „Странниче! що-ж, тепер дивляться лучче на тебе Ахейці,
 „Чи пак глумляться й знущаються все-ж таки так, як і досі?“
 І у одвіт ёму от що сказав Одисей хитромудрий:
 „О, коли б боги, Евмею, та вже відометили за кривду,
- 170 „Котру оті безсоромні що дня необачно вчиняють
 „В домі чужому і міри стиду ніякої не мають.“
 Так от Евмей з Одисеем бесідовали собі стиха.
 Тут підійшов до них і козовод Долівнко Мелантій,
 Він пригнав кіз, що були між козами в кошарі найлуччі,
- 175 Теж женихам на обід; за ним двох ще ішло козоводів.
 Кіз попривязував він під повітку високу лунасту*)
 А сам почав з Одисея знов кпити і знов глузувати:
 „Ти, старчуку, іще тут, що б жебрацтвом своїм не давати
 „Людям спокою? ти може не знавш, в які вийти двері?
- 180 „Ні, вже таки не обійдеться в нас із тобою, як бачу,
 „Без кулаків, бо своїм ти жебрацтвом вже став осоружний
 „Тут задля всіх, а всть бенькети й другі у других Ахейців.“
 Навіть і пари із уст не пустив Одисей хитромудрий,
 А покивав головою лиш мовчки, лютуючи в серці...
- 185 От надійшов ще і третій пастух самий старший, Филитій,
 Яловицю женихам він привіз і пригнав кіз ще других.
 Перевезли всіх сюди перевозчики, котрі і других
 Переправляють людей, яким трапиться декуди їхать.

*) ἐρίδουπος.

- Він поприв'язував тую скотину в повітці лунастій,
- 190 А сам почав свинопаса питать, підступивши близенько :
 „Що се за странник отсей, свинопасе, прибулий недавно,
 „В наші палати? З якого він буде примірно народу?
 „Де ёго дома, родина, родителї та і отчизна?
 „Глянеш — сїрома нещасний, придивися — цар настоящий...
- 195 Боги бач іноді знищують і сїромах безталанних,
 „Та де-коли і царів самих в халепу страшну забгають.“
 Так говорив він, і ставши близенько подав Одиссею
 Правую руку й почав ёму речи крилаті казати :
 „Будь здоров, странниче батьку! що б ти з сєго часу й по вік свій
- 200 „Гарадував завше, ниньки-ж ти бідний такий та нещасний!
 „Зевсе! нема більше злющого межі богами од тебе ;
 „Ти не жалїєш і тих людей навіть, которих создав сам
 „Жити на сьвітї; байдуже тобі, що ні защо, ні прощо
 „Страждуть вони. І тепер менї очі сьлїзми помутило,
- 205 „Лиш я уздрів тебе, странниче, та споманув Одиссея,
 „Певно і він, як от ти, теж обшарпаний бродить по людях,
 „Як що ще жив та здоров, коли бачить ще ясний сьвіт сонця.
 „А може пак і помер і тинається в царствї Аїда?
 „Ох, Одиссею, царю непорочний! мене ти маленьким
- 210 „Постановив пастухом над товаром в землї Кефалоньцїв
 „І наплодилося стільки волів та коров тих багато,
 „Як ні у кого другого, хороших та широколобих.
 „Що-ж? іншї другї велять менї сюю скотину проводить
 „Їм задля їжі; вони і на сина зовсїм не вважають
- 215 „Та не страхаються й божої кари; одно в них на мислї :
 „Майно страчати хозяйна, що десь так довго бариться.
 „Часто спадає на серце менї така думка : покинуть
 „Край сей, і позабиравши худобу усю перебратись
 „В іншу яку, нетутешнюю сторону, легше було б пак,
- 220 „Там, за товаром чужим доглядаючи, й горе терпїти,
 „А тут нехай собі син заправляє хозяйством, як хоче.
 „Стану в якого-небудь там хозяйна іншого в найми,
 „Звідси утїкши, бо тут вже таке недоладне твориться.
 „Але надїю ще маю, що мїй бїдолашний хазяїн
- 225 „Вернеться і женихів усїх вижене геть-то із дому.“
 І у одвіт ёму знов так сказав Одиссей хитромудрий :
 „Слухай, Филитїю: ти не подобний зовсїм ні на злого,
 „Нї на дурного: я й сам знаю добре і хист твій і розум,
 „От через те-ж тобі от що скажу я й клятьбою завірю.

- 230 „Сьвідками з богів хай буде Зевес, ся гостлива трапеза;
 „Й чесна господа царя Одиссея, в котрій я сижучу-от,
 „Що Одиссей при тобі-ж таки явиться скоро в оім домі;
 „Й сам ти своїми очима побачиш, як що тільки схочеш,
 „Вбитими всіх женихів, що зухвальню оттут верховодять.“
- 235 Знов Одиссеєви став гуртоправ говорити й промовив:
 „О, як би, странниче, се твоє слово справдив Кронієнко,
 „Взнав би ти зараз, яка в мені сила, які й кулаки теж.“
 Тут і Евмей свинопас теж молитися почав усім богам,
 Що б Одиссей велемудрий вернувся скорійше до дому.
- 240 Так-то вони усі трое балакали проміж собою,
 А женихи Телемахові смерть замишляли й погнбель.
 Тут їм по лівую руку орел появилася здоровий,
 Він летів високо і в пазурах тримав сизу голубку.
 От, Амфином і почав женихам говорити й промовив:
- 245 „Браття! не справдиться наша умова отся і рішенець —
 „Вбить Телемаха; давайте-но лучче приймемось за бенькет!“
 Так-от сказав Амфином, і вподобалось всім його слово.
 Зараз-ото і пішли у палати царя Одиссея,
 Пороскладали свої жупани по лавках та кріселках,
- 250 І баранів позарізували здоровених та товстих
 Кіз, кабанів покололи, зарізали і яловицю,
 Тельбухи з них попекли й розділили на долі, а в кухвах
 Порозбавляли вина, свинопас всім роздав по килішку,
 Хлібом обніс всіх Филитій, що над скотарами був старший,
- 255 В кошиках гарних, а смачним вином частував вже Мелантій,
 Ті-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
 А Телемах, щось мудруючи, посадовив Одиссея
 Окрім біля виходних дверей, на камяному порозі,
 Простий ослиньчик йому підкотивши і стіл невеличкий.
- 260 Тельбухів пай положив перед ним, і налив йому повну
 Чарку вина золоту і частуючись так йому мовив:
 „Тутки сиди тепер та пий вино з усіма женихами;
 „Глуму на тебе я сам не допущу, одверну і руки
 „Всіх женихів я од тебе, бо овсім не єсть громадянський.“
- 265 „Дім сей, але Одиссеїв, а той його дав мені в спадок.
 „Ви, женихи, од докору удержуйтесь, та не давайте
 „Й волі рукам, що б не знялась яка часом сварка та бійка.“
 Так він сказав, й од досади усі губи аж прикусили,
 На Телемаха дивуючись, що він так сміливо мовив.
- 270 Потім почав говорити до всіх Антиной Евпитенко:

- „Хоч і тяженько воно, але-ж треба знести нам, Ахейці,
 „Річ Телемахову ; дуже похвалко він з нами говорить.
 „Зевс не велить, Кронїєнко, а то ми б ёго замовчати
 „Зараз заставили, дарма що дуже так він балакливий.“
- 275 Так-от сказав Антиной, і байдуже було Телемаху.
 Тою порою гоньці через гóрод вели гекатомбу :
 Богам в офіру, за нею ішли кучеряві Ахейці
 В рошу тїняву далеко влучного митця*) Аполлона.
 А женихи перепікши печеню, з шпичок поздїмали,
- 280 Пороздїляли на долї і бенькет значний учинили.
 Та і перед Одисеем те-ж пай положили такий-же,
 Як і самі вони заплучили, бо так приказав їм
 Странника вводити сам Телемах, любий син Одиссея.
 А женихам загордящим Аїна зовсім не давала
- 285 Вдержуватись од дражнивої кривди, що б тим пак ще більше
 Ремсти і пїмсти що раз набиралось в душі Лаергенка.
 Між женихами находивсь один беззаконник великий,
 Ктисипом звали ёго, а був родом він з острова Сами.
 Сей-то, впевняючись надто на статок свій та й господарство,
- 290 Більш од усіх женихавсь до жони Одиссея, що довго
 Бариться. Він ото й став женихам загордящим казати :
 „Слухайте ви, женихи браві, що я вам маю сказати :
 „Заплучив мяса долю однакову з нами і странник ;
 „Так воно й треба : бо кривда велика було б занедбати
- 295 „Котрого небудь з гостей Телемаха в ёго-ж таки домі.
 „Отже нехай ёму буде й од мене гостинець, що б мав він
 „Чим і за митель оддячити бабі старій, тай другому
 „Дать кому небудь з рабів, котрі суть у царя Одиссея.“
 Так-от сказавши, вхопив він із кошика ногу волову
- 300 Та і жбурнув нею у Одиссея ; а той одхилився
 Та головою припав до стїни й засьміявся злосливо
 Сьміхом недобрим. Не влўчила кістка, а бухнулась в стїнку.
 От Телемах почав Ктїсипові говорить, дорікати :
 „Ктисипе ! маєш ти щастє великеє, що ти не влучив
- 305 „В голову страннику : він одхилився як раз саме в пору
 „А то, вїй Богу, я сам би тебе заколов отсим гострим
 „Списом, і батько тобі замість шлюбу труну готував би
 „Тут таки. Що б анї жаден із вас не посьмів в моїм домі

*) ἐκατηβόλου.

- „З сеї пори верховодить; я знаю вже все розумію
 310 „Як і хороше, так зле, а досі я був ще дитина.
 „І дуже важко дивитись було мені, як і скотину
 „Різали дармо, як дармо збавляли вино та як жерли
 „Хліб мій; а трудно одному було проти стільких боротись.
 „Так перестаньте-ж, благаю вас, зло учинять безневинно
 315 „А як що ви і самого мене вже рішили убити,
 „То задля мене ще й краще: мені буде лучче напевне
 „Вмерти, ніж завше дивитись на ваші отсі непотрібства;
 „І виганяють гостей з мого дому, і челядь жіночу
 „Всю роз'ятряють в палатах пречистих царя Одиссея.“
 320 Так він сказав, і замовкли усі, мов води в рот набрали.
 Трохи вже згодом сказав Агелай до них Дамастеренк:
 „Браття! ніхто-ж пак не гнівається на правдиве слово
 „І у одвіт за се самеє прикрих речей не говорить;
 „Так не гоніть і старого і не досаджайте нікому
 325 „Із челядинців, котрі суть в палатах царя Одиссея.
 „А Телемахові тай ёго неньці я скажу од себе
 „Слово братерське, як що воно прийдеться їм до вподоби:
 „Поки ще мали обов ви певную в серці надію,
 „Що Одиссей велемудрий повернеться й справді до дому,
 330 „Доти ніякої кривди не було, що ми женихи всі
 „Мусли тут у палатах сидіти та ждати, бо лучче б
 „Вийшло по вашому, як би ото Одиссей повернувся;
 „Ну, а тепер воно ясно, що він уже більше не прийде.
 „Ти от піди передай се все матері і накажи їй
 335 „Вийти за того, хто луччий і хто дасть посагу найбільше,
 „Будеш і ти собі радісно батьківщини доглядати
 „Івши і пивши, й вона буде другого дім пильнувати.“
 І у одвіт ёму так Телемах вельми мудрий промовив:
 „Заприсягаюся Зевсом тобі, Агелаю, і батьком,
 340 „Котрий вже може й помер де, а може блука ще де-небудь,
 „Що не бороню я матері шлюбу, а овсім сидкую
 „Вийти за кого там хоче і посаг даю їй великий.
 „Але боюсь проти волі із дому її проганяти
 „Словом натужним, від сего нехай мене сам Зевс боронить!“
 345 Так говорив Телемах, в женихах-же Паллада Аєина
 Сьміх пробудила великий і розум зовсім помутила.
 Вже пак і щелепами не своїми вони реготали,
 І сирове покрівавлене гризли мясиво; в них очі
 Поналивались слізьми, а їх серце жалем зашчиміло.

- 350 Тут знов почав говорити до них Теоклимен боговидний,
 „Страхополохи! яка се причинна вам сталася? Нічю
 „Голови вкутані ваші і лица, тримтять в вас коліна,
 „Репет жалібний піднявся, і щоки слізми залилися,
 „Кровю покрапані стіни й мережані сволюки гарні,
- 355 „Цовні всі сїни почварів та повне од них і подвірє,
 „Всі вони йдуть до Аїду у царство підземне, тай сонце
 „З неба пропало і темрява страшна недобра нависла“.
 Так він сказав, і на се його слово усі засьміялись,
 А Евримах Полибенко почав так до них говорити:
- 360 „От ще і другий дурний звідкілясь то явився тут странник!
 „Але його таки зараз, панове, ви випхніть за двері,
 „Що б по майдану пройшовся, бо тут йому нічю все мріє.“
 І у одвіт йому знов сказав Теоклимен боговидний:
 „Ні, Евримаче, не треба мені проводничих од тебе;
- 365 „Є в мене очі, є вуха та є дві ноги теж, а в грудях
 „Серце, а в серці є розум та ще не аби який — певний;
 „З ними я й вийду за двері, бо бачу біда неминуча
 „Йде на вас, і од тієї біди не сховається й жаден
 „Із женихів, котрі в домі царя Одиссея глузують
- 370 „С кожного чесного та виробляють такі непотрібства.“
 Так-от сказавши, він вийшов з високих тїнявих палатів,
 І до Пирея пішов, котрий крешно приняв його й щиро.
 Тут женихи, подивившись оден на другого, нахрапом
 Стали дражнить Телемаха та ізза гостей з него клитись,
- 375 А хтось із них молодий та зухвалий сказав йому ось-що:
 „В сьвітї нема вже такого, що б худших гостей мав од тебе;
 „Де ти, наприклад, отсего знайшов волоцюгу, котрий
 „Хліба лиш жebraв їсти та дудлить вино, а роботи,
 „Де треба сили та хисту, не знає і топче даремне
- 380 „Землю сьвяту? А той другий пустивсь ще нам тут віщувати...
 „Ех, як би ти та послухав мене, то було б воно лучче.
 „Візьмем лиш та всіх гостей отсих кинувши в човен глибокий,
 „До Сицилійців пошлемо, великий баринш тобі був би.“
 Так женихи говорили, а він на ті речі байдуже!
- 385 Тільки на батька поглядував мовчки і ждав того часу,
 Як йому знак буде на женихів кулаки наложити.
 Супроти-ж в темній окремній сьвітлиці на мягкім кріселку
 Ікаріївна, премудра жона, Пенелопа сиділа
 Й слухала кожне слово, котре говорилося в сьвітлиці

390 Добрий обід та смачний вони з сьміхом собі зготували
З різних потрав, бо багато зарізано було скотини,
Що-ж до вечері, то вже пак прикрійшої й бути не може,
Як-от їм скоро богиня сама з Одисеем укупі
Мала піднести; бо перші вони й непотрібства вчиняли.

ОДИССЕЇ Ф.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ - ПЕРША.

Заклад з луком.

- І надумила тут синьока богиня Аєнна
Гарную Ікарїївну, премудру жону Пенелопу,
Винести лук женихам і блискуче залізо на заклад,
Що б на сперечу стреляли, що б був вже і вбійства початок.
- 5 От піднялась Пенелопа по сходах високих у верхню
Крайню світлицю, узявши з собою ключ штучно загнутий,
Гарний, мідяний, а ручка була із слонової кости.
З нею пішли і жіночая челядь, її покоевки.
В крайній світлиці поховані були богацтва хозяйські :
- 10 Золото, мідь і залізнеє коване різне начиння.
Тут-же лежали і лук тугий, і сагайдак цвяхований,
В сагайдаку було складено стріл смертоносних багато ;
То подарунки були, котрі дав ёму гість чужестранець,
Стрінувшись в Лакедемонї по йменню Іфит Евритенко.
- 15 А пострічались обое вони один з другим в Мессинї
В домі хисткого борця*) Орсилоха. Туди Одиссея
Післано було за ділом і діло було те громадське :
Бо із Ітаки Мессинськії люде, занявши забрали
На скороходних човнах своїх триста овець с пастухами.
- 20 От і поплив Одиссей посланьцем у далеку дорогу
Парубком ще, а післав ёго батько і другі старшини.
Іфит-же був там, шукаючи коней, которих пропало
В него дванадцять кобил і дванадцять теж мулів робочих,
Сї-то і стали для него причиною чорної долї :

---

*) *δαίφρων.*

- 25 Ідучи, він загостив на день до Зевесенка Іракла,
 Злого вельми чоловіка, дарма що діла він великі
 Часом робив; той і вбив свого гостя в своїм таки домі,
 Злющий; ні божої карі не вважив, та й чесну трапезу,
 Котру сам дав, осоромив. Так він-ото стратив Іфита,
- 30 А ёго коней держав собі міцнокопитних в палатах.
 Так повстрівався Іфит з Одисеем і дав ёму лук той,
 Що перш носив сам великий Еврит, а потом своєму сину,
 Як померав у високих палатах, zostавив на спадок.
 А Одисей ёму дав гостру шаблю і списа важкого
- 35 Задля початку знакомства братерського, але-ж трапези
 Братської не довелось їм вживати, бо раньш Зевесенко
 Злий Евритенка Іфита убив, богорівного хлопця,
 Що дарував Одисееві батьківський лук; і ніколи
 Лука того Одисей богорівний не брав із собою
- 40 Ідучи в січу — лук завше лежав у палатах як спомин
 Друга гостливого, — тільки носив ёго в рідному краю.
 От як ввійшла в тую крайню світлицю жона богорівна
 Та на порозі дубовому стала, — що тесля колись-то
 Витесав вміючи та середвагою вирівняв добре,
- 45 Вставив одвірки тесові і двері навів блискучі, —
 Зараз лїтвар розв'язала, що зв'язував дверні засови,
 Поодсувала засови і ключ устромила у дірку.
 Лиш повернула ключем, загули двері, наче бугай той,
 Що на леваді пасеться, — так двері залїзні гуділи
- 50 Од повертання ключа і у крок розпахнулись навітїж.
 Спялась тоді на полицю високу вона, де лежала
 Рїзна одежа пахуча — вовняна і з веби тонкої,
 Зняла рукою тримтящою лука, що був на кілочку,
 С піхвами, в котрих лежав він мов золото тєв блискучий.
- 55 Сїла і лук той на милі колїна свої положила;
 І одімкнувши ті піхви, слїзми залилася гіркими.
 А як наплакалась досить і душу плачем вдовольнила,
 В нижні покої спустилась, де ждали її чоловіки,
 Держачи лук у руках тугий як сагайдак цвяхований,
- 60 В котрому було наховано стрїл смертоносних багато.
 З заду за нею ішли покоєвки і несли по тлумку,
 В котрих лежало залїзне і міднее рїзне начиння.
 До женихів у світлицю ввійшовши, жона богорівна,
 Біля стовпа зупинилися, що підпералась ним стеля,
- 65 Щоки закривши густою наміткою з веби тонкої,

А поковски то стали по правую руч і по ліву.

І почала женихам богорівна жона говорити :

„Слухайте ви, женихи мої славні, котрі в моім домі

„Так забажалисьте завше даремно і їсти і пити,

70 „Як чоловік мій так довго збарився в чужині; другої

„Справи, упишу від збитків ви, бачу, не хочете знати?

„Вам лиш одно: мене сватать і конче узяти за жінку.

„Але стрівайте-но ви, женихи: перед вами от заклад.

„Я вам даю тугий лук Одиссея, мого чоловіка,

75 „Хто найскорійше натягне сей лук і найлекше руками

„І отсі кільця прониже, котрі тут стоять, не схибнувши,

„Я піду заміж за того, покинувши мужню госпуду,

„Чесну, законную, гарну такую і повну багатства,

„Котру не раз може прийдеться навіть ві сні смоминати.“

80 Так-от сказала і дала приказ свинопасу Евмею

Лук женихам піднести і подать їм блискуче залізо.

С плачем Евмей прийняв лук і поставив перед женихами.

Тай гуртоправ теж заплакав як лук Одиссеїв побачив.

Тут Антиной їм почав докоряти словами й промовив :

85 „О мугирі ви дурні! про що денне в вас тільки і гадки.

„Дурбаси єсть ви обидва: чого ви розумсались й жінці

„Серце на що роз'ятряєте в грудях? у неї й без того

„В жалошах серце вялиться, бо любого мужа втеряла.

„Цитьте-ж, сидіть собі нишком та їжте, або йдіть за двері.

90 „Й там собі румсайте, тутки покинувши лук свій і стріли.

„Нам женихам на сперечу почесну, та трудну: не легко,

„Як-от я мислю, сей лук гладко тесаний та натягнути.

„Бо, сказать правду, між нами всіма чоловіка такого,

„Як Одиссея був, не має: я сам його бачив і знаю, —

95 „Я памятливий, дарма що тоді був ще хлопцем маленьким“.

Так говорив він, а в серці для себе мав повну надію,

Що він натягне на лукові жилу й простредить всі кільця.

Правда, він перший мав спробувать лука із рук Одиссея,

Тільки-но бач не з жили, а з стріли, бо колись Одиссея

100 Він споневажав та ще наущав і товаришів других.

Тут почала говорити сьвята Телемахова сила :

„Горенько! Зевс Кронїон вкоротив мені розуму й справді.

„Любая мати говорить мені, хоч розумна пак дуже,

„Що за другого піде і покине мене і весь дім сей,

105 „А я сьміюсь як дурний, веселю свою душу нікчемну.

„Ну, женихи, за роботу: тепер вам спереча за тую

- „Жінку, якої не має в Ахейському цілому краю,
 „Ні у Пілосії сьвятому, ні в Аргосі, ні у Мікенах,
 „(Ні на Ітаці самій, ні по чорному скрізь суходолу)
 110 „Та ви й самі добре знаєте: що мені матір хвалити?
 „Але одмовками ви не затягуйте справи над луком,
 „Од натягнення ви ні не викручуйтесь, хай будем бачить.
 „Я пак і сам отсе маю на нислі попробувать лука;
 „І коли що натягну та прострелю дванадцять тих кільців,
 115 „То мене мати шановна не зробить нещасним, не кине,
 „І не піде з сих палатів за другим, бо я-от zostавлю
 „Память по собі, що можу вже й сам слави батька здобути.“
 Так-от сказавши, жупан із плечей своїх зняв він червоний,
 Випрямивсь гордо і гострую шаблю геть кинув од себе.
 120 Спершу поставив залізні драти, дванадцять числом всіх,
 В ямку глибоку вкопавши і випівняв всіх їх по шнуру
 Й землю втоптав округ кожного; гості вельми здивувались,
 Як він так ловко їх вставив, а досі і сам він ніколи
 Сего не бачив. Ступив на поріг і став пробувать лука.
 125 Тричі він бився жилу натягнути на луку, і тричі
 З рук випорсада жила, а він все не губив ще надії,
 Лук натягнути й прострелити всі ті залізні кільця.
 Вже аж в четвертий раз він натягнув і то в силу велику,
 Та Одиссей став кивать, і він нехотя вдержався стрельнуть.
 130 Й знов почала говорити сьвята Телемахова сила.
 „Що за напасть? після сего я буду нікчемним, безсильним?
 „Чи що молодший і тим я не маю на руки надії,
 „Що б відомстить чоловіку, що перший мене так зобидив?
 „В решті-ж, беріться і ви, що хистчійші од мене і дужчі,
 135 „Спробуйте й ви лишень лука, нехай поскінчим сю сперечу.“
 Так-от сказавши, він лук опустив біля себе на землю,
 До гарно тесаних, к дверам прибитих дошок прислонивши;
 Тут-же і бистру стрілу притулив до замочної ручки,
 Й зараз пішов та і сів на тім самім стільці, звідки встав був.
 140 Потім почав женихам говорить Антиной Евпитенко:
 „Нуте лиш, браття, вставляйте по черзі всі с права на лїво,
 „С того-от місця, відкіль виночерпій вином нас обносить.“
 Так-от сказав Антиной, і вподобалось всім його слово.
 Першим піднявся і вийшов на кон Леодис Винопенко;
 145 Він віщуном у них був і сидів завше з самого краю
 Біля винової кухви; йому лиш одному противні
 Глупства були женихів і на всіх їх він сердився дуже

- Сей-ото перший узявся до лука з стрілою прудкою,
 Став на порозі й почав той лук пробувати, що б натягнути
- 150 Та не натяг, тільки дуже стомив, натягаючи руки
 Білі незвикші, і потім почав женихам говорити :
 „Ні не натягну я, браття, нехай лишень візьме хто інший ;
 „Лук сей багато таки людей знатно славетних зажурить
 „С поводу серця й життя ; бо й справді воно таки лучче
- 155 „Вмерти, ніж жить ошукавшись в тому, зза чого ми завше
 „Тутки збиралися і що день божий в надії кохались.
 „Правда й тепер ще декотрі з нас мають надію і хочуть
 „Шлюб с Пенелопою взяти, жоною царя Одиссея,
 „Але не перш, чим попробує лука і слави докаже ;
- 160 „Потім яку небудь іншую із Ахейнок хороших
 „Сватати стане й посагу ще більш добиватись, а ся-от
 „Вийде за того, хто вдасть їй найбільше і прийде до мисли“.
 Так-от сказавши, він лук опустил біля себе на землю,
 До гарно тесаних, к дверам прибитих, дошок прислонивши,
- 165 Тут-же і бистру стрілу притулив до замочної ручки,
 І зараз пішов та і сів на тім самім стільці, звідки встав перш.
 Тут Антиной став ёму дорікати та гримать на него :
 „Ех, Леодисе ! яке отсе слово крізь зуби ти мовив ?
 „Страшне й важке, — ёго чуючи дуже я гніваюсь серцем.
- 170 Лук сей, ти кажеш, багато людей вельми знатних зажурить
 „С поводу серця й життя, що не можеш ти лук натягнути ?
 „Ні не таким тебе мати шановна на сьвіт породила,
 „Що б натягати тугії луки та пускати з них стріли,
 „Отже-ж другії усеї женихи браві зараз натягнуть.“
- 175 Так він сказав і звелів козоводу Мелантію встати :
 „Встань лиш, Мелантіе, та розпали нам вогню тут в палатах,
 „Добрий великий ослін постав, смушком ёго застеливши,
 „Та принеси нам великеє кружало сала с комори,
 „Що б ото ми, розтопивши те сало і лук намастивши,
- 180 „Веї натягнули, та разом скінчили б сперечу почесну.“
 Вчувши се, зараз Мелантій вогонь розпалив на кабиці,
 Потім поставив великий ослін і покрив ёго смушком,
 Далі приніс і великеє кружало сала с комори,
 І молодіж розтопляючи сало, ним лук розмягчали,
- 185 Що б натягнути, а все таки й жаден нічого не вдівав.
 Лиш Антиной ще не пробував та Евримах боговидий,
 Самі найстарші і самі найдужчі проміж женихами.
 Двоє-ж один по одному і нищечком вийшли з сьвітлиці.

- То був Филитій екотар з свинопасом Евмеєм укупі
 190 А всьдїд за ними теж вийшов і сам Одиссей богорівний.
 Вийшовши, за ворітьми повстрічались вони усї трое,
 І Одиссей їм почав говорити словами мягкими:
 „Слухай-но, стадниче, й ти, свинопасе! чи можна сказати вам,
 „Чи то змовчати? а серце аж нудиться, що б розказати.
 195 „Що б ви зробили, як би Одиссей, ваш хазяїн приїхав
 „Знов сюди, як би єго несподівано бог припровадив?
 „Чи ви б стояли от за женихів, чи пак за Одиссея!
 „Нуте-ж, скажіть тільки так, як велить вам і серце і розум“.
 І у одвіт єму стадник Филитій на сее промовив:
 200 „Батьку Зевесе! коли б ти нам сповнив отсее бажання,
 „Що б нам хазяїн прибув уже, що б єго бог припровадив.
 „Бачив би ти, яка сила у мене єсть та й кулаки теж!“
 Тою-ж молитвою і свинопас помолвися богам всім,
 Що б Одиссей вельми мудрий вернувся скорійше до дому.
 205 І як ото Одиссей визнав певнії думки обох їх,
 Зараз почав у одвіт їм крилатії речи казати:
 „Та се-ж я сам, Одиссей таки, бід натерпівшись, вернувся
 „Аж на двадцятому році у милую рідную землю.
 „Знаю, що ви тільки двоє бажаєте мого приїзду,
 210 „Двоє з моїх всїх рабів; а із других не чув ні од кого,
 „Що б хто бажав із них, що б повернувся я знову до дому,
 „Вам тільки двом я і скажу всю правду, що станеться потім.
 „Як менї бог допоможе скарать женихів тих чванливих,
 „Дам я обом вам по жінці і всякого майна в придачу,
 215 „Хати вам вистрою близько палат моїх, і аж до смерти
 „Будете ви Телемаху товаришами і братами.
 „Ке лиш погляньте: я вам ще і другу признаку покажу,
 „Що б ви очима побачивши пісьля повірили й серцем,
 „Шрам, що колись то вкусив мене дикий кабан білим зубом,
 220 „Як я ходив на Парнас із синами таки Автолика“.
 Кінчивши він заголив убрання на носї аж до шраму,
 І ті обое, побачивши шрам той, їм здавна знакомий,
 Плакати стали, обнявши руками свого Одиссея:
 І милували єго й цілували у голову в плечі
 225 Поцілував теж і їм Одиссей обом голову й руки.
 І вони б плакали та голоесли б до сонця заходу,
 Як би то сам Одиссей не спинив їх такими словами:
 „Та перестаньте вже плакати ридати, що б хто не побачив.
 „Вийшовши часом з сьвітлиці, і піде та скаже усїм там.

- 230 „Йдть лиш назад та один по одному, а не разом всі :
 „Перш піду я, а ви потім ; а знак в нас такий нехай буде :
 „Скільки-от там у сьвітлиці сидить женихів загордящих,
 „Всі вони не дозволятимуть лука мені натягнути ;
 „Ти-ж, богорівний Евмею, візьмеш зараз лук з сагайдаком
- 235 „Тай подаси мені в руки, а потім жінкам ти прикажеш,
 „Що б зачинили в жіночих покоях всі двері прицільно ;
 „І коли хто з них чи стогн який-небудь, чи геп но почує
 „Між чоловіками в нашій запертій сьвітлиці, то в двері
 „Що б не виглядували, а робили б роботу всі мовчки.
- 240 „Ну, а тобі, богорівний Филитіє, припоручаю
 „Брами заперти на ключ і в засови пропхнути „сирицю.“
 Так-от сказавши, пішов в свої пишні тіняві палати,
 А незабаром ввійшли і обидва ёго челядинці
 І увійшовши, сів знов на тім самім стільці, звідки встав перш.
- 245 Перед вогнем Евримах держав лука в руках і вертів ним
 Так, потім сяк, пригрівав на вогні, але все було марно :
 Лука не зміг натягнути, і дуже стогнало в нім серце.
 От він розсердившись ляється став і кричав мов сказаний :
 „Хай ёму біс! мене жаль бере і за самого й за вас всіх.
- 250 „Тай не за шлюбом я стільки вбиваюсь, хочай пак і то жаль :
 „Єсть-же і других багато Ахеянок гарних як в самій
 „Нашій Ітаці, так і по другим городам нетутешним,
 „Але мене бере злість, що ми всі мізерні і немоцні
 „Супроти сили царя Одиссея, що навіть не можем
- 255 „Лук натягнути, і сором нам буде в нащадках, як визнають.“
 Знов Евримаху почав говорити Антиной Евпитенко :
 „Ні, Евримаче, не буде сего ; ти і сам добре знаєш.
 „Ниньки у нас на Ітаці бач празник стрілецького бога,
 „Празник великий : хто-ж сьміє натягнути лука? Сховайте
- 260 „Лук, а пруті нехай с кільцями так і стоять, бо ніхто їх
 „Тут зачіпати не буде ні защо, як я собі мислю,
 „Хоч би й прийшов хто в сей дім Лаертенка, царя Одиссея.
 „Лучче нехай виночерпій вином обнесе нас в килішках,
 „А ми, створивши офіру, запрем се загнуте оружжя.
- 265 „Завтра-ж у ранці скажіть козоводу Мелантію знову
 „Кіз нам пригнати, котрі у кошарі єсть самі найлуччі,
 „Що б, срібрулокому ми Аполлону їх стегна спаливши,
 „Лук натягнули та разом скінчили б сперечу почесну.“
 Так говорив Антиной, і вподобалось всім ёго слово
- 270 І почали-ото джури їм воду на руки зливати,

- Слуги проворні вина у килішки до верху налляли
 І частували по черзі усіх, зачерпнувши із кухви.
 І, як створили офіру і випили, скільки хотів хто,
 То Одиссей хитромудрий сказав, замишляючи зло їм :
- 275 „Слухайте-но, женихи браві, славної вельми цариці!
 („Що б я сказав, що велить мені серце у грудях сказати)
 „Я Евримаха прошу й боговидого теж Антиноя
 „Більш од усіх, бо отсеє він слово сказав нам до ладу :
 „Ниньки нехай лука кине та припоручать усе богам ;
- 280 „Завтра-ж у ранці бог силу дарує, кому сам захоче.
 „Дайте лишень і мені той лук тесаний, що б з вами вкупі
 „Снаги в руках і я спробував, чи ще у мене зосталась
 „Сила, якая колись-то була у хвістих сугавах
 „Чи її вже загубили у мене блуканне й нестаток“.
- 285 Так-от сказав Одиссей, і всі згорда розсердились дуже,
 Перелякавшись, що б часом він не натягнув лука й справді.
 А Антиной став йому вимовлять, дорікати й промовив :
 „Ах, волоцюго нікчемний! нема в голові в тебе клепки ;
 „Мало тобі, що спокійно сидиш між вельможними нами
- 290 „І бенькетуєш з всіма на рівні і що слухавш вільно
 „Всі наші речі і оповідання? а другий і жаден
 „Жебрак, вищук речей наших і слухати навіть не сьміє.
 „Смачне вино тобі баки забило, которе і других
 „Надвережає, хто заздро ёго й без пуття уживав.
- 295 „Тож пак вино і Кентавра славетного Евритієнка
 „В халепу вбгало в палатах могучного десь Пиритоя,
 „Як до Лапитів прийшов він ; вином собі баки забивши,
 „Кручений бешкету доброго там наробив в Пиритоя :
 „Лицарів злість узяла, і вони повскакавши за двері
- 300 „Виволокли ёго, вуха ёму окарнали косою
 „Й носа одрізали, і наш Кентавр отуманений трунком,
 „В ноги ударивсь, свій сором оплакуючи і безпутство.
 „С тої пори у Кентаврів з Лапитами ремста повстала,
 „І самого ёго самперед лихо од пянства спіткало.
- 305 „Так і тобі я велику пророчу біду, коли справді
 „Лука натягнеш ; бо жалоців ти ні од кого не встрінеш
 „В нашім народі, а візьмем тебе та на чорному човні
 „Одвеземо до Ехета царя, що людей всіх страчає,
 „Тай продамо, звідтіля уже ти не спасеся ; сиди-ж пак,
- 310 „Пий от вино і з молодшими ти не заходь у сперечу.“
 Тут знов ёму почала говорить Пенелопа премудра :

- „Ні, Антиною: не гоже і кривда була б занедбати
 „Котрого небудь з гостей Телемаха в ёго-ж таки домі;
 „Думавш ти, що як би сей старий натягнув Одиссеїв
 315 „Лук величезний, на руки свої понадіявшись й силу,
 „Взяв би мене у свій дім і я вийшла би заміж за него.
 „Ні, сеї справи ні сам він ніколи не мислив влучити,
 „Тай ніхто з вас ізза сего нехай свого серця не вялить,
 „Тут бенькетуючи: се не пристало, зовсім не пристало.“
 320 Знов у одвіт їй почав говорить Евримах Полибенко:
 „Ікаріівно шановна, премудра жено Пенелопо!
 „Ми і не думаєм овеім, що б він тебе взяв: не пристало;
 „Ми боїмось поговорів людських, а найбільше жіночих,
 „Що б не сказав хто-небудь зовсім худший по роду з Ахейців
 325 „Дрантя, а все таки жінку вельми непорочного мужа
 „Свата, а лука гнучкого зовсім натягнути не вмів,
 „А якийсь другий там жебрак, нищук, волоцюга прийшовши,
 „Легко і лук натягнув отой та і всі кільця прострелив.“
 „Так говоритимуть, і всі ті речі нам соромом стануть.“
 330 І Пенелопа премудра на се ёму от-що сказала:
 „Ні, Евримаче, не можна серед людей в славі вітати
 „Тим, котрі марне псують чоловіка славетного майно
 „Та і господу безчестять ёго, — отсе сором, так сором!
 „Сей вже от странник і ростом високий і тілом здоровий
 335 „Та і не простого роду: вельможного батька дитина;
 „Дайте попробувать тесаний лук і ёму, хай побачим.
 „Я пак і то ще скажу, — і воно таки сповниться певне:
 „Як що старий, Аполлона вмоливши, натягне нам лука,
 „Я ёму дам і хітон і бекешу, одержу все пишну,
 340 „Дам і загострений спис, од собак і злодіїв заслону,
 „Дам ёму гострую шаблю, сандали хороші під ноги,
 „В решті-ж с почотом ёго одвезуть, куди серце бажає.“
 Їй у одвіт Телемаха вельми мудрий почав говорити:
 „Мати шановна! не має ніхто права більше од мене,
 345 „Як лука дати, кому сам захочу, так і не давати,
 „Ні тії, котрі на нашій гористій Ітаці панують,
 „Ні ті, що мешкають по островах в хлібородній Елуді,
 „Жаден із них приневолить не зможе мене, як захочу,
 „Хоч би й зовсім сему страннику подарувать і всю броню.
 350 „Лучче ти, нене, іди у сьвітлицю свою, і за кросна
 „Сівши справляй с поковками всю свою певну роботу.

- „А що до луків — то річ не жіноча, але чоловіча
 „І перш од других моє, бо я єсть тут у домі господар.“
 Дуже вона здивувалась, почувши од сина такую
 355 Сьміливу річ і розумну, і вийшла повагом з сьвітлиці.
 Вийшли за нею й рабині, і там вона довго і гірко
 Плакала за Одисеем, своїм чоловіком, аж поки
 Сна не наслала на ню синёока богиня Аєнна.
 Взяв свинопас на оружжя гнучке і хотів було нести,
 360 Та женихи, те побачивши, стали всі разом кричати,
 А хтось із них молодий та зухвалий сказав свинопасу:
 „Ге! а куди се несеш ти оружжя отсі, свинопасе,
 „Дурбасе! скоро тебе розірве собачня та свинарська,
 „Котру ти вигодував сам, як тільки нам милостив буде
 365 „І Аполлон таки та і всі другі безсмертні боги.“
 Перелякавсь свинопас і оружжя на тім самім місці
 Знов положив, бо всі галас великий підняли в покоях,
 А Телемах теж собі почав гримати на свинопаса:
 „Діду! вперед неси лука й не дуже то так потурай всім,
 370 „Що б я тебе, хоч молодший, назад відтіля не спровадив
 „В поле каміннем, бо єсть я пак силою дужчий од тебе.
 „О як би то і од всіх женихів, котрі суть у палатах,
 „Був я руками і силою луччий і дужчий на стільки-ж,
 „Я б ото зараз заставив усіх вибиратись негайно
 375 „З нашого дому, бо дуже великі безпутства вчиняють.“
 Так він сказав, і на сїм єго слові теж зареготали
 Всі женихи, але-ж сердитись з сеї пори перестали
 На Телемаха. І впять свинопас, те оружжя забравши
 Та підступивши з ним до Одисея, подав єму в руки.
 380 Потім позвавши окрім Евриклею, сказав їй тихенько:
 „Сам Телемах велить зараз тобі, Евриклеє премудра,
 „Двері в жіночих покоях усі зачинити прицільно,
 „І коли хто з вас чи стогн який-небудь чи гупання вчує
 „Між чоловіками в нашій замкнутій сьвітлиці, то в двері
 385 „Що б не виглядували, а сиділи б всі мовчки при дїлі.“
 Так от сказав він, і стало безкрилим для неї се слово*)
 Зараз пішла і в сьвітлицях усіх двері позачиняла,
 Нищечком миттю з сьвітлиці шморгнув і Филитій за двері
 Та спонад двору і позамикав усі брами міцні.

*) Дяв. XVII. 57.

- 390 Там під повіткою здавна лежала човенна кодола
Личана; нею засов завязав і вернувсь до сьвітлиці.
А увійшовши, сїв знов на тім самім стільці звідки встав перш
Все позираючи на Одиссея; а той уже лука
Скрізь оглядав, повертав і сюди і туди, може черви
- 395 Ріг поточили де-небудь, як він на чужині тинявся.
А з женихів хтось промовив, зиркнувши на свого сусіду:
„Бачите, як огляда: потайний він мастак у оружжю.
„Може і в него єсть в дома теж саме оружже, а може
„Лиш придивляється, що б і собі таке сооружити:
- 400 „Справно ним вертить сюди і туди волоцюга негідний.“
Другий-же хтось, молодий та зухвалий додав ще глумливо:
„Хай собі завше він має в ділах своїх вдачі на стільки,
„Як-от тепер ёму вдається сей лук роговий натягнути.“
Так женихи насміхалися; а Одиссей хитромудрий,
- 405 Тільки лиш лука свого оглядав на всі боки вважливо,
Як-ото лїрник; сьпівака дотепний, перш ніж засьпівати,
Легко і справно натягує струни на лїрні кілочки
Та із обох боків мацає скручену кишку овечу,
Так без труда натягнув Одиссей лук тугий та великий
- 410 Та і смикнув задля проби одним тільки пальцем за кишку;
І зацьвірінкала кишка зовсім ніби ластівка тая.
Перелякалися дуже усї женихи, так що зблїдли
Навіть з лица; а Зевес почав страшно гремїти в признаку,
І бідолах Одиссей богорівний зрадив дуже-дуже,
- 415 Що ёму чудо послав тєє син хитромудрого Крона,
Взяв він прудкую стрілу, що була на столї недалеко
Винята з сагайдака, де лежали поховані другі
Стріли усї, котрих мали попробувать скоро Ахейці,
Держачи лука в руках, притягнув до зарубини кишку,
- 420 І, наложивши стрілу та прицілившись, так і торохнув.
Прямо з стільця, де сидїв, і влучив, не схибнувши у кільця
В саму середину, і стріла мідна, наскрізь пролетївши,
В стінці застрягла; тогді Телемахови так він промовив:
„Бач, Телемаче, тебе я нищук, хоч сижу тут в палатах,
- 425 „Не осоромив, попав добре в цїль, та не дуже то й лука
„Я турбувавсь натягати: знать сила ще добра у мене,
„І не така, що б отї женихи глузували так з мене.“
„Ну а тепер уже час зготувать і вечеру Ахейцям
„Поки ще видко, а послї інако почнем забавлятись

430 Сьпівами й лїрою, бо без музики і бенкет — не бенкет.
Так от сказавши, моргнув Телемаху; а той зараз шаблю
Гостру до боку вчепив, як догадливий син свого батька;
Взяв в руки спис з наконешником мідним тай постановився
Біля стільця пан-отцевого, взброєний мідним оружжом.

ОДИССЕЇ Х.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ - ДРУГА.

Вбивство женихів.

- А Одиссей хитромудрий узяв скинув з себе лахмани,
Скочив у крок на високий поріг з своїм луком роговим
Та с повним стріл сайдаком; потім висипав стріли прудкії
Долу, під ноги собі і сказав женихам загордящим :
- 5   „Ну, вже як бачите, ся суперечка почесна скінчилась :
- „Іншу тепер я мету, у якую ніхто ще не мітив,
   „Виберу, може і влучу, як бог Аполлон допоможе.“
Так-от сказавши, він гірку стрілу в Антиною направив,
Сей-же тогді саме опорожнити збіривсь золотую
- 10 Чарку дводонну і вже доторкався до неї губами,
Що б ото випити зразу, про смерть-же у него і гадки
Навіть не було, та й хто б таки думав, що б межі гостями
Стількома хтось там один, хоч і був би од всіх найсильніщий,
Лютую смерть заподіє ёму та вготує і чорну недолю.
- 15 От Одиссей Антиною, примірівшись, стрельнув в горлянку,
І кінцем гострим стріли пробив наскрізь ёму товсту шию.
Навзніч подався Антиной, золотая з рук випала чарка,
Сам повалився, і зараз струмень чоловічої крові
Ринув здоровий із носа; той штуркнув ногою од себе,
- 20 Стіл перекинув і страви розсипались геть по підлозі.
Хліб і печеня піском закалялися. Тут женихи всі
Галас підняли, побачивши вбитим товариша свого.
Зараз з стільців повскакали, забігали скрізь по сьвітлиці
Та поглядали кругом на широкі стіни міцні,
25 Чи не знайдеться де-небудь щита, або списа важного.
І почали Одиссея корити гнівними словами :

- „Странниче! зле ти стреляєш в людей; але в друге
 „Вже ти не будеш стреляти: амінь тобі зараз тут певний,
 „Бо ти убив чоловіка, що між усіма паробками
 30 „Єсть що найлуччий в Ітаці: склюють тебе хижії круки.“
 Так говорили вони, бо гадали, що він ненароком
 Вбив Антиноя, а того дурні не відали овсім,
 Що й задля них ото всіх уже певна погибель настала.
 От Одиссей хитромудрий, спід лоба зиркнувши, гукнув їм:
 35 „А, пси! ви думали, що я уже не вернуся до дому
 „С Трої, що нищили так безпутя мою власну худобу,
 „Та де с котрими рабнями спати вкладались насильно,
 „І як я жив ще, ви сватаєте і мою пак дружину,
 „Не побоявшись ні богів, що небом широким владіють,
 40 „А ніже помсти людської, котра прийде незабаром, —
 „От-же тепер задля всіх вас погибель вже певна настала.“
 Так він сказав, і напав всіх блідий страх великий.
 (Всяк позирав, що б втікти куди-небудь й позбутися смерти).
 Тільки один Евримах у одвіт йому так-от промовив:
 45 „Як що і справді ти єсть Одиссей, що в Ітаку вернувся,
 „То справедлива грізьба твоя, бо виробляли Ахейці
 „Пігани вельми багато в палатах а також й на полі.
 „Але отой вже лежить мертвяком, хто причиною всім у:
 „Се-ж Антиной, натякнувши, нас всіх підустив на сю справу;
 50 „Не доконечне він шлюбу бажав того і добивався,
 „Інше на думці він мав, але того не сповнив Коріфон,
 „Що б на Ітаці багатій над всіми людьми царювати
 „Тільки самому, а сина твого хотів вбити засівши
 „Ну, і за се він спіткав свою долю, а ти над народом
 55 „Змилуйсь твоїм: ми громадою послї за все тобі сплатим,
 „Скільки і випито в тебе і з'їдено тут у палатах, —
 „Кожний за все тобі в двадцяттеро більш заплатить: волами,
 „Золотом, міддю виплачувать будемо, поки аж серця
 „Не заспокоїм тобі, а до того — не сердься, будь ласкав.“
 60 І позиркнувши спід лоба, сказав Одиссей хитромудрий:
 „Нї, Евримаче, хоч би ви і батьківщину віддали всю,
 „Скільки її тепер єсть у вас та приложили б ще стільки,
 „То і тогді теж своїх я не вдержав би рук од убивства
 „Поки б за кривду свою не помстивсь над всіма женихами,
 65 „Вам застається одно тепер з двох: або стятись зо мною,
 „Або тікати, коли хто од смерти втече і не долї;
 „Отже шкода: не втече з вас і жаден од певної смерти.“

Так він сказав ; в тих стремтіли коліна і тѣхнуло серце
І Евримах знов у-друге почав женихам говорити :

- 70 „Браття! не здержить отсей чоловік своїх рук смертоносних,
„А коли взяв в руки тесаний лук та сайдак із стрілами,
„То вже і буде с порога стреляти, аж поки усіх нас
„Не перебе: треба нам доконешне подумать об січі.

„Шаблі виймайте із піхов, столи у-перед виставляйте

- 75 „Супроти стріл смертоносних, та кинемось всі ми на нѣго
„Раптом, то може с порога зібем єго й випхнем за двері.
„Потім по гóроду підем та скрізь геть наробимо крику,
„І вже тогді, як от стрельнув сей раз, то в останнє вже стрельнув.“

Так-от сказавши, він вийняв із піхов свою мідну шаблю

- 80 Гостру з обох боків, та і накинувся на Одиссея
С криком та гуком, а в той самий крок Одиссей богорівний,
З лука спустивши стрілу, влучив в груди як раз біля цицьки,
І стріла бистра встромилась в печінках; у того-ж і шабля
Випала з рук: захитавшися він через стіл перекинувся
85 Ї гєпнув до-долу, й розсипались стравн геть скрізь по підлозі,
Впала і чарка дводонна; і бився той лобом об землю
З болєщів в серці, і в корчах страшених ногами обома
Бив об стілець, а тим часом і очі заплющив на віки.

Вискочив тут Амфином і накинувся на Одиссея

- 90 В січах славетного, вийняв свою шаблю гостру і думав,
Чи не одступиться той од дверей; але тут Телемах вже,
Ззаду до єго підбігши, ударив своїм мідним списом
В плечі промежи лопатки і геть пристромив єму груди,
Той як колода бебєхнув і тріснувся лобом об землю.
95 Зараз одскочив назад Телемах, навіть спис довгий кинув
У Амфиномовій спині, боявся, бач, що б хто з Ахейців,
Як він вийматиме списа, наскочивши раптом на него,
Гострої шаблі єму не встромив або в бік, або в спину.
Зараз ото дременував до дверей, де стояв милий батько,
100 Ї ставши близенько почав єму речі крилаті казати:
„Батеньку! я от піду, принесу тобі щит і два списи
„Ї мідний шпашак, прилаштований добре до лоба твого;
„Сам уберуся у броню, звелю й свинопасови вратись
„Тай скотареві, бо всім нам узброїтись буде безпечнійш.“

- 105 І Телемахові так Одиссей хитромудрий одвітив:

„Гайда, біжи та принось, поки єсть ще мені чим стреляти,
„Що б не зіпхнути мене од дверей, як один я зостануєсь.“

Так він сказав, Телемах-же послухався милого батька,

- Взяв тай побіг у сьвітлицю, де славная броня лежала ;
 110 Вибрав він там межі зброєю штири щити, вісім списів
 Та шишаків штири мідних с хвостами із кінської гриви,
 І поприносив все те до дверей, де стояв милий батько.
 Насамперед він тут сим зодягнувся, у мідную зброю
 Та повдягалися теж і обидва єго челядинці,
 115 І поставали всі в ряд з Одисеем своїм хитромудрим.
 А Одисей-ото, поки ще в него було чим стреляти,
 Знай все стреляв та вбивав женихів одного по одному,
 Добре мету беручи, і ті падали мов снопи рядом ;
 А як не стало вже стріл і не було чим більше стреляти,
 120 Зараз він лук притулив до стовпа, підперав що пак стелю
 Біля блискучих дверей, що з сьвітлиці виходили в сїни
 А сам на плечі надів собі щит, с чотирьох шкур волових
 Зроблений, лоба-ж закрив шишаком із собачої шкури,
 С кінським хвостом, щб-то страшно поверх шишака розвивався,
 125 І взяв у руки два списи здорові, загострені міддю ;
 Тут-же в стїні, од дверей недалеко, були й потайні
 Двері з високим порогом ; виходили тими дверима
 Просто на двір ; як лучалася інколи в тому потреба.
 Отсі то двері звелїв Одисей свинопасу замкнути
 130 І вартувати, а виходу другого більше не було.
 Тут Агелей, обертаючись до женихів так сказав їм :
 „Браття! а може б хто з нас потайними отсіми дверима
 „Вийшов, що б крикнуть, нехай би зібрались сюди громадяне?
 „Вже-ж пак отсей чоловік розстреляв свої стріли останні.“
 135 Знов козовід що-найстарший Мелантій на се їму мовив :
 „Е, ні, не так, Агелее, родину Зевеса ; сї двері
 „Просто ведуть на подвірє, і трудно пробратись тудою :
 „Там і один чоловік всіх задержить, коли трохи сильний,
 „Лучче давайте, я вам принесу із сьвітлиці всім зброю
 140 „Й ви уберетесь, бо там, як я думаю, а не де-інде,
 „Зброю усю поховали вони, Одисей з своїм сином.“
 Так от сказавши пішов козовід що-найстарший, Мелантій,
 Через віконце потайне полїз у ванькір Одисейв,
 Вибрав дванадцять щитів у ванькірі, й дванадцять теж списів
 145 Тай шишаків мідних стільки-ж с хвостами із кінської гриви
 Все те забравши принїс і почав женихам роздавати.
 Тїхнуло серце тогдї в Одисея, стремтіли й колїна,
 Як він побачив, що ті узброїлись і страшно махали
 Довгими списами : діло їму показалось недобре,

- 150 Й зараз почав Телемахові речі крилаті казати :
 „Ну, Телемаче, напевне хто небудь з жінок там в сьвітлиці
 „Іх наущає, що б билися з нами, а може й Мелантій.“
 І у одвіт ёму от-що сказав Телемах вельми мудрий :
 „Ні, тату, я таки сам виноват, не хто другий в сій справі,
 155 „Через недбалість я двері в ванькір в біганині замкнути
 „Овсім забув, а вони-от хитрійші од мене вдалися.
 „Ке, лиш, Евмею, піди та замкни у ванькірі ті двері
 „Й нишком довідайся, чи то з жінок хто все те виробляє,
 „Чи Долівню Мелантій; ёго се, я думаю, штуки.
- 160 Так-ото нищечком в трѣх між собою вони розмовляли.
 Знов із сьвітлиці Мелантій шмигнув у ванькір кріз віконце
 Зброї принести ще більш; постеріг свинопас тую справу
 Й ставши біля Одиссея, сказав ёму нишком на вухо :
 „О Лаертенку, родино богів Одиссею премудрий,
 165 „Онде-ж і зрадник той самий, на кого і ми натякали,
 „Крадеться знов у ванькір він по зброю; скажи-ж мені просто
 „Чи ёго вбити, коли мені вдасться ёго побороти,
 „Чи пак до тебе привести, нехай накладе головою
 „За все те зло і ті кривди, що тут виробляв в твоім домі.“
- 170 І у одвіт ёму знов так сказав Одиссей хитромудрий :
 „Ми с Телемахом у-двох будем вдержувать тут у сьвітлиці
 „Других усїх женихів, хай пручаються, скільки там хочуть ;
 „А ви с Филитієм вдвох тому зраднику руки і ноги
 „Цупко скрутїть; привяжіть ёго задом до дошки, а потім
 175 „Добрий просуньте мотуз і повісьте з дошкою на сволок
 „Там-же таки в ванькірі, підпрїть і колодами двері,
 „Хай так і висить живим, поки здохне у муках пекельних.“
 Так він сказав, і ті сповнили зараз хозяйськеє слово.
 Зараз обидва пішли у ванькір і сховались за двері
- 180 Стали один з них по правую руку, а другий по лїву і ждали,
 Поки той нишпорив скрізь по кутках, набіраючи зброї.
 Тільки ото появился Мелантій і став на порозі,
 Держачи в правій руці шишака с трома верхами з гриви,
 А в лївій плетений щит здоровенний і пилом припалий
- 185 Лаерта ветхого, що завш носив ёго за молодих лїт,
 А тепер щит той давно вже лежав, що й ремінне порвалось,
 Зараз на нѣго наскочили й, зачуб обидва вхопивши,
 Гепнули так ним об землю, що навіть кістки захрумтїли.
 Ноги звязали і руки скрутнли цупким постронком,
- 190 І, як звелїв Одиссей Лаертенку, їх цар богорівний,

- Так і зробили; просунули добрий мотуз межн руки
 Та і повісили там-же таки у ванькірі на сволок
 Вкупі із дошкою; двері-ж колодами попідпирали;
 І ти, Евмею, глузуючи з нєго, ёму так промовив:
- 195 „Ну вже теперки, Мелантіє, будеш всю ніч вартувати,
 „На сій легенькій постелі, яку ти давно заслужив сам,
 „І не проспий вже зірницї рожевої, як злототронна
 „Буде зіходить вона з Океана ріки, і погоних
 „Знов женихам на обід козенят, як і перше пригонив.“
- 200 Так і zostався Мелантій там висіти й муки терпіти;
 А ті обидва, убравшись у зброю і двері замкнувши,
 Вийшли назад у сьвітлицю, де був Одиссей с Телемахом.
 Стали у гнівї великім вони в чотирєх на порозї,
 А женихи всі юрбою тинялися скрізь по сьвітлицях.
- 205 От підійшла до них Зевса дочка синєока Аєина,
 Станом і голосом, постаттю всею на Ментора схожа;
 Дуже зрадїв Одиссей, увидавши її і промовив:
 „Менторе! визволь з біди, не забудь ти приятеля свого,
 „Що-то не раз тобі стільки добра робив, ми-ж однолітки.“
- 210 Так він сказав, бо почув своїм серцем, що бачить Аєину.
 А женихи те-ж собі почали усі разом кричати,
 Й першим із них Агелай сказав слово їй, Домасторенко:
 „Менторе! не вговорив би тебе Одиссей, отсей — хитрий
 „Битися з нами всіма женихами й ёму помагати.
- 215 „Справа така буде в нас, як ми всі собі розміркували:
 „Скоро лиш вбємо отсих непотрібних і батька і сина,
 „То з ними будеш убитий і ти, за те саме, щб мислиш
 „Нам тут в палатах робить: накладеш головою своєю.
 „А як поборемо вас та побєм усіх гострою міддю,
- 220 „То усе майно, яке в тебе є, чи то в домі, чи в полі,
 „Геть заберемо з добром Одиссеевим вкупі, і навіть
 „Ані синів не зоставим живими твоїх, ані дочок,
 „А нїже жінки шановної, що б тут жила на Ітаці.“
 Так він сказав, і Аєина ще гірш розгнівилася в серці,
- 225 Та й почала дорікати Одиссееві сими словами:
 „Нї, вже шкода, Одиссею, нема в тобі сили й одваги,
 „Що колись мав єси, як за Єлену оту білоруку
 „Бив ся с Троянцями безперестанно під ряд девять років;
 „Скільки людей положив ти у січах кривавих; твоїми
- 230 „Хитрощами полонили Ахейці і город Приямів
 „Як-же тепер отсе ти в своїм домі, в своїм господарстві,

- „Плачеш перед женихами, що сили ніби б то не маєш?
 „Йди-но, мій милий, сюди, біля мене тут стань та дивися,
 „Як буде сьміливо Ментор Алкимид отсим супостатам
 235 „Мститись за кривди тобі для твоїх добродійств ради давних.“
 Так-от сказала, та тільки не зараз дала перемогу,
 Перше дізнатись хотїла вона про відвагу і силу
 Як Одиссеєву, та те-ж і сина єго Телемаха.
 І перекинувшись в ластівку, миттю шугнула тай сіла
 240 На почорнілому сволоку тут-же в сій самій сьвітлиці.
 А женихів підущав Агелай таки Домасторенко,
 І Еврином з Амфимедоном й Димоптолемом
 Полїкторенко Писандр і Полиб, забияка завзятий,
 Бо вони силою й хистом од всіх женихів визначались,
 245 Котрі живі ще були і за душі свої потерпали.
 А усіх інчих давно вже здолїли смертельнїї стрїли.
 От і почав Агелай женихам усім так викладати:
 „Браття! вже скоро притомить отсей чоловік свої руки;
 „Та вже і Ментор десь щез, наторочивши похвалок грізних,
 250 „І застаються вони в чотирєх тільки в дверях надвірних.
 „І ви тепер не всі разом пускайте свої спіси довгі,
 „Перше пусгїть тільки шість невеличких, то може Зевес нам
 „І допоможе убить Одиссея і слави зажити.
 „А про останнїх байдуже, лиш тільки отой уже здохне.“
 255 Так він сказав, і ті разом пошпурили кожний по спису;
 Але даремною всю ту їх працю зробила Аєнна:
 Бо із шістєх отих списів то інший улучив в одвірок,
 Інший у лутцї віконнїй встромився або в дверях високо,
 Іншї-ж знов таки позастромлялись де-інде по стїнах.
 260 І як-ото вони з ласки Аєнни спаслись так від списів,
 То Одиссей богорівний до них так почав говорити:
 „Браття! тепер, як я думаю, черга настала вже наша
 „Списами кинуть в юрбу женихів, котрим хочеться дуже
 „Нас повбивать, пісьля того, як стїльки нам кривди вчинили.“
 265 Так він сказав і всі разом метнули по довгому спису,
 Добре примірившись: і Одиссей в Димоптолема влучив,
 А Телемах в Евріяда, Евмей свинопас у Елета,
 А гуртоправ повалив своїм списом Писандра од-разу.
 Всї вони раптом на дїл повалились, зацїпивши зуби
 270 А женихи всі останнї в окремиї кутки заховались.
 Тїй-ж, підбігши с порога з мерцїв списи повитягали.
 От женихи в них метнули знов кожний по гострому спису,

- Й марною знову їх працю зробила богиня Аєнна :
 Інший із списів тих гострих в одвірок улучив й зоставсь там.
- 275 Інший у лутці, як перш опинивсь, а той в дверях високо,
 Іншії-ж знов таки позастромлялись де-інде по стінах.
 Але тепер Амфімедон попав Телемаха у руку
 Вище долоні і мідь ёму шкуру поранила злегка;
 Тай свинопасові Ктисип поверх щита плече подряпав
- 280 Списом, котрий просвистів через голову і впав на землю.
 Знов Одиссей хитромудрий з своїм товариством голінним
 Раптом шпурнули в юрбу женихів свої гострі списи :
 Й Евридаманта убив Одиссей, городів розоритель,
 Амфімедонта вразив Телемах, а Евмей вбив Колиба,
- 285 А що-найстаршій скотар попав Ктисипа як раз у груди,
 І таким вдатним прицілом пишаючись, став говорити :
 „Политерсенку, з усіх гдузувати охочий! Тепер ти,
 „Дурі своїй потураючи, більш гордувати не будеш.
 „Лучче богам покорися, вони над усіх бо сильнішій.
- 290 „Се за воловую ногу гостинець тобі, що ти кинув
 „Ізза стола Одиссеєві і старчуку і волоцузі“.
 От-що сказав старий стажник биків круторогих;
 Домасторенка убив Одиссей довгим списом на місці,
 А Телемах знов Леокрита Евиноренка вбиває,
- 295 Списом улучивши в крижі і гострая мідь простромила їх наскрізь.
 Сторч головою беркицьнув Леокрит й торохнувся лобом об землю.
 От спід високої стелі Аєнна егиду спустила,
 Пагубу смертних, і розум у всіх женихів помутився,
 Бігали з-ляку геть скрізь по сьвітлиці, мов ті-от корови
- 300 Бігають в спасівку по череді, як їх гедзі укусять,
 Або й весною, як спека тай дні такі довгі бувають,
 Або, як-от пазюристії кобці з закрученим дзюбом
 З гір налетівши високих, на зграю пташину наскочать,
 Йї птаство сполохане с хмар по долині ховається в ростіч,
- 305 Кобції-ж їх дзюбом вбивають і бідним нема ні захисту,
 Анї способу втікти і втішаються люде такими
 Вловами; так-ото били вони женихів у сьвітлиці
 Де влучать; стогін та галас тоді тут здійнявся незвичайний,
 Бризкав скрізь мізок і кривью підлога уся заюшилась.
- 310 Тут Лаодис к Одиссею підбіг і обнявши коліна,
 Став ёго слізно благати й крилатії речі промовив :
 „О, Одиссею, твої обіймаю коліна : ах, змилуйсь,
 „Не убивай мене : не науцав я твоїх челядинок,

- „Що б говорили, або що б робили яку небудь капость;
 315 „Я й женихів зупиняв завжди, що б непотрібств не чинили.
 „Що-ж? не послухали дурні і рук не вдержали од кривди,
 „От і спостигла їх праведна кара за їх дурний розум.
 „Я був у них віщуном тільки і не вчинивши нічого
 „Те-ж ляжу мертвим? так де-ж пісьля сього і правда на сьвітї?“
 320 І позирнувши спідлоба на него, сказав Одиссей хитромудрий:
 „Ге, коли так, коли хвалився ти, що у них віщуном був,
 „То вже напевне не раз ти молився оттут у палатах,
 „Що б повороту моєго кінець за для тебе був любий,
 „Що б мою жінку узять та що б з нею і діток придбати.
 325 „От за се саме тепер не втечеш ти од лютої смертї“.

Так-от сказав, і рукою важкою підняв гостру шаблю,
 Що недалеко лежала і випала з рук в Агелая
 Вбитого, сєю-то він і рубнув єго посеред шиї
 І голова на підлогу скотилася, забелькотавши.

- 330 Спасся одначе од чорної смертї сьпівець Терпїенко,
 Фимїй, що то на бенькетах сьпївав женихам із принуки.
 Боязько, мавши кітару в руках голосную, стояв він
 Біля потайних дверей, і на двоє були єго думки:
 Чи вийти нишком з сьвітлиці і біля жертovníка сїсти,
 335 Що був збудований Зевсу заступнику, де-ото часто
 Сам Одиссей Лаертенко пік стегна бичачі в офіру,
 Чи, підступивши, обняти колїна й молить Одиссея.
 Думав він, думав і ось-що єму за найкраще здалося —
 Впасти до ніг і колїна обнявши, молить Лаертенка.
 340 То-ж він кітару свою голосную поклавши до долу
 Межи виноюю кухвою і цьвяхованим креселком,
 А сам підскочивши до Одиссея й колїна обнявши,
 Слізно благав єго і говорив єму речі крилаті:
 „О, Одиссею, молю тебе, зглянься на мене й помилуй
 345 „Потім ти й сам пожалкуєш і каятись будеш, убивши.
 „Так-от нї за що, сьпіваку, богам що і людям сьпїває
 „Я самоучка-сьпівець і боги менї й в мислї і в серці
 „Всякії піснї вкладають, я буду й тебе прославляти
 „В піснях як бога, а ти не стинай голови менї с карку.
 350 „Може сказати тобі й Телемах, любий син твій про мене,
 „Що я по волї своїй не приходив в твій дїм, не бажав теж
 „І з женихами приходити, що б їм сьпівать на бенькетах,
 „Брали мене вони силою, яко вельможні й заможні“.

Так він сказав, єго вчула сьвята Телемахова сила

- 355 І почала говорити зараз батькові, що був близенько :
 „Тату, стривай! не вбивай ти мечем неповинного с'єго;
 „Треба спасти нам і Медонта джуру, що бач піклувався
 „Завш об мені в нашім домі таки, як я був ще маленьким.
 „Але пак де-ж він? не вбив єго часом Евмей, чи Филітій,
 360 „Чи, мо', як ти лютував, він під шаблю тобі підвернувся“.
 Так він сказав, і почув-ото Медонт се слово ласкаве;
 Бо він, скоцюбившись з ляку, лежав під стільцем, загорнувшись
 В здерту недавно воловую шкуру, що б збутися смерти.
 Зараз-от він спід стільця вилізав, скида з себе шкуру,
 365 Потім, підскачовши до Телемаха й коліна обнявши,
 Слізно благав єго і говорив єму речі крилаті:
 „Друже! я осьде; а ти постривай, та скажи й панотцеві,
 „Що б він могутний не страшив мене тепер гострою міддю,
 „З ремства великого на женихів, що то марно псували
 370 „Стільки в палатах добра єму, та і тебе зневажали“.
 І Одиссей хитромудрий вьміхнувшись промовив до него:
 „Ну, ти, Медонте, не бійсь, а спасибі скажи Телемаху.
 „Він тебе спас; памятай-же і сам та скажи і другому,
 „Як-ото завш для людей добродійство придатніш злочинства.
 375 „Йдїть-же собі ви обидва з сьвітлиці на двір та й сидїть там
 „Дальше од смерти й убивства, і ти, і сьпівець наш славути,
 „Поки тут в домі я впораюсь с тим, що мені іще треба“.
 Так він сказав і ті вийшли обидва з сьвітлиці повагом
 Та при жертovníку Зевса, заступника странників, сіли,
 380 Завш навкруги озираючись, та оглядаючи вбивства.
 І Одисей озирався у сьвітлиці, чи не заховався
 Може де-небудь, живим хто тїкаючи чорної смерти?
 І постеріг він, що всі до одного упавши лежали,
 Кривю зогижені й пилом мов риби, як витягнуть їх от
 385 На піскуватий пак беріг рибакі, із пінного моря
 Неводом часто-петельчатим, і без води всіх на сонці
 Та на гарячім піску скрізь по березі пороскидають,
 Й Гелїос, сонце пекуче, виперло дух з них останній;
 Так-ото і женихи всі один на одному лежали.
 390 От Одиссей хитромудрий тогді Телемахові й каже:
 Ти, Телемаче, тепер мені мамку поклич Евриклею,
 „Маю я їй одно дуже цікавеє слово сказати“.
 Так він сказав, і послухався син свого любого батька,
 Й двері навстяж одчинивши, гукнув Евриклеї шановній;
 395 „Йди лиш сюди, Евриклеє, бабуню старезна, котора

- „За челядинками всіма в палатах отсих назиравш.
 „Йди, панотець тебе кличе, щось має тобі він сказати“.
 Так от сказав він, і сказано слово се їй не на дарма;
 Двері усі вона поодчиняла в свѣтлицях жіночих
 400 Й до Одиссея пустилась; ішов Телемах попереду.
 Потім знайшли Одиссея посеред побитого трупу:
 Кривю закаляний ввесь і мазкою стояв він, мов лев той,
 Що-от вола гуртового строщивши, іде собі ситий веселий:
 Все в нього — груди і паща с того так і з другого боку,
 405 Всюди заюшено кривю, що й глянути страшно на нього.
 Так в Одиссея було все заюшене — ноги і руки.
 Як увидала вона тії трупи і крові потоки,
 Хтіла була заридати, бо діло великеє вздріла
 Та Одиссей зупинив, хоч її пак і дуже кортіло,
 410 Потім до неї почав говорити крилатії речі:
 „С тиха радій собі в серці, стара, й не роби нам тут крику;
 „Гріх бо над трупами вбитих свою виявляти пак радість,
 „Хоч їх здоліли і божая кара й діла непотрібні:
 „Не поважали нікого вони із людей, хто б не був він,
 415 „Чи сіромаха бездомний, чи хто і господар заможний;
 „От, через розум дурний свій вони й таку долю спіткали.
 „Ну, а тепер назови ти мені челядинок по йменню,
 „Й тих, що безчестять мене, та і тих, які єсть неповинні“.
 І у одвіт ёму так почала говорить Евриклея:
 420 „Я тобі скажу, мій синочку любий, всю щирую правду.
 „Єсть тут у тебе в палатах жінок пятьдесять челядинок;
 „З них призвичаїли ми де-которих на всі рукоділля,
 „Вовну чесати і всяку роботу важкую справляти;
 „А що дванадцять із них то притьмом ледащиці вдалися,
 425 „І зневажають вони і мене і саму Пенелопу.
 „От Телемах вже давненько пак в літа ввійшов, але мати
 „Не дозволяла ёму над жінками що б порядкувати.
 „Ну, так піду-ж я у верхню свѣтлицю про все розказати
 „Жінці твоїй; вона спить і не чує, яка в нас тут радість“.
 430 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
 „Ні не буди ти її; а скажи, що б прийшли сюди зараз
 „Всі ті жінки, які тут непотрібства такії вчиняли“.
 Так от сказав він і вийшла стара Евриклея з свѣтлиці

*) Див. XVII. 57. XXI. 386.

- Волю сказати пак панську жінкам, що б скорійш всі зібрались.
- 435 А Телемах, гуртоправа покликавши і свинопаса,
 Став їм обом, як ввійшли вони, речі крилаті казати :
 „Трупи тепер повиносьте, кликнувши жінок челядинок ;
 „Потім стільці і тесові столи всі гарненько водою
 „Пообливайте і губками добре з піском пошуруйте
- 440 „Потім, як все в домі повимиваєте та спорядите,
 „Виведіть всіх заразом челядинок на двір із світлиці
 „Та межі круглою шопою і барканом їх поставте,
 „Що б їх мечами з обох боків гострими всіх заколоти ;
 „Вийміть із них їх негідні душі за блуд той, через що
- 445 „Дім оганьбили наш, із женихами лягаючи спати“.
 Так він сказав, і жінки челядинки зібрались всі разом,
 Тай почали голосити і слізи гіркі проливати.
 Спершу ото повиносили трупи побитих з світлиці
 І поскидали всіх серед двора під повіткою в купу
- 450 Наче снопи або дрова ; орудував справою тою
 Сам Одиссей, підганяючи кожну, й та мусила слухать.
 Потім стільці і тесові столи всі пісочком з водою
 Пошарували і губками до суха повитерали.
 От Телемах з гуртоправом Филітєм та свинопасом,
- 455 Заступи взявши й лопати, долівку в світлиці зстругали,
 Землю-ж рабині виносили та на подвір'ї зсипали.
 І як упорались — вимили, позамітали, прибрали,
 Вивели всіх заразом челядинок на двір із світлиці
 Та межі шопою і барканом у ряд постановили,
- 460 В тісному дуже кутку, звідки трудно було вже спастися.
 От і почав Телемах непотрібним жінкам говорити :
 „Чесною смертю що б вмерти — вам, суки, того не діждати,
 „Бо есте блудом своїм, беззаконним спанням з женихами
 „Соромом голову вкрили мені й моїй неньці шановній“.
- 465 Так він сказав, і кодолу товсту з синеносого човна,
 В шопі на крюк зачепивши одним кінцем і, натягнувши
 Цупко та туго, другим привязав до стовпа камяного
 Високо так, що б і жадної ноги к землі не торкались
 От на кодолі тій він і повішав усіх челядинок.
- 470 І як дрозди довгокрилі, або сизокрилі голубки,
 З лету попавши в сільце тріпотять ; так ото й челядинки
 Затріпотали, як їм зашморгнули на шиї всім петлі,
 Тільки недовго : ногами подритали трішки тай вишкля.
 Потім з світлиці й Медантія вивели теж на подвір'я

- 475 Носа одрізали й шаблею вуха ёму одтяли теж,
 Вирвали і срамоту чоловічу, а далі відтяли
 Руки і ноги і все теє повикидали собакам.
 Потім усі собі мителем руки і ноги обмивши,
 В дім Одиссеїв вернулись, бо справа уся вже скінчилась,
- 480 І Одиссей своїй мамці, старій Евриклеї, промовив :
 „Сірки, стара, принеси нам тепер та внеси і багаття.
 „Що б покурити в сьвітлиці; а потім скажи Пенелопі,
 „Що б вона зараз спустилась сюди, покоёвок забравши,
 „Та і другії рабині, що б тут були всі безпремінно“.
- 485 І у одвіт ёму мамка стара Евриклея сказала :
 „Отсе то так, любий синочку: слово до ладу ти мовив ;
 „Але я перш принесу тобі чисту і луччу одежу,
 „Бо не пристало тобі носити дрантя на плечах широких
 „Се б то господарю власного дому — сєть гріх та і сором“.
- 490 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий :
 „Насамперед що б багаття тут зараз було у сьвітлиці“.
 Так він сказав, і шановная мамка, стара Евриклея,
 Зараз принесла вогню і пахнючої грудочки сірки ;
 І розпочав Одиссей скрізь курити, в сьвітлиці й на дворі.
- 495 А Евриклея стара почвдала в жіночі покої,
 Що б позивати мерщій пак до гурту жінок челядинок.
 І незабаром ввійшли челядинки, с каганчиком кожна,
 Та і накинулись на Одиссея, що б то привітати :
 Руки обидві ёму цілували, і голову й плечі,
- 500 І Одиссея великий взяв жаль од такого привіту :
 Гірко сердешний заплакав, пізнавши усю свою челядь.

ОДИССЕЇ Ч.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ - ТРЕТЯ.

Одиссея пізнає Пенелопу.

З радощів мамка стара, мов дівча молоденьке метнулась
В верхню сьвітлицю, сказать господині про дивну новину,
Про чоловіка; коліна подужчали, ноги аж скачуть.
Стала ото в головах Пенелопа і так їй сказала :

- 5 „Встань, Пенелопо, дитя моє миле, устань подивися,
„Власним своїм таки оком на те, чого довго бажала.
„Там Одиссей, хоч пізенько, а все-ж пак вернувся, приїхав ;
„Поубивав геть до гаспида чисто усіх женихів, щó
„Нищили дім ёго й марне, на злість ёго сину псували“.
- 10 І у одвіт їй на се Пенелопа премудра сказала :
„Мамко! мабуть тобі розуму отсе боги вкоротили,
„А вони можуть й найрозумнійшого дурнем зробити,
„Й ёлопа певного розумом нагородити та хистом.
„То-ж і тебе звередили, а досі була ти розумна.
- 15 „На що жалю завдаєш ти мені небилицею сею,
„На що збудила, на що мені сон перервала солодкий.
„Що от склепив мені віка, що я вже давно не стуляла
„С тої доби, як поплив Одиссей у ту капосну Трою,
„Що навіть доброго слова не варта, не те що б ще славить.
- 20 „Йди собі знову на низ й не баламуть мене задаремне,
„Як би яка-небудь іпча з жінок, що мені услугують,
„Сю небилицю сплела та що б так, як от ти, розбудила,
„Я б їй дала прочухана такого, що б тямилу по вік
„Ну, а тебе, Евриклеє, спасла твоя старість шановна“.
- 25 Знов їй на сее в одвіт Евриклея старезна сказала :
„Я не жалю завдаю небилицями, я кажу правду,

- „Що Одиссей вже приїхав, сидить там в сьвітлиці, як кажу,
 „Він то й єсть чужесторонець, котрого так всі зневажали.
 „І Телемах знав про нього давно вже, що він пак приїхав,
 30 „Але розумно таїв він од всіх, що то єсть його батько,
 „Доки б помстивсь Одиссей над препишними пак женихами“.
 Так Евриклея сказала, та-ж радісно скокнула з ліжка,
 Шню руками старій обняла, і закапали слізи
 І почала їй крізь слізи крилатіі речі казати:
- 35 „Мамко голубко! скажи мені серце, всю щирую правду.
 „Чи то і справді вернувсь Одиссей, як отсе ти говориш?
 „Як-же з юрбою безстидних отих женихів він упоравсь
 „Сам один? Їх-же пак сходилось завше в палаті багато“.
 І Евриклея шановна на се Пенелопі сказала:
- 40 „Я і не знаю й не бачила, тільки лиш чула стогнання,
 „Кого вбивали; сиділи ми всі у окремній сьвітлиці
 „В самім кутку, і були пошідпирані дошками двері,
 „Поки ото Телемах, любий син твій мене із сьвітлиці
 „Та не кликнув, а покликать мене повелів йому батько.
- 45 „От я прихожу і бачу: стоїть Одиссей серед трупу
 „Вбитих: лежали вони наче б дрова, один на одному.
 „Скрізь по підлозі; його я побачивши, дуже зраділа,
 (А він увесь, мов пустельний той лев, був закушений кривю)
 „Але тепер уже всі ті побиті лежать на подвірі
- 50 „Купою. А Одиссей, розпаливши огонь у сьвітлиці,
 „Сморід викурює сіркою й се пак прислав він по тебе.
 „Йди-ж но мерщій, та порадуйтесь вдвох собі досить
 „Та заспокойте і серце, бо лиха ви вельми зазнали.
 „Сповнилось вже і твоє і його кількалітнє жадання:
- 55 „Він повернувся живий та здоровий до власного дому,
 „Сина й тебе при здоровю знайшов, женихам же злочинцям
 „Пімсту приніс і за кривду наклали вони головою“.
 Знов їй на се премудра жона Пенелопа сказала:
 „Мамко голубко! не дуже лиш заздальгідь ти і радуйсь;
- 60 „Правда, ти знавш, який він жаданий для всіх, а найбільше
 „То за для мене і сина, що єсьмо із ним породили,
 „Все-ж таки віри не йму я тому, що отсе ти говориш;
 „Мабуть хто небудь з безсмертних побив женихів тих чванливих,
 „Капости їх не стерпівши, пихи та і діл соромицьких.
- 65 „Не поважали нікого вони із людей, хто б не був він,
 „Чи то нетяга бездомний, чи то і господар заможний;
 „От через розум дурний свій і кару вони претерпіли.

„А Одиссей вже не вернеться, бо на чужині загинув“.

І у одвіт їй на сєє стара Евриклея сказала :

- 70 „Доню моя! Яке слово тобі пролетіло крізь зуби?
 „Ти бач змагався, буцім от муж твій що там у світлиці,
 „По вік не вернеться. Ну, коли в сїм ти не ймеш мені віри,
 „То я тобі скажу другу якусь і вже певну признаку,
 „Шрам, що колись укусив єго дикий кабан білим зубом.
- 75 „Я, єму ноги вмиваючи, постерегла і хотїла
 „Зараз сказати тобі, отже він, рота мені затуливши,
 „Навіть і писнуть не дав і тогдї-ж наказав, що б мовчала.
 „Йди-ж лишень : я у заклад свою голову ставлю що правда,
 „А коли збрешу тобі, то скарай мене лютою смертю“.
- 80 Знов їй на сєє сказала в одвіт Пенелопа премудра :
 „Любая мамко! не можна тобі розгадати на певне
 „Замисли богів безсмертних, хоч будь ти од всїх наймудрійша.
 „Але ходїм лиш з тобою до сина, нехай я побачу
 „Мертвих отих женихів та і того, которий їх стратив“.
- 85 Так-от сказавши, спустилась по сходах, міркуючи в серці,
 Що їй зробити : чи то здалека ставши, єго запитати,
 Чи підійти та у руку і в голову поцілувати.
 От увійшла, камяний поріг переступивши високий,
 Та супроти Одиссея і сїла, вогнем освїчена,
- 90 Біля другої стїни ; до стовпа притулившись і очи
 Вниз опутивши, сидїв Одиссей і чекав, що то скаже
 Жінка славетна єму, увидавши своїми очима.
 Та-ж анї пари із уст, тільки в серці давалася диву :
 То єму просто і сьміливо гляне у вічи, то знову
- 95 Не пізнавала, що драная дуже на нєму свитина.
 От Телемах, по іменню назвавши, промовив до неї :
 „Що се ти, мамо, мов мачуха так поглядаєш із пильна,
 „Чом так далеко од батька сидиш, а не сядеш близенько,
 „Не заговориш до нєго прихильно? Тобі чом байдуже ?
- 100 „Інча то вже б не цуралася серцем таким не прихильним
 „Свого таки чоловіка, що от, натерпівшися горя,
 „Аж на двадцятому році вернувся у рідную землю.
 „А в тебе серце й тепер іще пак од каменю твердїйше“.
 Знову на сєє єму Пенелопа премудра сказала :
- 105 „Сину мій! серце у грудях у мене здивоване вельми,
 „І я не можу нї слова сказати єму, нї розпитати,
 „Навіть і глянути в вічи не можу. А що коли справді
 „Він Одиссей, що вернувся до дому, то зараз пізнаєм

„Ми один одного легко, бо єсть у обох нас признака,
110 „Що ми у двох тільки знаєм, а другий хто інший не знає“.
Так-от сказала вона; усміхнувся Одиссей богорівний
І Телемахові став говорити крилатіі речі:

„Хай, Телемаче, отсе твоя мати мене у палатах
„Пробує добре, а скоро вона заговорить щось ліпше.
115 „Я тепер брудно зодягнений, драна свитина на плечах,
„От через те-ж то вона мене не поважає і каже,
„Що се не я, поміркуюм-но, як би найлучче все сталося.
„Ти-ж таки знаєш, що хто і одного убє чоловіка,
„Хоч би тої вбитий і жадного местника в себе не мав би,
120 „Вбивця тїкає, і родичів кида і рідную землю;
„Ми-ж повбивали є тобою отсе юнаків що-найкращих,
„Що на Ітаці; так-от нам і треба об сєму подумать“.

І у одвіт єму так Телемах вельмимудрий промовив:

„Ну, вже об сїм, милий тату, подумай ти сам: ти-ж говориш,
125 „Що нема в сьвітї, що б хистом й кебетою був хто над тебе,
„Що сперечатись є тобою ніхто у сїй справі не зможе
(„Ми будем тєє робить, що велить нам і серце і розум;
„Нам ніякої не треба підмоги, в нас сили єсть досить“).

І у одвіт єму так Одиссей хитромудрий промовив:

130 „Я тобі, сину, скажу, як здається менї саме лучче;
„Перше над всеє обмийтеся та повдягайте хитони,
„Та і рабинї нехай зодягнуться в хорошіі сукні:
„А богорівний єспівець хай кітару візьме голосную
„Та хай до скоку веселого всім тут танка виграває,
135 „Що б і прохожий по вулиці та де-каторі з сусїдів,
„Як спонадвору почує, подумав, що тут у нас грище.
„Треба, що б сумная звістка про смерть женихів загордящих
„Не розійшла ся по городу перше, ніж всі ми підемо
„Звідєль на нашеє поле лїснєте, а там вже побачим,
140 „Там поміркуюємо, що то нам Зевє Олимпійський дарує“.

Так-от сказав Одиссей і вподобалось всім єго слово;

От вони пообмивались й в хитони хороші вдяглися,
Поодягалися те-ж і жінки, а єспівець богорівний
Взяв голосную кітару й почав на нїй так вигравати,
145 „Що всім заблаглось пісєнь засьпівати і потанцювати.
І почали забавлятись усі — і жінки й чоловіки,
Й так вибивали ногами, що скрізь у палатах гудїло.
От хтось знадвору почувши почав собі так говорити:
„Певне уже оженився хто-небудь на нашій царциі:

- 150 „Ох пустотлива! не хтіла діждатись законного мужа,
 „Поки приїде та в домі великому порядкувати“.
 Так говорили сусіди, не відали, бач, що вчинилось.
 А Евриклей тим часом взяла Одиссея до лазні,
 Мителем гарно обмила і маслом пахучим натерла,
- 155 В хитон тоненький ёго одягнула і в гарну хламиду
 А синёока Атина ёго оздобила красою.
 [Став він і вишчий на зріст і товстійший, як квіт гіяцинту,
 Довгеє та кучеряве волосся спускалось на плечи.
 Так як-от золото сріблом красить й вимережує штучно
- 160 Майстер мастак, що навчився в Гефеста й Паллади Атини
 Штукам усяким, і гарніі дуже роботи майструє;
 Так Одиссея Атина красою всёго оздобила].
 Вийшов із лазні він, станом до богів безсмертних подібний.
 І зараз сів на тім самім стільці, звідкіля і піднявся
- 165 Супроти жінки своєї, і так їй почав говорити:
 „Дивна ти дуже: тебе лиш одну межі всіма жінками
 „Серцем таким камяним наділили Олімпськіі боги:
 „Інча то вже б не цуралася серцем таким неприхильним
 „Свого-ж таки чоловіка, що-то, натеріівшись горя,
- 170 „Аж на двадцятому році вернувся у рідную землю.
 „Ну, що-ж робити? ти, мамко, стели мені постіль; я ляжу
 „Спати один, бо у неї у грудях залізнеє серце“.
 Тут знов на сее ёму Пенелопа премудра сказала:
 „Дивний і ти, що так кажеш: не чваню ся я й не гордую
- 175 „Та і не дуже дивуюсь: я ще памятаю, яким ти
 „Був, як поїхав з Ітаки на довговесельному човні.
 „Ну, так іди-ж, Евриклее, постіль постели ёму гарну,
 „Тільки не в тому ванькірі, що він сам зробив, а де-інде:
 „Там ёму ліжка міцнеє постав, поклади і перину,
- 180 „Та кожушанок м'яких і жупанів і ковдру тоненьку“.
 Так говорила вона, чоловіка дратуючи; той же
 Вельми розсердивсь на жінку і так їй почав говорити:
 „Жоно! ти слово велике і дуже вразливе сказала.
 „Хто-ж виніє ліжка з ванькіра моє? ба і дужій людині
- 185 „Трудно було б ёго здвигнути, як би не бог сам прийшовши
 „Ліжка не виніє де-інде, лиш богу то легко зробити,
 „А чоловікові, хоч би він був молодий і найдужчий,
 „Трудно було б ёго здвигнути: була в тім ліжку потайна
 „Зроблена штука, й ту штуку я сам змайстрував, не хто інчий.
- 190 „В нас на подвірї росла перш маслина рясная, висока

- „Й товста така, що обнять не могли б її ні трох чоловіка;
 „Тую маслину я муром обів із тесаних каменів,
 „І, що б зробити ванькір, дерев'яним покрив її зверху
 „Дахом, і двері дощаті зробив на залізних завісах.
 195 „Потім сокиру узявши, зрубав тую рясну маслину,
 „А пень від самого кореню міддю навкруг обтесав бач
 „Гладко і вміючи, далі і шнуром ще вирівняв добре,
 „Й пень основою ліжку зробивсь; просвердлив в нѐму свердлом
 „Дірки, і став собі ліжку витесувать, поки не скінчив,
 200 „Золотом, сріблом і кісттю слоновою все помережив,
 „Й рампу ліжкову червоним ремінням пригнав до основи.
 „От тобі ліжка мого всі признаки; але-ж пак не знаю,
 „Чи тебе ліжка стоїть, як і перше на місці, чи може
 „Вже єго виїсє хто, пилкою пень розпилявши маслинний“.
 205 Так він сказав, а у тої колїна стремтіли і серце
 Тѐхнуло, бо Одиссей розказав всі ліжкові признаки.
 Ринули слѐзи з очей, вона кинулась до Одиссея,
 Поцілувала, обнявши, у голову й так-от сказала:
 „Ох, Одиссею, не ремствуй на мене: ти завше був добрий
 210 „І над усіх розумнійший; нам халепу боги послали:
 „Заздрили на наші бач молодощі, і от їм не хтілось,
 „Що б дожили ми до старости в згоді і чесній любові.
 „Ну, так не сердься-ж і не дорікай мені ниньки за тебе,
 „Що я не зараз, побачивши вперше, к тобі прихилилась.
 215 „Завше, бач, серце в моїх білих грудях тремтіло й боялось,
 „Що б який-небудь пройдиєвіт словами мене та не збавив,
 „А єсть багато по світу людей тих злодіїв зрадливих.
 „От же і тая, Зевеса дочка, Аргів'янка Єлена
 „Не полюбила б того чужоземця і з ним не тікала б,
 220 „Як би то знала, що славні Ахейці за нею прийдуть,
 „Силою візьмуть і знов привезуть її в милу отчизну.
 „Демон якийсь її зрадив вчинить непутящє діло:
 „Раньше і в голову їй не приходила халепа с'я
 „Й тая біда, зза котрої і нас таке горе спостигло.
 225 „Ну, а коли ти отсе розказав мені ясні признаки
 „Нашого ліжка, котрого ніхто із людей і не бачив,
 „Тільки с тобою ми в двох і одним лиш одна покоївка,
 „Наша таки Акторівна, котру дарував мені батько,
 „Як я йшла замїж, вона в ванькірі сторожила нам двері;
 230 „То вже тепер ти впевняєш моє невгамучєє серце“.
 Так-от сказала і туті їму завдала іще більше:

- Гірко ридючи, голову звисив бідака на груди
 Любої, вірної жінки ; і як-от побачивши беріг,
 Радї єсть мореплавці, котрим Посидон серед моря
 235 Човна строчив, і гойдають ёго вітри буйні на хвилях,
 І не багато отих мореплавців втече од хвортуні,
 Ї тванню солоного моря покриті по білому тїлу,
 Раді виходять на беріг утікши од певної смерті ;
 Так і вона була рада, ввидавши свого чоловіка
 240 І не могла нїже-ні білих рук одірвати од нёго ;
 Так би с плачем вони і повстрічали рожеву зірницю,
 Як би щось інше не вигадала синёока Атина :
 Ніч задержала у небі надовше вона тай зірницю
 Золототронную теж на ріці Океанї і коней
 245 Бистрих впрягать не дозволила, щó сьвіт на землю привозять
 Се б Фаетона і Лампа, що служать за коней в зірницї.
 От і почав говорить Одиссей хитромудрий до жінки :
 „Жінко! та ми пак іще не дійшли до кінця наших бід всіх
 „Ї нашого горя: багато ще буде труда і роботи
 250 Трудної, котру усю dokonешне повинен я сповнить.
 „Так, бач, менї вже душа й тїнь Тиресія спорокувала
 „В той самий день, як ото я спустився колісь до Аїда,
 „Що б і про свій поворот там провідати тай товариства.
 „Але давай лишень, жінко, підемо та ляжем на ліжко
 255 „Та сном солодким заснувши, сугасти свої заспокоїм“.
 І ёму знов на се так Пенелопа премудра сказала :
 „Буде готова тобі біла постіль, коли твому серцю
 „Буде завгодно, як що уже боги тебе повернули
 „Знову в палати розкішні твсі і в твою рідну землю ;
 260 „А коли раз уже заговорив ти про божий рішинець,
 „То розкажи про останню напасть ; я, то правда, провідать,
 „Можу і послї, але-ж тепер знать воно все таки лучче“.
 І у одвіт їй на сєс сказав Одиссей хитромудрий :
 „Та і чудна-ж ти ; кортить тебе пак про се знать dokonешне ?
 265 „Ну, то і добре: скажу тобі все, не втаю нїже йоти.
 „Тільки не радістно буде воно твому серцю, бо й сам я
 „Тому не радий. Тиресїй казав менї взяти у руки
 „Довге весло і обходити з ним городів як найбільше,
 „Поки-ото не прийду до людей, котрі моря не знають
 270 „Тих людей, щó навіть завше і страву без солї вживають
 „Котрі ніколи ні червонобокх не бачили човнів,
 „Нї гнучких весел та довгих, щó крилами служать для човнів.

- „Він мені ясну признаку сказав, — не втаю ї од тебе :
 „Як що тобі поветрічається другий який подорожний
 275 „Та запитає — яку се лопату несеш ти на плечах“.
 „То застроми тогді в землю весло — говорив так Тиресій, —
 „І Посидону владиці створивши сьвятую офіру
 „І барана і вола і свиней розплодителя кнура,
 „Вже повертайся до дому, а вдома вчини гекатомбу
 280 „Богам безсмертним, которі в небі широкім панують,
 „Всім по порядку і смерть твоя прийде до тебе із моря
 „Тихая і супокійная вельми вона то тебе і здолає,
 „Як ти вже будеш літами старезний, народ же увесь твій
 „Буде щасливий“. Таке то мені напрозорив Тиресій
 285 І на се знов ёму так Пенелопа премудра сказала :
 „О, коли старість хорошу такую пошлють тобі боги,
 „То й єсть надія, що буде визвіл од тих бід і напастей“.
 Так-ото в двох проміж себе вони розмовляли любенько.
 Тою порою пішла Евринома із мамкою вкупі,
 290 Постіль мнякую стелити при сьвітлі палких каганців їм
 І як обидві вони зготували постіль проворненько,
 То Евриклея пішла собі спати в жіночу сьвітлицю
 А Евринома, стара покоївка, узявши каганчик
 В руки, пішла провести у ванькір їх на ліжко мнякеньке,
 295 А проводивши пішла собі спати, а тії обоє
 В любощах та по старому звичаю лягли теж на ліжку.
 Тут Телемах з гуртоправом Филитієм та з свинопасом
 Всім челядинцям звеліли, що б ті танцювать перестали
 Та і самі б ішли спати в розкішні палати тінняві.
 300 Ті-же обоє, як націлувались та намилувались,
 Любую бесіду стали вести проміж себе тихенько.
 І богорівна жона говорила от, скільки вона перенесла,
 Дивлячись на непотрібну юрбу женихів загордящих,
 Що із за неї багато биків і дрібного товару
 305 Різали, та і вина було вишито кухов чимало.
 А Одиссей богорівний розказував, скільки зробив він
 Людям напастей, та скільки і сам претерпів по чужині.
 Все розказав він і жінці було ёму слухати любо,
 Навіть не брав її сон, поки той скінчив оповідавня.
 310 Він почав с того, як перше Киконьців побив і як потім,
 Він с товариством приїхав у землю людей Лотофагів,
 Що ёму Киклоп зробив і як він над ним добре помстився
 За всіх товаришів, що пожер Киклоп безмилосердно

- Як він прибув до Еола й як той повитав ёго ірече
 315 Й випровадив, але ба, не судилось ёму ще доїхати
 В рідную землю, бо буря ёго підхопила страшенна
 Та і носила, хоч він убивався, по рибному морю ;
 Як в Тилепил він приїхав, у город землі Лестригонів,
 Котрі і човни побили ёму і товаришів славних
 320 [Всіх, Одиссей лиш один тільки й спасся на чорному човні]
 Та розказав і про зраду Цирцеї, про всі її чари,
 Потім сказав, як спускався він в темнеє царство Аїда
 В чорному човні, що б душу Тиресія там запитати
 Про поворот; як він душі усіх там товаришів стрів
 325 Й матір, що пак породила ёго й годувала маленьким;
 Як довелось ёму чути й Сиренів чарівні сьпіви,
 Як проїздив поуз скелі блудячі — страшної Харибди
 Й Скилли, помимо котрих ще ніхто не проїхав безпешно;
 Як товариство ёго бога-сонця корів повбивало
 330 І як за сее стрілою грімничою човна прудкого
 Зеве потрошив їм в тріски, як пропали й товариші браві
 Всі до одного, а сам він утік од біди і од смерти;
 Як він приїхав на острів Огигію к нимфі Калипсо,
 Котра держала ёго, все силкуючи, що б був їй мужем
 335 В гарних печерах і як годувала і як говорила,
 Що ёго зробить безсмертним, що він не зстаріє ніколи,
 Але дарма все те; перемогти не змогла ёго серця;
 Як після того, біди натерпівшись, діставсь до Феаків,
 Котрі од широго серця ёго поважали як бога
 340 Й випроводили на бистрому човні у рідную землю,
 Обдарувавши одежею всякою, міддю і злотом.
 Оповіданнє було се останнє: ёму сон солодкий
 Віка склепив після сєго й сустави ёму заспокоїв.
 А синёока Атина знов іншеє що загадала:
 345 Тільки ото Одиссей мав надїю у серці на ліжку
 З жінкою вкупі полежать і сном підкрепиться солодким,
 Як з океяна піднялася золототронна зірниця,
 Що б людям сьвіт принести: Одиссей тогді муєв устати
 З ліжка мякого і так любій жінці почав говорити:
 350 „Жоно! уже ми є тобою наситились надто
 „Всяких напастей: ти тут об менї об моїм повороті
 „Плакала, а мене боги, найбільше-ж Зевеє на чужинї
 „В путях держали далеко од рідного милого краю.
 „Ну а тепер, як є тобою ми знов на жаданому ліжку,

- 355 „Ти доглядай мені всего багатства, що тут у палатах,
 „А про худобу, що збавили нам женихи загордячі,
 „Я попікуюсь: одно возьму сам я, а друге Ахейці
 „Будуть вертати, аж поки хлівів мені всіх не наповнять.
 „Я от вдягнувся тай піду на наше діснестее поле
- 360 „Милого батька побачить, по мені що дуже сумує;
 „Ти-ж, як розумная жінка, роби тут, щоб я тобі скажу:
 „Тільки лиш сонечко встане, то зараз розійдеться чутка
 „Про женихів, що ми їх повбивали оттут у палатах.
 „Ти с покоївками підеш собі в свою верхню сьвітлицю,
- 365 „Там і сиди, не виглядує в вікню й не розпитує нікого“.
 Так він сказав і на плечі надів свою славную броню
 Та розбудив Телемаха, Филитія і свинопаса;
 Всім їм звелів в руки зброю узяти і в броню вдягнутись.
 Ті його слова послухались, в мідную броню вдягнулись
- 370 Й вийшли з сьвітлиці крізь двері; ішов Одиссей поперед їх.
 А вже сьвітало на дворі; і от синёока Атина,
 Темною нічю прикривши, їх вивела хутко за город.

ОДИССЕЇ Ω.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ - ЧЕТВЕРТА.

Офіри.

- От і почав тут Киллинський Єрмис визивать к собі душі
Всіх женихів; він держав у руках золоту патерицю,
Гарну, котрою бувало всім людям він очи счарує:
Зараз ото і приспить, а хто спить, того зразу розбудить.
- 5 Нею махнувши, він душі побитих повів за собою,
І тії, наче б то ті кажани, що літають у темній печері,
Та скриготять, ненароком, як хто одірве їх од скелі,
Де от сидять вони й держать ся цупко один за одного, —
Так скриготіли і душі убитих, йдучи за Єрмисом;
- 10 Він же собі супокійний, їх вів по смердячій дорозі.
От вже пройшли вони і Океан ріку й скелю Левкаду,
Вже й Геліоса ворота минули і Сонів господу,
І опинилися всі разом на латтачному лузі,
Де ото душі померших тиняються завше як мари.
- 15 Тут самперед вони душу нашли Пелієнка Ахилла
Вкупі з душею Патрокла, затім непорочного тінь Антилоха,
Та і Аякса, що був самий краший і вродою й станом
Межи Данайцями всіма, окрім тільки лиш Пелієнка;
Всі Одисея кругом обступили вони; трохи-ж згодом
- 20 Смутная вельми до них надійшла і душа Атрієнка
Агамемнона; за нею йшли душі усіх тих, которі
В домі Егіста сконали, там долю гіркую спіткавши.
Першою заговорила до нього душа Пелієнка:
„О, Атрієнку! здавалося нам, що ти завш був Зевесу,
25 „Котрий кохається в громах, над мужів усіх найлюбійший,
„Бо царював ти над всіма славетними, навіть царями,

- „В Трої широкій, де стільки біди ми, Ахейці, зазнали.
 „Але й тобі, як я бачу, судилося теж пострічати
 „Злюю недолю; її не втече, хто на сьвіт раз родився.
- 30 „Так і тобі довелось-от, позбувшись великої чести,
 „Серед Троянського люду і смерть і недолю спіткати;
 „Але-ж тобі пак могилу насипали там Панахейці,
 „Й синові своєму здобув ти великої слави на віки;
 „А от теперки і ти попав в полон до лютої смерти.“
- 35 І на сю річ йому так-от сказала душа Атрієнка:
 „О, Пелієнку щасливий і рівний богам Ахиллесе!
 „Вмер ти далеко од Аргоса в Трої; с тобою і інчих
 „Вбито чимало синів як Троянських, так само й Ахейських
 „Що воювали за тебе, а ти весь обсипаний пилом,
- 40 „На півстадії розтягся, забувши про коней і січу.
 „Ми-ж то цілісенький день воювали й були б такі овсім
 „Битися не перестали, як би був Зевес хуртовиною й вихрем
 „Нас не розняв; потім ми тебе з січі принесли на човні,
 „Тай положили на марах, обмивши твоє біле тіло
- 45 „Мителем теплим і маслом змастили; багато по тобі
 „Сліз пролили ми Данайці, аж рвали на собі волося,
 „Вийшла із моря і мати твоя с панночками морськими,
 „Вість сю почувши, і галас великий по морю піднявся
 „Межи Ахейцями: острах усіх їх узяв превеликий;
- 50 „І вони б певне побігли і сіли б на бистрії човни,
 „Як би один із мужів не втримав їх, розумний, дотепний,
 „Нестор, которий і перше совітом над всіх визначався.
 „Він то, добра всім бажаючи, так їм почав говорити:
 „Стійте, гей ви! не тікайте, Аргівяне, і ви Ахейці!
- 55 „Ось його мати виходить з води с панночками морськими,
 „Що б подивитись в останнє на свого померлого сина.“
 „Так він сказав і забули весь страх свій Ахейці.
 „Дочки-паняночки діда морського кругом тебе стали
 „І почали голосити, вдягнувши в нетлінну одежу.
- 60 „Музи, всі дев'ять, по черзі, і ті своїм голосом дивним
 „Плакали теж над тобою, і тут вже не міг сліз здержати
 „Й жаден з Аргівців, — так голосно й жалібно плакали Музи.
 „Так-от три тижні усі, як один, і у день та і в ночі
 „Гірко ридали безсмертні боги і смертні люде;
- 65 „А на четвертий поклали тебе на вогонь і с тобою
 „Ми попалили багато овець і биків круторогих.
 „От і горів ти в одежі богів, весь намащений маслом
 Гомерової Одиссеї II. часть.

- „Гарно пахучим і медом солодким; зібралось багато
 „Мужів славетних Ахейських у бронях круг бурту твоєго,
 70 „Піших і кінних і гомін великий носивсь по долині.
 „І як в Гефестовім полумні тіло твоє все згоріло,
 „То, Ахиллесе, ми вранці, зібравши твої кістки білі
 „Маслом облили й вином; твоя мати одначе
 „Кухву дала золотую, Діоннеа то подарунок, —
 75 „Мати сама говорила, — й робота дотепи Гефеста.
 „От, Ахиллесе, в неї то, в тій кухві й лежать твої білії кости
 „Вкупі с костями Патрокля померлого, Менитієнка,
 „Але опріч Антилоха, котрого любив ти найбільше
 „Над всіх товаришів милих своїх пісьля смерти Патрокля.
 80 „Потім над ними насипали чесну й високу могилу
 „Ми всі загалом — преславнеє військо Аргівських вояків
 „Серед шпильястого берега понад самим Геллеспонтом,
 „Що б було видко могилу ту людям, по морю що їздять
 „Й тим, що тепер-от живуть, та і тим, що народяться потім.
 85 „Мати, богів упросивши, зробила нам грище вояцьке
 „Добре, почесне, на супереч всім що найлуччим Ахейцям.
 „Бачив і ти не раз грища, що часто справлялись по вмерлих
 „Мужах, коли-от наприклад бувало умре який-небудь
 „Цар, то усеє юнацтво збрійтсья й справляються грища;
 90 „Але як би ти побачив ті грища, що були по тобі,
 „Ти б здивувався, яких дорогих нагород надавала
 „Нам сріблонога Тетіда, бо був ти богам дуже милий.
 „Так що й померши ти ймення не втратив; тобі, Ахиллесе,
 „Слава великая буде од всіх людей з віку й до віку,
 95 „Ну, а мені-ж от за те, що я в сїчах тих натурбувався,
 „Втїха яка? по приїзді судив мені гірку погибель
 „Зеве од руки пак Егіста й моєї зрадливої жінки.“
 От, як вони проміж себе у двох вели речи такі,
 Близько до них підійшов божий посланець Аргусовбивця;
 100 Душі провадив в Аїд женихів, Одисеем здоланих,
 І здивувавшись пішли вони просто до душ, їх ввидавши;
 І Атрїєнка душа Агамемнона зараз пізнала
 Любого сина Меланея, славного Амфїмедонта;
 Був то приятель єго й на Ітаці мав власну господу.
 105 Першою заговорила до него душа Атрїєнка:
 „Що з вами сталося, Амфїмедонте, що вас однолітків
 „Самих добірних багато так разом під землю спустилось?
 „Та же юнацтва такого як ви, то і в цілій окрузі

- „Не набереш, хиба що доконав Посидон вас на човнах,
 110 „Бурю страшенну вітрову піднявши і довгі хвилі?
 „Чи може на суходолі вас стратили вороги злії,
 „Як ви займали биків їх на полі та іншу худобу,
 „Чи полягли ви, боронючи город, жінок і родину?
 „Ну-ж бо кажи, говори: ми-ж є тобою приятелі здавна.
- 115 „Не пам'ятаєш хиба, як до вас приїздив я колись-то,
 „Що б вговорить Одисея й білявого теж Менелая
 „Їхати вкупі зо мною на човнах глибоких під Трою?
 „Ми цілий місяць проїздили всі по широкому морю,
 „Поки вдалось-ото нам вговорить Одисея, що-б їхав.“
- 120 І у одвіт йому знов душа Амфімедонта сказала:
 „О, Агамемноне, сину Атрея, владико народів!
 „Все отсе я пам'ятаю, що ти, богорівний, говориш,
 „І достоменно тобі та по правді по ширій розкажу
 „Нашої смерти кінець, яким побитом він учинився.
- 125 „Сватались разом усі ми до жінки царя Одисея,
 „А Пенелопа не те що б не хтіла й не те що б хотіла
 „Шлюбу: вона замишляла нам смерть всім і чорну долю;
 „Хитрощі ось-які вигадала, що б то нас ошукати:
 „Кросна великі в світлиці поставивши, здумала ткати
- 130 „Довгу й тонкую намітку, а нам усім от-що сказала:
 „Хлопці, мої женихи! вже помер Одисей богорівний;
 „Ви підждіть поспішати з весіллям, аж поки намітку
 „Я поскінчаю, що б пряжа моя не пропала даремне;
 „Сяя намітка — Лаерту старому на смерть покривало, —
- 135 „Смерть бо стоїть невгамуца над мужем славетним, —
 „Що б Ахеянки по людях мене не змогли дорікати,
 „Що от багатий ти без покривала поляг в домовину.
 „От що вона нам сказала і ми їй повірили чесно.
 „Що-ж є того вийшло? По дню вона ткала, в ночі-ж ту основу,
- 140 „Скалку собі засьвітвши, до нитки раз-в-раз розпускала.
 „Цілих три роки оттак облещала вона нас Ахейців;
 „А як настав рік четвертий, одна із її-ж покоєвок
 „Нам і відкрила ту тайність, — вона бач одна тільки й знала,
 „Місяців досить минуло таки, а вже днів, то ще більше.
- 145 „От ми й піймали її, як вона розпускала основу,
 „Мусіла тут поневолі свою поскінчити роботу.
 „Потім усім нам вона показала ту дивну намітку,
 „Виправши, білу й блискучу, мов сонечко ясне та місяць.
 „А тут як раз якийсь дідько й приніс Одисея в Ітаку

- 150 „Просто на хутір в свинарню, де жив свинопас ёго вірний.
 „Та повернувся теж і Телемах, любий син Одиссея,
 „Що був поїхав у Пилос пісчастий на чорному човні;
 „От же вони то обидва, нам смерть замишляючи люту,
 „І поприходили в город славетний на нашу погибель,
- 155 „Першим прийшов Телемах до нас, а Одиссей трохи згодом.
 „І Одиссея привів свинопас у драгнтивій одежі,
 „Він старчуком пак нікчемним здавався і згорбленим дідом
 (Дуже брудна та покаляна була на нёму одежа),
 „Так що і жаден із нас не зумів ёго зразу пізнати
- 160 „Навіть і ті, що і розумом були й літами нас старші.
 „І почали ми ёго допикати гіркими словами,
 „Він-же, — який тобі хитрий, — в своїй-ото власній господі,
 „Всі ті зневаги терпів, хоч було ёму й важко на серці.
 „А як ёго додержавець Зевес ёму виправив розум,
- 165 „Він с Телемахом, у двох узяв батьківську мідну всю броню
 „Та в ванькірі й поскладали і двері ключем всі замкнули.
 „Потім і жінці своїй, хитромудрий, сказав Пенелопі,
 „Грище зробить женихам, що б у кільця стреляти із лука
 „Нам сіромахам на гибель і що б був убивства початок.
- 170 „І ні один з нас не міг натягнуть на отім міцнім луці
 „Кишки, — не було у нас на сю справу потрібної сили.
 „А як у руки великий той лук перейшов Одиссея,
 „То й почали ми всі разом кричати та галасувати,
 „Що б не давать ёму лука, хоч дуже об тому просив би;
- 175 „Та Телемах нам на зло звелів сам ёму лука подати.
 „От Одиссей богорівний узяв того лука у руки,
 „Легко ёго натягнув і прострелив залізній кільця;
 „Потім пішов на високому постановився порозі
 „Та і почав в нас стреляти і вбив нам царя Антиноя,
- 180 „Далі і в інших почав смертоносні стріли пускати;
 „Мету гаразд беручи й один по 'дному падали хлопці.
 „Видко було таки, що помагав ёму з богів хто-небудь.
 „Бо як вони роздрочившись метнулись геть скрізь по світилицях,
 „То і вбивали геть всіх, де кого запопадуть; піднявся
- 185 „Стогін смертельний, і кривю була вся підлога залита.
 „От, Агамемноне, як ми загинули; наші тіла всі
 „Й досі лежать непоховані в домі таки Одиссея.
 „Бо ще ніхто із приятелів наших про те не провідав,
 „Що б то прийти туди та з наших ран чорний порох позмити
- 190 „І поховати оплакавши, се-ж шана задля померлих.“

- І ёму знов так на сее сказала душа Атрівенка.
 „О хитромудрий царю Одиссеє! родивсь ти щасливим:
 „Ти собі мавш такую статечную вельми дружину.
 „Що за розумна й яка непорочна твоя Пенелопа
 195 „Ікарійвна! як довго і чесно вона пам'ятала
 „Мужа законного; слава про неї до віку не згине
 „За її чесність складуть сьпіваки їй і пісьню чарівну,
 „Й будуть по людях сьпівать-прославлять Пенелопу премудру.
 „Овсім не те учинила зрадлива дочка Тиндарея, —
 200 „Мужа законного вбила й поганії пісьні про неї
 „Підуть по людях, і слава недобра про ню рознесеться
 „Межи чесними жінками, щб вірні були чоловікам.
 Так-от вои і таке проміж себе у двох розмовляли,
 Ходячи попід землею у темних оселах Аїда;
 205 А Одиссей с Телемахом, з Евмеем із гóрода вийшли
 В поле на хутір Лаерта старого; той хутір був здавна
 Лаертом куплений й їм же самим дуже гарно впоряжен.
 Там і оселя була, барканом огорожена, були
 Й інші селитьби, в котрих сиділи раби і рабині,
 210 Спали і їли й господарські всякі роботи справляли.
 Там же жила й Сицилянка бабуна, котора старого
 Пильно раз-в-раз доглядала, бо той вже й ходити не здужав.
 Там Одиссей Телемахові та і рабам сказав от-що:
 „Ну-те тепер ідїть веї ви у чесну госпуду Лаерта,
 215 „Гарний обїд там зготуйте, забивши найлуччого кнура,
 „А я піду та провідаю свого старенького батька,
 „Чи то пізнає мене, як побачить своїми очима,
 „Чи не пізнає, бо дуже я довго в чужинї барився.“
 Так-от сказавши, віддав він рабам свою броню вояцьку;
 220 Й тії не гаючись спішно пішли с Телемахом в оселю,
 А Одиссей ще поспішнїйш пішов сад розкішний оглянуть;
 Але ввійшовши в широкий садок, не знайшов там нікого,
 Анї садовника Долїя анї снів єго славних,
 Анї рабів: вои в гай веї ходили тернину збїрати
 225 Задля тина, і старий з ними, що б показать їм дорогу.
 Тільки лиш батька старого й найшов у саду-винограду,
 Щб молодїї деревця підсапував в бруднїм хитонї,
 Зшитїм не знати по якому, у постолах, у холошах
 Зшитих із шкури волової од репяхів та будячя,
 230 А на руках рукавиці були од колючок ожнин;
 На головї-ж була шапка с козної шкурки, потерта.

- Лиш запримітив-ото неборак Одисей богорівний
 Батька й побачив, що той постарів так і був дуже сумний,
 Став під гіллястою грушою та і почав слёзи лити,
 235 І все пригадував та міркував, як то лучче зробити —
 Чи то обняти старенького батька і поцілувати,
 Та розказати ёму, що вернувсь-ото в рідную землю,
 Чи ще пак не признаватись, а випитать в него все чисто.
 Думав він довго, і от-що ёму показалось найлуччим:
- 240 Перше речами жартливими трошки ёго подразнити.
 Так порішивши, пішов Одисей богорівний до батька,
 Той нахилившись обсапував пильно якесь там деревце.
 От підступивши близьенько син славний почав говорити:
- „Слухай, старий! як я бачу мастак ти в саду-винограду
- 245 „Поратись; в тебе садочок неначе той рай виглядає:
 „Кожне деревце в нїм — і виноград, і смоквина, й маслина,
 „Груша, і грядки с квітками підчищено гарно, уміло.
 „Але я маю тобі щось сказати, та тільки не сердься.
 „Дбавш на сад, а про себе самого не думаєш овсім:
- 250 „Ти вже старий і похилий, вдягаєсь-ж дуже погано.
 „Вже-ж не за дїнось твого твій господар не дбає про тебе,
 „Тай придивитись до тебе, то ти не з рабів, не з робочих,
 „Бо і лицем, та і станом зовсім до царя ти подібний.
 „Та із таких, котрі вимившись добре і в смак попоївши,
- 255 „Сплять на постелї мнякій, як то людям старим подобає.
 „Але скажи лиш менї, дїдугане, по правдї по щирїй —
 „Чий еси раб і якого господаря сад доглядаєш?
 „Я тебе прошу — скажи менї правду, нехай буду знати,
 „Чи таки справдї отсе ми приїхали вже на Ітаку,
- 260 „Як то сказав чоловік якийсь, що менї стрїнувсь недавно,
 „Ти не привітний такий, що не хтів менї й слова сказати
 „І мене вислухать: мав я ёго розпитать про одного
 „Мого приятеля давного, чи ще живе він на сьвітї
 „Чи вже помер і спустився в обителї темні Аїда.
- 265 „Я тобі ось-що скажу, а ти річ мою вислухай уважно:
 „Раз довелось приймати менї в моїй милїй отчизні
 „Гостя одного, що в нашу госпуду прибув, а до того
 „В нашому домі гостей чужоземців таких не бувало.
 „Він то й хвалився, що родом він єсть із Ітаки; казав теж,
- 270 „Що єсть у него і батько Лаерт старий, Аркісієнко.
 „От я заїзжого сёго узяв до госпуди своєї,
 „Гарно ёго привітав і вгостив всім, що було в господї,

- „Дав і гостинців ёму, як то водить ся у товаристві.
 „Золота кованого дарував я ёму с'ім талантів,
 275 „Подарував срібну кухву ёму з золотими квітками,
 „Дав ёму ковдр волохатих дванадцять і, стільки-ж хитонів,
 „Та килимів й простирадел хороших тонких по дванадцять;
 „Окрім того дав рабинь чотирох рукодільних, вродливих,
 „Сих вже він сам собі вибрав, як мав виїзджати од мене.“
 280 І у одвіт ёму батько заплакавши став говорити:
 „Ти таки й справді в тій самій землі, про котору питаєш;
 „Люди вельми нерозумні і злії її населяють
 „І задаремне ти стративсь на того заїзжого гостя,
 „Бо як би був захопив ти в живих ёго тут на Ітаді,
 285 „Певне тебе б він гостинцями теж дорогими оддячив
 „Та і гостьбою почесною, звичай такий бач по людях.
 „Ну, а тепер мені от-що скажи та по правді по щирій:
 „Котрий тому буде рік, як приймав ти у себе отого
 „Гостя, нещасного та безталанного сина моёго?
 290 „Тож був він самий; ёго тепер може в далекій чужині
 „Риби у морі пожерли, а може де на суходолі
 „Став він здобичею лютого звіря і хижої птиці;
 „Мати над ним не ридала, не плакав і я, ёго батько,
 „Та і приданниця жінка ёго, Пенелопа премудра,
 295 „Не голосила над мужем своїм, положивши на ліжко
 „Й очі склепивши ёму, як то водить ся в людях на сьвітї.
 „Ще-ж тебе прошу — скажи мені правду, нехай буду знати,
 „Хто ти такий? звідкіля? де твій город, родителі милі?
 „Де стоїть човен прудкий, на котрому прибув ти в Ітаку?
 300 „Де твої славні товариші? Чи ти купець і приїхав
 „Може на човні чужому, котрий собі дальше поїхав?“
 І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей хитромудрий:
 „Я тобі, діду, скажу усею правду, не втаю нічого.
 „Родом я із Алванта, де в мене єсть славні палати,
 305 „Син я найстарший царя Афиданта Поллпимоненка.
 „Звусь я по йменню Епіритом; та, бач, мене якийсь демон
 „Од Сиканї зблудив і прибуть у ваш край приневолив;
 „Мій прудкий човен стоїть там за городом в полі далеко.
 „А от, що про Одиссея, то буде вже певне пять років,
 310 „Як він до нас приїздив і як вїїхав з нашого краю
 „Бідний! А як од-їзджав він, то добре лучилось знамено:
 „Птиці по правую руку літали; ми були обоє
 „Раді — і він од-їзджаючи, й я провожаючи; мали

- „Ми з ним надію ще бачитись і обмінятись гостинцем.“
- 315 Так-от сказав він, і жалоців чорная хмара
 Вкрила старого: той пороху дрібного в руки набравши,
 Голову ним свою білу посипав, зітхаючи важко.
 Тёхнуло серце у сина і дух ёму сильний, могутний
 Сперло в горлянци, як він таку батькову тугу побачив.
- 320 Кинувсь ёму він на шию та поцілувавши, промовив:
 „Таточку! гість мій отой, то я сам, про котрого питаєш,
 „От на двадцятому році вернувься я у рідную землю;
 „Ну, перестань же, не плач і слізьми не вяли собі серця.
 „Бєть у нас пильнее дїло й з ним треба чим дуж поспішатись:
- 325 „Я повбивав отсе вєїх женихів там у наших палатах,
 „Що б їм віддячить за кривди великі, за їх дїла злії.“
 І у одвіт ёму знову Лаерт так почав говорити:
 „Як що ти справді мій син Одиссей, що вернувься з чужини,
 „Іншу яснійшу признаку скажи мені, що б я був певен.“
- 330 І Одиссей хитромудрий на сєє Лаерту промовив:
 „Сам-перед ти подивися на шрам мій своїми очима,
 „Що на Парнасі зробив мені дикий кабан білим зубом,
 „Як ви мене послали, — і ти і шановная мати, —
 „До Автолика, до дїда по матері, що б подарунки
- 335 „Взяти, щб дїд обіцяв мені, як приїздив до нас в гості
 „Та і деревця покажу тобі вєї у сїм таки саду,
 „Щб ти мені колись дав, бо вельми приставав я до тебе,
 „Бувши ще хлопчиком, і за тобою все бігав по саду;
 „Йшли ми повз тії деревця, і ти називав мені кожне.
- 340 „Груш мені подарував ти тринадцять та яблунь десяток,
 „Сорок смоків, і казав, що даруєш мені й винограду
 „Аж пятьдесять кущів і що усякий кущ родить що року,
 „І на кущах тих усїх виноград ріє всїлякого сорту,
 „Як ото лїтом їх зверху Зевеса дощі поливають.“
- 345 Так він сказав, і в Лаерта колїна зовєїм аж підтяло;
 Бо Одиссей ёму ясно так виложив певні признаки.
 Він положив свої руки на милого сина, заплакав
 Тай і зомлів, та піддержав ёго Одиссей богорівний.
 От, як вернувься він до памяти знову і став розуміти,
- 350 То і почав зараз речи такі Одиссею казати:
 „Батьку Зевесе! ще праведні боги живуть на Олимпі,
 „Як що і справді за гордість й пиху женихів покарали.
 „Все-ж таки дуже боюсь я, що б часом ото не надбігли
 „Раптом усї Ітакійці, що б певної звістки не дали

- 355 „Й по городах Кефалонців, що б швидче і ті йшли на поміч.“
 І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей богорівний:
 „Будь супокоен і овеім, мій тату, об сім не турбуйся.
 „Лучче ходімо в оселю, що тут недалеко від саду.
 „Я Телемаха туди з гуртоправом та і з свинопасом
- 360 „Раніш послав, що б вони там обід нам скоріійш зготували.“
 Так-ото поговоривши обидва пішли до оселі.
 Там у розкішній господі застали вони Телемаха
 І гуртоправа Филитія та свинопаса Евмея,
 Що розрізали печеню і в кухвах вино розбавляли.
- 365 Тут покоєвка стара Сицилянка Лаерта у лазні
 Мителем вимпла гарно і маслом пахучим натерла,
 Та в волохатий хитон одягнула ёго; а Аєнна,
 Ставши потайно близенько, красою ёго наділила:
 Став він і ростом тепер уже вищий і тілом товстійший.
- 370 І як вернувсь-ото з лазні, то син ёго любий аж ахнув,
 Так ёго батько змінивсь і до богів безсмертних подібен.
 От і почав син до батька крилатії речі казати:
 „Певне тебе, тату, хтось із безсмертних зробив так зненацька
 „Кращим з лица й огряднійшим по стану, ніж був ти недавно.“
- 375 І Одиссеєві знову Лаерт на се слово одвітив:
 „О як би, батьку Зевесе, і ви, Аполлоне й Аєнпо!
 „Знов я зробився таким, яким був, як взяв Нирекон-город,
 „Що там на твердій землі, з славним військом моім Кефалонським]
- „Як би і вчора явивсь я таким там у наших палатах,
 380 „В броні на плечах, та став би тобі помагать одбиватись
 „Од женихів, то у них розгвинтились би геть всі сугави
 „Й жили порвались би, а ти дивуючись тільки б но ахав.“
 Так-от вони і таке проміж себе у двох говорили.
 А як Евмей свинопас з гуртоправом обід зготували,
 385 То посідали всі в ряд то на дзиґликах, то на фотелях,
 І почали вже обідати, як увійшов у оселю,
 З лугу вернувши ся, Долій старий і з своїми синами,
 Дуже втомились вони од роботи; ходила їх звати
 Баба стара Сицилянка, котора їх всіх годувала,
- 390 А за їх батьком вельми піклувалась, бо дуже вже zestарівсь;
 І як побачили та як пізнали-ото Одиссея,
 Од дивовижі як вкопані стали, та як і стояли.
 От Одиссей став до них говорити ласкавим пак словом.
 „Годі, старий, дивуватись, сідайте-но лучче обідать,

- 395 „Бо вже давно, як то кажуть, пора й червяка заморити,
 „Вас піджидаючи, ми таки добре тут проголодались.“
 Так він сказав і пішов зараз Долій вперед, простягаючи
 Руки обидві, тай поцілував Одиссея у руку
 А привітавшись, почав ёму речі крилаті казати:
- 400 „Любчику! ти вже вернувся, а ми тебе так виглядали,
 „Що потеряли й надію, а боги тебе от принесли.
 „Будь здоров в радість нам, хай тобі боги дадуть як найлучче!
 „Тільки скажи мені от-що по правді, нехай буду знати,
 „Чи то й премудра жона Пенелопа вже знає про тебе,
- 405 „Що ти вернувся, чи треба послати до неї дати знати?“
 І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив:
 „Знає, старій; але на що тобі турбуватись про сее?“
 Так він сказав і пішов ото Долій, на тесанім гладко
 Дзиглику сів, і сини ёго стали вітати Одиссея,
- 410 Щиро од серця обнявши, прихильними дуже речамп,
 Потім за стіл сіли в ряд біля Долія, батька свого,
 І почали всі в гостливій господі Лаерта обідать.
 В городі-ж тим часом вже поусюдная звістка ходила,
 Осса, й про лютую смерть женихів городянам трубила.
- 415 Стали-ото городяне збігатись хто звідси, хто звідти,
 З галасом, с криком жалібним к палатам царя Одиссея.
 Стали виносити трупи і кожного з них хоронити,
 А котрі були з других городів, тих носили до моря
 Тай одсилали у рідную землю на човнах рибальських.
- 420 Потім пустились уї на майдан, на загальную раду.
 І як зібралесь ото на майдані і в ряд поставали,
 Виступив першим між ними Евпит і почав говорити,
 Смертію сина свого Антиноя вельми засмучений,
 Котрого першим із лука убив Одиссей богорівний;
- 425 Плачучи гірко над сином, Евпит городянам промовив:
 „Браття! багато бідн починив Одиссей Ахеянам;
 „Скільки він славних людей підманув, що б плисти з ним під Трою,
 „Скільки втонуло нам човнів і скільки пропало народу
 „А се приїхавши, всіх перебив Кефалонців найлуччих...
- 430 „Слухайте-ж: поки ще він не надумав у Пилоє тікати
 „Чи у Ілїду сьвященну, де мешкають славні Епїї;
 „Підем на нєго гуртом, бо вже потім нам соромно буде,
 „Кривда велика то єсть, будуть знати і наші нащадки,
 „Що ми за наших дїтей та за рідних братів душегубцям
- 435 „Не повдячили; та пісьля такої наруги немилдо

- „Й жити на сьвітї; я лучче бажаю скорійше померти.
 „Ну, так ходїм же, що б часом вони нас та не ошукали.“
 Так він сказав, проливаючи слѣзи, і жаль взяв великий
 Всїх Ахеян: підступив тут Медон і сьпівець богорівний.
- 440 Що із палатів прийшли Одиссея, в котрих ночували,
 Стали в середині радчику кожному на вдивовижу
 І їм Медон, над усїх розумнійший, почав говорити:
 „Слухайте лиш, Ітакійці, тепер і мене, що вам скажу!
 „Цар Одиссей не без волї безсмертних вчинив отсю справу
- 445 „Бачив своїми очима я бога безсмертного, котрий
 „Завше стояв біля нѣго, обличчем на Ментора схожий.
 „Сей-то безсмертний бог то було стане біля Одиссея
 „Тай наущає єго, то займе женихів та і гонить
 „Скрїзь по сьвітлицї, і падають бідні неначе-от мухи!“
- 450 Так він сказав і од жаху великого всї аж поблїдли.
 Тут знов почав говорити до них Аліторє Маторенко,
 Муж вже старий, котрий відав усе — що було і що буде.
 Він то, добра всїм бажаючи, став говорити й промовив:
 „Вислушайте-ж і мене, Ітакійці, що й я от вам скажу.
- 455 „Склалося лихо отсе все за вашу-ж таки незчливість;
 „Бо ви й мене не послухали й Ментору віри не йняли,
 „Що б зупиняти синів ваших од непотрібства й дурницї,
 „Котрі великеє діло вчинили з дурного розсудку:
 „Нищили майно, безчестили й жінку, к тому-ж чоловіка
- 460 „Самого луччого, — думали бач, що він вже не приїде.
 „Ну, так принамій тепер нехай буде все так, як скажу я.
 „Лучче не підєм, що б часом не склалося нам лихо ще гірше.“
 Так він сказав, і громади піднялося с криком великим
 Більш половини, останні-ж усї zostалися на місці.
- 465 Бо не вподобалось тим єго слово, а були по серцю
 Речі Евпита і кинулись зараз до зброї вдягатись.
 І як ото повдягались усї в мідноковану броню,
 Вийшли за город і стали збіраться та в шик шикуватись.
 Ними Евпит верховодив, втерявши остатній свій розум;
- 470 Помети бажав він за сина, але вже єму не судилося
 Звідти назад повернутися: там він і встиг овою долю.
 А на Олімпї тим часом Аїнна Зевесу казала:
 „О, Кронїєнку паноче, владико й царю над царями!
 „Маю тебе я спитати, які в тебе думки на серці?
- 475 „Чи ти рішив їм уперту войну і крївавую сїчу,
 „Чи може згоду й любов межі ними на віки поставиш?“

- І у одвіт їй на се Зевес хмарн збираючий мовив :
- „Дивно мені, що ти, дочко, мене про се діло питаєш.
 „А не сама-ж ти хіба своїм розумом здавна рішила,
 480 „Що Одиссей покара' женихів деконешне, вернувшись ?
 „Як собі знаєш, так зробиш ; а я рішив, що б було от що :
 „Вже коли над женихами помстивсь Одиссей богорівний,
 „То, погодившись з громадою, хай собі знову царює ;
 „А що дітей їх убито і рідних братів, ми сю справу
 485 „На забуття оддамо, і вони хай помирять ся знову
 „Й знов, як і перш, нехай буде між ними тиша при багатстві.“
 Так-от сказавши, надію подав нетерплячці Аєині,
 І та пішла собі, скоком спустившись з верхівя Олимпа.
 А на Ітаці тим часом уже пообідали добре,
- 490 І неборак Одиссей богорівний почав говорити :
 „Вийдїть хто-небудь поглянути, чи ще не йдуть Ітакійці.“
 Так він сказав, і пішов син Долія на двір подивитись ;
 Став на високім порозі й побачив усіх уже близько ;
 І обернувшись сказав Одиссею крилатїї речі :
- 495 „Вже вони близько ; давайте скорїше, вберемось у броню!“
 Так він сказав ; і усі повекакали і стали збрїтись :
 Штири було з Одиссеєм та шість молодих Долїєнкїв ;
 Став і Лаерт та і Долїй садівник у броню вдягатись,
 Дарма, що сиві були і старі, а потрібні воляки.
- 500 От, як вдягнулись усі в мідноковану броню міцную,
 То і метнулись в крок ока на двір Одиссей у самперед.
 Тут надїйшла до них Зевса дочка, синїока Аєина,
 Ментору уподобившись станом і голосом навіть.
 Дуже зрадїв, увидавши її Одиссей богорівний,
- 505 Й зараз сказав Телемахові, любому синові свому :
 „Ну, Телемаше, настав уже час і тобі зрозуміти,
 „Що, коли люде воюють, то самі храбрїйші повинні
 „Буть на виду, а не соромом батькїйськїй рід покривати.
 „Сила й одвага була наша славна по всїх геть усяодах.“
- 510 І Телемах їму вельми розумний на сеє одвітїв :
 „Сам ти побачиш, як тїльки захочеш, мїй таточку любий,
 „Що не покрию я соромом роду твого, як ти кажеш.“
 Так він сказав, і Лаерт, дуже радий, промовив :
 „Боги мої мпlostивї ! який менї день випав гарний !
- 515 „Сни і унук один з одним спречають про хист воївитий.“
 Тут підїйшла синїока Аєина й сказала Ласрту :
 „Аркесїєнку, з всїго товариства менї наймїлїйший

- „Ти, помолившись Зевеса дочці, синьокій Аенні,
 „Зараз пускай довгим списом своїм у лихих супостатів.“
- 520 Так-от сказавши, велику одвагу вселила у нього,
 Він, помолившись дочці синьокій великого Зевса,
 Зараз пустив довгим списом своїм у лихих супостатів
 І у Евпита улучив, в шишак ёго, кований міддю.
 Не оборонив тут од списа й шишак, пролетів спис наскрізь;
 525 Хропнувся об землю Евпит, що аж брязнула броня на нему.
 Вже полягли і передовики: Одиссей з своїм сином
 Шаблями їх перебили та списами гострими дуже.
 І неперемінно усіх би вони положили на місці,
 Як би Аєина, дочка синьока великого Зевса,
 530 Не закричала їм грізно, що б всі перестали вже битись.
 „Годі вже вам воювать, Итакійці! покиньте сю сїчу,
 „Та розійдіться до дому скорійше любенько, без крови.“
 Так їм сказала Аєина, і ті аж поблїдли од жаху.
 Повипадали із рук у них гострі шаблі і списи;
 535 Все подетїло на землю, лишь голос богинї зачувся.
 Раптом без оглядки в город пустились, бажаючи жити.
 Страшно тогді закричав неборак Одиссей богорівний,
 Кинувся вперед мов орел той, щó в хмарах високо літає.
 Та Кронїєнко Зевес громовою стрілою торохнув
 540 З неба, і впала стріла та під ноги дочці синьокій;
 І от тогді Одиссею богиня Аєина сказала:
 „Стій, Лаертенку, меткий, хитромудрий по вік Одиссеє!
 „Годі тобі вже кохатись у війнах, забудь тую сїчу,
 „Що б Кронїєнко Зевес всевидючий та вже й не розсердивсь.“
- 545 Так-от сказала Аєина, і їй Одиссей покорився
 З радісттю. Потім і мир Одиссею з народом вчинила
 Зевса дочка, синьока богиня Аєина Паллада,
 548 Ментору уподобившись видом і голосом навіть.

К і н е ц ь .

Важвійші помилки другої частини Одиссеї.

Пісньа XIII.

рядок надруковано	треба	рядок надруковано	треба
2 Вѣх —	Всі —	162 наблизивсь	наблизивсь
15 дармувать	дарувать —	197 сгав	став
34 вік	він	200 у вемлю	у землю
77 Канат	капат —	230 130	230
85 Биви	Били	246 є і ліса	є і ліса
91 з зюдьми	з людьми	252 споокої	синеокої
99 брехливих	бурхливих —	258 багатствами	багацтвами
146 почруситель	потруситель	374 реч	річ

XIV.

95 вона	вопи	426 опшмалили	осмалили
354 квиком	криком	429 лчменю	лчною

XV.

550 сина	спса
----------	------

XVI.

160 Сам же	Сян же	218 не ще	ще не
------------	--------	-----------	-------

XVII.

в примітці стор. 59	у примітці стор. 59	606 стола	стало
український	український		

XVIII.

150 вступуть	вступить	257 рідною	рідною
188 сина	сону	296 ненече	пеначе

XIX.

61 приберати	прибѣрати	489 те	то
231 Грузла	Грнзла	507 обснхнуть	обсохнуть

XX.

213 проводить	приводить	350 боговидний	боговидний
348 спрове	спрее	364 боговидний	боговидний

XXI.

236 прицільно	прецільно	237 чи геп но	чи гомін
---------------	-----------	---------------	----------

XXII.

93 пристромив	простромив	113 снм	сам
107 зіпхнути	зіпхнули	291 волоцузі	волоцюзі

